

225.1706
S. 177
1.5

การรักษานำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500

ปริญญานิพนธ์

ของ

มณญ มาคะสิระ

11 พ.ค. 2535

กองบรรณารักษ์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

พุทธทศวรรษ 2529

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

178673

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

..... ประธาน
..... กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
..... กรรมการ
..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย ขอขอบพระคุณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณรงค์ พ่วงพิศ และรองศาสตราจารย์ถนอม อานามวัฒน์ ที่กรุณาให้
คำปรึกษาแนะนำและให้ข้อคิดเห็นรวมทั้งตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนปริญญานิพนธ์
เสร็จสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ที่กรุณาร่วมเป็นกรรมการ
สอบปากเปล่า และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พณานานนท์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา
ตลอดระยะเวลาการศึกษาในระดับปริญญาโท

ขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัยที่ให้อนุเคราะห์ทุนการวิจัยและคุณวิจิตรและคุณละอียด
วุฒิอำพล ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านที่พักอาศัย

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณ ทนาย จอมพลอากาศพื้น รณนากาศ ฤทธาคนี
คุณสังข์ พิธโนทัย คุณภรณา กุศลาลัย คุณศรัพย์ พงษ์ทอง คุณทองจุล ชันขาว
ร้อยตรีหญิงสุจริตรา นิจจันทร์พันธ์ศรี คุณณิศา ฤทธาคนี และคุณบุญตา ห้อยระย้า ที่ให้
ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำเพิ่มเติม

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เจ้าหน้าที่กองบรรณสาร กระทรวง
การต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ห้องวิทยุลงนุสรณ์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เจ้าหน้าที่
กองประวัติศาสตร์ทหาร กระทรวงกลาโหม เจ้าหน้าที่ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
หอสมุดแห่งชาติ สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ และสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ที่อำนวยความสะดวก
ในการค้นคว้าเอกสาร

ขอขอบพระคุณ อาจารย์เสรี ลาขโรจน์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ ราชบุรี
อาจารย์ทุกท่าน โดยเฉพาะจากสายสังคมศึกษา ที่มีส่วนผลักดันให้มาศึกษาต่อ

ขอขอบคุณ เพื่อน ๆ พี่ๆพี่พี่ สวัสดิ์รัมย์ สมศักดิ์ ลือราช วิบูลย์ หนุชิต
และชัยณรงค์ พันธุ์ประชา ที่ร่วมให้คำปรึกษาโดยตลอด

ท้ายที่สุด ขอความดีของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้แก่ ปิตา มารดา พี่น้องทุกคน
ตลอดจนผู้ที่ เป็นกำลังใจให้ผู้เขียนมีความพยายามในการศึกษาตลอดมา

บุญ มาคะสิระ

บทนำ ก

บทที่

1 การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	
ใน พ.ศ. 2491	1
1. สาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง	
และการทหารใน พ.ศ. 2491	1
1.1 ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป.	
พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487	1
1.2 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลก ,	
ครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487 - 2490)	10
1.3 การรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	19
2. วิธีการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลัง	
การรัฐประหาร พ.ศ. 2490	23
2.1 การเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางทหารของจอมพล ป.	
พิบูลสงคราม	24
2.2 การให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหาร	
ประเทศ	25
2.3 การกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มนายบริดี พนมยงค์ ...	33
2.4 การหาทางกำจัดรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์	39

2	การใช้กลวิธีทางการเมืองเพื่อรักษาน้ำใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	
	ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500	41
	1. การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์	43
	2. การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ	47
	3. การสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	57
	4. การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ	81
	5. การสร้างความนิยมจากประชาชน	99
	6. การอิงสถานการณืระหว่างประเทศ	119
3	การสิ้นอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500	146
	1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ	146
	2. การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ	158
	3. ปัญหาการทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล	160
	4. ปฏิกริยาจากมวลชน	161
	5. การทุจริตในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500	161
	6. การเปิดอภิปรายทั่วไป	164
	7. ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลสฤษดิ์	
	ธนะรัชต์	165
	8. การเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลที่จะมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐ	
	ประชาชนจีน	168
4	บทสรุป	176
	บรรณานุกรม	181

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	แสดงจำนวนอาวุธของขบวนการเสรีไทยที่อยู่ในกระทรวงมหาดไทย	37
2	แสดงรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม	60
3	แสดงดุลย์การค้าของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497	151
4	แสดงปริมาณการส่งข้าวไปขายต่างประเทศของรัฐบาลไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497	154

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้กำหนดทิศทางใหม่แห่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย อำนาจในการบริหารและปกครองประเทศตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ต้องสิ้นสุดลง รูปแบบการปกครองในทางทฤษฎีคือระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐสภาซึ่งสมาชิกจะมาจากการเลือกตั้ง และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญได้บังเกิดขึ้น¹ แต่ระบอบประชาธิปไตยของไทยไม่ได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ความไม่สงบทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลายครั้ง² ทำให้การแก้ไขปัญหาด้านวิถีการใช้กำลังทหารกลายเป็นสิ่งที่บิฏิกันต่อมาในระบบการเมืองไทย ผลที่ตามมาคือผู้มีอำนาจทางการเมืองได้เข้ามาใช้อำนาจสูงสุดทางการเมือง โดยการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี³ จากการศึกษาจะพบว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่ง

¹ชาติชาย วัฒนานนท์ "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475"

ใน การปฏิวัติครั้งสำคัญของโลก หน้า 285 - 286

²เช่น การรัฐประหารเมื่อ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กฎอภัยโทษเมื่อ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2476 การรัฐประหารเมื่อ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

³เช่น พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา พันเอกหลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ฯลฯ

นายกรัฐมนตรีนานกว่าผู้อื่น ซึ่งคิดเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 14 ปี 11 เดือน 18 วัน¹

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถรักษานำนาจทางการเมืองของตนไว้ได้นาน จึงเป็นเรื่องที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง จากสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองอันมีผลต่อการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น เราสามารถแบ่งระยะเวลาการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ 2 ระยะ คือ ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 ซึ่งได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้แล้วคือ เทียมจันทร์ อ่ำแหว² และระยะที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500

¹โดยมีรายละเอียดของระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ดังนี้

ครั้งที่ 1	16 ธันวาคม 2481 - 6 มีนาคม 2485	รวมเวลา 3 ปี 2 เดือน 21 วัน
ครั้งที่ 2	7 มีนาคม 2485 - 24 กรกฎาคม 2487	รวมเวลา 2 ปี 4 เดือน 19 วัน
ครั้งที่ 3	8 เมษายน 2491 - 15 มิถุนายน 2492	รวมเวลา 1 ปี 2 เดือน 7 วัน
ครั้งที่ 4	25 มิถุนายน 2492 - 29 พฤศจิกายน 2494	รวมเวลา 2 ปี 5 เดือน 4 วัน
ครั้งที่ 5	29 พฤศจิกายน 2494 - 5 ธันวาคม 2494	รวมเวลา 7 วัน
ครั้งที่ 6	6 ธันวาคม 2494 - 23 มีนาคม 2495	รวมเวลา 3 เดือน 19 วัน
ครั้งที่ 7	24 มีนาคม 2495 - 26 กุมภาพันธ์ 2500	รวมเวลา 4 ปี 11 เดือน 4 วัน
ครั้งที่ 8	21 มีนาคม 2500 - 16 กันยายน 2500	รวมเวลา 5 เดือน 27 วัน

จาก ชัยอนันต์ สมุทหวิทย์ และ พีรศักดิ์ จันทวรินทร์ ข้อมูลพื้นฐานกิจกรรมราชการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทย หน้า 18

²เทียมจันทร์ อ่ำแหว บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป.

พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 478 หน้า

ในการเปรียบเทียบการดำรงตำแหน่งทั้งสองระยะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เราจะพบว่าในระยะแรก ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ได้ เนื่องจากอำนาจและอิทธิพลที่ตนเองมีอยู่สามารถทำให้ผู้อื่น เชื่อฟังและปฏิบัติตามได้¹ ส่วนระยะที่สองคือ พ.ศ. 2491 - 2500 ใช้วิธีการประนีประนอม กังจะอธิบายต่อไป

ระหว่างปี พ.ศ. 2484 - 2488 สถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สองได้แผ่ขยาย มาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยต้องได้รับภัยจากสงครามนี้ด้วยเช่นกัน ผลของ สงครามได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจ ทางการเมือง คณะรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องลาออก โดยอ้าง เหตุผลว่าเป็นเพราะสภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาล เพชรบูรณ์และพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธมณฑล² รัฐบาลสมัยต่อมาของนายควง อภัยวงศ์ ได้สั่งปลดจอมพล ป. พิบูลสงครามออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก³ ส่วน ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้ยกเลิกไป⁴ ฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเป็นเพียง นายทหารกองหนุน ไม่มีเบี้ยหวัด (รับบำนาญ) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม⁵ และยังคงตกเป็นจำเลยตามพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามอีกด้วย แต่ก็สามารถรอดพ้นคดี

¹Robert A. Dahl. Modern Political Analysis. p. 39 - 54

²ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของ ประเทศไทย หน้า 345 - 348

³"ประกาศเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 61 ตอนที่ 52 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2487

⁴"ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 61 ตอนที่ 52 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2487

⁵ที่ระลึกพิธีเปิดอนุสาวรีย์จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2525

มาได้เมื่อศาลฎีกาได้วินิจฉัยชี้ขาดว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาการสงครามตามที่บัญญัติให้ลงโทษแก่การกระทำที่ได้ทำไปก่อนวันที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับนั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นโมฆะใช้บังคับแก่คดีมิได้¹

ระหว่างปี พ.ศ. 2487 - 2490 การบริหารและการปกครองของประเทศอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาลพลเรือน แต่รัฐบาลพลเรือนต้องประสบความล้มเหลวในการบริหารและการปกครองประเทศ² จึงมีผลทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นในปี พ.ศ. 2490³ การรัฐประหารครั้งนี้ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการถ่ายโอนอำนาจทางการเมือง จากคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งส่วนมากมีแนวความคิดต่อระบอบการปกครองของประเทศเป็นแบบประชาธิปไตย มาเป็นคณะรัฐประหารที่โดยส่วนมากเป็นนายทหารนอกราชการและมีแนวความคิดต่อระบอบการปกครองประเทศเป็นแบบเผด็จการ

การรัฐประหารครั้งนี้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มในการทำรัฐประหารมาก่อนเลย⁴ ซึ่งสาเหตุสำคัญก็เนื่องมาจากการที่บุคคลในคณะรัฐประหาร เช่น พลโทผิน ชุณหะวัณ นาวาอากาศเอก กาจ กาจสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง) ฯลฯ ไม่มีผู้ใดมีอิทธิพลเพียงพอทั้งในทางการเมืองและการทหารจึงไม่แน่ใจว่าทหารส่วนอื่น ๆ ตลอดจนถึงประชาชนจะให้ความสนับสนุนและร่วมมือหรือไม่ ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงครามถึงแม้ว่าในขณะนั้นจะไม่ได้ดำรงตำแหน่งใด ๆ

¹ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 20/2489 (สามัญ) ชุดที่ 4 ลงวันที่ 8 เมษายน 2489 หน้า 1033

²มีผู้ศึกษาไว้แล้ว คือ ชวน ทองมี ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487 - 2490) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 156 หน้า

³มีผู้ศึกษาไว้แล้ว คือ สุชิน ตันติกุล ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ. 2490 วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 211 หน้า

⁴ห้องสมุดพิบูลอนุสรณ์ เอกสารเรื่องรัฐประหาร 2490 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ ผิน ชุณหะวัณ "รัฐประหาร 2490" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 449 - 450

แต่ก็เปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งอำนาจในพุทธา¹ ภายหลังการรัฐประหาร คณะรัฐประหาร
ได้เชิญให้นายควง อภัยวงศ์ เข้ามารับจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศเป็นเวลาประมาณ 5 เดือน²
แล้วได้บังคับให้ลาออกไปเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2491³ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เป็นระยะเวลาติดต่อกันถึง 9 ปีเศษ

การดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะที่สอง
ระหว่างปี พ.ศ. 2491 - 2500 นี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามมีฐานะและอำนาจเป็นแต่เพียง
ผู้ประศาสน์หรือผู้ไกล่เกลี่ยท่ามกลางกลุ่มต่าง ๆ ในคณะรัฐประหาร แทนที่จะเป็นผู้สั่งการ
เหมือนเมื่อครั้งเป็นผู้นำทางการเมืองในระยะแรก⁴ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องพยายาม
ใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ⁵ ตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

¹David A. Wilson. Politics in Thailand. p. 179

²ควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน
เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 422 - 423

³ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมือง
ของประเทศไทย หน้า 489 - 490

⁴Donald E. Nuechterlein. Thailand and the Struggle for
Southeast Asia. p. 58

⁵มีความหมายรวมถึงการใช้ทรัพยากรทางการเมือง (Political Resources)
ด้วยโดย "ทรัพยากรทางการเมือง" หมายถึง เครื่องมือหรือวิธีการซึ่งบุคคลใช้เพื่อที่จะมี
อิทธิพลเหนือพฤติกรรมของบุคคลอื่น เช่น ทรัพย์สินสมบัติเงินทอง ตำแหน่งหน้าที่การงาน
ฐานะทางสังคมหรือเศรษฐกิจ บุคลิกภาพ ความสามารถในการควบคุมการใช้กำลัง (Forces)
เช่น กำลังทหารหรือกำลังอาวุธอื่นใด เป็นต้น จาก สุจิต บุญบงการ "อำนาจทางการเมือง
ของผู้นำทหารไทยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์"
ใน รักเมืองไทย หน้า 86

โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

สถานการณ์ทางการเมืองในระยะนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 อยู่ในสภาพที่วุ่นวาย มีการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองเกิดขึ้นหลายครั้ง ที่รุนแรงที่สุดก็คือ กรณีการจลาจลวังหลวง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492¹ และกบฏแมนฮัตตัน เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494² เพราะฉะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องปรับสถานการณ์ทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจของตน โดยการทำให้รัฐประหารตนเอง เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 คณะรัฐประหารได้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 มาใช้ในการปกครองประเทศ³ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติที่เอื้ออำนวยในการให้อำนาจแก่รัฐบาลมาก⁴ แต่จากความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 นั้น ได้ส่งผลให้สถานการณ์ทางการเมืองไทยในระหว่าง พ.ศ. 2495 - 2500 เกิดการแบ่งแยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม 2. กลุ่มของจอมพลผิน ชุณหะวัณและ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ 3. กลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์⁵ การท้าทายอำนาจกันระหว่างกองทัพตำรวจ⁶ ของ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.59

เรื่องการจลาจล 26 กุมภาพันธ์ 2492

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.33 เรื่อง
กบฏ 29 มิถุนายน 2494 และ เอกสาร กต. 90.2.1 เรื่องกบฏแมนฮัตตัน

³ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

⁴ มี ส.ส.ประเภทสอง ซึ่งรัฐบาลโดยคณะรัฐประหารเป็นผู้แต่งตั้งและอยู่ในตำแหน่ง 10 ปี มีจำนวนเท่ากับ ส.ส.ประเภทที่หนึ่ง ซึ่งราษฎรเลือกตั้งแต่มีวาระการดำรงตำแหน่งเพียง 5 ปี

⁵ David A. Wilson. Politics in Thailand. p. 179.

⁶ คำพูดว่า "สี่เหลี่ยม" คือ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศและตำรวจ ได้เกิดขึ้นในระยะนี้

พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์กับกองทัพบกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เป็นผลมาจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจของตนเช่นกัน โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในฐานะเป็นผู้ประสานอำนาจระหว่างกลุ่มทั้งสองนี้

ระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กลับจากการไปเชื่อมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ¹ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2498 แล้ว² กลวิธีในการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนไปอีกลักษณะหนึ่ง คือ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ประกาศนโยบายนำประเทศไปสู่ความเจริญระชาธิปไตย³ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรตการเมือง³ เบ็ดการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ (Press Conference)⁴ อนุญาตให้ประชาชนชุมนุมในที่สาธารณะแบบ "ไฮด์ ปาร์ก" (Hyde Park) ของประเทศอังกฤษได้⁵ และยังให้ความสำคัญแก่กรรมกรมากยิ่งขึ้น โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช 2499⁶ ซึ่งมีผลทำให้กรรมกรสามารถ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5.1 เรื่อง
จอมพล ป. พิบูลสงครามเยือนต่างประเทศ (พ.ศ. 2498)

²ไปเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2498 ถึงวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2498 รวมระยะเวลา 2 เดือน 10 วัน

³"พระราชบัญญัติพรตการเมืองพุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 72 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 ชี้แจงเรื่อง
การให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499

⁵กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/47
เรื่องการชุมนุมสาธารณะ ลงวันที่ 12 มีนาคม 2499

⁶"พระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 73
ตอนที่ 92 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2499

ก่อตั้งสหภาพแรงงาน และสหภาพแรงงานที่สามารถก่อตั้งสหพันธ์แรงงาน¹ ได้ตามลำดับ
เป็นต้น นโยบายเหล่านี้เป็นกลวิธีในการใช้มวลชนมาเป็นฐานอำนาจ เพื่อสนับสนุนความ
เป็นผู้นำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ส่วนสถานการณ์นอกประเทศได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น คือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน
ประสบชัยชนะสามารถสถาปนารัฐบาลแห่งชาติพรรคชาตินิยมขึ้นมาได้ เมื่อวันที่
1 ตุลาคม พ.ศ. 2492² สถานการณ์ของสงครามเกาหลีระหว่างวันที่ 25 มิถุนายน
พ.ศ. 2493 ถึงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2496³ และสถานการณ์ของสงครามอินโดจีน⁴
เหตุการณ์เหล่านี้มีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการดำเนิน
นโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการ
กระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์พุทธศักราช 2495⁵ เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495⁶

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/50
ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องการจดทะเบียนสหภาพแรงงานและสหพันธ์ ลงวันที่
1 มีนาคม 2500

²Immanuel C.Y.HSU. The Rise of Modern China. p. 775

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.15
เรื่องสงครามเกาหลี (พ.ศ. 2492 - 2496)

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.14
เรื่องสถานการณ์อินโดจีน

⁵ก่อนหน้านั้นไทยเคยมีพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์มาแล้ว
ในปี พ.ศ. 2476 แต่ได้ประกาศยกเลิกในปี พ.ศ. 2489 เนื่องจากรัฐบาลไทยต้องทำตาม
ข้อเรียกร้องของสหภาพโซเวียต มิฉะนั้นสหภาพโซเวียตจะขัดขวางไม่ให้ไทยเข้าเป็นสมาชิก
ขององค์การสหประชาชาติ

⁶"พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์พุทธศักราช 2495"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 68 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495

และให้เป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asia Treaty Organization "SEATO.")¹ ซึ่งองค์การนี้มีนโยบายสำคัญคือ การปิดล้อมสาธารณรัฐประชาชนจีนให้อยู่โดดเดี่ยว² อย่างไรก็ตามในระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศเป็นมิตรกับสาธารณรัฐประชาชนจีนมากขึ้น³ ดังจะเห็นจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ส่งคณะทูตลับ⁴ เดินทางไปสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีจุดประสงค์เพื่อหาช่องทางในการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในอนาคต⁵ และเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามไปเชื่อมสัมพันธ์ในทวีปกับประเทศพม่าในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ผู้แทนของตนคือนายสังข์ พัดโน้ย และนายเลื่อน บัวสุวรรณ ไปเจรจากับ นายเหยา จงหมิง ผู้แทนของสาธารณรัฐประชาชนจีนในประเทศพม่า ด้วยเรื่องเดียวกัน

¹ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 โดยมีสมาชิก 8 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์และไทย จาก Ganganath Jha. Foreign Policy of Thailand. p. 45

²ธานี สุขเกษม "นโยบายของไทยที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน (พ.ศ. 2492 - 2515)" วารสารประวัติศาสตร์ 1 : 48 มกราคม - เมษายน 2524

³ความโน้มเอียงในการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศนี้ เกิดขึ้นภายหลังการประชุมชาติเอเชีย-แอฟริกาที่เมืองบันดง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2498 ซึ่งโจวเอินไหลนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ชี้แจงต่อพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนไม่มีนโยบายในการบ่อนทำลายและคุกคามประเทศไทยจาก พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ พระนิพนธ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์ หน้า 55

⁴ประกอบด้วย นายอารีย์ ภิรมย์เป็นหัวหน้าคณะ นายกรฤดา กุศลาคัย นายอัมพร สุวรรณผล และนายส้อง มารังกูร

⁵อารีย์ ภิรมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 57 - 59

ในประเทศมาทัวว¹ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้กับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ที่ต่อต้าน
สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นอย่างยิ่ง

การใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กระทำไป
ในช่วงนี้เป็นไปเพื่อรักษอำนาจทางการเมืองของตนไว้เป็นสำคัญ แต่ความผิดพลาดของการใช้
กลวิธีบางอย่าง เช่น การอนุญาตให้มีการชุมนุมในที่สาธารณะแบบไฮท์ ปาร์ค ของประเทศ
อังกฤษ ซึ่งเป็นการให้เสรีภาพแก่ประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ได้กลายเป็นการชุมนุม
เพื่อโจมตีและขับไล่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความผิดพลาดดังกล่าวทำให้จอมพล
ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจทางการเมืองโดยการหารัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยในระหว่าง
พ.ศ. 2491 - 2500 นั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะผู้นำทางการเมืองของประเทศ
ได้พยายามใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เพื่อรักษอำนาจทางการเมืองของตน
โดยไม่ได้อาศัยกำลังทหารแต่เพียงอย่างเดียว จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้กลวิธี
ทางการเมืองเหล่านั้นได้อย่างสอดคล้องกัน โดยมีฐานอำนาจคือกำลังของทหารและตำรวจ
เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามความผิดพลาดในการใช้กลวิธีทางการเมืองก็มีผลให้จอมพล ป.
พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจทางการเมืองได้

ดังนั้นจึงเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์โดยละเอียด ถึงกลวิธีและผลที่
เกิดขึ้นจากการรักษามอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะเวลาดังกล่าว

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองของประเทศไทย
ในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500
2. เพื่อศึกษาสาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาใช้อำนาจทางการเมือง
ได้อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2491

3. เพื่อศึกษาการใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของตนไว้

4. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

5. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีทางการเมืองในการรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของตน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้มีความรู้และความเข้าใจสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองของประเทศไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500

2. ทำให้ทราบสาเหตุที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามามีอำนาจอำนาจทางการเมืองได้อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2491

3. แสดงให้เห็นความพยายามของผู้นำทางการเมือง ที่ต้องใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เพื่อรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของตนไว้ให้นานที่สุด

4. ทำให้ทราบสาเหตุที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นสุดอำนาจใน พ.ศ. 2500

5. สามารถนำมาเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่ง ในการวิเคราะห์ถึงเรื่องพัฒนาการของระบอบการเมืองและการปกครองในประเทศไทยในยุคต่อมาได้

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง "การรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ผู้วิจัยจะศึกษาสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองและการปกครองของประเทศไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500 โดยจะเน้นถึงกลวิธีและผลที่เกิดขึ้นจากการรักษอำนาจอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นสำคัญ ส่วนระยะเวลาก่อนหน้าและภายหลังจากนี้ จะได้ศึกษาสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองพอเป็นสังเขป

เพื่อเป็นแนวทางประกอบให้เห็นความสำคัญและความต่อเนื่องกับสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ที่ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงนี้เท่านั้น

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. อิทธิพลทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ
สถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเข้ามาใช้อำนาจอีก
ครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2491
2. จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เพื่อรักษา
อำนาจทางการเมืองของตน
3. ความผิดพลาดของการใช้กลวิธีทางการเมือง ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้
จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจลงใน พ.ศ. 2500

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าจะใช้วิธีการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research)
โดยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบ
พรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้
เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เป็นหลัก และอาศัยข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นรอง
(Secondary Sources) ประกอบด้วย นอกจากนี้ยังใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจาก
การสัมภาษณ์ (Interview) บุคคลร่วมสมัยที่มีส่วนร่วมอยู่ในเหตุการณ์สำคัญบางเหตุการณ์
ในระยะเวลาดังกล่าวนี้

แหล่งศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
2. กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ
3. กองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษาวิจัย กระทรวงกลาโหม

4. กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก กระทรวงกลาโหม
5. ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รัฐสภา
6. ห้องสมุดพิบูลบุรณีย์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
7. หอสมุดแห่งชาติ
8. แหล่งอื่น ๆ เท่าที่จำเป็น เช่น สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักบรรณสารพัฒนา สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์ ฯลฯ
9. สัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยที่เห็นว่าเหมาะสม

เอกสารที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้เอกสารต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources)

1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ตีพิมพ์ เช่น

- เอกสาร กค. 73.5 เรื่องจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2486 - 2502)
- เอกสาร กค. 90.2.1 เรื่องกฎเกณฑ์ชั้นต้น (พ.ศ. 2491 - 2496)
- เอกสาร มท. 0201.2.1.15 เรื่องสงครามเกาหลี (พ.ศ. 2492 - 2498)
- เอกสาร มท. 0201.2.1.23 เรื่องประกาศและพระราชบัญญัติ
- เอกสาร มท. 0201.2.1.33 เรื่องกฎ 29 มิถุนายน 2494
- เอกสาร มท. 0201.2.1.59 เรื่องการจัดตั้ง 26 กุมภาพันธ์ 2492

1.2 เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น

- ราชกิจจานุเบกษา
- รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
- ประกาศของทางราชการ
- เอกสารกรมประชาสัมพันธ์
- หนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ร่วมสมัย เช่น สยามนิกร สารเสรี

สยามรัฐ ธรรมาธิปไตย ยุทธโกษา ฯลฯ

ฯลฯ

2. เอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นรอง (Secondary Sources)

2.1 หนังสือทั่วไป เช่น

- กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่

เป็นบทเรียน

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ หิรัศมัย จันทวรินทร์ ข้อมูลพื้นฐานถึง

ศตวรรษการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทย

- สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ผู้รวบรวม เบื้องแรกประชาธิปไตย
- ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี (2475 - 2517)
- ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทาง

การเมืองของประเทศไทย

- David A. Wilson. Politics in Thailand.

ฯลฯ

2.2 วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น

- เฉลิมา มะลิลา รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย
- เทียมจันทร์ อำแหง บทบาททางการเมืองและการปกครองของ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487)

- ธงชัย พึ่งกันไทย ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย

พ.ศ. 2468 - 2500

- Jin Vibhatakarasa. The Military in Politics :
A Study of Military Leadership in Thailand.

ฯลฯ

2.3 วารสารต่าง ๆ เช่น

- วารสารธรรมศาสตร์
- วารสารประวัติศาสตร์
- สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ฯลฯ

การขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนานกว่าผู้อื่น โดยคิดเป็นระยะเวลารวมทั้งสิ้น 14 ปี 11 เดือน 18 วัน ซึ่งสามารถแบ่งระยะเวลาการดำรงตำแหน่งได้สองระยะคือ ระยะแรก ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 และระยะที่สองระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500 ในระยะแรก ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 จอมพล ป. พิบูลสงครามรักษาราชการเมืองให้ โดยอาศัยปัจจัยสำคัญจากอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองที่ตนเองมีอยู่ แต่ก็ต้องสิ้นอำนาจลงใน พ.ศ. 2487 อันเนื่องมาจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่สองเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถกลับเข้ามาใช้อำนาจได้ใน พ.ศ. 2491

1. สาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารใน พ.ศ. 2491

การรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ต้องสิ้นอำนาจไปใน พ.ศ. 2487 การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 มาจากสาเหตุสำคัญสามประการ คือ ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487 - 2490) และการรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

1.1 ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นสู่อำนาจใน พ.ศ. 2491 กล่าวได้ว่าการรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

ไม่ได้รับการต่อต้านจากกำลังทหารของรัฐบาล พล.ร.ต.ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ และประชาชนภายในประเทศแต่ประการใด เหตุผลสำคัญประการหนึ่งเป็นเพราะคณะรัฐประหารสามารถนำจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งเป็นที่ยอมรับของทหารทุกฝ่ายมาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร เหตุผลนี้จึงแสดงถึงอำนาจและอิทธิพลในการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้เคยสร้างสมไว้ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ให้เป็นอย่างที่ ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 เกิดขึ้นจากปัจจัยต่อไปนี้

1.1.1 การศึกษา การศึกษาเป็นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ทุกคน แต่สำหรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม การศึกษาเป็นปัจจัยแรกที่ส่งเสริมให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองและการทหารอย่างสำคัญ โดยหลังจากที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยชั้นมัธยม เมื่อ พ.ศ. 2457 และรับยศว่าที่ร้อยตรีประจำกรมทหารบกปืนใหญ่ที่ 7 จังหวัดพิษณุโลกแล้ว¹ ใน พ.ศ. 2464 ก็ได้รับการคัดเลือกให้เข้าเรียนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก รุ่นที่ 10 ผลการเรียนปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถสอบไล่ชั้นปีสุดท้ายได้เป็นลำดับที่หนึ่ง² ซึ่งสมัยนั้นผู้สอบได้เป็นที่หนึ่ง ทางราชการจะส่งไปศึกษาวิชาการเพิ่มเติมในต่างประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เลือกไปศึกษาที่ประเทศฝรั่งเศส การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นหนึ่งในชั้นปีสุดท้ายของโรงเรียน

¹ที่ระลึกพิธีเปิดอนุสาวรีย์จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2525

²ชาติชาย พจนานนท์ "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475"

เสนาธิการทหารบก จนมีผลให้ได้รับการคัดเลือกไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส¹ เป็นจุดเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตอย่างสำคัญเพราะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นครั้งแรก โดยได้มีโอกาสไปพบปะกับเพื่อนนักเรียนไทยและ คนไทยในประเทศฝรั่งเศส จนมีทัศนะต้องกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงมีการประชุม กันขึ้นในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2470 มีผู้ร่วมประชุม 7 คน² คือ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี ร.ท. ทศนิยม นิยมศึก นายตำรวจ ลพอนุกรม นายจัญญ์ สิงห์เสนี (หลวงสิริราชไมตรี) นายแถม พหลโยธิน ดร. ปรีดี พนมยงค์ และ ร.ท. เฉลิม ชีตตะสังคะ ที่ประชุมได้ ร่วมกันก่อตั้งคณะราษฎรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ³

¹ ออกเดินทางจากประเทศไทยในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2467 ไปศึกษาภาษาฝรั่งเศส กับครอบครัวของศาสตราจารย์เรอเน มอเรล ที่เมืองรวง เป็นเวลา 8 เดือน แล้วย้ายไปศึกษา วิชาการคำนวณที่วิทยาลัยซอร์บอนน์พร้อม ๆ กับการศึกษาทางภาษาจากโรงเรียนอัลลียงอ็องซ์ฝรั่งเศส (L'Ecole Alliance Française) และศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่จากโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ ใน พ.ศ. 2468 อีกด้วย ต่อมาได้เข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่และศึกษาวิชาการทหารปืนใหญ่จาก โรงเรียนทหารปืนใหญ่เมืองบัวกีเอร์ พ.ศ. 2469 เข้าศึกษาในโรงเรียนประจำเหล่าทหาร ปืนใหญ่ที่เมืองฟองเตนโบล (Fontainebleau) ซึ่งเป็นโรงเรียนนายทหารเฉพาะเหล่าที่มี ชื่อเสียงมากในด้านวิชาการปืนใหญ่ของประเทศฝรั่งเศส สำเร็จการศึกษาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2470 ให้ประกาศนียบัตร Dip Ecole Mil.de France และ Dip Ecole Technique d'Artillerie แล้วเข้าประจำกรมการทหารปืนใหญ่และพร้อมกันนั้นได้เป็นผู้บรรยายวิชา การทหารปืนใหญ่แก่บรรดานายทหารด้วย จากเทียมจันทร์ อ่ำแหวน บทบาททางการเมืองและ การปกครองของจอมพล.ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487) หน้า 13 - 14

² เป็นาม ยศและคุณวุฒิในขณะนั้นทั้งหมด โดยร.ท. เฉลิม ชีตตะสังคะ เป็นชื่อเดิม ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

³ ชาติชาย พัฒนานานท์ "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475" ใน การปฏิวัติครั้งสำคัญของโลก หน้า 275 - 276

จึงเห็นได้ว่า "การศึกษา" เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้จอมพล บ. ญิบูลสงคราม ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมก่อตั้งคณะราษฎร จนกระทั่งสามารถเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทยใน พ.ศ. 2475 เป็นผลสำเร็จ ซึ่งส่งผลให้จอมพล บ. ญิบูลสงครามมีบทบาททางการเมืองและการทหารในระยะต่อมา

1.1.2 การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

จากการที่จอมพล บ. ญิบูลสงคราม ไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส จนได้มีโอกาสร่วมก่อตั้งคณะราษฎรขึ้น และเมื่อคณะราษฎรกลับประเทศไทยได้ชักชวนบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะฝ่ายทหารเข้าร่วมอุดมการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จนสำเร็จ ความสำเร็จนี้จอมพล บ. ญิบูลสงครามมีส่วนร่วมอย่างสำคัญ โดยเป็นบุคคลชั้นแนวหน้าของคณะราษฎรฝ่ายทหารบกรองจากสี่ทหารเสือ¹ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บทบาททางการเมืองจึงเริ่มขึ้น โดยได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมเป็นคณะรัฐมนตรีคณะแรก ที่เรียกว่า "คณะกรรมการราษฎร"² ส่วนตำแหน่งทางการเมืองก็มีความก้าวหน้าขึ้นได้เลื่อนเป็นรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่ซึ่งเป็นตำแหน่งฝ่ายคุมกำลังของกองทัพบกอีกด้วย ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้จอมพล บ. ญิบูลสงครามได้กลายเป็นบุคคลที่มีความสำคัญแก่คณะราษฎรจนได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการทหารที่สำคัญ

1.1.3 วิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2476 - 2481 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรซึ่งได้เข้าทำหน้าที่บริหารประเทศต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองเป็นอย่างมาก วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นส่งผลให้จอมพล บ. ญิบูลสงครามมีความก้าวหน้าทางการเมืองและการทหารเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน

¹เป็นสมณานามที่ใช้เรียก ผู้นำชั้นแนวหน้าฝ่ายทหารบกในขณะนั้น จำนวน 4 คนคือ พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา พันเอกพระยาทรงสุรเดช พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และ พันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ

²คณะราษฎรที่ประชุมในประเทศฝรั่งเศส จำนวน 7 คน ได้รับการคัดเลือกเป็นรัฐมนตรี 5 คนคือ พันตรีหลวงพิบูลสงคราม หลวงประดิษฐมนูธรรม นายตำรวจ สพานุกรม ร้อยโทพระยุมร ภมรมนตรี และนายแฉะ พูลโยธิน

ศัตรูทางการเมืองก็มากขึ้นด้วย การปราบศัตรูทางการเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็นและได้กลายเป็น
ผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองและการทหารโดยไม่มีผู้ใดกล้า
ต่อต้านอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง¹ วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่ได้เป็นปัจจัยส่งเสริมอำนาจของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีดังนี้

1.1.3.1 การรัฐประหารในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรก็เกิดความแตกแยกเป็น
สองกลุ่ม² คือกลุ่มฝ่ายพลเรือน ซึ่งมี ดร. ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้า โดยมีฝ่ายทหารที่
เป็นกำลังสนับสนุนสำคัญคือ พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และ พันตรีหลวงพิบูลสงคราม³
กับกลุ่มฝ่ายทหารที่มี พันเอกพระยาทรงสุรเดช เป็นหัวหน้า และบุคคลอื่นที่สำคัญ เช่น
พันเอกพระยาฤทธิอัคเนย์ และ พันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ ความแตกแยกของทั้ง
สองกลุ่มนี้ถึงจุดแตกหักจากการเสนอเข้าโครงการเศรษฐกิจของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ต่อ
คณะกรรมการพิจารณาเข้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ คณะกรรมการฯ โดยส่วนมากเห็นด้วย
แต่นายกรัฐมนตรีคือ พระยามโนปกรณนิติธาดาไม่เห็นด้วย โดยมีกลุ่มทหารของพระยาทรงสุรเดช
เป็นผู้สนับสนุนที่สำคัญ นายกรัฐมนตรีได้ใช้สาเหตุที่ออกพระราชกฤษฎีกาประกาศภาวะฉุกเฉิน

¹ เริ่มมีศัตรูทางการเมืองอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2484 จากสถานการณ์
ของสงครามครั้งที่สอง

² ความแตกแยกภายในของคณะราษฎรได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลง
การปกครองแล้ว โดยมีความคิดเห็นแตกแยกบางประการในเรื่องการบริหารประเทศ,
การทหารและการเศรษฐกิจ แต่ระยะนั้นยังมีระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นศัตรูร่วมอยู่
ความแตกแยกจึงยังไม่ปรากฏ จาก ประยูร ภมรมนตรี ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า
หน้า 138

³ ยศในขณะนั้นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

และปิตุสภาผู้แทนราษฎร¹ วิกฤตการณ์นี้ทำให้ พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้เป็นผู้นำทำการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 การรัฐประหารครั้งนี้เป็นการกำจัดกลุ่มทหารของ พันเอกพระยาทรงสุรเดชออกจากบทบาททางการเมืองและการทหาร ซึ่งทำให้จอมพล บ. พิบูลสงครามมีอำนาจทางการเมืองและการทหารเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะตำแหน่งทางการเมือง ในระหว่างวิกฤตการณ์จอมพล บ. พิบูลสงครามได้รับการเลื่อนยศจากพันตรีเป็นพันโทจากตำแหน่งรองผู้บังคับการทหารปืนใหญ่เป็นตำแหน่งรักษาราชการผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ และเมื่อสิ้นสุดวิกฤตการณ์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ ส่วนตำแหน่งทางการเมืองยังคงเป็นรัฐมนตรีเช่นเดิม

1.1.3.2 การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองโดยพระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ

(16 ตุลาคม พ.ศ. 2476) วิกฤตการณ์ทางการเมืองนี้เป็นความพยายามของพลเอก-พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอ อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่รวบรวมกองทหารจากหัวเมืองเป็นส่วนใหญ่เข้ามายึดพระนคร แต่ต้องประสบความล้มเหลว ความล้มเหลวนี้ส่งผลให้บทบาทของจอมพล บ. พิบูลสงครามในฐานะผู้ช่วยการปราบกบฏ ได้รับความนิยมนอกจากรัฐบาลและกองทัพเป็นอย่างมาก จอมพล บ. พิบูลสงครามได้รับการเลื่อนตำแหน่งทางทหารจากผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกฝ่ายยุทธการ เป็นรองผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่หนึ่ง ส่วนตำแหน่งทางการเมืองได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วิกฤตการณ์ทางการเมืองนี้ทำให้ฐานะทางการเมืองและการเมืองของจอมพล บ. พิบูลสงครามเป็นอันคับสองรองจาก พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา เท่านั้น

¹ใจความของพระราชกฤษฎีกาได้รับรู้อย่างชัดเจนว่ามาจากการเสนอเข้าโครงเศรษฐกิจของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ดังนี้ "ขณะนี้...จึงไม่เป็นการสมควรที่สภาผู้แทนราษฎรจะฟังคำริเปลี่ยนแปลงนโยบายสำคัญทางเศรษฐกิจ... บัดนี้ปรากฏว่ามีสมาชิกเป็นจำนวนมากแสดงความปรารถนาอันแรงกล้าเพื่อที่จะทำการเปลี่ยนแปลงไปในทางนั้น โดยวิธีการอันเป็นอุบายในทางอื่นที่จะบังคับให้สภา ต้องดำเนินการไปตามความปรารถนาของตน เป็นการไม่สมควร...จึงให้ปิตุประชุมสภาผู้แทนราษฎรเสีย" จาก "พระราชกฤษฎีกาให้ปิตุประชุมสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 50 ลงวันที่ 1 เมษายน 2476

1.1.3.3 วิฤตติการณ์ทางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2477 - 2481

ในระหว่าง พ.ศ. 2477 - 2481 ศัตรูทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามเคลื่อนไหวที่จะแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและลอบสังหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจมากในคณะรัฐบาลอยู่ตลอดเวลา¹ จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กระทำการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองอย่างรุนแรง และมีการตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาโทษผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดด้วยการประหารชีวิต² บทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงครามดังกล่าวทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลายเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในทางการเมืองและการทหารแต่เพียงผู้เดียว โดยได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและผู้นำราชการทหารบก ซึ่งมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถบริหารประเทศได้ราบรื่นปราศจากศัตรูทางการเมืองอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

¹วิฤตติการณ์ทางการเมืองดังกล่าวมีดังนี้ วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2477 กบฏล้มรัฐธรรมนูญ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477 นายพุ่ม ทับสายทอง ลอบยิงจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สนามหลวง วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2478 กบฏนายสิบ วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2481 นายยัง ประไพศรี ลอบยิงจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ศรีอยุธยา วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 นายสี บุญตา คนใช้ในบ้านลอบยิงจอมพล ป. พิบูลสงครามในบ้าน วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2481 นางเสงี่ยม ปลุกใจเรือ คนครัวในบ้านลอบวางยาพิษ เป็นต้น

²ผู้ต้องหาในคดีนี้มีบุคคลสำคัญ ๆ รวมอยู่ด้วยเช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร พลโทพระยาเทพหัสดินทร ประธานสภาผู้แทนราษฎรและอดีตแม่ทัพใหญ่ของไทย ที่ไปรบในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง พันเอกหลวงมหิทธิโยธี ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 5 และ พันเอกพระยาสิทธิเรืองเดชพล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ซึ่งศาลพิเศษได้พิพากษาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2482 ตัดสินประหารชีวิตผู้ต้องหา 18 คน และจำคุกตลอดชีวิต 3 คน

1.1.4 สถานการณ์ของสงคราม ภายหลังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ กวาดล้างศัตรูทางการเมืองจนหมดสิ้นใน พ.ศ. 2481 แล้ว ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ ทางการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยต้องเข้าสู่ สงครามอินโดจีนและสงคราม โลกครั้งที่สองอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง สถานการณ์ของสงครามที่เกิดขึ้นได้เป็นปัจจัยส่งเสริม อำนาจและอิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงครามให้เพิ่มมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน ก็เป็นปัจจัย ที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจทางการเมืองและการทหารลงในระยะต่อมา สถานการณ์ของสงครามดังกล่าวคือ

1.1.4.1 สงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2483 - 2484) เป็น สงครามที่เกิดขึ้นจากการเรียกร้องดินแดนที่ประเทศไทยสูญเสียให้แก่ประเทศฝรั่งเศสใน สมัยรัชกาลที่ 5 กลับคืนมา จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เร่งเร้าความรู้สึกชาตินิยมใน หมู่ประชาชนและใช้มาตรการทางทหารเผชิญหน้ากับอินโดจีนของประเทศฝรั่งเศส จนกระทั่ง ได้เกิดการสู้รบกับอินโดจีนของประเทศฝรั่งเศส¹ ในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ผลปรากฏว่า สงครามยุติลงด้วยการเจรจาไกล่เกลี่ยของประเทศญี่ปุ่น โดยประเทศไทยได้ ดินแดนบางส่วนกลับคืนมาจากอินโดจีนของประเทศฝรั่งเศส² สงครามอินโดจีนในครั้งนี้ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้รับพระราชทานเลื่อนยศสูงสุดทางทหารจากนายพลตรี พลเรือตรี และพลอากาศตรีเป็น จอมพล จอมพลเรือ และจอมพลอากาศ นับว่าเป็นจอมพลคนแรกภายหลัง เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา และด้วยศจอมพลนี้เอง ได้เพิ่มเกียรติภูมิ ความเป็นผู้นำแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามมาก สงครามอินโดจีนจึงเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามมีอำนาจทางการเมืองและการทหารอย่างสมบูรณ์

¹เป็นการสู้รบอย่างไม่มีเป็นทางการ เพราะไม่มีการประกาศสงครามและตัดความสัมพันธ์ ทางการค้า จาก ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง เล่ม 1 หน้า 73

²ไทยได้รับดินแดนคืนจากฝรั่งเศสดังนี้ แคว้นหลวงพระบางบนฝั่งขวาแม่น้ำโขง แคว้นนครจำปาศักดิ์ และแคว้นเขมร จาก ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง เล่ม 1 หน้า 73

1.1.4.2 สงครามโลกครั้งที่สอง สถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สองทางด้านเอเชียอาคเนย์ มีผลให้ประเทศไทยต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยระยะแรกต้องยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศ และต่อมาประเทศไทยได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด โดยยอมทำสนธิสัญญาทางทหารร่วมกันในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และได้ประกาศสงครามกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 การดำเนินนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลไทย สืบเนื่องมาจากการเล็งผลเลิศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่คิดว่าญี่ปุ่นจะชนะสงคราม ซึ่งจะมีผลให้ประเทศไทยได้รับผลประโยชน์มากมาย โดยเฉพาะการที่ญี่ปุ่นเสนอจะให้ดินแดนที่ไทยสูญเสียให้กับประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 5 กลับคืนมา¹ ความคิดนี้สอดคล้องกับสถานการณ์ของสงคราม ซึ่งญี่ปุ่นกำลังมีชัยชนะในทุกสมรภูมิ รวมทั้งสอดคล้องกับแรงผลักดันของกลุ่มชาตินิยมรุนแรงภายในประเทศที่เห็นด้วยกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในความพยายามที่จะให้ดินแดนกลับคืนมา การตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกอบกับสถานการณ์ของสงครามในระยะแรกที่กองทัพญี่ปุ่นกำลังมีชัยชนะนี้ ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นอีก แต่ความแตกแยกกับกลุ่มพลเรือนของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ของสงครามในระยะหลังเริ่มผันแปรไปจากเดิม โดยกองทัพญี่ปุ่นเริ่มประสบความพราชัยในการสงครามและมีแนวโน้มว่าต้องแพ้สงครามอย่างแน่นอน สถานการณ์ดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสั่งอำนาจทางการเมืองและการทหารลงใน พ.ศ. 2487² ถึงกระนั้นก็ตามอิทธิพลทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยังคงมีอยู่ ดังจะเห็นได้จากการที่หาญกล้ามาดำรง

¹ครุณี บุญภิบาล บทบาทของประเทศไทยในสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 6, 319

²พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ถูกปลดจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดถูกยกเลิกไป มีฐานะเป็นเพียงนายทหารกองหนุน ไม่มีเบี้ยหวัด (รับบำนาญ) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ยาก เพราะทุกคนล้วนแต่หวังเกรงอิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้แต่นายควง อภัยวงศ์ ซึ่งยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็เพราะความจำเป็นที่ไม่มีผู้ใดยอมรับตำแหน่ง ประกอบกับอุปนิสัยส่วนตัวของนายควง อภัยวงศ์ ชอบกระทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ชอบทำ¹ การที่นายควง อภัยวงศ์ยอมเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี้ ทำให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไม่กล้าลงพระนามแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ และขอลาออกจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์² ความยุ่งยากทางการเมืองเหล่านี้เป็นการแสดงถึงอิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างดี

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจสูงสุดทั้งทางการเมืองและการทหาร การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกพร้อม ๆ กัน เป็นประจักษ์พยานแสดงถึงอำนาจที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีอยู่อย่างชัดเจน การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามใน พ.ศ. 2487 เป็นเพียงการพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองและการทหารเท่านั้น แต่อิทธิพลที่ได้เคยสร้างสมไว้ในระหว่างมีอำนาจ ไม่ใช่สิ่งที่จะลบเลือนไปจากสำนักของประชาชนและกองทัพได้ง่าย ๆ โดยเฉพาะลัทธิเชื่อนำที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปลูกฝังไว้ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติแต่ประการใดเลย ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการทหารได้อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2491 ด้วยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งจากภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเคยมีอยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487

1.2 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487 - 2490) ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และ

¹ควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 415 - 416

²ค. หน้า 416

การรัฐประหารดังกล่าว ได้ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามามีอำนาจทางการเมือง และการทหารอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2491 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนนี้ ได้เกิดขึ้น ภายหลังการสิ้นอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยปรากฏว่ารัฐบาลพลเรือนที่เข้ามา บริหารประเทศแทนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนรัฐบาลบ่อยครั้ง อายุของรัฐบาล เฉลี่ยแล้ว ชุดหนึ่งบริหารประเทศประมาณสี่เดือนเศษเท่านั้น¹ ผลที่เกิดขึ้นตามมาทำให้การบริหารงานของรัฐบาลไม่ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่สามารถ จะแก้ไขปัญหาคำคัญ ๆ ของประเทศได้ ดังนั้นความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนจึงเกิดขึ้น ปัญหาคำคัญที่นำมาซึ่งความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนมีดังนี้

1.2.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจนี้ เป็นผลสะท้อนมาจากสถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของ ประเทศไม่มั่นคง ปัญหาเศรษฐกิจที่สำคัญมีสองประการคือ

1.2.1.1 ปัญหาเงินเฟ้อ ปัญหาเงินเฟ้อเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพิมพ์ธนบัตรออกใช้ในช่วงสงครามมากขึ้น การใช้จ่ายของทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย และการเปลี่ยนอัตราแลกเปลี่ยนบาทกับเงินเยน ทำให้มีธนบัตรหมุนเวียนในท้องตลาดมากเกินไป

¹รายละเอียดมีดังนี้ รัฐบาลของนายทวี บุณยเกตุ ตั้งแต่ 31 สิงหาคม - 17 กันยายน พ.ศ. 2488 รวม 17 วัน รัฐบาลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ตั้งแต่ 17 กันยายน พ.ศ. 2488 - 31 มกราคม พ.ศ. 2489 รวม 4 เดือน 13 วัน รัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่ 31 มกราคม - 24 มีนาคม พ.ศ. 2489 รวม 1 เดือน 24 วัน รัฐบาลของ นายปรีดี พนมยงค์ ตั้งแต่ 24 มีนาคม - 11 มิถุนายน พ.ศ. 2489 รวม 2 เดือน 18 วัน รัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ครั้งที่สองตั้งแต่ 11 มิถุนายน - 23 สิงหาคม พ.ศ. 2489 รวม 2 เดือน 13 วัน รัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ตั้งแต่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2489 - 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 รวม 9 เดือน 7 วัน และรัฐบาลของพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ครั้งที่สองตั้งแต่ 30 พฤษภาคม - 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 รวม 5 เดือน 9 วัน

ปัญหานี้มีผลให้ราคาสินค้าในห้องตลาดมีอัตราสูงขึ้นตลอดเวลา เช่นราคาข้าวสารใน พ.ศ. 2484 ราคากะลอบละ 8 - 10 บาท แต่ใน พ.ศ. 2490 มีราคาเพิ่มขึ้นถึงกะลอบละ 170 - 190 บาท ส่วนอาหารอื่น ๆ ก็มีราคาเพิ่มขึ้นประมาณ 10 - 15 เท่า¹ แม้ว่ารัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ได้พยายามแก้ไขปัญหาเงินเพื่อด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น อนุญาตให้เปิดสถานคาสโนว์อื่นชั่วคราวเพื่อให้การเงินหมุนเวียน ประกาศเรียกเก็บธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทคืนกระทรวงการคลัง ต่อมารัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ใช้วิธีการกู้เงินจากต่างประเทศเพื่อซื้อสินค้าเข้าประเทศ และรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ได้ขยายทองคำทั้งภายในและภายนอกประเทศ² เป็นต้น แต่ภาวะเงินเฟ้อก็ยังไม่ดีขึ้น ประกอบกับความตกลงสมรภูมิแบบที่ไทยลงนามกับประเทศอังกฤษ³ ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถส่งสินค้าออกที่สำคัญเช่น ข้าว ฝ้าย ยาง และไม้สักออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ จึงมีผลให้ประเทศไทยขาดแคลนเงินตรา

¹สุชิน ตันติกุล รัฐประหาร พ.ศ. 2490 หน้า 34 (อ้างอิงมาจาก รายงานประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2490 หน้า 8)

²วิธีการซื้อขายทองคำในประเทศ 339,459.62 กรัมบริสุทธิ์ เป็นเงิน 14,785,960.57 บาท เพื่อไถ่ถอนธนบัตรออกจากการหมุนเวียน และขายนอกประเทศที่สหรัฐอเมริกาจำนวน 7,998,030,162 กรัมบริสุทธิ์ เป็นเงิน 8,999,985.72 ดอลลาร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินดอลลาร์สำหรับใช้จ่ายในการบูรณะประเทศ จาก สุชิน ตันติกุล ล.ค. หน้า 40 (อ้างอิงจาก รายงานประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2490 หน้า 16 - 17)

³เป็นความตกลงที่มีผลมาจากสถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งไทยได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ ภายหลังที่สงครามสิ้นสุด อังกฤษยื่นเงื่อนไขแก่ไทยว่าถ้าต้องการเลิกสถานะสงคราม ไทยต้องยอมรับข้อเสนองของอังกฤษ ซึ่งเป็นข้อเสนอที่ไทยเสียเปรียบทั้งสิ้น เช่น ห้ามไทยส่งข้าว ฝ้าย ฯลฯ ไปขายต่างประเทศ เป็นต้น ข้อเสนอนี้เรียกว่าความตกลงสมรภูมิแบบรายละเอียดใน จิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 467 - 483

ต่างประเทศสำหรับซื้อสินค้าที่ขาดแคลนภายในประเทศ ภาวะเงินเฟ้อที่มีผลให้สินค้าขาดแคลน และมีราคาสูงขึ้น ทำให้ประชาชนโดยส่วนมากเดือดร้อนและรัฐบาลพลเรือนก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ให้สำเร็จ

1.2.1.2 ปัญหาขาดแคลนข้าว ปัญหาขาดแคลนข้าวมีสาเหตุสำคัญมาจากความตกลงสมรณแบบที่ไทยถูกบังคับให้ลงนามกับอังกฤษ ซึ่งใจความของสัญญาตอนหนึ่งระบุว่า ไทยต้องส่งข้าวให้อังกฤษเป็นปริมาณ 1.5 ล้านตัน โดยไม่คิดมูลค่าในระยะแรก และอังกฤษจะคิดมูลค่าให้ข้างในในระยะหลัง¹ ดังนั้นการส่งข้าวออกนอกประเทศของไทยจึงถูกควบคุมโดยสัมพันธมิตร แต่ปรากฏว่าระยะนั้นตลาดต่างประเทศมีความต้องการข้าวเป็นจำนวนมากทำให้ข้าวมีราคาสูง จึงเกิดการลักลอบส่งข้าวออกนอกประเทศซึ่งมีปริมาณครึ่งหนึ่งของข้าวที่ถูกกฎหมาย² นอกจากนี้ยังมีการกักตุนโดยพ่อค้าคนกลาง สาเหตุทั้งหมดทำให้ภายในประเทศขาดแคลนข้าวมากขึ้น วิธีการแก้ไขของรัฐบาลโดยการออกกฎหมายต่าง ๆ ก็ไม่ประสบความสำเร็จ³ จึงมีผลให้ประชาชนต้องประสบกับความเดือดร้อนอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่รัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ ประชาชนทั้งประเทศต้องประสบกับความเดือดร้อน เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยที่รัฐบาลไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไข้ปัญหา ปัญหาทางเศรษฐกิจจึงเป็นความล้มเหลวอย่างสำคัญของรัฐบาลพลเรือน

1.2.2 ปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในประเทศ จากปัญหาเศรษฐกิจภายหลังสงครามทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเกิดความเดือดร้อนมาก ส่งผลให้มีโจรผู้ร้าย

¹ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 478 - 480

²สิริรัตน์ เรืองวงศ์วาร บทบาททางการเมืองและการปกครองของนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2475 - 2491 หน้า 262 (อ้างอิงจากที่ระลึกวันครบรอบ 20 ปี พ.ศ. 2505 หน้า 35 ของธนาคารแห่งประเทศไทย)

³รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ออกพระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พ.ศ. 2489 และพระราชบัญญัติการค้าข้าว พ.ศ. 2489 เพื่อควบคุมข้าวที่ผลิตในประเทศ และตรวจตราควบคุมการขนย้ายข้าวที่ผลิตได้ตามท้องที่ต่าง ๆ

ชุกชุมทั่วไปทั้งในกรุงและต่างจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดภาคกลางแถบราชบุรี สุพรรณบุรีและกาญจนบุรี โจรบางก็ก็มีพรรคพวกมากและมีอาวุธที่ตีพร้อม¹ ที่เป็นข่าวใหญ่ในขณะนั้นได้แก่ ก๊กเสือดำ ก๊กเสือใบ และก๊กเสือมเหศวร เป็นต้น ส่วนภาคใต้มีโจรสลัดครุฑเจ้าทำการปล้นสดมภ์ราษฎรอยู่เสมอ ๆ นอกจากนี้สถานการณ์ในพระนครก็เกิดความไม่สงบขึ้นเช่นเดียวกัน โดยเกิดจากชาวจีนในประเทศไทยบางกลุ่มได้ก่อเหตุขึ้น² เพราะถือว่าจีนเป็นมหาอำนาจและเป็นฝ่ายชนะสงคราม ตามแผนกนเขาวราชซึ่งเป็นย่านชาวจีนมีการชักธงชาติจีน ซึ่งเป็นการผิดพระราชบัญญัติชักธง และชาวจีนเหล่านั้นยังไม่เชื่อฟังการห้ามปรามของเจ้าหน้าที่ยังเกิดกรณีพิพาทกันขึ้นระหว่างชาวจีนกับเจ้าหน้าที่ยึดอาวุธและสารวัตรทหาร จนถึงกับต้องตั้งกรรมการผสมจีน - ไทยดูแลความสงบเรียบร้อย³ และในหมู่ชาวจีนก็ก่อความไม่สงบทะเลาะวิวาทกันเองระหว่างชาวจีนที่นิยมรัฐบาลกั๋วมินตั๋งของเจียงไคเช็คกับชาวจีนที่นิยมขบวนการคอมมิวนิสต์⁴ จากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นปัญหาที่ทำให้รัฐบาลต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะปัญหาโจรผู้ร้ายซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลไม่สามารถจะแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้ ปัญหาโจรผู้ร้ายที่นำมาซึ่งความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศก็ยากที่จะแก้ไขให้สำเร็จ

¹ เช่นชุมโจรที่หมู่บ้านกอไผ่ซึ่งมีที่ตั้งในเขตแดนติดต่อระหว่าง อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี กับ อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม ต้องใช้กำลังตำรวจในการปราบปรามถึง 393 คน เป็นนายตำรวจสัญญาบัตร 33 นาย จ่านายสิบ นายสิบและพลตำรวจ 360 นาย และข้าราชการฝ่ายจังหวัดและอำเภอจำนวน 60 คน จากสิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร บทบาททางการเมืองและการปกครองของนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2475 - 2491 หน้า 276 (อ้างอิงมาจากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีที่ 101/2490 ลงวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2490 เรื่อง ขออนุมัติเพิ่มเงินเดือนเพื่อเพิ่มขึ้นในกรณีพิเศษ (ปราบโจรบ้านกอไผ่))

² William Skinner, Chinese Society in Thailand. p. 279

³ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ พิมพ์พพ. 2/3 : 7 บันทึกเรื่องเหตุการณ์พิพาทไทย - จีน โดยนายเสวต คันธราภรณ์ กรมการเมืองตะวันออก ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2489

⁴ Ibid., p. 293

1.2.3 ปัญหาการทุจริตของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปัญหาการทุจริตในระบอบนี้ถือเป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะในวงข้าราชการมีการแสวงหาผลประโยชน์กันมาก แต่การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลได้กระทำการทุจริตขึ้นเองทำให้รัฐบาลได้รับความเสื่อมเสียเป็นอย่างมาก ดังเช่นกรณีแรก รัฐบาลขอความช่วยเหลือไปยังต่างประเทศ ให้จัดหาเครื่องมือในทางการเกษตรแก่ประชาชนที่ขาดแคลนเมื่อต่างประเทศให้ความช่วยเหลือมาแล้ว รัฐบาลได้มอบหมายให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลมีสิทธิพิเศษรับมอบเครื่องมือทางการเกษตร เช่น จอบ เสียม ฯลฯ ไม่จำหน่ายจ่ายแจกแก่ประชาชนตามกฎหมายว่าที่ตนสังกัดอยู่ โดยให้จำหน่ายราคาถูกและแจกให้เปล่า เพื่อแบ่งเบาภาระของรัฐบาล และเป็นการสร้างความนิยมรัฐบาลในหมู่ประชาชน แต่ปรากฏว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเบี่ยงสิ่งของจากรัฐบาลไปแล้ว ได้นำไปขายต่อให้พ่อค้าในราคาถูกและนำเงินไปใช้ส่วนตัว ซึ่งส่งผลให้ประชาชนต้องซื้อเครื่องมือทางการเกษตรจากพ่อค้าในราคาที่สูงขึ้น ส่วนอีกกรณีหนึ่งก็คือ การเรียกเก็บธำมัตรเก่าจากประชาชน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง ที่ทำให้มีธำมัตรหลายประเภทหมุนเวียนอยู่ในประเทศ รัฐบาลต้องการปรับมาตรฐานธำมัตรใหม่ โดยรับแลกธำมัตรเก่าจากประชาชน ซึ่งในการนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาล ขอสิทธินำธำมัตรจากกระทรวงการคลังไปรับแลกธำมัตรเก่าจากรัฐบาล แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนำธำมัตรไปแลกแล้วไม่ยอมส่งคืนกระทรวงการคลัง¹ การทุจริตของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลนี้ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากหนังสือพิมพ์เป็นอย่างมาก ถึงกับตั้งเป็นศัพท์ว่า "ผู้แทนกินจอบ กินเสียม กินธำมัตร"² การที่รัฐบาลไม่สามารถจะแก้ไขปัญหานี้ได้เกิดขาดทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมรัฐบาลมาก

1.2.4 ปัญหาความแตกแยกภายในของนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่รัฐบาลประสบปัญหาหนักทุกด้านและยังแก้ไขไม่สำเร็จ รัฐบาลก็ต้องประสบปัญหาเพิ่มขึ้นอีก โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลได้เกิดการแตกแยกขึ้น ดังเห็นได้จากกรณีที่มีสมาชิก

¹ "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมคืนธำมัตร" สยามนิกร 23 เมษายน 2490

สภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลจากพรรคสหชีพได้เตรียมเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล และได้ชักชวนให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านจากพรรคประชาธิปไตยร่วมลงนามในญัตติด้วย นอกจากนี้ยังมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลบางคนได้แก่ นายกว้าง ทองทวี และ นายจรรณ สืบแสงขอลาออกจากพรรคอีกด้วย ความแตกแยกเหล่านี้ส่งผลให้รัฐบาลต้องประสบกับวิกฤตการณ์ในสภาฯ โดยแพ้การลงมติร่างพระราชบัญญัติถึงสองฉบับ¹ ซึ่งตามวิถีทางรัฐธรรมนูญรัฐบาลต้องลาออก แต่รัฐบาลไม่ได้ออก การที่รัฐบาลต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางสภาฯ ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลมีเสียงข้างมากในสภาฯ จึงสะท้อนให้เห็นความแตกแยกของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลเป็นอย่างดี ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง

1.2.5 กรณีรัชกาลที่ 8 สวรรคต ปัญหาการสวรรคตของรัชกาลที่ 8 นี้ เป็นปัญหาสำคัญที่สุดอีกปัญหาหนึ่งของรัฐบาลพลเรือน การที่รัฐบาลไม่สามารถคลี่คลายคดีนี้ให้ประชาชนหายสงสัยได้ โดยเพียงแค่สันนิษฐานว่าการสวรรคตเป็นไปโดยอุบัติเหตุ² ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และสมาชิกพรรคการเมืองฝ่ายค้านคือพรรคประชาธิปไตย ประการที่สำคัญให้มีการโจมตีว่านักการเมืองคนสำคัญของรัฐบาลมีส่วนพัวพันกับคดีนี้ด้วย วิธีการแก้ไขของรัฐบาลคือการประกาศภาวะฉุกเฉิน การตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ และให้มีการจับกุมนักหนังสือพิมพ์และนักการเมืองฝ่ายค้าน หลังจากนั้น รัฐบาลได้แถลงผลการสอบสวนกรณีสวรรคตดังนี้

¹ได้แก่ร่างพระราชบัญญัติยุบเลิกสภาจังหวัดของนายรังสฤษฎ์ เขาวนศิริ และร่างพระราชบัญญัติประกอบโรคศิลป์ ของนายเย็น สืบอนุการ

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.30/3
ข่าวราชการ โดยสำนักพระราชวัง ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2489

"...คณะกรรมการ¹ เห็นว่าในกรณีอื่นจะพึงเป็นต้นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลสวรรคตได้นั้น สำหรับกรณีอุบัติเหตุคณะกรรมการมองไม่เห็นทางว่าจะเป็นไปได้เลย ส่วนอีกสองกรณีคือ ถูกลอบปลงพระชนม์และปลงพระชนม์เองนั้น การถูกลอบปลงพระชนม์ไม่มีพยานหลักฐานและเหตุผลที่แน่นอนแสดงว่าจะเป็นไปได้ แต่ก็ไม่สามารถจะตัดออกเสียได้โดยสิ้นเชิง เพราะว่ายังมีท่าทางของพระบรมศพด้านอยู่ ส่วนในกรณีปลงพระชนม์เองนั้น ลักษณะของศพแสดงให้เห็นว่าได้ แต่ไม่ปรากฏเหตุผลหรือหลักฐานอย่างใดว่าให้เป็นเช่นนั้นโดยแน่ชัด คณะกรรมการจึงไม่สามารถที่จะชี้ขาดลงไปได้ว่าเป็นกรณีหนึ่งกรณีใดในสองกรณี..."²

จากการที่รัฐบาลไม่สามารถจะวินิจฉัยได้เด็ดขาด ทำให้ความสงสัยของประชาชนที่มีมาตั้งแต่รัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ถึงรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์เพิ่มมากขึ้น จนเกิดความรู้สึกร่วมกันพรรคฝ่ายค้านว่ารัฐบาลไม่ได้คลี่คลายคดีสวรรคตอย่างจริงจัง พรรคฝ่ายค้านสามารถดำเนินนโยบายใช้กรณีสวรรคตสร้างคะแนนนิยมจากประชาชนและกระตุ้นให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในรัฐบาลอย่างได้ผล กรณีสวรรคตจึงเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งของรัฐบาลพลเรือนที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้

1.2.6 การสร้างควมไม่พอใจให้ฝ่ายทหาร เนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ญี่ปุ่นต้องพ่ายแพ้ในการสงคราม ทำให้สถานภาพของทหารในกองทัพซึ่งได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตกต่ำไปด้วย ประกอบกับการที่รัฐบาลพลเรือนไม่ได้เอาใจใส่ในกองทัพเท่าที่ควร มีการปลดนายทหารชั้นผู้ใหญ่และทหารชั้นประทวนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้เสรีไทยบางคนและรัฐมนตรีบางคนได้ถูกเหยียดหยามฝ่ายทหาร เพราะหว่ากระแวงว่าทหารจะกลายเป็นเครื่องมือของผู้เผด็จการดังที่เคยเป็นมาในอดีต บางคนถึงกับประณามว่าควรยุบเลิก "กองทัพ" เพราะไม่มีความจำเป็นสำหรับประเทศเล็ก ๆ เช่นประเทศไทย³

¹หมายถึงคณะกรรมการสอบสวนพฤติการณ์การสวรรคต

²สรโรจ แสงวิเชียร และวิมลพรรณ ปิตรวัชชัย กรณีสวรรคต 9 มิถุนายน 2485 หน้า 230 - 232 (อ้างอิงจาก แถลงการณ์กรมตำรวจ ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2489)

³เนตร เขมะโยธิน งานใต้ดินของพันเอกโยธี หน้า 822 - 823

และมีการนำกองทัพไปเปรียบเทียบกับกองกำลังเสรีไทยซึ่งกำลังได้รับการยกย่องอย่างสูง ในขณะนั้นในฐานะเป็นกองกำลังที่ต่อต้านญี่ปุ่นในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่ต้องกลายเป็นฝ่ายแพ้สงคราม เหตุการณ์เหล่านี้เป็นการสร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายทหารเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะทหารบก ความไม่พอใจของฝ่ายทหารเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นความล้มเหลวของรัฐบาลประการหนึ่ง

1.2.7 การเปิดอภิปรายทั่วไปลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล จากปัญหาสำคัญ ๆ

ที่รัฐบาลพลเรือนได้ประสบอยู่นั้นถึงแม้ว่ารัฐบาลพลเรือนได้พยายามแก้ไข แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร รัฐบาลพลเรือนที่พลเรือตรีวิเศษ อารังนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีเวลาบริหารประเทศนานกว่ารัฐบาลทุกชุดหลังสงคราม ก็ยังถูกโจมตีในนโยบายบริหารประเทศมากที่สุดและในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2490 พรรคประชาธิปัตย์ได้ขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลตามมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2489 ผู้คัดค้านการเปิดอภิปรายได้แก่

1. ไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตามนโยบายที่แถลงไว้
2. ไม่สามารถรักษานโยบายการเงินของชาติให้มั่นคง ทำให้

ฐานะการคลังล้มเหลวทุกทาง

3. ในทางเศรษฐกิจ ได้ดำเนินการทางเศรษฐกิจผิดพลาดไม่เหมาะสม แก่ภาวะการณปัจจุบันเป็นเหตุให้ประชาชนเดือดร้อนในการครองชีพ

4. การต่างประเทศ ไม่อาจสร้างความเชื่อถือกับนานาประเทศ ตามนโยบายที่แถลงไว้

5. ใช้อำนาจทางการเมืองแทรกแซงในราชการประจำ ทำให้เกิดผลเสียหายแก่ราชการแผ่นดิน

6. ไม่สามารถรักษารัฐธรรมนูญของข้าราชการให้อยู่ในระดับที่สมควร ทำให้ข้าราชการขาดกำลังใจที่จะปฏิบัติราชการ

7. ทางการศึกษาของชาติ รัฐบาลนี้ก็ไม่ได้ปรับปรุงและดำเนินการตามนโยบายที่แถลงไว้

8. ไม่สามารถค้นหาข้อเท็จจริงแถลงต่อประชาชนให้ทราบว่า ในหลวงรัชกาลที่ 8 สวรรคตเพราะเหตุใด¹

การอภิปรายใช้เวลาถึง 8 วัน แม้ว่ารัฐบาลจะชนะการลงมติในครั้งนี้ แต่ผลของการอภิปรายยังความกระทบกระเทือนต่อฐานะของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เพราะเหตุที่ใช้เวลานานเป็นประวัติการณ์ มีการถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียงทั่วประเทศ และเป็นข่าวใหญ่ในหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ นับเป็นการกระตุ้นแรงเร้าให้ประชาชนหันมาสนใจการอภิปราย ซึ่งมีผลให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานของรัฐบาลอย่างมากไม่ว่าเรื่องนี้จะจริงหรือไม่ก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า การเปิดอภิปรายทั่วไปของพระบรมราชูปถัมภ์เสมือนเป็นการทำรัฐประหารทางสภา และเป็นการแสดงถึงความล้มเหลวโดยตลอดของรัฐบาลพลเรือน

เพราะฉะนั้น รัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จึงต้องประสบปัญหาสำคัญ ที่มีสาเหตุมาจากสถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สองและจากการบริหารงานของรัฐบาลเอง ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ในการแก้ไขจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ ๆ เช่น เวลา ความเต็มใจและความจริงใจและความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย เป็นต้น แต่การที่รัฐบาลขาดปัจจัยดังกล่าว จึงทำให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่สำเร็จ ความไม่สำเร็จในการแก้ไขปัญหานำมาซึ่งความล้มเหลวในการบริหารประเทศ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และการรัฐประหารครั้งนี้เอง ได้นำจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2491

1.3 การรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จากความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนในการแก้ไขปัญหาคritical ๆ ของประเทศ ประกอบกับวิกฤตการณ์ทางด้านรัฐสภา ซึ่งรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้ถูกพระบรมราชูปถัมภ์เปิดอภิปรายทั่วไป

¹ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 11/2490 (สามัญ) ชุดที่ 1 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2490

เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล โดยได้ใช้เวลาอภิปรายถึง 8 วัน การที่หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวใหญ่ทุกฉบับและมีการถ่ายทอดวิทยุกระจายเสียงไปทั่วประเทศ ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนทั่วทั้งประเทศรู้ถึงสาเหตุของความเดือดร้อนที่ตนเองได้ประสบอยู่ ว่ามีสาเหตุจากความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเป็นฝ่ายชนะคะแนนเสียง แต่ด้วยมรยาตทางการเมืองจึงลาออกเพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่ ซึ่งปรากฏว่าเป็นบุคคลในรัฐบาลชุดเก่าเป็นส่วนมาก รัฐบาลชุดใหม่ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น เงินและไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาดังกล่าว ๆ ได้สำเร็จ สภาพการณ์ของรัฐบาลในขณะนั้นเอื้ออำนวยต่อการรัฐประหารมาก ดังเช่นบันทึกของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ผู้นำคณะสำคัญของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้ระบุว่า มติของมหาชนและทหารเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ต้องการให้ล้มรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์¹ นอกจากนี้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งได้สืบทราบว่าจะมีการรัฐประหารเกิดขึ้น ก็ไม่ยอมจับกุมผู้คิดที่จะก่อการรัฐประหารแต่ประการใด โดยต้องการให้มีการโค่นล้มรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เพราะเป็นรัฐบาลที่บริหารประเทศล้มเหลวจนทำให้ประชาชนโดยส่วนมากต้องประสบความเดือดร้อน² จากสภาพการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารได้พยายามจับกุมบุคคลสำคัญของฝ่ายรัฐบาล แต่ไม่สำเร็จโดย ดร.ปรีดี พนมยงค์ ลงเรือจ้างหลบหนีไปได้ ส่วนพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้รับแจ้งข่าวขณะอยู่ในงานของสายปัญญาสมาคมจึงหลบหนีไปได้เช่นกัน

การรัฐประหารครั้งนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามามีอำนาจทางการเมืองและการทหารอีกครั้งหนึ่ง โดยทางคณะรัฐประหารได้เชิญให้มาดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐประหารและบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย เหตุผลสำคัญที่คณะรัฐประหารต้องนำจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ผิน ชุณหะวัณ "รัฐประหาร 2490" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 449 - 450

²เจียบ (ชัยสงค์) อัมพนันท์ มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า หน้า 559

มาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารก็เพราะ ปัญหาเฉพาะหน้าของคณะรัฐประหารในขณะนั้น
 ที่ได้ประสบการต่อต้านจากผู้นำทางทหารของรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ คือ
 พลเอกอดุล อดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก และพลตรีวีรวัฒน์ วีรวัฒน์โยธิน ผู้บัญชาการ
 มณฑลทหารบกที่หนึ่ง ซึ่งควบคุมกำลังทหารในกรุงเทพฯ ดังจะเห็นได้จากแถลงการณ์ของ
 คณะรัฐประหาร ที่กล่าวว่า

"...เป็นที่น่าเสียใจว่าบุคคลสำคัญบางคนในคณะรัฐบาลนี้ เข้าใจผิดไม่ร่วมมือด้วยและ
 หลบหนีไปเช่น ...พลเอกอดุล อดุลเดชจรัส พลตรีวีรวัฒน์ วีรวัฒน์โยธิน บุคคล
 เหล่านี้ทำการหลบหนีไปขณะที่คนของเราไปเชื่อเชืงตัวมา เพื่อรับความเข้าใจให้ทราบ
 ถึงความจำเป็นของเราที่จะแก้ไขความเหลวไหลในวงการรัฐบาล...และพลเอกอดุล
 อดุลเดชจรัส พลตรีวีรวัฒน์ วีรวัฒน์โยธินได้ใช้อำนาจและหน้าที่ในตำแหน่งเดิม สั่งถอน
 กำลังทหารที่รักษาการณ์อยู่ตามหน่วยต่าง ๆ เพื่อจะรวบรวมกำลังกระทำการต่อสู้ขัดขวาง
 อันเป็นผลจะให้เกิดปะทะถึงนองเลือด...และกลายเป็นบุคคลสำคัญที่พยายามขัดขวาง
 การกระทำของคณะทหารผู้หวังดีต่อประเทศชาติ..."¹

การต่อต้านดังกล่าวนี้ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อความสำเร็จของการรัฐประหาร เพื่อให้
 อุปสรรคนั้นหมดไป คณะรัฐประหารจึงได้นำจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาเป็นหัวหน้า
 คณะรัฐประหาร เพราะเป็นที่ทราบกันว่า พลเอกอดุล อดุลเดชจรัส เป็นเพื่อนรัก "ชนิดตาย
 แทนกันได้" และเคารพนับถือจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก² ส่วนนายทหารอื่น ๆ ก็นิยม
 นับถือจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน วิธีการของคณะรัฐประหารนี้ปรากฏว่า

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์
ฉบับที่ 2 และแถลงการณ์ฉบับที่ 3 โดยคณะทหาร ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

²ละเอียดยุทธ พิบูลสงคราม แต่ท่านเพื่อนรักของจอมพล ป. พิมพ์ในงานพระราชทาน
 เพลิงศพ พลเอกอดุล อดุลเดชจรัส (บุตร ฟังพระคุณ) 18 เมษายน 2513 ไม่มีเลขหน้า

ได้ผลดี โดยภายหลังจากแถลงการณ์ฉบับที่ 4 ของคณะรัฐประหารได้ประกาศว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร¹ พลเอกอดุล อุดลเดชจรัสได้ให้ ร.ต.อ.เจียม ชัยสงค์ มาดูที่กองบัญชาการของคณะรัฐประหารว่ามีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า คณะรัฐประหารอย่างแท้จริงหรือไม่ พร้อมทั้งนำคำสั่งของพลเอกอดุล อุดลเดชจรัสมาแจ้ง ให้จอมพล ป. พิบูลสงครามทราบว่า ในฐานะเป็นผู้บัญชาการทหารบกจะไม่ต่อสู้ และขอมอบ อำนาจให้แก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม² นอกจากนี้พลเอกอดุล อุดลเดชจรัสยังได้มีคำสั่งเป็น ทางราชการกำหนดหน่วยทหารของกองทัพบกให้ความร่วมมือแก่คณะรัฐประหารและฟังคำสั่งของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยโดยเคร่งครัด³ ดังนั้นความสำเร็จของการรัฐประหารครั้งนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงมีส่วนร่วมด้วยอย่าง สำคัญ และส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองในตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

สรุปแล้วด้วยเหตุผลสำคัญสามประการคือ ภูมิที่ตั้งอำนาจทางการเมืองและการทหาร ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ความล้มเหลวของรัฐบาล พลเรือเอกภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง และการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ได้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเข้ามาใช้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง เหตุผลทั้งสามประการนี้ มีความเกี่ยวพันกันเป็นอย่างมาก โดยความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือเอกภายหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 แต่การรัฐประหารจะไม่ประสบความสำเร็จได้ง่ายถ้าไม่ได้นำจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็น

¹กองจตุมาตยาเหตุแห่งชาติ กรมกสิภากร เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ ฉบับที่ 4 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

²ห้องสมุดพิบูลบุรณโรจน์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เอกสารเรื่องรัฐประหาร พ.ศ. 2490 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

³กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองทัพบกที่ 116/12007 เรื่องการฟังบังคับบัญชา โดยพลเอกอดุล อุดลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2490

หัวหน้าคณะรัฐประหารอย่างทันเวลา การที่การรัฐประหารประสบความสำเร็จเพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็โดยเหตุผลสำคัญที่วงการทหารในขณะนั้น ยอมรับในความสามารถและอำนาจทางการเมืองในอดีตของจอมพล ป. พิบูลสงครามมากกว่าคณะทหารที่เป็นผู้ริเริ่มทำการรัฐประหาร ดังนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้กลับเข้ามาใช้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง

2. วิธีการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490

ภายหลังความสำเร็จของการรัฐประหารใน พ.ศ. 2490 จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะหัวหน้าคณะรัฐประหารก็ไม่สามารถจะเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ ซึ่งทั้งนี้เป็นเพราะการที่คณะรัฐประหารนำจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารให้เกิดผลดีและผลเสียพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ ในแง่ที่เป็นผลดีนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถทำให้การรัฐประหารประสบความสำเร็จ เพราะการต่อต้านจากผู้นำทางทหารฝ่ายรัฐบาลเดิมได้หมดไป เมื่อพบความจริงว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารส่วนในแง่ที่เป็นผลเสียนั้น การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีฐานะเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารทำให้เกิดปัญหาการรับรองและการยอมรับจากชาตินิยมอำนาจ เพราะชาตินิยมอำนาจยังไม่เคยลืมบทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้ร่วมมือกับญี่ปุ่นต่อต้านฝ่ายสัมพันธมิตรในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนี้รัฐบาลเดิมที่สูญอำนาจ อาจใช้ชาวจีนในประเทศไทยซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากเป็นพลังในการต่อต้านได้ เนื่องจากในอดีตจอมพล ป. พิบูลสงครามเคยใช้นโยบายชาตินิยมต่อต้านชาวจีนเหล่านั้นมาแล้ว¹ ซึ่งจากแถลงการณ์ของคณะรัฐประหารพบว่าคณะรัฐประหารมีความวิตกกังวลในปัญหาเหล่านี้ จึงได้แถลงให้ชาวจีนและชาวต่างประเทศ

¹ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้นโยบายชาตินิยมอย่างรุนแรงต่อชาวจีนในประเทศไทย เพื่อลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนในไทย เช่น ได้มีการจำกัดถิ่นที่อยู่ของจีน สงวนอาชีพไว้ให้คนไทยโดยเฉพาะถึง 27 ชนิด ควบคุมกิจการของเอกชนชาวต่างดาว ควบคุมโรงเรียนจีน สมาคมจีนและสิ่งตีพิมพ์ของจีนอย่างเข้มงวด เป็นต้น รายละเอียดใน ม.ล.จุลลา จอนรณ กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย หน้า 78 - 82

ชาติอื่น ๆ ในประเทศไทย ไม่ต้องหวั่นเกรงว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามจะนำนโยบาย ชาตินิยมมาใช้อีก¹

แม้ว่าการนำจอมพล ป. พิบูลสงครามมาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารจะมีผลเสีย เกิดขึ้น แต่ปัญหาเฉพาะหน้าจากการต่อต้านของผู้นำทางทหารของฝ่ายรัฐบาลเดิม ทำให้ คณะรัฐประหารไม่มีทางเลือกใดที่ดีกว่านี้ ดังนั้นเมื่อการรัฐประหารสำเร็จลง การแก้ไข้ปัญหา ที่เกิดจากผลเสียดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ต้องรีบดำเนินการ เพราะผลเสียนี้เป็นอุปสรรคต่อการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างยิ่ง ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้ ต้องรอเวลาระยะหนึ่ง เพื่อให้คณะรัฐประหารสามารถ กำจัดอุปสรรคดังกล่าวเสียก่อน

อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. พิบูลสงครามก็สามารถก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้ โดยคณะรัฐประหารใช้วิธีการดังต่อไปนี้

2.1 การเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองอย่างมาก และทหารทั้งหลายก็มีความนิยมและศรัทธา การขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2487 เป็นการขึ้นสู่อำนาจด้วยเหตุผลสำคัญจากสถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง และจากความสำเร็จของการรัฐประหารใน พ.ศ. 2490 ก็ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในอดีตได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพื่อเป็นการควบคุม กำลังทหารให้อยู่ในอำนาจของคณะรัฐประหาร ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการปราบปรามศัตรูทางการเมืองที่เป็นอุปสรรคต่อการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คณะรัฐประหารจึงได้แต่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ ฉบับที่ 9 โดยพลโทผิน ชุณหะวัณ รองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2490

และเป็นผู้บัญชาการทหารบก¹ ในระยะเวลาต่อมา²

2.2 การให้นายทวง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ จากอุปสรรคทางการเมืองที่คณะรัฐประหารประสบอยู่นั้น มีปัญหาจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นสำคัญ เพื่อเป็นการแสดงว่าคณะรัฐประหารไม่ได้ต้องการอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง แต่กระทำการรัฐประหารเพื่อความสงบสุขของประชาชน คณะรัฐประหารจึงให้นายทวง อภัยวงศ์จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ³ การให้นายทวง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศเกิดผลดีแก่คณะรัฐประหารและเป็นการกำจัดอุปสรรคทางการเมือง ดังนี้

2.2.1 รัฐบาลเดิมซึ่งมีกำลังเสรีไทยและทหารเรือบางกลุ่มสนับสนุนอยู่ ไม่สามารถจะดำเนินการแย่งชิงอำนาจคืนได้ เพราะจากเหตุการณ์รัฐประหารครั้งนี้ กองทัพเรือเป็นผู้ที่ช่วยให้บุคคลสำคัญของรัฐบาลเดิมเช่น ดร. ปรีดี พนมยงค์ พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พ้นจากการจับกุมของคณะรัฐประหารไปได้และยังให้ใช้ที่ทำการของ

¹จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ถึงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2491 ส่วนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยถูกยุบเลิกไปพร้อมกับกองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2490

²กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองทัพบกที่ 120/12654 เรื่องมอบอำนาจการบังคับบัญชา โดยพลโทหลวงเสนางค์ รองผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2490

³พลโทท้าว กาจสงคราม ผู้นำคนสำคัญของคณะรัฐประหาร เป็นผู้ระบุให้นายทวง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาล จาก ประกาศ กาจสงคราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2528

กองทัพเรือฝรั่งเศส¹ และที่ฐานทัพเรือสัตหีบ จ.ชลบุรี เป็นที่ประชุมเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร ในครั้งนี้ แต่ที่ประชุมมีมติให้ยับยั้งไว้ก่อน² ด้วยเหตุผลสำคัญคือจะกลายเป็นการชิงอำนาจจากรัฐบาลพลเรือนของนายควง อภัยวงศ์ มิใช่จากคณะรัฐประหาร³ กลุ่มทหารเรือที่สนับสนุนรัฐบาลเดิมอยู่คงไม่สามารถให้ความสนับสนุนได้เต็มที่ เนื่องจากผู้นำทางฝ่ายทหารเรือเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายควง อภัยวงศ์ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง⁴ ดังนั้นการให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ จึงเป็น "ก้นชน" ให้คณะรัฐประหารกับกลุ่มรัฐบาลเดิมและยังทำให้กลุ่มรัฐบาลเดิมต้องระงับแผนการชิงอำนาจคืน นายควง อภัยวงศ์ทราบความจริงข้อนี้เป็นอย่างนี้ จึงได้แสดงความเห็นไว้ว่า

¹สังวรณ ฤทธิ์กิจ บันทึกหลวงสังวรณ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวรณฤทธิ์กิจ (สังวรสุวรรณดิษฐ์) 27 ธันวาคม 2516 หน้า 158 - 159

²สละ ลิขิตกุล "เรื่องของนายควง" ใน สารประชาธิปไตย 29 มิถุนายน พ.ศ. 2513 หน้า 21

³สังวรณ ฤทธิ์กิจ น.ค.

⁴เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการสืบทอดอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2487 ที่นายควง อภัยวงศ์เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน โดยได้รับความสนับสนุนทางกำลังทหารจากกองทัพเรือ ซึ่งคณะรัฐมนตรีจำนวน 23 คน มีรัฐมนตรีที่มาจากทหารเรือถึง 5 คน ซึ่งนับว่ามากกว่าทุกชุด รายชื่อรัฐมนตรีมี พลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน พลเรือตรีผัน นาวาวิจิตร นาวาเอกบุญ ฟูชลาคัย นาวาเอกทหาร ขำหิรัญ และ นาวาเอกชลิต กุลกามัธ

"...ครั้นเขามาเชิญผมเป็นนายกฯ ไข่ว่าผมจะไม่รู้ว่ เขาจะเอาผมไปเป็นนั่งร้านให้เขา แต่ผมจำเป็นต้องรับ ...ถ้าไม่รับจะเกิดเรื่องใหญ่ เพราะฝ่ายหลวงประสิทธิ์¹ และฝ่ายหลวงพิบูล² ต่างมีลูกศิษย์ลูกหาอยู่มากด้วยกัน ถึงเขาจะเคยเป็นเพื่อนกัน แต่เรื่องระหว่างลูกศิษย์ต่อลูกศิษย์ เราจะพลอยลำบากไปด้วย...เราจะช่วยเข้าไปขวางกลางให้ก็แล้วกัน..."³

จากความเห็นดังกล่าวประกอบกับการที่รัฐบาลเดิมไม่ต่อต้านรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ จึงเป็นการแสดงให้เห็นผลดีที่เกิดขึ้นและยังเป็นการกำจัดอุปสรรคทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกด้วย

2.2.2 เป็นการแก้ไขข้อพิพาทการเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากปัญหาที่คณะรัฐประหารเห็นเกรงมากที่สุดประการหนึ่งคือ การรับรองจากต่างประเทศโดยคณะรัฐประหารเกรงว่าถ้าตั้งรัฐบาลเองต่างประเทศจะไม่รับรองรัฐบาลของคณะรัฐประหาร⁴ เพราะต่างประเทศอาจตั้งข้อรังเกียจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองให้มีพฤติกรรมเป็นฝ่ายตรงข้ามกับสัมพันธมิตรจนต้องตกเป็นจำเลยในคดีอาชญากรรมสงคราม และบุคคลในคณะรัฐประหารก็ไม่เป็นที่รู้จักของต่างประเทศต่างกับรัฐบาลเดิมซึ่งเป็นที่รู้จักและนิยมในต่างประเทศในฐานะหัวหน้าเสรีไทย นอกจากนี้ท่าทีของต่างประเทศในระหว่างการรัฐประหาร ให้มีการกระทำในลักษณะที่สนับสนุนรัฐบาลเดิมโดยเป็นผู้ช่วยเหลือบุคคลสำคัญ

¹หมายถึง คร. ปรีดี พนมยงค์

²หมายถึง จอมพล ป. พิบูลสงคราม

³ควง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 422 - 423

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร รท. 0201.2.1/821
การปราศรัยของพรพระชาธิปัตย์ ณ สนามหลวง ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2500

ของฝ่ายรัฐบาลให้หลบหนีจากการจับกุมของคณะรัฐประหารไปได้¹ และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ ทำที่ของเอกอัครราชทูตอังกฤษกับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารครั้งนี้² ดังนั้นฐานะทางการเมืองด้านต่างประเทศของคณะรัฐประหารจึงไม่สู้มั่นคงนัก ถึงแม้ว่าคณะรัฐประหารจะให้สั่งการไม่ให้มีการกระทำที่กระทบกระเทือนแก่ชาวต่างประเทศอย่างเด็ดขาด³ และได้มอบหมายให้นายควง อภัยวงศ์ ไปเจรจากับเอกอัครราชทูตอังกฤษ พลตรี ม.ร.ว.ภาทิโนย จักรพันธ์ ไปเจรจากับเอกอัครราชทูตจีน และพันเอกหลวงสุรทรงคีไปเจรจากับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา⁴ ก็ยังมีปัญหาเรื่องการรับรองจากต่างประเทศเป็นครั้งแรก นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา⁵ โดยต่างประเทศไม่รับรองรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ด้วยเหตุผลที่นายเคนนิ่ง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ ได้แจ้งแก่นายติเรก ชัยนาม เอกอัครราชทูตไทยประจำอังกฤษในขณะนั้นว่า "...รัฐบาลอังกฤษ, สหรัฐอเมริกาและจีนชาติ ทั้งสามประเทศได้ปรึกษากันแล้วจะยังไม่นับถือ (recognize)

¹โดยพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ไปอาศัยที่สถานเอกอัครราชทูตจีน ส่วนกร.ปริที พนมยงค์ หลบหนีลงเรือจ้างไปอาศัยอยู่ที่บ้านในคลองบางหลวงและด้วยการช่วยเหลือของ น.อ.เตมีย์ พุทธารเรืออังกฤษซึ่งเดินทางต่อไปสิงคโปร์ จาก ควง อภัยวงศ์
ชีวประวัตินายควง อภัยวงศ์ หน้า 87

²Edwin F. Stanton. Brief Authority. p. 209

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 บันทึกการประชุม เรื่องรองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยได้เชิญท่านข้าหลวงพามาหาไทย 1,2,4,5 มาปรึกษาหารือ และรับความเข้าใจในนโยบาย ณ ศาลาว่าการกลาโหม
ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

⁴Edwin F. Stanton. op.cit. p. 211

⁵กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ เก็บสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ด
เรื่องเบ็ดเตล็ดสำหรับอธิบดีกรมการเมืองตะวันออก (ม.จ. วงศ์านุวัตร เทวกุล)
พ.ศ. 2491

รัฐบาลนั้นน่าจะพอใจว่าให้มีการจัดตั้งรัฐบาลตามระบบประชาธิปไตย คือมีรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง..."¹ เพราะฉะนั้นการให้นายควง อภัยวงศ์จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศจึงเป็นการทดสอบท่าทีทางการเมืองจากต่างประเทศได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ได้จัดให้มีการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และพรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ได้รับเลือกตั้งมากที่สุด จำนวน 54 คน จากจำนวนทั้งหมด 99 คน จนเป็นเหตุให้นายควง อภัยวงศ์ได้จัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งและรัฐสภาให้ความไว้วางใจเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2491 แล้วต่างประเทศคือรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และรัฐบาลอังกฤษจึงได้รับรองรัฐบาลไทย² การที่รัฐบาลต่างประเทศรับรองรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นรัฐบาลที่เกิดขึ้นภายหลังการกระทำรัฐประหารนี้ เป็นการแสดงว่าต่างประเทศได้ยอมรับการกระทำรัฐประหารในครั้งนี้ด้วย ดังนั้นรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์จึงสามารถกำจัดการอุปสรรคทางการเมืองทางด้านต่างประเทศให้แก่คณะรัฐประหาร ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

2.2.3 คณะรัฐประหารได้รับความสนับสนุนจากประชาชน คณะรัฐประหารทราบดีว่าในระหว่างที่รัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศและทำให้ประชาชนประสบความเดือดร้อนมากนัก พรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะจากเหตุการณ์ในการเปิดอภิราชหัวไปลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลของพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ พรรคประชาธิปัตย์ เป็นผู้ขึ้นขอพร่องของรัฐบาลชุดดังกล่าวให้ประชาชนทราบ การที่คณะรัฐประหารให้นายควง อภัยวงศ์เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลจึงหวังจะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนและยังเกิดผลทางอ้อมว่าคณะรัฐประหารไม่ได้หวังเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองทำการรัฐประหารเพื่อความสงบสุขของประชาชน ส่วนปัญหาที่ประชาชนเกรงกลัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งในสมัยมีอำนาจครั้งแรก เคยใช้นโยบายที่นิยมบังคับราษฎรหลายประการ

¹ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 756

²Frank C. Darling. Thailand and The United States. p. 63

เช่น ห้ามกินหมากพลู ให้อวมทวมก ใส่รองเท้า ฯลฯ เป็นต้น จนทำให้ประชาชนไม่นิยม
 คณะรัฐประหารนั้น คณะรัฐประหารได้แก้ไขปัญหานี้ โดยสั่งให้ข้าหลวงตรวจการมหาดไทย
 ภาคต่าง ๆ ไปประชุมชี้แจงแก่ราษฎรถึงเหตุผลที่คณะรัฐประหารต้องนำจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 เข้ามาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหารเนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ในการบริหารประเทศเป็น
 อย่างมาก¹ และจากการที่คณะรัฐประหารได้ให้นายควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็น
 การกระทำที่มีผลให้ประชาชนคลายความหวาดกลัวดังกล่าว ซึ่งผลสะท้อนตามมาทำให้ประชาชน
 สนับสนุนคณะรัฐประหารด้วย

2.2.4 คณะรัฐประหารไม่ต้องรับภาระในการแก้ปัญหาค้ำจุน ๆ ของประเทศ

เนื่องจากสภาพประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ได้ประจักษ์ชัดแล้วว่าเต็มไปด้วย
 ปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งกำลังรอการแก้ไขอยู่ ถ้า
 คณะรัฐประหารเข้ามาเป็นรัฐบาลและไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นให้สำเร็จ ความเสื่อม
 ศรัทธาของประชาชนต่อคณะรัฐประหารจะเกิดขึ้น อันจะเป็นผลเสียในอนาคตต่อภาพพจน์ของ
 คณะรัฐประหารโดยอาจถูกโจมตีว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาค้ำจุนต่าง ๆ ได้ และจะเป็นข้ออ้างของ
 กลุ่มผู้เสียอำนาจจากรัฐบาลเดิม ในการจะเข้ามามีอำนาจอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้รัฐบาลของ
 นายควง อภัยวงศ์จึงต้องเข้ารับหน้าที่แก้ปัญหาค้ำจุนของประชาชน และถ้ารัฐบาล
 นายควง อภัยวงศ์ทำไม่สำเร็จ ก็จะกลายเป็นเงื่อนไขที่คณะรัฐประหารจะใช้เป็นข้ออ้าง
 แก่ประชาชนในการเข้ามามีอำนาจเสียเอง

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 บันทึก
คำสั่งรองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย สั่งในที่ประชุมข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทย
ภาคต่าง ๆ ณ กระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490

2.2.5 นายกวง อภัยวงศ์เป็นผู้ไม่หวังตำแหน่งทางการเมือง

จากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายกวง อภัยวงศ์ ในอดีตปรากฏว่า นายกวง อภัยวงศ์เป็นนักการเมืองที่ไม่หวังตำแหน่ง¹ และยังไม่มีการกล่าวถึงอำนาจของ ตนอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่เป็นการยากต่อการจินตนาการที่จะให้นายกวง อภัยวงศ์พ้นจาก ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ภายหลังจากที่รัฐบาลนายกวง อภัยวงศ์สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ต่าง ๆ ได้สำเร็จแล้ว นายกวง อภัยวงศ์ก็ทราบความจริงข้อนี้ถึงระดับว่า "...ไม่ใช่จะรับ โดยไม่รู้ตัวว่าเขาจะเมื่อเราเป็นการชั่วคราว..."² จึงเป็นการเตรียมตัวที่จะออกจาก ตำแหน่งของนายกวง อภัยวงศ์ล่วงหน้าแล้ว นับว่าคณะรัฐประหารวิเคราะห์ความจริงใน ประเด็นนี้ได้อย่างถูกต้อง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้วทั้งหมดคณะรัฐประหารจึงให้นายกวง อภัยวงศ์เป็นผู้จัดตั้ง รัฐบาลบริหารประเทศซึ่งนับว่าคล้ายคลึงกับพฤติการณ์ของคณะราษฎรที่ให้พระยามโนภกรณ นิธิธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีจุดประสงค์เหมือนกันคือต้องการแสดงให้เห็นว่า ผู้กระทำการ มิได้ต้องการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองแต่กระทำให้ประโยชน์ของชาติโดยยั้งคราฐกรเป็น หลัก ภายหลังจากที่นายกวง อภัยวงศ์ได้รับมอบหมายให้จัดตั้งคณะรัฐบาลแล้ว และประกอบกับ สถานการณ์ในขณะนั้นไม่มีผู้ใดจะยอมรับเป็นนายกรัฐมนตรีนอกจากนายกวง อภัยวงศ์เพียง คนเดียว เพื่อเป็นการเอาใจคณะรัฐประหารยอมให้นายกวง อภัยวงศ์มีสิทธิในการจัดตั้ง

¹นายกวง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 และลาออกเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง และเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่สอง เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2489 ลาออกเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2489 เพราะแพ้มติในสภาผู้แทน ราษฎรเพียง 2 เสียง (65 : 63) จากพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนใน ภาวะคับขัน พ.ศ. 2489

²กวง อภัยวงศ์ "การเปลี่ยนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ใน เบื้องแรก ประชาธิปัตย์ หน้า 422 - 423

คณะรัฐมนตรีโดยที่คณะรัฐประหารไม่ยุ่งเกี่ยวกับ¹ ถึงแม้ว่านายกฯ อภัยวงศ์จะนำรายชื่อคณะรัฐมนตรีไปให้จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะหัวหน้าคณะรัฐประหารพิจารณา แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ได้แสดงความเห็นแต่ประการใด และยังได้ให้คำมั่นสัญญาแก่ นายกฯ อภัยวงศ์ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น และขอมอบอำนาจทางการเมืองให้นายกฯ อภัยวงศ์บริหารประเทศได้อย่างเต็มที่² การให้คำมั่นสัญญานี้ได้มีการเผยแพร่ทางหน้าหนังสือพิมพ์ด้วย เพื่อให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน นอกจากนี้คณะรัฐประหารยังพยายามแสดงให้เห็นว่านายกฯ อภัยวงศ์มีอำนาจเต็มที่ในการเป็นรัฐบาล ด้วยการทำหนังสือมอบอำนาจของคณะรัฐประหารให้แก่รัฐบาลของนายกฯ อภัยวงศ์อย่างเป็นทางการอีกด้วย³ การกระทำของคณะรัฐประหารนี้เป็นการป้องกันไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามนำภาพพจน์ในอดีตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นประเด็นในการโจมตีคณะรัฐประหารได้ เพราะแสดงว่าคณะรัฐประหารไม่ต้องการเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองจึงได้ให้นายกฯ อภัยวงศ์จัดตั้งคณะรัฐมนตรีได้อย่างอิสระ ซึ่งส่งผลให้นายกฯ อภัยวงศ์ ได้คัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียงดังมาเป็นต้นแบบยกย่องของประชาชนทั่วไปเข้ามาไว้ในคณะรัฐมนตรี⁴ โดยมีอดีตผู้ว่าการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าร่วมใน

¹ยกเว้นกระทรวงกลาโหมที่เดิมจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการให้พลเอกอดุล อุดลเดชจรัส ดำรงตำแหน่งนี้ แต่พลเอกอดุล อุดลเดชจรัสปฏิเสธ คณะรัฐประหารจึงให้พลโทหลวงชาติannerบอดีตนายทหารใกล้ชิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นแทน ส่วนพลเอกอดุล อุดลเดชจรัสได้ไปดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ จาก "หลวงอดุลปฏิเสธ" ไทยราษฎร์ 11 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

²"บันทึกของนายสอ เสถบุตร" ศรีกรุง 12 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1

³ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย หน้า 449 - 450

⁴"รัฐมนตรีของนายกฯ" ไทยราษฎร์ 12 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

คณะรัฐมนตรีด้วย เช่น ม.จ.สิทธิพร ฤๅษดากร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ และนายเลื่อน ทรายยานิช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น การที่ คณะรัฐประหารไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการจัดตั้งคณะรัฐมนตรี จนทำให้นายควง อภัยวงศ์ สามารถคัดเลือกเฉพาะบุคคลที่มีชื่อเสียงเข้ามาเข้าร่วมในคณะรัฐมนตรีนี้ ได้กลายเป็นผลดี แก่คณะรัฐประหารเป็นอย่างมาก เพราะฝ่ายรัฐบาลเดิม ซึ่งมีแผนการจะชิงอำนาจคืน ต้อง ล้มเลิกแผนการ¹ และต่างชาติก็ไม่กล้าต่อต้านเพราะเห็นว่าคณะรัฐประหารไม่มีอิทธิพลใน คณะรัฐบาล ดังนั้นการให้นายควง อภัยวงศ์จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนจึงเกิดผลดีและเป็นการ กำจัดอุปสรรคทางการเมืองให้แก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม

2.3 การกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ โดยที่
นายปรีดี พนมยงค์ได้มีอิทธิพลทางการเมืองมาก เพราะมีกลุ่มที่ให้ความสนับสนุนอยู่ เช่น เสรีไทย พหารเรือบางกลุ่มและต่างชาติ เป็นต้น จึงปรากฏว่ากลุ่มของนายปรีดี พนมยงค์พยายามจะแย่งชิงอำนาจกลับคืน มีการขบถกำลังอาวุธ นอกจากนี้บรรดา ข้าราชการเกิดการแตกแยก² เพราะข้าราชการฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยส่วนมากเป็นศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และ การเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุให้คณะรัฐประหารไม่ไว้วางใจข้าราชการเหล่านี้ จึงมี การย้ายข้าราชการฝ่ายปกครองในตำแหน่งสำคัญ ๆ และปลดออกจากราชการเป็น จำนวนมาก เช่น การปลดหลวงนรกิจบริหาร อธิบดีกรมมหาดไทยออกจากราชการด้วยเหตุ

¹สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่
เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 2491 หน้า 318 (อ้างอิงมาจาก "บันทึกของ
นายทองเปลว ชลภูมิ" ใน เรื่องของนายควง หน้า 329 ของ สละ ลิขิตกุล)

²กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 ที่ 210/2490
เรื่องขอความร่วมมือในการปฏิบัติราชการ จากพลโทสิน ชูหวัด รองผู้บัญชาการทหารแห่ง
ประเทศไทยถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

รับราชการมานาน ทั้ง ๆ ที่มีอายุราชการเพียง 20 ปีและอายุจริงเพียง 41 ปีเท่านั้น เป็นต้น¹ จากความแตกแยกนี้ทำให้เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงนานกิง คือ นายสงวน ตุลารักษ์ ให้ออกแถลงการณ์ไม่ยอมรับคำสั่งของรัฐบาลใหม่² ดังนั้นเพื่อสร้างเสถียรภาพ และความมั่นคงให้เกิดแก่รัฐบาลใหม่ ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองให้แก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คณะรัฐประหารจึงดำเนินการกำจัดอิทธิพลของอดีตรัฐบาลด้วย วิธีการต่อไปนี้

๒๓๓๖

2.3.1 การออกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข พ.ศ. 2490

การที่ฝ่ายรัฐบาลเดิมมีอิทธิพลทางการเมืองมากและด้วยความจำเป็นที่คณะรัฐประหารต้อง มอบอำนาจให้รัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ ทั้ง ๆ ที่สถานการณ์ในขณะนั้นมีข่าวลือว่ารัฐบาล เดิมจะแย่งชิงอำนาจคืน จึงทำให้คณะรัฐประหารต้องหาวิธีการในการกำจัดอิทธิพลทางการเมือง ของฝ่ายรัฐบาลเดิม แต่ฝ่ายคณะรัฐประหารใช้วิธีการอย่างไม่ถูกกฎหมาย อาจทำให้ฝ่ายที่ สนับสนุนรัฐบาลเดิม เช่น กลุ่มทหารเรือ, ตำรวจ, หรือเสรีไทย เข้าแทรกแซงได้ซึ่งจะเป็น อันตรายแก่คณะรัฐประหารเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นเพื่อป้องกันการแทรกแซงดังกล่าว คณะรัฐประหาร จึงต้องใช้วิธีการกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของฝ่ายอดีตรัฐบาลอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดย เหตุนี้จึงมีการออกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.37.1/9 ที่ น. 16135/2490 เรื่องให้ข้าราชการออกจากราชการ จาก พลโทฮิด มั่นศิลป์ สืบนายโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2490

² สิริรัตน เรื่องวงษ์วาร บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่ เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 2491 หน้า 329 (อ้างอิงจาก สำนักเลขาธิการ คณะรัฐมนตรี แฟ้มที่ บร. 23/8 เรื่องทูตไทยประจำประเทศจีน (นายสงวน ตุลารักษ์) ออกคำแถลงการณ์เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล ณ สถานเอกอัครราชทูต กรุงนานกิง ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2490)

(ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 พ.ศ. 2490¹ พระราชกำหนดนี้
สรุปความได้ว่ารัฐบาลให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารในการจับกุมหรือควบคุมบุคคลที่มีพฤติการณ์
ไม่น่าไว้วางใจในลักษณะจะสร้างความยุ่งยากทางการเมืองให้เกิดขึ้นหรือคิดทำลายล้าง
รัฐบาลและให้อำนาจแก่ฝ่ายคณะรัฐประหาร 90 วัน² ภายหลังการประกาศใช้พระราชกำหนด
นี้ คณะทหารได้ทำการตรวจค้นเข้าจับกุมผู้ต้องสงสัยและฝ่ายตรงข้ามกับคณะรัฐประหารซึ่งเป็น
พรรคพวกของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ทั้งสิ้น เช่น นายทองเปลว ชลภูมิ นายทอง กัญหาธรรม

¹พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ

(ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490 พ.ศ. 2490" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 64 ตอน 56 ฉบับพิเศษ ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2490

²พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขให้อำนาจคณะรัฐประหารดังนี้

ก. จับกุมและคุมขังบุคคลซึ่งมีเหตุผลสมควรสงสัยว่าจะขัดขวางการดำเนินการตาม
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ไม่เกิน 7 วัน พ้นจากกำหนดนี้แล้วต้องส่งปล่อยหรือส่งตัวให้พนักงาน
สอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ข. ยึดอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน เครื่องแบบทหาร ตำรวจ และทรัพย์สินอื่น ๆ อัน
สามารถใช้เป็นประโยชน์แก่การขัดขวางการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจากบุคคล
ใด ๆ ที่มีเหตุผลสมควรสงสัยว่าจะทำการขัดขวางการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ค. ตรวจค้นอาคารและสถานที่ใด ๆ เพื่อดำเนินการตามอนุมาตรา 1 และอนุมาตรา 2
เพื่อสืบสวนค้นหลักฐานเกี่ยวกับการขัดขวางการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

ง. สั่งให้ผู้ครอบครองสิ่งต่าง ๆ ดังที่ได้ระบุในข้อ 2 นำสิ่งเช่นว่านั้นมามอบให้พนักงาน
เจ้าหน้าที่ซึ่งจะแต่งตั้งขึ้นเพื่อการนี้ ในเมื่อมีเหตุผลสมควรถือว่าจะใช้สิ่งที่ว่านั้น เพื่อขัดขวาง
การดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และ

จ. ปิดหรือห้ามการใช้ทางสาธารณะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเข้าไปอยู่หรือเข้าไปถึงสิ่ง
ใด ๆ ในทางสาธารณะใด ๆ ในเมื่อมีความจำเป็นที่จะกระทำการเช่นนั้น เพื่อป้องกันหรือ
ต่อต้านการขัดขวางการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายทิม ภูมิพัฒน์ และเรือเอกวัชรชัย ชัยสิทธิเวช เป็นต้น¹ การจับกุมบุคคลผู้ต้องสงสัยครั้งนี้ นายดวง อภัยวงศ์เปิดเผยว่าได้เป็นผู้อนุมัติให้ คณะรัฐประหารดำเนินการจับกุมดังกล่าวตามหลักฐานที่ได้รวบรวมไว้ และ ได้สั่งให้กระทรวงมหาดไทย ให้ความร่วมมือกับคณะรัฐประหารซึ่งเป็นเจ้าของหลักฐาน² ปรากฏว่าคณะรัฐประหาร ได้ใช้อำนาจตามพระราชกำหนดนี้อย่างกว้างขวาง ทำให้รัฐบาลถูกโจมตีว่ายอมให้คณะรัฐประหาร ใช้อำนาจอย่างขาดเหตุผลและแสดงถึงความไม่มีอำนาจอย่างแท้จริงในการบริหารราชการ³ ซึ่งรัฐบาลต้องชี้แจงว่า การใช้อำนาจแก่คณะรัฐประหารนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการแย่งชิงอำนาจ ทางการเมือง ที่อาจจะเกิดขึ้นได้และได้ให้อำนาจแก่คณะรัฐประหารเพียงสามเดือนเท่านั้น⁴

ภายหลังจากที่คณะรัฐประหารได้ใช้อำนาจตามพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข กำจัดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ได้ระยะหนึ่ง คณะรัฐประหารก็ได้มอบ อำนาจตามกฎหมายนี้คืนให้แก่รัฐบาลไปในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2490 โดยมีการประกาศ ยกเลิกพระราชกำหนดดังกล่าว⁵ กล่าวได้ว่า พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข⁵ เป็น เครื่องมือของคณะรัฐประหารที่ใช้กำจัดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ได้ อย่างถูกกฎหมาย

2.3.2 การเก็บอาวุธจากกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ เนื่องจากกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ที่เสียอำนาจไปนั้น มีกองกำลังของเสรีไทยบางกลุ่มให้ความสนับสนุนอยู่ แต่สิ่งที่เป็น อันตรายต่อคณะรัฐประหารคืออาวุธของกองกำลังเสรีไทย ซึ่งก่อนการรัฐประหารได้กระจัด- กระจายไปโดยเป็นผลจากการที่หน่วยราชการต่าง ๆ ได้ย้ายไปใช้ในราชการ เฉพาะกระทรวง มหาดไทยกระทรวงเดียวมีจำนวนอาวุธจำแนกไว้ดังนี้

¹จับใหญ่" ศรีกรุง 21 ธันวาคม 2490 หน้า 1

²"ดวง เผยตนเป็นผู้อนุมัติ" ไทยราษฎร์ 18 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

³กองจกหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/3

เรื่องพลโทชิต มั่นศิลป์ ให้นำโดยธำรงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้สัมภาษณ์
หนังสือพิมพ์ ฌ ท้องประชุมกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2490

⁴ค.

⁵"ประกาศกระแสพระบรมราชโองการยกเลิกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 63 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2490

ตาราง 1 แสดงจำนวนอาวุธของขบวนการเสรีไทยที่อยู่ในกระทรวงมหาดไทย

รายการ	จำนวนอาวุธ (กระบอก)	จำนวนกระสุน (นัด)	จำนวนแมกกาซีน (อัน)	จำนวน채 (อัน)
ทอมสัน	226	33,040	425	16
สตัน	50	10,000	100	-
เบรณ	20	4,000	40	-
ไรเฟิลสปริงฟิลด์	10	150	20	-
คาโบน	2,364	43,400	1,128	16
ปืนสั้น	230	9,500	460	2
ลูกระเบิดมือ	400 ลูก	-	-	-
รวม	3,330	100,090	2,200	34

ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33 เรื่องขอให้ส่งอาวุธปืน
และเครื่องอุปกรณ์ จากนายวิจิตร ลุลีหานนท์ ผู้รักษาการในตำแหน่งหัวหน้ากองกลาง
 ขบวนการเสรีไทย เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2490

ดังนั้นการเก็บอาวุธดังกล่าวจึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องกระทำอย่างรีบด่วน โดย
ระยะแรกทางคณะรัฐประหารได้สั่งให้ทางกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้เรียกเก็บอาวุธปืน
ปืนกล ลูกกระเบิดและปืนยิงเร็วทุกชนิดจากความครอบครองของเอกชน ซึ่งได้จดทะเบียนอาวุธ
ไว้แล้วที่กรมตำรวจให้เหลือเพียงครอบครัวยุทธหนึ่งชนิด และอาวุธดังกล่าวให้ส่งคืนกระทรวง
กลาโหม¹ ต่อมาคณะรัฐประหารงดการเรียกเก็บอาวุธจากเอกชน² แต่มีเป้าหมายให้เก็บ
อาวุธของเสรีไทยเท่านั้น³ คณะรัฐประหารได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้มากถึงกับตั้งคณะกรรมการ
สืบสวนเก็บอาวุธและเครื่องวิทย์ที่เป็นภัยแก่ความสงบโดยให้มีหน้าที่จัดการสืบสวนค้นหาตลอดจน
เก็บรักษาอาวุธสิ่งของดังกล่าวให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว⁴ การเก็บอาวุธของเสรีไทยโดยคณะ
รัฐประหารนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะได้มีการมอบอาวุธของเสรีไทยที่เก็บรักษาไว้

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33 ที่
ที่ 1/2490 เรื่องให้เรียกคืนอาวุธปืน ปืนกล ลูกกระเบิดและปืนยิงเร็วทุกชนิดส่งกระทรวง
กลาโหม จากพันเอกกาจ เก่งระดมยิง ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยถึง
ปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33
ที่ 158/2490 เรื่องการให้งดเรียกคืนอาวุธปืน ปืนกล ลูกกระเบิด และปืนยิงเร็วทุกชนิด
ส่งกระทรวงกลาโหม จากพันเอกกาจ เก่งระดมยิง ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย
ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 บันทึก
การประชุมเรื่องรองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทยได้เชิญท่านข้าหลวงภาคมหาดไทย 1,2
4,5 มาปรึกษาหารือและปรับความเข้าใจในนโยบาย ณ ศาลว่าการกลาโหม ลงวันที่ 12
พฤศจิกายน 2490

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 คำสั่ง
กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทยที่ 26/90 เรื่องตั้งกรรมการสืบสวน เก็บอาวุธ เครื่องวิทย์
ที่เป็นภัยแก่ความสงบ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2490

เป็นพิเศษให้กับกองทหารในกองพันนาวิกโยธินของพลเรือตรีทหาร ข้าพเจ้า ซึ่งโดยมาก เป็นอาวุธเบา ส่วนอาวุธหนักได้มอบให้ฐานทัพเรือที่บางนาไว้¹ อย่างไรก็ตาม การเก็บ อาวุธนี้ก็เป็นวิธีการหนึ่งในการกำจัดกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามคณะรัฐประหาร

2.4 การหาทางกำจัดรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ การที่คณะรัฐประหารได้ให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารใน พ.ศ. 2490 นั้น สืบเนื่องมาจาก คณะรัฐประหารมีจุดมุ่งหมายให้นายควง อภัยวงศ์ ทำการบริหารประเทศภายใต้การควบคุมของคณะรัฐประหารอย่างลับ ๆ แต่ปรากฏว่า นายควง อภัยวงศ์ ได้บริหารประเทศ ในลักษณะที่พยายามจะเป็นอิสระจากอำนาจของคณะรัฐประหารให้มากที่สุด เช่น ไม่ยอมแต่งตั้ง พันเอกเผ่า ศรียานนท์² เป็นรองอธิบดีกรมตำรวจตามความต้องการของคณะรัฐประหาร³ ไม่ยอมแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามความต้องการของคณะรัฐประหาร⁴ และยังประกาศนโยบาย ห้ามทหารเข้าเกี่ยวข้องทางการเมือง⁵ เป็นต้น การกระทำของนายควง อภัยวงศ์นี้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งกับคณะรัฐประหารอยู่ตลอดเวลา โดยเหตุนี้คณะรัฐประหารจึงต้องหาทางกำจัด

¹สังวรณ ฤทธิ์กิจ บันทึกหลวงสังวรณ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวรณฤทธิ์กิจ (สังวร สุวรรณชีพ) 27 ธันวาคม 2516 หน้า 161

²ยศในขณะนั้นของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์

³สุชิน ตันติกุล ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร 2490 หน้า 145 - 146 (อ้างถึงมาจาก เรื่องของนายควง หน้า 613 - 625 ของ สดะ ลิขิตกุล)

⁴รายชื่อบุคคลจำนวน 100 คน ที่คณะรัฐประหารต้องการให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา ปรากฏว่าได้เป็นเพียง 3 คนเท่านั้น จากม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ชุมชนวรรณคดีทางการเมือง หน้า 84

⁵"นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2491" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 65 ตอนที่ 14 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2491

รัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ออกจากอำนาจทางการเมือง แต่คณะรัฐประหารยังรอเวลาอยู่ เนื่องจากคณะรัฐประหารมีปัญหาค้างจากการรับรองของต่างประเทศ ซึ่งจะรับรองรัฐบาลไทย ก็ต่อเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตย¹ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่รัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 แล้ว ปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด โดยได้รับ เลือกถึง 54 คน จากจำนวน 99 คน มีผลให้นายควง อภัยวงศ์ได้เข้าจัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง และต่างประเทศก็ให้การรับรอง การรับรองของต่างประเทศทำให้ปัญหาค้างของคณะรัฐประหาร หดไป คณะรัฐประหารจึงได้ใช้วิธีการบีบบังคับให้นายควง อภัยวงศ์นำคณะรัฐบาลลาออก ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2491² การลาออกของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองอย่างเปิดเผยในฐานะนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491

สรุปแล้ววิธีการขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ประกอบด้วยวิธีการ 4 ประการคือ การเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางทหารของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม การให้นายควง อภัยวงศ์จัดตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศ การกำจัดอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มนายปรีดี พนมยงค์และการกำจัดรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ วิธีการนี้ทั้งหมดนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491

¹ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 756

²โดยคณะรัฐประหารได้ส่งนายทหารจำนวน 4 นายไปแจ้งให้นายควง อภัยวงศ์ ทราบว่า คณะรัฐประหารต้องการให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ลาออกภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ก็ยอมลาออกเพราะไม่อยู่ในฐานะที่จะควบคุมสถานการณ์ให้เป็นปกติได้ จากไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของ ประเทศไทย หน้า 489 - 491

การใช้กลวิธีทางการเมืองเพื่อรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง

พ.ศ. 2491 - 2500

การดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491 นี้ สถานภาพทางอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่มั่นคง เนื่องจากเป็นการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองที่เกิดจากคณะรัฐประหาร เป็นผู้นำอำนาจมามอบให้ ซึ่งทั้งนี้มาจากเหตุผลที่บุคคลในคณะรัฐประหารไม่มีผู้ใดมีอิทธิพลและความสามารถเพียงพอที่จะเป็นผู้นำทางการเมืองได้ ดังนั้นทีกของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ผู้นำคนสำคัญของคณะรัฐประหารที่ให้เหตุผลว่า การที่ตนเองไม่เป็นผู้นำทางการเมืองเสียเองเพราะตนเองยังไม่เป็นที่รู้จักและยอมรับของบุคคลทั่วไป นอกจากนี้จอมพลผิน ชุณหะวัณ ก็ยังไม่สนใจในทางการเมืองและภาษาต่างประเทศซึ่งจำเป็นสำหรับผู้นำประเทศ ประกอบกับความรู้สึกกตัญญูต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้เคยมีพระคุณต่อจอมพลผิน ชุณหะวัณมาก่อน ดังนั้นจึงต้องมอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹ เพราะฉะนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจใน พ.ศ. 2491 ด้วยการที่คณะรัฐประหารเป็นผู้มอบอำนาจให้นี้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในฐานะที่ต้องเกรงใจคณะรัฐประหาร ถึงกับต้องยอมปฏิบัติตามคำขอร้องของคณะรัฐประหาร ทั้ง ๆ ที่คำขอร้องนั้นในบางครั้งอาจไม่ถูกต้องตามระเบียบราชการ เช่น กรณีการบ่วยด้วยโรคเอดส์ของพลโทสวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและสมาชิกสำคัญของคณะรัฐประหาร ซึ่งต้องไปรับการรักษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่เนื่องจากขาดเงินค่ารักษา จึงได้ขอร้องให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีส่งมอบไปปฏิบัติงานทางด้านการศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ความจริงไปรักษาตัว โดยใช้จ่ายเงินของทางราชการประมาณสามแสนห้าหมื่นบาท

¹ผิน ชุณหะวัณ "รัฐประหาร พ.ศ. 2490" ใน เบื้องต้นประชาธิปไตย

ด้วยความเกรงใจคณะรัฐประหารทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องยินยอมทำตามความประสงค์ดังกล่าว¹ นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังไม่มีฐานอำนาจทางทหารสนับสนุนตนเองเหมือนเมื่อครั้งเป็นผู้นำทางการเมืองในระยะ พ.ศ. 2481 - 2487 เพราะอำนาจในการควบคุมกำลังทหารที่สำคัญคือ ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งนี้ประมาณห้าเดือนเท่านั้น² ก็ต้องมอบตำแหน่งนี้ให้แก่พลโทผิน ชุณหะวัณ และตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบกให้แก่พลโทกาจ กาจสงคราม สถานภาพทางอำนาจที่ไม่มั่นคงของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ เห็นได้ชัดเจนจากกรณีกบฏแมนฮัตตัน ในวันที่ 29 มิถุนายนพ.ศ. 2494 ผู้ก่อการกบฏได้จับจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นตัวประกันไว้ในเรือรบหลวงศรีอยุธยา เพื่อหวังจะให้รัฐบาลยอมทำตามคำสั่งของฝ่ายกบฏ แต่ปรากฏว่ารัฐบาลไม่ยอมเจรจากับฝ่ายกบฏพร้อมทั้งยื่นคำขาดให้ฝ่ายกบฏยอมแพ้ เมื่อฝ่ายกบฏไม่ยอมแพ้ รัฐบาลจึงใช้วิธีการรุนแรงปราบปรามการกบฏ โดยใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยาอย่างไม่คำนึงถึงชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนเรือรบต้องอับปางลง แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามก็รอดชีวิตมาได้³ เหตุการณ์ในกบฏแมนฮัตตันนี้ แสดงให้เห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่มีความสำคัญต่อคณะรัฐประหารถึงขนาดขาดจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้วคณะรัฐประหารจะอยู่ไม่ได้ และยังสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพทางอำนาจที่ไม่มั่นคงของจอมพล ป. พิบูลสงครามในคณะรัฐประหารอีกด้วย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8.1/53 เรื่อง พลโทสวัสดิ์ สวัสดิ์เกียรติช่วย จากพันเอก ม.ล.ชาบ ฤกษ์ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี เสนอจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 เมษายน 2493

² จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ถึงวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2491

³ อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 5 หน้า 144 - 145

จากสถานภาพทางอำนาจที่ไม่มั่นคงของจอมพล ป. พิบูลสงครามในคณะรัฐประหาร ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องพยายามใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ตาม สถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไป เพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตนให้นานที่สุด โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีทางการเมืองจากปัจจัยต่าง ๆ คือ การเชิดชู สถาบันพระมหากษัตริย์ การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ การสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ การสร้างความนิยมจาก ประชาชนและการอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ

1. การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์

เนื่องจากประเทศไทยปกครองตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่พระมหากษัตริย์ มีอำนาจสูงสุดมาช้านานแล้ว ดังนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์รวมตลอดถึงพระราชวงศ์ จึงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงพยายามใช้สถาบัน พระมหากษัตริย์ในการสร้างความสนับสนุนและร่วมมือจากประชาชน เพื่อให้สถาบัน พระมหากษัตริย์และประชาชนยอมรับ ซึ่งมีผลต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองเป็นอย่างมาก จะพบว่าสถานภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ตั้งแต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา อยู่ในสถานภาพที่ตกต่ำมาก โดยสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องถูกลบหลู่ดูหมิ่น ในลักษณะที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในราชวงศ์จักรี ดังเช่นจากแถลงการณ์ของคณะราษฎรใน วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้แถลงว่า

"....เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบต่อพระเชษฐาในชั้นต้นราษฎรได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่การดัดเป็นไปตามความหวังที่คิดไม่ กษัตริย์องค์ทรงอำนาจอยู่เหนือกฎหมายตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณงามความรู้ ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร...ราษฎรทั้งหลาย พังร้าวเกิดวุ่นประเทศเราเป็นของราษฎร...เหตุฉะนั้นราษฎร ข้าราชการ ทหาร และพลเรือน ที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังตั้งเป็น คณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลกษัตริย์ไว้แล้ว..."¹

นอกจากนี้ การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2477 ตลอดจนกรณีการสวรรคตที่มีปัญหาของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ใน พ.ศ. 2489² ก็เป็นการแสดงถึงสถานการณ์ที่ตกต่ำโดยตลอดมาของสถาบันพระมหากษัตริย์จอมพล ป. พิบูลสงครามทราบความจริงในข้อนี้เป็นอย่างดี จึงได้ใช้กลวิธีเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มีสถานภาพที่สูงขึ้น พฤติการณ์ที่แสดงออกถึงการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์

¹ชาติชาย พถมานันท์ "การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475" ใน การปฏิวัติครั้งสำคัญของโลก หน้า 274

² เพราะรัฐบาลขณะนั้นไม่สามารถแถลงได้แจ่มชัดว่าทรงสวรรคตเพราะเหตุใด ดูรายละเอียดในบทที่ 1

เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตนเอง เช่น การอัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกลับสู่ประเทศไทย¹ และได้ดำเนินการถวายพระเกียรติยศพระบรมอัฐิเสมอด้วยพระบรมอัฐิสมเด็จพระบูรพกษัตริราชในพระบรมราชจักรีวงศ์² นอกจากนี้ได้กราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จกลับเข้ามาประทับในประเทศไทย โดยรัฐบาลจัดวังที่ตำบลท่าช้างถวายเป็นที่ประทับ³ และได้มีการถวายพระเกียรติยศตามพระราชประเพณีเช่นกัน⁴ สำหรับ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 ที่ ร. 2681/2491 เรื่องเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขอประทานกราบทูลประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงวันที่ 27 เมษายน 2491

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 เรื่องอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เริ่ยนประธานสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2491

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 ที่ ร. 2681/2491 เรื่องเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขอประทานกราบทูลประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงวันที่ 27 เมษายน 2491

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 เรื่องอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เริ่ยนประธานสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2491

พระบรมศพของรัชกาลที่ 8 นั้น ภายหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เพียงสองปีเศษ รัฐบาลก็ได้จัดถวายพระเพลิงพระบรมศพของรัชกาลที่ 8 ในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ. 2493 พระราชพิธีนี้ถือว่าสำคัญมาก เพราะเกี่ยวข้องกับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์โดยตรง และการที่รัฐบาลพลเรือนก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ไม่สามารถจะจัดการถวายพระเพลิงพระบรมศพได้¹ แต่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดให้มีขึ้นได้ จึงนับว่ารัฐบาลสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีของรัฐบาลเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งมีผลให้ประชาชนเกิดความนิยมรัฐบาลได้

2. การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากการขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะนี้ ไม่ถูกต้องตามวิถีทางประชาธิปไตย จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้พยายามใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นปัจจัยหนึ่งในการรักษาอำนาจของตน เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองของประเทศประชาธิปไตย ดังนั้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ ings ๑ ที่ให้กำหนดไว้แล้วว่าจะถวายพระเพลิงในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2490

จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.30/2 แถลงการณ์
เรื่องการพระเมรุถวายพระเพลิงพระบรมศพ โดยสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 12 ธันวาคม

ใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ ก็จะทำให้เป็นที่ยอมรับกันว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยด้วย และในระหว่างการมีอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ ได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นปัจจัยรักษาอำนาจของตนสองฉบับคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495

จอมพล ป. พิบูลสงครามมีกลวิธีในการใช้รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ เพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองของตน ดังนี้

2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2490¹ รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นฉบับชั่วคราวที่ประกาศใช้โดยคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490² ซึ่งคณะรัฐประหารต้องการใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของคณะรัฐประหารอย่างสำคัญสามประการคือ

ประการแรก ทำให้มวลชนยอมรับในอำนาจของคณะรัฐประหาร เนื่องจากมวลชนมีจำนวนมากที่สุดในประเทศ การยอมรับของมวลชนจะมีผลให้คณะรัฐประหารปกครองประเทศได้ราบรื่น คณะรัฐประหารใช้รัฐธรรมนูญสร้างความยอมรับจากมวลชน โดยการเชิดชู

¹"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490"
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

²มีฉายาว่ารัฐธรรมนูญใต้ค้อนแดง เนื่องจากพลโทท้าว กวางสงคราม ผู้นำคนสำคัญของคณะรัฐประหารได้ร่างไว้ก่อนการรัฐประหาร และนำไปซ่อนไว้ใต้ค้อนแดงในบ้าน โดยกลัวว่าจะถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลค้นพบและจะถูกกล่าวหาว่าเป็นขบถได้

สถานภาพทางอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของมวลชน อย่างไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน เช่น มาตรา 30 พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจจะยับยั้งร่างพระราชบัญญัติของรัฐสภาได้¹ มาตรา 33 ทรงมีอำนาจในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มาตรา 40 ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่, มาตรา 79 ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดยพระบรมราชโองการ มาตรา 85 ทรงพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษ มาตรา 86 ทรงพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกาและยังให้อำนาจตั้งอภิรัฐมนตรี² สำหรับถวายคำปรึกษาในราชการแผ่นดิน และเมื่อพระมหากษัตริย์ไม่ประทับอยู่ภายในพระราชอาณาจักรหรือบริหารพระราชภาระไม่ได้ ก็ให้คณะอภิรัฐมนตรีเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งเป็นการให้อำนาจแก่พระมหากษัตริย์อย่างเต็มที่ต่างกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2489 ที่ระบุว่าการตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร³ และรัฐสภา⁴ ตามลำดับ เป็นต้น ดังนั้นการที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญแก่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นอย่างมากในลักษณะที่ไม่เคยปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดจึงเป็นการทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว

ประการที่สอง ทำให้ต่างชาติรับรองรัฐบาลของคณะรัฐประหาร เนื่องจากระบอบต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีอิทธิพลในวงการเมืองระหว่างประเทศมาก โดยเฉพาะในประเทศไทย ต่างชาติทั้งสองประเทศให้ความสนับสนุนรัฐบาลชุดเดิมของ

¹โดยถ้าพระมหากษัตริย์ไม่เห็นชอบจะพระราชทานคืนมายังรัฐสภาในหนึ่งเดือน และถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันเดิมให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นมูลเกล้าฯ เพื่อถวายประกาศใช้ต่อไป

²อภิรัฐมนตรีเป็นตำแหน่งประจำมีให้นาย โปรตอ่านรายละเอียดยในหมวด 2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490

³มาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

⁴มาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489

นายปรีดี พนมยงค์ที่ถูกรัฐประหารหมดอำนาจไปเพราะเป็นพันธมิตรร่วมต่อสู้กับญี่ปุ่นเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 ในขณะที่คณะรัฐประหารมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นต่อสู้กับสัมพันธมิตร ดังนั้นปัญหาการรับรองจากต่างชาติจึงเป็นปัญหาสำคัญมากที่สุดในการรักษาอำนาจของคณะรัฐประหาร นอกจากคณะรัฐประหารจะใช้กลวิธีตั้งรัฐบาลพลเรือนบริหารประเทศแทนแล้ว ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้คณะรัฐประหารยังร่างบทบัญญัติให้ใหม่เอียงไปในทางเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าคณะรัฐประหารไม่ต้องการเข้ามามีอำนาจและมีความเป็นประชาธิปไตยอันจะเกิดผลต่อการรับรองได้ สำหรับบทบัญญัติที่แสดงออกมาเป็นประชาธิปไตย เช่น มาตรา 37 และมาตรา 74 ระบุว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ มาตรา 78 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่งเมื่อมีพระบรมราชโองการหรือเมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 42 หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา 77 หรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่มีส่วนให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะที่เข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง เป็นต้น

ประการที่สาม ควบคุมการบริหารประเทศให้อยู่ในอำนาจของคณะรัฐประหาร คณะรัฐประหารต้องการเข้าควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลทางวุฒิสภา ดังนั้นจึงร่างบทบัญญัติให้อำนาจแก่วุฒิสภาเท่าเทียมกับสภาผู้แทนราษฎร เช่น มาตรา 26 รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือร่วมกัน มาตรา 27 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ด้วยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา มาตรา 33 วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่พระมหากษัตริย์ทรงเลือกตั้งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทน มาตรา 44 สมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนย่อมเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย และมาตรา 64 วุฒิสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เป็นต้น และยังมีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญของวุฒิสภาเหนือกว่าสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วยคือ มาตรา 71 ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา และมีประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของราษฎรเป็นรองประธานรัฐสภา แต่ที่สำคัญคือไม่มีบทบัญญัติใดกำหนดว่าวุฒิสมาชิกต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ จึงเป็นความไม่ยุติธรรม เพราะขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรีได้กำหนดว่าต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ แต่วุฒิสมาชิกไม่กำหนดไว้แสดงว่าเป็นข้าราชการได้ การที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นกลวิธีที่ต้องการเปิดโอกาสให้คณะรัฐประหารเข้าควบคุมรัฐบาลทางวุฒิสภา

อย่างไรก็ตาม ความพยายามของคณะรัฐประหารที่ต้องการใช้ประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับนี้รักษาอำนาจทางการเมืองก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะในการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลทางวุฒิสภาได้ปรากฏว่า นายควง อภัยวงศ์ ซึ่งคณะรัฐประหารเชิญให้มาจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ ได้พยายามบริหารประเทศอย่างเป็นอิสระจากอำนาจของคณะรัฐประหารและพระเจ้านี้สำคัญคือไม่ยอมแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาตามความต้องการของคณะรัฐประหาร¹ ซึ่งจากรายชื่อนักพลจำนวน 100 คน ที่คณะรัฐประหารต้องการให้เป็นสมาชิกวุฒิสภาและเสนอมายังรัฐบาล มีรายชื่อตรงกับที่รัฐบาลเสนอไปให้คณะอภิรัฐมนตรีเลือกเพียง 10 ชื่อเท่านั้น และเมื่อคณะอภิรัฐมนตรีพิจารณาแล้วได้ตัดออกอีก 7 ชื่อ² ดังนั้น ในบรรดาสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จึงมีบุคคลของคณะรัฐประหารอยู่น้อยมาก การกระทำของนายควง อภัยวงศ์นี้แสดงถึงความขัดแย้งกับคณะรัฐประหาร ทำให้คณะรัฐประหารต้องกำจัดรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ออกไป ซึ่งกระทำเมื่อรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์สามารถทำให้ต่างชาติรับรองได้แล้ว โดยการจัดการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2491 และต่างชาติยกย่องว่าเป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์และเที่ยงธรรมที่สุดอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย³

การกำจัดรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ออกไป ทำให้คณะรัฐประหารสามารถจัดตั้งรัฐบาลของคณะรัฐประหารขึ้นบริหารประเทศ โดยให้จอมพล บ. ญิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งการบริหารประเทศของจอมพล บ. ญิบูลสงครามภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้ประสบอุปสรรคจากการให้ความสนับสนุนของสมาชิกวุฒิสภาเป็นอย่างมาก เพราะสมาชิกวุฒิสภาถูกแต่งตั้งอย่างอิสระมีบุคคลของคณะรัฐประหารเพียง 3 คน ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนที่เป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ของนายควง อภัยวงศ์ ถึง 54 คน จากจำนวน 99 คน

¹ควง อภัยวงศ์ ชีวประวัติ พ.ต.ควง อภัยวงศ์ หน้า 87 - 88

²ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง หน้า 84

³John Coast. Some Aspects of Siamese Politics. p. 44

จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องประสบอุปสรรคจากการชักถามของสมาชิกรัฐสภาตั้งแต่วาระแรก เมื่อนำคณะรัฐมนตรีแถลงขอความไว้วางใจจากสภา โดยสมาชิกสภาแสดงความเห็นคัดค้านการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างผิดวิธิต่างประชาติไทย¹ นอกจากนี้สมาชิกวุฒิสภายังได้ทำตนเป็นฝ่ายค้านรัฐบาล โดยจะเห็นว่าได้ใช้อำนาจยับยั้งร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เสนอโดยรัฐบาล 4 ฉบับจากจำนวน 11 ฉบับ ยับยั้งร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองฉบับที่เสนอมาและตั้งกระทู้ถามการบริหารประเทศของรัฐบาลจำนวน 32 ฉบับ² ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก้ไขปัญหานี้ด้วยการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ และที่ไม่สังกัดพรรคเข้ามาเป็น "สหพรรค" สนับสนุนรัฐบาล โดยการให้ผลประโยชน์ทางการเมือง เช่นตำแหน่งรัฐมนตรี ตลอดจนให้เงินเป็นการแลกเปลี่ยนกับความสนับสนุน³ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีดังกล่าวจนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับสิ้นสุดลง

2.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495⁴ ภายหลังจากที่เลิกใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 แล้ว ก็ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492⁵ บรากว่า

¹ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 7 ลงวันที่ 21 เมษายน 2491

²กรีซ สืบสนธิ์ บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยสมัยต่าง ๆ หน้า 140, 150 - 151

³ดูรายละเอียดในเรื่องการใช้กลวิธีจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

⁴"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

⁵"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เป็นอุปสรรคต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นอย่างเป็นอิสระจากอำนาจของคณะรัฐประหาร โดยรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ได้มอบหมายให้สภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ร่างขึ้น¹ ซึ่งมีผลให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าฉบับ พ.ศ. 2490 ที่ร่างโดยคณะรัฐประหาร และผลสะท้อนที่ตามมาคือรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เป็นอุปสรรคต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก เช่น ทำให้การกำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยวิธีการใช้กฎหมายทำได้ยากขึ้น เนื่องจากประกันสิทธิเสรีภาพของมวลชนอย่างมั่นคงไม่ให้ผู้บริหารละเมิดได้ง่ายเกินไป ดังความในมาตรา 30 ระบุว่า ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาถึงที่สุดจะปฏิบัติตนต่อบุคคลนั้นเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้ และเมื่อผู้ต้องหาในคดีอาญาขอประกันตัวจะต้องได้รับการพิจารณาและเรียกหลักประกันประกันเกินควรไม่ได้ หรือมาตรา 163 ก็ห้ามจัดตั้งศาลพิเศษขึ้น² นอกจากนี้ ยังได้ห้ามใช้ทหารเป็นเครื่องมือทางการเมือง³ ตลอดจนให้ห้ามข้าราชการประจำเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ส่วนผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็ห้ามเข้าไปมีผลประโยชน์ทางธุรกิจอีกด้วย⁴ และที่สำคัญคือรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภา

¹สภาร่างรัฐธรรมนูญมีสมาชิก 40 คน โดยรัฐสภาเลือกจากสมาชิกวุฒิสภา 10 คน, จากสมาชิกสภาผู้แทน 10 คนและจากบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติต่างกัน 4 ประเภท ๆ ละ 5 คนคือ 1. ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน 2. ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเป็นผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงหรืออธิบดีหรือเทียบเท่า 3. ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหรือดำรงหรือเคยดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรี และ 4. ผู้มีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งและเป็นผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

²จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยใช้ศาลพิเศษเป็นเครื่องมือในการกำจัดศัตรูทางการเมืองในระหว่าง พ.ศ. 2476 - 2487

³จากมาตรา 59 - 61 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

⁴จากมาตรา 79 - 80 และมาตรา 142 - 143 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492

ที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490 ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาต่อไปอีก
จึงทำให้เกิดอุปสรรคแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามทางด้านรัฐสภา เพราะสมาชิกวุฒิสภาได้
ตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลทางรัฐสภาอย่างเข้มงวด โดยปรากฏว่าสมาชิกวุฒิสภา
ได้ใช้อำนาจยับยั้งร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ของรัฐบาลจำนวน 27 ฉบับ จากจำนวนทั้งสิ้น
46 ฉบับ และตั้งกระทู้ถามเรื่องการบริหารประเทศของรัฐบาลอีก 35 ฉบับ¹ เป็นต้น

ดังนั้นจากการที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ได้เป็นอุปสรรคต่อการรักษาอำนาจทาง
การเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก จึงทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม
และคณะรัฐประหารต้องใช้วิธีการรัฐประหารล้มเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว แล้วนำรัฐธรรมนูญ
ฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มาใช้ใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีการแก้ไขบทบัญญัติ
บางมาตรา ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ถูกเรียกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช
2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ซึ่งคณะรัฐประหารได้อ้างเหตุผลที่ประกาศใช้
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ปัจจุบันมากที่สุด² แม้ว่าจะ
อ้างเหตุผลอย่างใดก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้มีประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมือง
ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก ดังนี้

ประการแรก สามารถควบคุมอำนาจบริหารประเทศโดยการแต่งตั้งสมาชิก
คณะรัฐประหารเป็นรัฐมนตรีได้ เพราะรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่ห้ามข้าราชการประจำเข้าดำรง
ตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นใดเป็นเวลาถึง 10 ปี³ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างกับ

¹กรีซ สืบสนธิ์ บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยสมัยต่าง ๆ หน้า 140,
150 - 151

²"ประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 68 ตอนที่ 73 ลงวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2494

³ตามมาตรา 123 กำหนดว่าเมื่อเลิกมีสมาชิกประเภท 2 ข้าราชการประจำต้อง
ออกจากตำแหน่งก่อนจึงจะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นได้ เป็นการแสดง
ว่าระหว่างมีสมาชิกประเภท 2 ซึ่งมาตรา 115 กำหนดว่า 10 ปี ข้าราชการประจำสามารถ
ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ แต่ถ้าพ้น 10 ปีไปแล้ว ข้าราชการประจำต้องออกจากตำแหน่ง
ก่อนจึงจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2490 และ พ.ศ. 2492 ที่ห้ามข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งการเมือง¹ การไม่ห้ามข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นใด ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถแต่งตั้งสมาชิกคณะรัฐประหารที่โดยส่วนมากดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำเข้าเป็นข้าราชการการเมือง ในตำแหน่งรัฐมนตรีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ไว้สนับสนุนรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร โดยไม่ต้องคำนึงถึงการสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 1 เป็นอย่างมากเหมือนรัฐธรรมนูญสองฉบับแรก และมีผลต่อการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ทำให้สามารถแต่งตั้งสมาชิกคณะรัฐประหาร เข้าเป็นคณะรัฐมนตรีได้อย่างเต็มที่ ทั้งเช่นคณะรัฐมนตรีชุดแรกภายหลังการรัฐประหาร 2494 ประกอบไปด้วย บุคคลของคณะรัฐประหารเกือบทั้งหมด และยังเป็นการเริ่มกลวิธีใหม่ในการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการใช้ตำแหน่งข้าราชการการเมืองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับการที่ฝ่ายควบคุมกำลังอำนาจได้ให้ความสนับสนุนรัฐบาล เช่น การแต่งตั้งนายพลตำรวจโท เผ่า ศรียานนท์² ซึ่งควบคุมกำลังตำรวจ และพลโทสุฤษี ธนะรัชต์³ ซึ่งควบคุมกำลังทหาร เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และแต่งตั้งผู้ควบคุมกำลังอำนาจระดับรองลงมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 เป็นต้น

ประการที่สอง สามารถควบคุมอำนาจนิติบัญญัติได้ เพราะได้กำหนดให้มีสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียว และภายใน 10 ปี ให้สภาผู้แทนมีสมาชิกสองประเภทจำนวนเท่ากัน โดยสมาชิกประเภทที่ 1 ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ 2 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งในวันที่ใช้บังคับรัฐธรรมนูญ⁴ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้ ตั้งบุคคลที่สนับสนุนตนเองซึ่งโดยส่วนมากเป็นสมาชิกของคณะรัฐประหาร เข้าเป็นสมาชิกประเภทที่ 2 ได้อย่างสะดวก เพราะขณะนั้นพระมหากษัตริย์ประทับอยู่ต่างประเทศ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญ

¹รัฐธรรมนูญ 2490 ไม่ได้กำหนดว่าสมาชิกวุฒิสภาเป็นข้าราชการประจำไม่ได้

²ยศขณะนั้น

³ยศขณะนั้น

⁴มาตรา 115 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม

พ.ศ. 2475 มาตรา 10 กำหนดไว้ว่าระหว่างที่พระมหากษัตริย์และสภาผู้แทนราษฎรยัง
ไม่ทรงตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ให้คณะรัฐมนตรีทำหน้าที่ชั่วคราว ดังนั้นสมาชิกประเภท
ที่ 2 ชุดนี้จึงเกิดจากการแต่งตั้งของจอมพล ป. พิบูลสงครามและคณะรัฐประหาร โดยปรากฏ
ว่า จำนวนสมาชิกประเภท 2 ทั้งหมด 123 คน เป็นพลเรือนเพียง 20 คนเท่านั้น¹ และ
เพื่อเป็นการป้องกันประชาชนต่อต้านสมาชิกประเภท 2 จึงกำหนดบทบัญญัติให้ประชาชนทราบว่า
สมาชิกประเภท 2 มีประโยชน์เพราะส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษา² โดยกำหนดใน
มาตรา 116 ว่า เมื่อใช้รัฐธรรมนูญแล้ว 5 ปี ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดใดได้รับการศึกษา
อบรมจนขึ้นประถมศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนเกินครึ่งของผู้มีสิทธิ
เลือกตั้งทั้งหมดในจังหวัด ก็ให้สมาชิกประเภท 2 ออกจากตำแหน่งมีจำนวนเท่ากับจำนวนสมาชิก
ที่มีการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น ถึงแม้จะข้างเหตุผลใดก็ตาม แต่ความจริงปรากฏว่าสมาชิกประเภท 2
มีประโยชน์ต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามในสภาผู้แทนราษฎรเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม ยังได้ใช้กลวิธีให้ผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนต่อการที่สมาชิก
ประเภทที่ 1 จะเข้ามาสนับสนุนรัฐบาล³ ด้วยกลวิธีดังกล่าวจอมพล ป. พิบูลสงคราม
สามารถควบคุมอำนาจนิติบัญญัติได้

ประการที่สาม สามารถทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาต่อรัฐบาลได้ระดับหนึ่ง
เนื่องจากรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติใน
มาตรา 26 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การศึกษา
อบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย
จากข้อกำหนดในมาตรา 26 นี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำมาใช้ประโยชน์ในการทำ
ให้ประชาชนเกิดความศรัทธาต่อรัฐบาลด้วยการประกาศนโยบายประชาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ.
2498 เป็นต้นไป ซึ่งมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถตั้งพรรคการเมืองเสริมนั่งคิดลา

¹ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมือง
ของประเทศไทย หน้า 551 - 556

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร 0201-กม/9 บันทึก
ข้อความจากนายหยุด แสงอุทัย เลขาธิการรัฐมนตรี ลงวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2499

³อ่านรายละเอียดในเรื่องการใช้กลวิธีทางการเมืองจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
หน้า 66 - 72

เป็นของตนเองอย่างเปิดเผย และให้เสรีภาพแก่มวลชนอีกมากเช่น อนุญาตให้ชุมนุมในที่สาธารณะแบบไฮด์ ปาร์ค (Hyde Park) ของประเทศอังกฤษได้ เปิดการให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ (Press Conference) เป็นประจำทุกสัปดาห์ในวันศุกร์ เป็นต้น

ประการที่สี่ มีอำนาจในการปราบปรามผู้กระทำความผิดตามกฎหมายเมืองต่อรัฐบาลได้มากขึ้น โดยรัฐธรรมนูญให้ให้อำนาจโดยทางอ้อมตั้งมาตรา 27 ระบุว่า การจับกุมคุมขังหรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่ากรณีใด ๆ จะกระทำได้แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับ 2492 ที่ระบุว่า เมื่อจับกุมมาแล้วตัวผู้จับกุมแสดงต่อศาลไม่ได้ว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมาย ศาลสั่งปล่อยได้¹ แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ถ้าถูกจับมาแล้วผู้ต้องหาถูกควบคุมจนกว่าจะสิ้นสุดคดี นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยทำให้สามารถใช้กำลังทหารในการปราบปรามศัตรูทางการเมืองได้ เพราะมาตรา 39 ให้อำนาจแก่รัฐบาลใช้กำลังทหารเพื่อรักษาเอกราชและประโยชน์แก่ประเทศชาติ จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำมาใช้ประโยชน์ในการปราบปรามศัตรูทางการเมือง โดยมีการจับกุมผู้มีความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาลเป็นจำนวนมากด้วยข้อหาหมิ่น ในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้จะไม่เป็นประโยชน์แก่จอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะแรก ๆ แต่เนื่องจาก ประชาชนเริ่มเสื่อมศรัทธาต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามมากขึ้นตามลำดับ จึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจอีกต่อไปในระยะต่อมา

เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นมัจฉัยในการรักษาอำนาจสองฉบับคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2490 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับสุดท้ายได้เป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมากที่สุด และได้ใช้นับนี้จนกระทั่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สิ้นอำนาจลงใน พ.ศ. 2500

¹มาตรา 31 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492

3. การสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

จากการมีอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในยุคแรกนั้น ได้มีฐานอำนาจทางทหารสนับสนุนอยู่แต่ต้องสิ้นอำนาจทางการเมือง เนื่องจากการพ่ายแพ้ต่อมติของสภาผู้แทนราษฎร¹ บทเรียนจากการพ่ายแพ้มีผลต่อการสิ้นอำนาจนี้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเห็นความสำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนทั่วประเทศมากขึ้น ถึงกับประกาศในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2490 ที่จะเข้าสู่วงการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ตามวิธีทางของระบอบประชาธิปไตย ด้วยการจัดตั้งพรรคการเมืองชื่อธรรมมาธิปไตย² แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้ามาเป็นอำนาจเสียก่อนจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ในการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกครั้งหนึ่งนี้เกิดจากการที่คณะรัฐประหารได้บังคับให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ลาออก ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องประสพกับอุปสรรคในการบริหารประเทศ ตั้งแต่วาระแรกเริ่ม โดยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2490 มาตรา 77 คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภา ปรากฏว่าเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามนำคณะรัฐมนตรีขอความไว้วางใจจากรัฐสภา สมาชิกของรัฐสภาทั้งวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งส่วนมากเป็นอิสระจากอำนาจของคณะรัฐประหาร โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียงข้างมากของพรรคประชาธิปัตย์ที่มีนายควง อภัยวงศ์เป็นหัวหน้าพรรค ได้ชักถามจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก

¹สถานการณ์ขณะนั้นอยู่ระยะปลายสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งกองทัพญี่ปุ่นกำลังแพ้ ทำให้ทุกฝ่ายต้องการให้จอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้นำประเทศไทยร่วมมือกับญี่ปุ่นออกจากตำแหน่งทางการเมือง โดยกระทำได้ทางเดียวคือทางรัฐสภา ซึ่งความพยายามนี้สำเร็จเมื่อรัฐบาลแพ้มติของสภาผู้แทนราษฎรจากการเสนอพระราชบัญญัติสองฉบับ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะหัวหน้ารัฐบาลต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

²อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 4 หน้า 662 - 667

โดยไม่เห็นด้วยกับการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ามาเป็นผู้บริหารอย่างผิดวิธิต่าง
 ประชาธิปไตย¹ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตอบข้อข้องใจของสมาชิกรัฐสภาในลักษณะ
 ที่ไม่มีเหตุผลเพียงพอ โดยอ้างว่าพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งอย่างถูกต้องตามบทบัญญัติของ
 รัฐธรรมนูญ² อย่างไรก็ตามสมาชิกรัฐสภาได้ลงมติให้ความไว้วางใจรัฐบาลจอมพล ป.
 พิบูลสงคราม ด้วยคะแนนเสียงเพียง 70 เสียง จากสมาชิกที่มาประชุมทั้งหมด 169 คน³
 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกของรัฐสภา
 เท่าที่ควร

ดังนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องประสบอุปสรรคจากการให้ความสนับสนุน
 ของสมาชิกรัฐสภา ในการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งนี้ และประกอบกับความ
 คิดเค็มของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เคยต้องการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองด้วยการจัด
 ตั้งพรรคการเมือง "ธรรมาธิปไตย"⁴ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น
 ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องใช้กลวิธีทางการเมืองในการนำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 เข้ามาเป็นฐานอำนาจสนับสนุนตำแหน่งทางการเมืองของตนให้ยาวนานออกไป การใช้กลวิธี
 ทางการเมืองนี้ได้แปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางการเมือง ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ระยะ
 ด้วยกันคือ

ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 ใช้กลวิธีทางการเมืองรวบรวมสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ และที่ไม่สังกัดพรรคใดเข้ามารวมกลุ่มในลักษณะ

¹"ฝ่ายค้านเรียงตัวโจมตีจอมพล" ไทยราษฎร์ 2 เมษายน 2491 หน้า 1, 4

²ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 7
 ลงวันที่ 21 เมษายน 2491

³สมาชิกของรัฐสภาทั้งหมด 198 คน มาประชุม 169 คน และมีผู้ลงมติ 96 คน
 โดยให้ความไว้วางใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม 70 คน ไม่ไว้วางใจ 26 คน ส่วน
 ที่เหลือไม่ออกเสียง จาก ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมรัฐสภา
ครั้งที่ 7 ลงวันที่ 21 เมษายน 2491

⁴อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 4 หน้า 662 - 667

"สหพรรค" เพื่อเป็นฐานอำนาจสนับสนุนตำแหน่งทางการเมืองของตนเนื่องจากในระยะแรกนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ขึ้นบริหารประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ที่มีนายควง อภัยวงศ์เป็นหัวหน้าพรรคมีเสียงข้างมากในสภา และสมาชิกวุฒิสภาก็ถูกแต่งตั้งจากรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์โดยไม่ได้อยู่ใต้อิทธิพลของคณะรัฐประหารด้วย ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองด้วยการบังคับให้รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ลาออกและไม่มีอำนาจทางการเมืองเป็นของตนเอง ต้องประสบกับอุปสรรคในการได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาเป็นอย่างมาก จึงต้องใช้กลวิธีทางการเมืองในการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สังกัดพรรคใดเข้ามาเป็น "สหพรรค" เพื่อสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน โดยมีการให้สิ่งตอบแทนทางการเมือง (Political Reward) เป็นการแลกเปลี่ยนกับความสนับสนุน สิ่งตอบแทนทางการเมืองที่สำคัญคือตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีการจัดระเบียบของตำแหน่งทางการเมืองในคณะรัฐบาลชุดนี้ ดังนี้

1. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แยกจากพรรคประชาธิปัตย์มาสนับสนุนรัฐบาลให้ตำแหน่งรัฐมนตรีหรือเลขานุการรัฐมนตรี

2. ผู้ทรงคุณวุฒิของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงที่สำคัญ

3. พรรคที่สนับสนุนรัฐบาลได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีพรรคละ 2 คน¹

ฉะนั้นในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามทั้ง 2 ชุด คือชุดวันที่ 8 เมษายน 2491 และชุดวันที่ 25 มิถุนายน 2492 จึงมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นรัฐมนตรีจำนวนไม่น้อย ดังตารางต่อไปนี้

¹สมุทร สุรักขกะ 26 การปฏิบัติและการรัฐประหารสมัย พ.ศ. 2489 - 2507

ตาราง 2 แสดงรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	ตำแหน่งรัฐมนตรีชุด 8 เมษายน 2491	ตำแหน่งรัฐมนตรีชุด 25 มิถุนายน 2492
นายเลื่อง ไชยกาล (อุบลราชธานี)	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
นายเขมชาติ บุณยรัตพันธุ์ (ร้อยเอ็ด)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
นายปฐม โพธิ์แก้ว (นครปฐม)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
นายพัน สุพรรณสาร (อยุธยา)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ
นายวรการบัวชู (เชียงใหม่)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ (เชียงใหม่)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ (ระยอง)	รัฐมนตรี	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
นายกิจจา วัฒนสินธุ์ (ฉะเชิงเทรา)	รัฐมนตรี	-
นายเจื้อย อับดุลลาห์สุเต๊ะ (สตูล)	รัฐมนตรี	-
น.อ.หลวงสุภาวินวิวัฒน์ (ชุมพร)	-	รัฐมนตรี
หลวงอรุณพรพิศาล (ตราด)	-	รัฐมนตรี
ขุนตงฤทธิศึกษากร (นครราชสีมา)	-	รัฐมนตรี
ร.อ.ประเสริฐ สุพรรณพิทักษ์ (สระบุรี)	-	รัฐมนตรี

ตาราง 2 (ต่อ)

รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	ตำแหน่งรัฐมนตรีชุด 8 เมษายน 2491	ตำแหน่งรัฐมนตรีชุด 25 มิถุนายน 2492
นายเทพ โชติบัญญัติ (ศรีสะเกษ)	-	รัฐมนตรี
คณะรัฐมนตรีมีจำนวน	27 นาย	27 นาย

ที่มา รวบรวมจาก ประเสริฐ ปัทมสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี หน้า 613 - 614, 648 - 649

จากตารางดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่า จำนวนคณะรัฐมนตรี 27 นาย มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดแรก 9 นาย และรัฐบาลชุดที่สองถึง 12 นาย¹ และเมื่อศึกษาถึงเหตุการณ์ในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้พบว่า มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีบ่อยครั้งและแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเพิ่มขึ้นอีก อันเป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องโอนอ่อนผ่อนตามความต้องการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอย่างมาก ซึ่งรายละเอียดการสับเปลี่ยนตำแหน่งและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งใหม่มีดังนี้²

ครั้งที่ 1 วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2493 มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีคือ

1. น.อ.หลวงสุนาวินวิวัฒน์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
2. หลวงอรรถพรพิศาล เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
3. ขุนคงฤทธิ์ศึกษากร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
4. ร.อ.ประเสริฐ สุกขบรรทัด เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
5. นายเทพ โชติสุขิต เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

ครั้งที่ 2 วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2493 แต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าดำรงตำแหน่งเพิ่มเติมอีก คือ

1. ร.ต.ท. สงกรานต์ อุดมสิทธิ์ เป็นรัฐมนตรี
2. นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรี

ครั้งที่ 3 วันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2493 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรี คือ

นายเลียง ไชยกาล พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

¹รัฐธรรมนูญ ไม่มีบทบัญญัติกำหนดว่าคณะรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

²รวบรวมจาก ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี หน้า 662

ครั้งที่ 4 วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2493 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีคือ

1. พ.ต.ต. สงกรานอุดมสิทธิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
2. นายเสรี อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรธิการ

ครั้งที่ 5 วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2494 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีและแต่งตั้งรัฐมนตรีคือ

1. นายปทุม โพธิ์แก้ว รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
2. นายเชมชาติ บุญรัตพันธุ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
3. นายเลียง ไชยกาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
4. หลวงอรรถพรพิศาล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
5. แต่งตั้งนายเสมอ กัญหาธัญ เป็นรัฐมนตรี

ครั้งที่ 6 วันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2494 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรี คือ

พ.ต.ต. สงกรานต์ อุดมสิทธิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ครั้งที่ 7 วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2494 สับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรี คือ

นายเสมอ กัญหาธัญ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

นอกจากจอมพล ป. พิบูลสงครามจะให้ตำแหน่งทางการเมืองเป็นการแลกเปลี่ยนในการได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ยังได้แสวงหาความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่ว ๆ ไปอีก โดยวิธีการขึ้นเงินเดือนให้กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นพิเศษอีกคนละ 1,000 บาทต่อเดือน โดยอ้างว่าเพื่อความเหมาะสมกับการครองชีพ และมีการจัดหาบ้านให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ฝ่ายรัฐบาลจะได้รับแจกเงินเป็นครั้งคราวในสมัยการประชุมสภาฯ และมีสิทธิพลบางประการ ในการค้าด้วย¹ จากกลวิธีทางการเมืองในการแสวงหาความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวแล้วนี้ ทำให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะจำนวนสมาชิกสภาฯ ที่สนับสนุนรัฐบาลมีมากพอที่จะเป็นเสียงส่วนมากในสภาฯ โดยปรากฏว่า ภายในระยะไม่กี่เดือนรัฐบาลสามารถได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถึง 75 เสียง ในจำนวนทั้งหมด 120 เสียง² แต่การที่รัฐบาลจำเป็นต้องรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ และที่ไม่สังกัดพรรคใดเข้ามาเป็น "สหพรรค" สนับสนุนรัฐบาลโดยการให้ผลประโยชน์ตอบแทนนี้ก่อให้เกิดความแตกแยกกัน เพราะสมาชิกต่างอยู่คนละพรรคมาก่อน³ และต่างก็ต้องการแสวงหาผลประโยชน์ของตนเอง จนในบางครั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องยอมเสียหน้าเพื่อเอาใจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งต้องการผลประโยชน์ของตนเอง ดังเช่นกรณี การตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์หลังจากที่ได้ลาออกจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการขึ้นเงินเดือนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกคนละ 1,000 บาทต่อเดือน⁴ ความจริงแล้วการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแต่งตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีก็เพราะต้องการได้รับความสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชสังกัดอยู่และเป็นบุคคลสำคัญของพรรคด้วย⁵ แต่การที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้ชักชวนผลประโยชน์ของ

¹ ควง อภัยวงศ์ ชีวประวัติ พ.ต.ควง อภัยวงศ์ หน้า 93

² Frank C. Darling. Thailand and the United States. p. 77

³ สุพัญญู ศิริบุญ กบฏวังหลวง (26 ก.พ. 2492) หน้า 34 - 35

⁴ ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 28/2491 (สมัยประชุม ชุดที่ 1) ฉบับที่ 23 กันยายน 2491

⁵ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ใน พ.ศ. 2489 โดยนำพรรคก้าวหน้าของตนเองมารวมกับพรรคประชาธิปัตย์ของ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ แล้วให้ชื่อว่า พรรคประชาธิปัตย์ จาก ควง อภัยวงศ์ ชีวประวัติ พ.ต.ควง อภัยวงศ์ หน้า 81 - 83

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่เห็นด้วยกับการขึ้นเงินเดือนให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนี้ ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามคือกลุ่มสหพรรค ได้ยื่นคำขาดกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ให้แต่งตั้ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นรัฐมนตรี ถ้าแต่งตั้งแล้ว สมาชิกฯ กลุ่มสหพรรคก็จะไม่ให้ความสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกต่อไป¹ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องยอมเสียน้ำโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ขอลาออกจากตำแหน่งหลังจากเป็นรัฐมนตรีเพียงหนึ่งเดือนเท่านั้น²

จากความแตกแยกประกอบกับความยุ่งยากในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มสหพรรค ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องยินยอมทำตามความต้องการของกลุ่มสหพรรค ตลอดเวลา อีกทั้งบทบาทของวุฒิสภาซึ่งไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และยังได้พยายามตรวจสอบการบริหารงานอย่างแข็งขัน³ ทำให้คณะรัฐประหารซึ่งอยู่เบื้องหลังอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดความไม่แน่ใจในเสถียรภาพของรัฐบาล⁴ จึงทำการรัฐประหารเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 โดยนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้ใหม่อีกครั้งหนึ่ง⁵

จึงเห็นได้ว่าจากสถานการณ์ทางการเมืองในระยะแรกนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีนำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคต่าง ๆ มาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจของตนโดยการให้สิ่งตอบแทนทางการเมืองเป็นการแลกเปลี่ยนกับความสนับสนุนนี้ แต่การที่สมาชิก

¹ประจวบ ทองอุไร พรรคการเมืองไทย หน้า 178

²บุญ บวรสิทธิ์ คณะรัฐมนตรี หน้า 165 - 166

³กรีซ สืบสนธิ บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยสมัยต่าง ๆ หน้า 150 - 151

⁴โดยอาจถูกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 131 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 เมื่อไรก็ได้ เพราะการสนับสนุนของสหพรรคถึงจะเป็นเสียงข้างมากแต่ก็ไม่มั่นคง

⁵"คำแถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 68 ตอนที่ 71 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน 2494

สภาผู้แทนราษฎรมาจากหลายพรรคและต้องการผลประโยชน์เป็นสำคัญ จึงเกิดความแตกแยก และความยุ่งยากในการควบคุมมากจนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการรัฐประหารขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2494¹ ซึ่งมีผลให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และสมาชิกภาพของ สมาชิกรัฐสภาต้องสิ้นสุดลง

ระยะที่สองระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2498 ใช้กลวิธีทางการเมืองควบคุมสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภทโดยมีการแต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 และ 2 เป็น "อนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล" ส่วนสมาชิกประเภทที่ 2 ได้แต่งตั้งเฉพาะ บุคคลที่ไว้วางใจ เนื่องจากการที่ระยะแรกจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีนำสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรเข้ามาสนับสนุนตนเองในรูปของสหพรรค แต่มีความยุ่งยากในการควบคุมเป็น อย่างมากและยังมีความแตกแยกเกิดขึ้นอีกด้วย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เกิดการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2494 ซึ่งมีการนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้ อีกครั้งหนึ่ง การที่คณะรัฐประหาร 2494 นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 กลับมาใช้อีกครั้งหนึ่งนี้ เกิดผลดีแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก เพราะตาม รัฐธรรมนูญนี้ในบทเฉพาะกาล มาตรา 115 ระบุว่า "...ในวาระเริ่มแรกภายในระยะเวลา สิบปีนับแต่วันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภทมี จำนวนเท่ากัน โดยสมาชิกประเภทที่ 1 ราษฎรเลือกตั้ง และสมาชิกประเภทที่ 2 พระมหากษัตริย์ให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งขึ้น..."² จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงคัดเลือก บุคคลที่ไว้วางใจเข้ามาเป็นสมาชิกประเภทที่ 2 เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ตามที่ รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจไว้ ซึ่งพบว่าจากจำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 ทั้งหมด 123 นายนี้

¹ กองจรรยาเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.51/5
ข่าวราชการเรื่องรัฐมนตรีว่าการและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยประชุมแถลง
ข้อราชการและนโยบายการมหาดไทย ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2494

² "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

เป็นพลเรือนเพียง 20 นายเท่านั้น นอกนั้นเป็นทหารและตำรวจทั้งสิ้น ซึ่งเป็นฝ่ายกุมกำลังของคณะรัฐประหารเป็นส่วนใหญ่¹ กล่าวได้ว่าสมาชิกประเภทที่ 2 ให้อยู่ภายใต้อิทธิพลของคณะรัฐประหารซึ่งสนับสนุนรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้รัฐบาลมีความมั่นคงทางการเมืองกว่าระยะแรกมาก นอกจากนี้เพื่อให้ประชาชนเห็นความสำคัญของสมาชิกประเภทที่ 2 และเป็นการกลบเกลื่อนการที่คณะรัฐประหารใช้สมาชิกประเภทที่ 2 เป็นประโยชน์แก่ตน จึงได้มีการแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบว่า "สมาชิกประเภทที่ 2 มีความสำคัญและจำเป็นมาก ดังจะเห็นจากระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 ซึ่งไม่มีสมาชิกประเภทที่ 2 คอยควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มีความรับผิดชอบต่อชาติและชาติประมุขทำให้ไม่ครบองค์ประชุมเป็นผลให้งานของประเทศชาติล่าช้า หัก ๆ ที่บางเรื่องสำคัญมาก..."² อย่างไรก็ตาม ในบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้กำหนดขอบเขตแห่งการสิ้นสุดของสมาชิกประเภทที่ 2 ไว้ด้วยคือ ภายในระยะเวลาสิบปี นับตั้งแต่วันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสองประเภทมีจำนวนเท่ากัน และเมื่อใช้บังคับรัฐธรรมนูญไปแล้วห้าปี ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดใดได้รับการศึกษาอบรมจนขึ้นประถมศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในจังหวัดนั้น ก็ให้สมาชิกประเภทที่สองออกจากตำแหน่งมีจำนวนเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีการเลือกตั้งในจังหวัดนั้น สำหรับในกรณีที่มีการออกจากตำแหน่งเพราะสาเหตุดังกล่าวนี้ ให้สมาชิกประเภทที่สองออกจากตำแหน่งในวันที่สมาชิกประเภทที่หนึ่งเข้ารับหน้าที่ และในระหว่างที่มีสมาชิกประเภทที่สอง ถ้ามีการยุบสภา

¹ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย หน้า 551 - 556

²ค. หน้า 548

ตามความในมาตรา 65¹ ก็ให้มีการเลือกตั้งใหม่เฉพาะสมาชิกประเภทที่หนึ่ง²

จากการที่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้จำนวนสมาชิกประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้งของรัฐบาลค่อย ๆ มีจำนวนลดลงจนหมดสิ้นในที่สุด และในขณะเดียวกัน จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นจนในสภาผู้แทนราษฎรมี สมาชิกประเภทที่ 1 นั้น เป็นการทำให้เสถียรภาพของรัฐบาล ไม่นั่นคง ด้วยเหตุนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องใช้กลวิธีในการรวบรวมสมาชิกประเภท ที่หนึ่ง ไว้เป็นเสียงสนับสนุนรัฐบาลแต่มีอุปสรรคคือ ถ้าตั้งเป็นรูปพรรคการเมืองแล้ว สมาชิกที่ไม่เข้าร่วมด้วยจะถือเป็นแก๊งอย่างจัดตั้งเป็นกลุ่มฝ่ายค้านรัฐบาลซึ่งอาจอันจะก่อให้เกิด ปัญหาในการควบคุมสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรัฐบาลไม่ต้องการให้มีปัญหาเช่นนั้นเกิดขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการกำจัดอุปสรรคดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้ใช้กลวิธีในการ รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. ได้ตั้งคณะกรรมการนิพนธ์นิติตามนโยบายของรัฐบาลขึ้นเมื่อ 21 กรกฎาคม 2495 โดยมีคณะรัฐมนตรีทั้งหมดเป็นคณะกรรมการ³ เกษพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นบุคคลที่จอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความไว้วางใจเป็นอย่างมากในขณะนั้น⁴ ดำรง

¹มาตรา 65 ระบุว่า พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกมาใหม่ ใน พระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภาเช่นนี้ ต้องมีกำหนดให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

²จากมาตรา 115 - 118 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/97 ที่ จ. 9557/2495 เรื่องตั้งคณะกรรมการนิพนธ์นิติตามนโยบายของรัฐบาล จากหลวงชำนาญ อักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียบร้อยเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2495

⁴ดูรายละเอียดในเรื่องกำลังอำนาจ หน้า 94

ตำแหน่งกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการฯ นี้ รัฐบาลให้อ้างความจำเป็นที่ต้องมีคณะกรรมการฯ นี้ว่า "...เนื่องจากการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อสภาฯ นั้น การบัญญัติกฎหมายมีความสำคัญอย่างหนึ่ง จำเป็นต้องจัดให้มีการประสานแนวความคิดกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้กิจการได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็วสมประสงค์..."¹ แต่ความจริงแล้ว การที่รัฐบาลตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลขึ้น ก็เพราะต้องการให้คณะกรรมการฯ นี้ มีอำนาจในการตั้งอนุกรรมการช่วยบริหารงาน ซึ่งมีผลให้สามารถควบคุมอนุกรรมที่ตั้งขึ้นภายหลังนี้ได้โดยปริยาย

2. จากการที่คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลขึ้น ซึ่งมีผลให้คณะกรรมการฯ นี้มีอำนาจในการจัดตั้งอนุกรรมการช่วยบริหารงานได้ ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2495 คณะกรรมการจึงมอบหมายให้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้จัดตั้งอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า "อนุกรรมการวิधिบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวง"² การตั้งอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวงก็คือกลวิธีในการรวบรวมสมาชิกประเภทที่ 1 ให้เข้ามาเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลอย่างมีระเบียบวินัย โดยได้แต่งตั้งสมาชิกประเภทที่ 1 ที่สนับสนุนรัฐบาลเข้าเป็นอนุกรรมการ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/97
ที่ จ. 9557/2495 เรื่องตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล จาก
หลวงชำนาญอักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2495

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/28
บันทึกรายงานการประชุมกระทรวงครั้งที่ 19/2495 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2495

ทั้งกล่าวประจำกระทรวงต่าง ๆ 12 กระทรวง รวม 111 คน¹ และมีวิธีการควบคุมสมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งเป็นอนุกรรมการอย่างใกล้ชิดโดยแต่งตั้งให้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นเลขาธิการของอนุกรรมการนี้ ซึ่งหมายความว่า ถ้าไม่ติดธุระอื่นใด

พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ต้องเข้าประชุมอนุกรรมการทุกครั้ง² ทำให้การประชุมของอนุกรรมการอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลตลอดเวลา นอกจากนั้นมติของที่ประชุมยังถูกควบคุมโดยคณะกรรมการนิติบัญญัติอีกด้วย เพราะได้มีข้อกำหนดไว้ว่า หลังจากทีอนุกรรมการได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่จะถูกนำเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรเสร็จแล้ว ต้องนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการนิติบัญญัติอีกครั้งหนึ่ง³ และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนการให้ความสัมพันธ์กับรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้จ่ายเงินให้เฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาลเดือนละ 2,000 บาทต่อหนึ่งคน จากงบประมาณของทางราชการ

¹มีรายละเอียดดังนี้ กระทรวงการต่างประเทศ 9 คน, กระทรวงการคลัง 9 คน, กระทรวงสหกรณ์ 10 คน, กระทรวงเกษตร 9 คน, กระทรวงคมนาคม 10 คน, กระทรวงมหาดไทย 9 คน, กระทรวงยุติธรรม 9 คน, กระทรวงวัฒนธรรม 9 คน, กระทรวงศึกษาธิการ 9 คน, กระทรวงเศรษฐกิจ 9 คน, กระทรวงสาธารณสุข 10 คน และกระทรวงอุตสาหกรรม 9 คน รวม 111 คน จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กง/71 คำตอบนายกรัฐมนตรียกข้อกระทู้นามที่ ส. 16/2500 เรื่อง การจ่ายเงินให้คณะกรรมการนิติบัญญัติ ของนายฟิร บุนนาค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

²ถ้าติดธุระจะให้พลตรีประยูร ภมรมนตรี รองเลขาธิการ หรือ พ.ต.อ.พิชัย กุลละวณิชย์ ผู้ช่วยเลขาธิการเข้าประชุมแทน

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.15/28 บันทึกรายงานการประชุมกระทรวงครั้งที่ 19/2495 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2495

โดยอ้างว่าเป็นเบี้ยประชุม¹ และต่อมาให้รถจับคนละหนึ่งคันด้วย² นอกจากนี้ยังให้ทำ
อภิสิทธิ์ต่าง ๆ อีกมากมาย³

กลวิธีการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการควบคุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
นี้ เกิดผลดีมากเพราะอนุกรรมการฯ ที่ตั้งขึ้นนี้มีหน้าที่แท้จริงเพียงแค่คอยรับฟังว่ามีปัญหา
เรื่องอะไรและรัฐบาลต้องการอย่างไรเท่านั้น เมื่อเรื่องดังกล่าวเข้าสู่สภาและมีการเปิด
อภิปรายซักถามรัฐบาลโดยสมาชิกฝ่ายค้าน ถ้าสมาชิกฝ่ายรัฐบาลเห็นว่ารัฐบาลเพี้ยนพลั้ง
ก็จะเสนอให้ ปิดอภิปรายโดยการลงคะแนนเสียง ซึ่งฝ่ายรัฐบาลจะเป็นผู้ชนะทุกครั้ง⁴
เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สมาชิกฝ่ายค้านไม่พอใจรัฐบาลจึงได้มีการซักถามรัฐบาลว่านำเงิน
งบประมาณมาให้แก่สมาชิกฝ่ายรัฐบาลซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีในการตอบคำถามนี้
โดยชี้แจงว่าเป็นเงินบวชการลับ ซึ่งใช้สำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์⁵ กลวิธีการตอบคำถามนี้
ทำให้สมาชิกฝ่ายค้านยุติการซักถามเพราะถ้าผู้ใดไม่เห็นด้วยกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ อาจถูก

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กจ/71 การประชุม
คณะรัฐมนตรีครั้งที่ 49/2496 เรื่องเบี้ยประชุมอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล
ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2496

²"การจ่ายเงินให้แก่ ส.ส.ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล" รัฐสภาสาร 10 ธันวาคม 2498
หน้า 65

³เช่นพอถึงเวลาสภาฯ ปิดประชุมสมัยสามัญ ซึ่งมักตรงกับเทศกาลออกพรรษา ก็ได้รับ
แจกเงินเพื่อไปช่วยในการทำบุญ ทอดกฐิน หรือเป็นค่าพาหนะในการออกเยี่ยมเยียนราษฎร
นอกจากนี้ยังได้ผลประโยชน์ในด้านอื่นอันเป็นสิทธิพิเศษทางอ้อม เช่นการได้งบประมาณไป
บำรุงจังหวัดของตนที่ได้รับเลือกตั้งมา หรือไปทัศนศึกษาต่างประเทศ, มีอภิสิทธิ์ในการ
ผูกขาดการค้าและใบอนุญาตส่งข้าวไปต่างประเทศ ฯลฯ จาก ภิรมย์ แสนอิสระ จอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภา หน้า 78

⁴ประจวบ ทองอุไร สันยุตมิต หน้า 44 - 47

⁵"การจ่ายเงินให้แก่ ส.ส.ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล" รัฐสภาสาร 10 ธันวาคม 2498

ข้อหาฝ่าฝืนลัทธิคอมมิวนิสต์ได้¹

แต่อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนนโยบายนำประเทศไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้น ซึ่งมีผลให้คณะกรรมการนิบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลและอนุกรรมการนิบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวงต่าง ๆ ถูกยกเลิกไป²

ระยะที่สามระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 ใช้กลวิธีทางการเมืองตั้งพรรคการเมือง “เสรีนิยมศิลา” เป็นของตนเองอย่างเปิดเผย โดยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคด้วย จากการที่สองระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีนี้มาชักชวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้ามาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน โดยการให้สิ่งตอบแทนทางการเมืองเป็นการแลกเปลี่ยนกับความสนับสนุนนี้ แต่มิได้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความมั่นคงในอำนาจเท่าที่ควร โดยเฉพาะสถานการณ์ทางอำนาจยังอยู่ในลักษณะเดิมที่ได้อำนาจจากการมอบให้ของคณะรัฐประหาร ซึ่งเกิดผลให้คณะรัฐประหารสามารถปลดออกจากตำแหน่งเมื่อใดก็ได้ เพื่อแก้ไขปัญหานี้ จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

¹ เพราะในระยะนั้นอยู่ระหว่างการใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495 ซึ่งมีผู้ถูกจับในข้อหาฝ่าฝืนลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมาก โดยถูกเรียกว่า กบฏสันติภาพ

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/248 ที่ นว. 161/2498 เรื่องให้ยกเลิกคณะกรรมการนิบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล จากหลวงชำนาญอักษรเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2498

พรรคการเมืองเมื่อ 26 กันยายน 2498¹ การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนนโยบายใหม่โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองอันมีผลให้นักการเมืองสามารถรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมืองได้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ก็คือกลวิธีใหม่ของจอมพล ป.

พิบูลสงคราม ในการที่จะนำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองนี้ จัดตั้งพรรคการเมืองเป็นของตนเองขึ้นชื่อว่า "พรรคเสรีมนังคศิลา" ซึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีฐานะเป็นหัวหน้าพรรคการเมือง และในการเลือกตั้งถ้าพรรคเสรีมนังคศิลาประสบความสำเร็จชนะ โดยมีสมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งมากที่สุด จะทำให้พรรคเสรีมนังคศิลาได้เป็นรัฐบาลอันจะเกิดผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้าพรรคได้ดำรงตำแหน่งผู้นำรัฐบาล ซึ่งเป็นการดำรงตำแหน่งที่มีความหมายเพราะเป็นตำแหน่งที่เกิดจากการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากในสภาฯ ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน มิใช่เป็นตำแหน่งที่เกิดจากการมอบอำนาจให้ของคณะรัฐประหารอีกแล้ว การใช้กลวิธีนี้จึงเป็นความพยายามที่จะรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ยาวนานต่อไปโดยใช้พรรคการเมืองเป็นฐานสนับสนุนตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือพรรคเสรีมนังคศิลาได้รับเลือกตั้งมากที่สุด จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงใช้กลวิธีต่อไปนี้

1. แต่งตั้งผู้มีอำนาจและอิทธิพลเป็นอย่างมากในขณะนั้นเข้าเป็นกรรมการบริหารพรรค เช่นให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก เป็นรองหัวหน้าพรรค, นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจเป็นเลขาธิการพรรค เป็นต้น วิธีการนี้ทำให้พรรคเสรีมนังคศิลา มีสถานภาพที่เข้มแข็งทั้งทางอำนาจและอิทธิพลมากกว่าพรรคการเมืองอื่น ๆ ซึ่งทำให้พรรคเสรีมนังคศิลาสามารถใช้อำนาจและอิทธิพลให้เกิดประโยชน์ต่อพรรคในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้น ดังจะเห็นว่าเมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นลงแล้วได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้นโดยประชาชนได้เดินขบวนประท้วงการเลือกตั้ง พร้อมทั้งโจมตีว่านายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์อยู่เบื้องหลังการเลือกตั้งที่สกปรกในครั้งนี้²

¹"พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498

²สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 451

2. รวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาเป็นสมาชิกของพรรค ซึ่งวิธีการนี้ทำให้เกิดประโยชน์สำคัญแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมากโดยในระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้ง บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเหล่านี้ ซึ่งโดยมากเคยเป็นคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลและอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวงที่ได้ถูกยกเลิกไป ได้กลายเป็นเสียงสนับสนุนรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร และนอกจากนี้ยังทำให้พรรคเสรีมนังคศิลามีโอกาสชนะการเลือกตั้งมาก เนื่องจากผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอยู่แล้ว ย่อมเป็นที่รู้จักของประชาชนมากกว่าผู้ที่ยังไม่เคยสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้ามาสังกัดพรรคเสรีมนังคศิลา นี้ จะได้รับการสนับสนุนจากทางพรรคให้เข้ารับสมัครเลือกตั้งอีก การที่พรรคสนับสนุนย่อมหมายถึงโอกาสในการเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่งมีมากขึ้น

3. ร่างกฎหมายเลือกตั้งให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและหมู่คณะมากที่สุด โดยในกฎหมายกำหนดให้สมาชิกประเภทที่ 2 มีสิทธิสมัครเข้ารับเลือกตั้งโดยไม่ต้องลาออกจากสมาชิกภาพก่อน และสมาชิกประเภทที่ 2 ที่เป็นข้าราชการประจำก็มีสิทธิสมัครเข้ารับเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องลาออกก่อนเช่นกัน¹ การให้สมาชิกประเภทที่ 2 สมัครเข้ารับเลือกตั้งได้โดยไม่ต้องลาออกจากสมาชิกภาพก่อนและสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งเป็นข้าราชการประจำก็ไม่ต้องลาออกจากราชการเช่นกัน เป็นการกระทำซึ่งมีจุดมุ่งหมายจะให้จอมพล ป. พิบูลสงครามและสมาชิกประเภทที่ 2 ที่เป็นพรรคพวกของจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งมีตำแหน่งข้าราชการประจำเข้าสมัครรับการเลือกตั้งได้เป็นสำคัญ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม/13 บันทึกของ ดร.หยุด แสงอุทัย เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 14 มิถุนายน 2499 และดูรายละเอียดใน มาตรา 17 และมาตรา 21 ของพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพุทธศักราช 2499 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 21 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2499

ได้ยอมรับในความจริงข้อนี้¹ เพราะถ้าจอมพล ป. พิบูลสงครามและพรรคพวกที่เป็นสมาชิก
ประเภท 2 เกิดฝ่ายแพ้ในการเลือกตั้ง ก็ยังมีตำแหน่งสมาชิกประเภท 2 และตำแหน่ง
ข้าราชการประจำอยู่ ข้อกำหนดของกฎหมายนี้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันมากทั้งใน
หน้าหนังสือพิมพ์และจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านเนื่องจากเป็นการไม่ยุติธรรมที่สมาชิก
ประเภท 2 เข้าสมัครเลือกตั้งโดยไม่ยอมลาออกก่อนและที่สำคัญคือข้าราชการที่ไม่เป็น
สมาชิกประเภท 2 ต้องลาออกจากราชการก่อน 6 เดือน จึงจะมีสิทธิสมัครเลือกตั้งได้
แต่ข้าราชการที่เป็นสมาชิกประเภท 2 ไม่ต้องลาออก ถึงแม้ว่าจะได้รับการเลือกตั้งแล้ว
ก็ไม่ต้องลาออกเช่นกัน² ความไม่ยุติธรรมดังกล่าวนี้นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการยกเลิก
สมาชิกประเภท 2 โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ของนายถวัลย์ อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นพรรคคู่แข่ง
ของพรรคเสรีมนังคศิลาได้นำปัญหานี้มาเป็นประเด็นในการโจมตีรัฐบาลเพื่อหาเสียงให้แก่
พรรคประชาธิปัตย์³ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องแถลงการณ์ชี้แจงให้ประชาชน
ทราบว่าข้าราชการประจำที่ไปสมัครรับเลือกตั้งนั้น ต้องลาออกจากราชการเกินกว่า 6 เดือน
ก่อนวันสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนสมาชิกประเภท 2 ซึ่งเป็นข้าราชการประจำด้วยไม่ต้องลาออก

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม/13 บันทึก
ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง ดร.หยุด แสงอุทัย เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา
ลงวันที่ 5 มกราคม 2500

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม/13 บันทึก
ของ ดร. หยุด แสงอุทัย เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เสนอนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 14 มิถุนายน 2499

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม/9 "ว่าทำผิด
จนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร ถ้าจะตีจอมพลบ้างรับรองว่าไม่ผิดแน่" ข่าวด่วน 2 กุมภาพันธ์
2499

เพราะมีสิทธิความเป็นสมาชิกประเภท 2 อยู่แล้ว จึงไม่ควรไปคัดสิทธิในการเป็นข้าราชการประจำโดยต้องให้ลาออกเสียก่อนการสมัครรับเลือกตั้ง¹ ส่วนการเลิกสมาชิกประเภท 2 นั้นกระทำได้ทางเดียวคือการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญก็มีวิธีการเลิกสมาชิกประเภท 2 อยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่ควรไปแก้ไขรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การรักษาไว้ให้มั่นคงสถาพร² พร้อมกันนั้นรัฐบาลได้จับผู้ต่อต้านรัฐบาลโดยวิธีการอดข้าวประท้วงให้รัฐบาลเลิกสมาชิกประเภท 2³

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ยอมเลิกสมาชิกประเภท 2 ทั้ง ๆ ที่ประชาชนเรียกร้องกันมากนี้ นอกจากจะมีเหตุผลว่าถ้าผ่านการเลือกตั้งแล้วก็มีตำแหน่งสมาชิกประเภทที่ 2 ซึ่งมีสิทธิเหมือนสมาชิกประเภทที่ 1 อยู่⁴ เหตุผลสำคัญมาจากบทเฉพาะกาลของ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่อง
ข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 28 กันยายน 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม/9
คำแถลงการณ์ของรัฐบาลเรื่องบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดย
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ 29 มกราคม 2499

³สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิบัติ หน้า 423 - 424

⁴จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการเป็นสมาชิกประเภท 1 เพราะมีความหมายต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก โดยการเป็นสมาชิกประเภท 1 หมายถึง การเป็นตัวแทนของประชาชน ซึ่งในการเลือกตั้งถ้าพรรคเสรีมนังคศิลาได้รับเลือกเป็นเสียงข้างมากในสภาจะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกลายเป็นผู้นำทางการเมืองในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนมิใช่การมอบอำนาจโดยคณะรัฐประหารอีกต่อไป แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลัวว่าตนเองและพรรคพวกอาจแพ้การเลือกตั้งจึงได้กำหนดให้สมาชิกประเภท 2 สมัครเป็นสมาชิกประเภท 1 ได้โดยไม่ต้องลาออก

รัฐธรรมนูญ มาตรา 123 ที่ระบุว่า "เมื่อเลิกสมาชิกประเภท 2 ชำราชการประจำห้อง ลาดออกจากตำแหน่งก่อน จึงจะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นได้ ซึ่ง หมายความว่าคณะรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีข้าราชการประจำร่วมรัฐบาลด้วย ต้องเลือกระหว่างตำแหน่งการเมืองหรือตำแหน่งข้าราชการประจำ โดยที่สถานการณ์ขณะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องอาศัยความสนับสนุนทางกำลังอำนาจจากกองทัพของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกำลังตำรวจจาก พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ด้วยการ แต่งตั้งบุคคลทั้งสองเข้าเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลและในขณะเดียวกันก็มีตำแหน่งเป็นข้าราชการ ประจำด้วย ดังนั้นถ้าเลิกสมาชิกประเภท 2 บุคคลดังกล่าวก็ต้องเลือกตำแหน่งการเมืองหรือ ตำแหน่งข้าราชการประจำเพียงตำแหน่งเดียว ซึ่งไม่เป็นผลดีแก่สถานการณ์ในระยะนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงไม่ต้องการให้มีการเลิกสมาชิกประเภทที่ 2 แต่เพื่อเป็นการเอาใจราษฎรจึงได้มีการประกาศว่าจะให้มีการ เลิกสมาชิกสภาจังหวัดและ สมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ 2 ก่อน¹ และจะเลิกสมาชิกประเภทที่ 2 ในระยะต่อไป² ดังนั้นการที่กฎหมายเลือกตั้งกำหนดให้สมาชิกประเภท 2 เข้าสมัครรับเลือกตั้งได้โดยไม่ต้อง ลาออกก่อนและสมาชิกประเภท 2 ที่เป็นข้าราชการประจำก็สมัครรับเลือกตั้งได้โดยไม่ต้อง ลาออกเช่นกัน จึงเป็นวิธีการที่กระทำเพื่อต้องการให้สมาชิกประเภท 2 ซึ่งเป็นผู้สนับสนุน จอมพล ป. พิบูลสงครามมีสิทธิในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าผู้อื่น เพราะถึง แม้ว่าจะไม่ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 1 ก็ยังมีสิทธิเป็นสมาชิกประเภท 2 และดำรงตำแหน่งข้าราชการประจำอยู่ตามเดิมด้วย

¹ กองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร เอกสาร 0201-กม/12 ที่ มท. 1343/2499
เรื่องแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ 2 จาก
นายขุน จาติกวณิช เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียนรัฐมนตรีมหาดไทย
ลงวันที่ 2 เมษายน 2499

4. ใช้วิธีการหาเสียงทุกวิธีการโดยไม่ได้นับว่าถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายต้องการให้พรรคเสริมมั่งคิลาชนะการเลือกตั้งเป็นสำคัญ ซึ่งวิธีการหาเสียงที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมายมีหลายประการ เช่น ใช้ข้าราชการหาเสียงให้แก่ทางพรรค โดยในต่างจังหวัดได้บีบบังคับให้ข้าราชการที่เป็นครอบครัวประชาชน¹ ตลอดจนกำนันและผู้ใหญ่บ้าน² ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ให้ช่วยหาเสียงให้แก่พรรคเสริมมั่งคิลา และเข้าเป็นสมาชิกของพรรคด้วย³ และยังได้ใช้วิธีการอนุมัติเงินงบประมาณแผ่นดินมาจังหวัด ให้เฉพาะจังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคเสริมมั่งคิลา เท่านั้น ดังกรณีที่รัฐบาลอนุมัติเงินเพื่อบูรณะจังหวัดอุดรติดัดจำนวนห้าแสนบาท ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามอ้างเหตุผลว่า ตามระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลกับพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล เป็นพวกเดียวกัน ดังนั้นจังหวัดใดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรครัฐบาล รัฐบาลจึงต้องช่วยเหลือ⁴ พฤติการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการแสดงถึงวิธีการหาเสียงที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

¹กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน
หน้า 110 - 116

²"ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าพรรค" ประชาธิปไตย 10 สิงหาคม 2499
หน้า 1

³ระยนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามอนุญาตให้ข้าราชการมีเสรีภาพในการเลือกนิยมพรรคการเมืองใดก็ได้ โดยถือเป็นเรื่องส่วนตัวของข้าราชการ จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.21.3/243 ที่ น.ว.202/2498 เรื่อง การปฏิบัติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 กันยายน 2498

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กค. 73.5/40 เรื่อง ข้าราชการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2499

5. หารายได้บำรุงพระศุภวิถีทาง เพื่อเป็นปัจจัยในการสนับสนุนการเลือกตั้ง
ปรากฏว่ารายได้สำคัญของพระศุภวิถีทางเงินสินบนในการปราบปรามผู้ก่อ
เผ่า ศรียานนท์ เลขาธิการพรรคเป็นผู้จัดทามาให้ และยังได้เงินอุดหนุนจากพ่อค้า ซึ่งรัฐบาล
ต้องให้ออกสิทธิแก่พ่อค้าเป็นการแลกเปลี่ยน¹

จากการใช้กลวิธีดังกล่าวทำให้การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500
พรรคเสรีมนังคศิลาได้รับการเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 86 ที่นั่งจากจำนวนทั้งหมด 160 ที่นั่ง
ซึ่งเกิดผลให้พรรคเสรีมนังคศิลาได้เป็นพรรคที่เข้าจัดตั้งรัฐบาลโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ในฐานะหัวหน้าพรรคได้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ
จอมพล ป. พิบูลสงครามอีกครั้งหนึ่งได้เปลี่ยนสภาพการเป็นผู้นำทางการเมืองของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม จากการมอบอำนาจให้ของคณะรัฐประหารมาเป็นการมีอำนาจโดย
การเป็นตัวแทนของประชาชน อันจะมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอิสระจากอำนาจของ
คณะรัฐประหาร และมีความคิดว่าการสืบอำนาจของตนจะเป็นไปตามวิถีทางประชาธิปไตย
เท่านั้น การรัฐประหารไม่มีใครทำอีกแล้วเพราะหมดสมัย² แต่เหตุการณ์ภายหลังวันเลือกตั้ง
โดยเฉพาะที่จังหวัดพระนคร ได้มีประชาชน นักศึกษา ตลอดจนพรรคการเมืองฝ่ายค้าน
เดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งโดยคัดค้านว่า การเลือกตั้งครั้งนี้ดำเนินการโดยไม่สุจริต³

¹ รัชชัย บุรุษพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคแรกจนถึง
ปัจจุบัน หน้า 376

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/36
เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2500

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.2.18/1 สรุปข่าว
เหตุการณ์ในวันที่ 2 มีนาคม 2500 จากกองบัญชาการกองทัพบกส่วนที่ 2

จนรัฐบาลต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร¹ ซึ่งเหตุการณ์นี้ได้กลายเป็นสาเหตุหนึ่งในการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เพราะฉะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้กลวิธีทางการเมืองนำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้ามาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน ตามสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนไป ซึ่งแม้จะได้สามระยะด้วยกันคือ ระยะแรกใช้สหพรรคเข้าสนับสนุน แต่เกิดความแตกแยกในพรรคจนไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนวิธีการใหม่โดยการรัฐประหาร และนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475 กลับมาใช้ มีผลทำให้ในช่วงระยะที่สองต้องใช้วิธีการตั้งบุคคลที่ไว้วางใจเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สอง และรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง เข้าเป็นอนุกรรมการนิบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาลประจำกระทรวงต่าง ๆ วิธีการดังกล่าวไม่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดความมั่นใจในอำนาจของตน จึงมีการเปลี่ยนวิธีการในระยะที่สามโดยตั้งพรรคการเมืองของตนเองขึ้น และได้ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 เพราะพรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับเลือกตั้งมากที่สุด ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เป็นผู้นำทางการเมืองในฐานะหัวหน้าพรรค ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ไม่เหมือนกับสองระยะแรกที่คณะรัฐประหารนำอำนาจมามอบให้ แต่เนื่องจากหลังการเลือกตั้งมหาชนเดินขบวนประท้วงว่าไม่บริสุทธิ์ จนกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นสุดอำนาจ กล่าวได้ว่านโยบายการนำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมือง เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในอำนาจได้ และขณะเดียวกันก็เป็นสาเหตุหนึ่งแห่งการสิ้นสุดอำนาจ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.8.18/1

ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500

4. การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ผู้นำทางการเมืองที่สามารถรักษาอำนาจของตนนานมากขึ้น ได้มีปัจจัยทางด้านกำลังอำนาจ โดยเฉพาะกำลังทหารเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตนเอง โดยจะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก หรือผู้บัญชาการทหารสูงสุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และนายกรัฐมนตรีในเวลาเดียวกัน ดังนั้น การดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในยุคแรก ระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 เป็นต้น การดำรงตำแหน่งผู้นำทางการเมืองจอมพล ป. พิบูลสงครามในระยะนี้ก็เช่นกัน เนื่องจากเป็นการขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองที่ปราศจากฐานอำนาจทางทหารเป็นของตนเอง หวังอาศัยการสนับสนุนจากคณะรัฐประหาร และจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เคยเป็นผู้นำทางการเมืองที่มีอำนาจทางทหารเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองจึงเห็นความสำคัญของกำลังอำนาจเป็นอย่างมาก ทำให้ต้องพยายามใช้กลวิธีที่จะนำกำลังอำนาจมาสนับสนุนให้ได้ อันมีความหมายต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองในระยะนี้เป็นอย่างยิ่ง กลวิธีในระยะแรกของการกลับมาใช้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามเข้ามาใช้อำนาจทางทหารเป็นอันดับแรก จะเห็นได้ว่าได้เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งที่คณะรัฐประหารตั้งขึ้นในระหว่างการรัฐประหาร เพื่อทำหน้าที่ควบคุมกำลังทหารทั้งหมด เมื่อการรัฐประหารสำเร็จลงได้มีการยุบเลิกตำแหน่งนี้ แต่ได้เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอีกครั้งหนึ่ง การที่คณะรัฐประหารยอมให้จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ควบคุมกำลังสำคัญที่สุดของกองทัพ เนื่องจากเหตุผลสำคัญคือคณะรัฐประหารกลัวการแย่งชิงอำนาจคืนจากกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจอันมีกลุ่มนายทหารเรือชั้นผู้ใหญ่ให้ความสนับสนุนอยู่ และจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นบุคคลเดียวในขณะนั้นที่ทหารส่วนมากให้การยอมรับ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าดำรง

ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองในเดือนเมษายน 2491 แทนที่จะให้ดำรงตำแหน่งการทหาร และการเมืองพร้อม ๆ กัน กลับต้องสละตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกให้แก่บุคคลสำคัญของ คณะรัฐประหารคือ พลโทผิน ชุณหะวัณ¹ โดยเหตุผลสำคัญที่บัญญัติของรัฐธรรมนูญในมาตรา 74 ได้ห้ามรัฐมนตรีเป็นข้าราชการประจำ² อย่างไรก็ตามตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งข้าราชการการเมืองมีอำนาจหน้าที่คุมทหารทั้งหมด จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ได้ดำรงตำแหน่งนี้เช่นกัน เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าคณะรัฐประหารไม่ต้องการ ให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ทั้งทางการเมืองและการทหาร อันจะเป็น อุปสรรคต่อการปลดออกจากตำแหน่งทางการเมือง เพราะคณะรัฐประหารต้องการให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำทางการเมืองชั่วคราวเท่านั้น ดังได้วิเคราะห์ไปแล้ว แต่การที่รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองซึ่งเป็น ความพยายามจะแย่งชิงอำนาจคืนของกลุ่มผู้สูญเสียอำนาจในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 อยู่ตลอดเวลา³ ได้เกิดผลต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างสำคัญสามประการด้วยกันคือ

¹จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกระหว่าง 25 พฤศจิกายน 2490 ถึง 30 เมษายน 2491

²"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว)" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

³วิกฤตการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ เช่น กบฏเสนานิการ (กบฏนายพล) เมื่อ 1 ตุลาคม 2491, กบฏระบบสังหารขององซาน เมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2492, กบฏวังหลวง เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2492 และกบฏแมนฮัตตัน เมื่อ 29 มิถุนายน 2494 เป็นต้น

ประการแรก ผลจากกบฏวังหลวง¹ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมกำลังทหารทั้งกองทัพบก และคณะรัฐประหารก็ให้ความเห็นชอบ เพราะการกบฏครั้งนี้ได้มีกองกำลังจากกองทัพบกเรือบางส่วนเข้าช่วยเหลือฝ่ายกบฏ² แต่รัฐบาลไม่สามารถจัดการกับกลุ่มทหารเรือเหล่านั้นได้ เพียงแต่มีแถลงการณ์ว่าเกิดการเข้าใจผิด³ และพลเรือตรีทหาร ข่าหิรัญ บัญชาการกองพลนาวิกโยธิน สัตหีบ ที่เป็นผู้นำกำลังนาวิกโยธินมาจากสัตหีบจนเกิดปะทะกับทหารบก ได้ถูกย้ายไปสำรองราชการกรมเสนาธิการกองทัพบกเรือเท่านั้น⁴ หลังจากการกบฏทำให้เกิดการคุมเชิงกันระหว่างผู้ใหญ่นายกรัฐมนตรีกับผู้ใหญ่ฝ่ายทหารเรือ เช่น บริเวณกองเรือรบมีการเตรียมพร้อมอย่างไม่เป็นทางการอยู่ประมาณสามเดือน มีการจัดกำลังหมู่รบจากกำลังทางเรือฝึกซ้อมทำการรบแบบกองอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น⁵ สถานการณ์ในลักษณะนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้เหมาะสมในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งมีอำนาจควบคุมกองทัพบกทั้งหมดเป็นอย่างมากและสามารถใช้ตำแหน่งนี้มาบังคับทหารมาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตนได้

¹กบฏวังหลวง เกิดเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2492 ซึ่งเป็นความพยายามที่จะกลับคืนสู่อำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ ฝ่ายกบฏได้รับความช่วยเหลือจากอดีตเสรีไทยและกลุ่มทหารเรือ โดยยึดพระบรมมหาราชวังเป็นกองบัญชาการ แต่ต้องถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปรามได้สำเร็จ

²รายละเอียดใน สังวร มุททิจ บันทึกหลวงสังวร พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวร มุททิจ (สังวร สุวรรณชีพ) 27 ธันวาคม 2516 หน้า 171 - 173, 179 - 186

³เสลา เลขะกุล จลาจล 2492 โดยไทยน้อย (นามแฝง) หน้า 69 - 70

⁴ด. หน้า 187

⁵มัส จารุกา เมื่อข้าพเจ้าจี้จอมพล หน้า 130 - 131

ประการที่สอง ผลจากกฎแผนฮัตตัน¹ ซึ่งเป็นการกบฏที่รัฐบาลใช้วิธีการปราบปรามอย่างเด็ดขาด โดยใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดเรือรบหลวงศรีอยุธยา ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกกักขังอยู่อย่างไม่คำนึงถึงชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามตระหนักในสถานการณ์ทางอำนาจของตนว่าไม่ได้มีความสำคัญต่อคณะรัฐประหาร ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลอยู่ในขณะนั้น การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามทราบถึงสถานการณ์ทางอำนาจของตนนี้เป็นผลดีต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองมาก เพราะทำให้ต้องแสวงหากลวิธีใหม่ในการนำกำลังอำนาจมาเป็นฐานสนับสนุนตนเอง

ประการที่สาม ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นความสำคัญของพลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปราบปรามวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นได้สำเร็จ การเห็นความสำคัญนี้เป็นผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีวิธีการใหม่ในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตน โดยการใช้บุคคลทั้งสองเป็นเครื่องมือ

จากวิกฤตการณ์ทางการเมืองดังกล่าวนี้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งต้องการอยู่ในอำนาจทางการเมืองต่อไป ได้ใช้กลวิธีในการนำกำลังอำนาจมาเป็นฐานสนับสนุน โดยใช้วิธีการสร้างกรมตำรวจของพลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ ให้มีสมรรถภาพทางด้านกำลังและอาวุธ ในลักษณะที่เป็นกองทัพ เพื่อดุลอำนาจกับกองทัพของพลโทสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การสร้างกองทัพตำรวจนี้ คณะรัฐประหารไม่คัดค้านเพราะพลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ มีฐานะเป็นบุตรเขยของพลเอกผิน ชุณหะวัณ หัวหน้าคณะรัฐประหาร ส่วนพลโทกาจ กาจสงคราม ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอีกผู้หนึ่งของคณะรัฐประหารและชอบมีความเห็นขัดแย้งกับการกระทำของ

¹กฎแผนฮัตตัน เกิดเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2494 ได้มีทหารเรือกลุ่มหนึ่งจากการนำของ น.อ.อาพันธ์ บุณยศรีภวา น.ต.มณัส จารุกา เป็นต้น ได้ก่อการกบฏบุกเข้าจับตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามขณะกำลังทำพิธีรับมอบเรือชุดแผนฮัตตันจากสหรัฐอเมริกาที่ท่าราชวรดิษฐ์ แล้วนำไปขังเป็นตัวประกันที่เรือรบหลวงศรีอยุธยา แต่รัฐบาลได้ทำการปราบปรามอย่างเด็ดขาดโดยไม่คำนึงถึงชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงขนาดใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดจนกระทั่งเรือรบหลวงศรีอยุธยาต้องอับปางลง ทำให้การปราบปรามประสบความสำเร็จ

พลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์เสมอ ๆ นั้น¹ ได้ถูกเนรเทศในข้อหาหนีไปอยู่ที่ฮ่องกง ตั้งแต่เดือนมกราคม 2493 แล้ว² และการให้พลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ ไปควบคุม กรมตำรวจนั้นก็ เป็นนโยบายของคณะรัฐประหารตั้งแต่ระยะแรก เพื่อใช้กำลังตำรวจเป็น เครื่องมือในการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองของคณะรัฐประหาร

ในการสร้างกองทัพตำรวจนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้สถานการณ์ความ ไม่สงบนอกประเทศจากสถานการณ์สงครามเกาหลีและสงครามอินโดจีน³ เป็นเหตุผลในการชี้แจงแก่ประชาชน⁴ และขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา การที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือ เพราะทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกามีความเห็นสอดคล้องกันว่า พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จะต้องเป็นผู้ที่ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน จอมพล ป. พิบูลสงคราม⁵ และเนื่องจากพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เป็นผู้มีบทบาท สำคัญในการปราบปรามและจับกุมผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์อย่างมากมาย และยังได้ เป็นผู้เสนอให้ประภาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ใน พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่กำลัง

¹ประกาศการ กางสงคราม ผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มากะสิระ ผู้สัมภาษณ์ ที่บริเวณ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2528

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.8/90 เรื่อง พลโทกาจ กางสงคราม ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์หรือว่าตนถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักรอย่าง ผิดกฎหมาย จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2493

³หมายถึงเหตุการณ์ในอินโดจีนฝรั่งเศสภายหลังจากสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ได้เกิดการสู้รบระหว่างเวียดนามกับฝรั่งเศส

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่อง นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ ลงวันที่ 2 กันยายน 2498

⁵จันทร์หา บุนนาค และปิยนาด บุนนาค การศึกษาผลกระทบทางการเมือง จากความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐอเมริกา หน้า 140

ต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก ดังนั้นสหรัฐอเมริกาโดยองค์การ ซี.ไอ.เอ. (Central Intelligence Agency) ซึ่งเป็นองค์การสืบราชการลับจึงได้เสนอให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ โดยเน้นถึงความสำคัญของตำรวจพลร่มที่สามารถจะป้องกันชายแดนไทย และสามารถจะเข้าไปฝั่งประเทศลาว พม่า เขมร เวียดนามและจีน เพื่อสืบราชการลับให้สหรัฐอเมริกาเป็นการแลกเปลี่ยน ตำรวจพลร่มนี้จะได้รับการฝึกอบรมอย่างดีพร้อมทั้งอาวุธทันสมัยที่สุด¹ อนึ่งในการช่วยเหลือของ ซี.ไอ.เอ. ครั้งนี้ ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือโดยตรงได้ เพราะรัฐสภาของสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายห้ามการช่วยเหลือแก่องค์การตำรวจต่างประเทศ ดังนั้นองค์การ ซี.ไอ.เอ. จึงได้เลี่ยงจากการให้ความช่วยเหลือแบบโดยตรง มาให้การช่วยเหลือโดยผ่านบริษัทของเอกชน ชื่อ ซี. ซัปพลาย (Overseas Southeast Asia Supply Company)² ภายใต้การช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา กรมตำรวจได้มีกำลังตำรวจหน่วยพิเศษที่สำคัญสองหน่วยคือ หน่วยพลร่มซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ทำการลาดตระเวนตามชายแดน ใช้การเดินทางโดยทางอากาศ พลร่มนี้มีหน้าที่สำคัญในการรวบรวมข่าวกรองที่สำคัญต่าง ๆ และคอยจู่โจมฝ่ายตรงข้าม ค่ายฝักระยะแรกอยู่ที่ลพบุรี ต่อมาย้ายที่ตั้งมาที่ค่ายนเรศวร อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ตำรวจหน่วยนี้ได้รับการฝึกฝนโดยตรงจาก ซี. ซัปพลาย ส่วนอีกหน่วยหนึ่งเป็นหน่วยตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งในระยะนั้นเรียกว่าตำรวจรักษาชายแดน มีกองบัญชาการอยู่ที่ จ.นครราชสีมา ใช้วิธีการฝึกแบบทหาร³ อาวุธทันสมัยที่สุด สามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างรวดเร็ว หน้าที่พิเศษคือ การหาข่าวกรองต่าง ๆ ตามชายแดนของประเทศไทย บางครั้ง

¹Thomas Lobe. United States Security Policy and Aid to the Thailand Police. p. 20

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ขต/19 บันทึกการสนทนาระหว่างนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กับพลเอกเพย์เลอร์ เสนาธิการทหารบกสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2498

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.12/23 ลับเฉพาะ บันทึกการประชุมพิเศษ ณ วังบวรสุทธาน เมือง 29 เมษายน 2496

อาจต้องข้ามฝั่งไปต่อสู้ในประเทศใกล้เคียง และยังรับคำสั่งจาก ซี.ไอ.เอ. ให้กำจัด
กลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ต่อนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ และทุกกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาล¹

นอกจากตำรวจหน่วยพิเศษนี้แล้ว กรมตำรวจยังได้มีการกำหนดตำแหน่งในราชการ
กรมตำรวจเพิ่มกองยานยนต์ หน่วยบินตำรวจ และกองตำรวจน้ำ² ซึ่ง ซี. ซัมพลาย
ให้การช่วยเหลือทางอาวุธคือให้รถถัง เครื่องบิน ตลอดจนเรือตรวจการณ์ การช่วยเหลือ
เหล่านี้ทำให้ภายใน พ.ศ. 2498 - 2499 พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ มีกำลัง
ตำรวจทั่วประเทศถึง 48,000 คน และในกรุงเทพฯ มีถึง 10,000 คน สมรรถภาพทางด้าน
อาวุธเทียบเท่ากับกองทัพ ในขณะที่ฝ่ายทหารภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
มีกำลังเพียง 45,000 คน พร้อมทั้งมีอาวุธล้าสมัย³ ระยะนี้เองสหรัฐอเมริกาเริ่มเปลี่ยน
ท่าทีไปสนับสนุนกองทัพบกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มากขึ้น และสนับสนุนกรมตำรวจ
ของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์น้อยลง โดยลาเหตุมานจากปัญหาสองประการคือ ปัญหาแรก
เกี่ยวกับการค้าฝิ่นเถื่อนที่นำรายได้มหาศาลมาให้แก่นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์⁴
ซึ่งมีการขยายการค้าออกไปอย่างเปิดเผยจนทำให้เกิดการวิจารณ์จากองค์การสหประชาชาติ
และสื่อสารมวลชนชาวตะวันตก ปัญหาที่สอง พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้ที่ถูก

¹Thomas Lobe. United States Security Policy and Aid to the Thailand Police. p. 22

²กองจกหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/23
ฉบับที่ 4/2496 เรื่องกำหนดตำแหน่งในราชการกรมตำรวจ โดยนายพลตำรวจเอก
เผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยลงนามแทน ลงวันที่ 23 พฤษภาคม
2496

³Flood E. Thadeus. The United States and The Military Coup in Thailand : A Background Study. p. 1

⁴Thak Chaloemtiarana. Thailand : The Politics of Despotic Paternalism. p. 79 - 100

มวลชนในประเทศใจมากที่สุด เรื่องการใช้อำนาจและอิทธิพลในทางที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและหมู่คณะ และชอบกำจัดศัตรูทางการเมืองด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมาย เช่น กรณีฆ่า 4 อดีตรัฐมนตรี¹, ม่านายอารี ลีวีระ เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย และสยามนิกร เป็นต้น

สำหรับสถานภาพทางอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อน พ.ศ. 2497 ถึงแม้จะดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารบก แต่อำนาจที่แท้จริงในกองทัพตกอยู่ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มากกว่าจอมพลผิน ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารบก ทั้งนี้เพราะวงการทหารต่างยอมรับความสามารถของจอมพลสฤษดิ์ ตั้งแต่เมื่อครั้งร่วมกระทำการรัฐประหารใน พ.ศ. 2490 และปราบปรามการกบฏที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 จนพวกกบฏต้องพ่ายแพ้ทุกครั้ง เหตุการณ์ที่แสดงถึงสถานภาพทางอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่เด่นชัดคือ ใน พ.ศ. 2497 จอมพลผิน ชุณหะวัณ สละตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก² ก็ต้องมอบตำแหน่งนี้ให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้ง ๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขอร้องจอมพลผิน ชุณหะวัณไว้แล้วว่า จะขอตำแหน่งนี้เอง โดยจอมพลผิน ชุณหะวัณได้เหตุผลว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้คุมกำลังที่สำคัญ มีความสามารถกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการปราบกบฏที่เกิดขึ้นได้ทุกครั้ง ที่สำคัญคืออยากจะได้ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกมานานแล้ว³ และจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้นโยบายดุลยอำนาจระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กับ พลตำรวจเอกเผ่า ศรยานนท์ เป็นผลให้สถานภาพทางอำนาจของกองทัพตกและ

¹ อดีตรัฐมนตรีถูกจับข้อหาร่วมก่อกบฏวังหลวงและถูกยิงตาย โดยตำรวจอ้างว่าโจรมลายุที่มาจากฝั่งผู้ต้องหาเป็นผู้ฆ่า ซึ่งมีรายชื่อดังนี้ 1. นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ 2. นายจำลอง ดาวเรือง 3. นายทองเปลว ชลภูมิ 4. นายถวิล อุดต

² จอมพลผิน ชุณหะวัณ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 2491 ถึง 22 มิถุนายน 2497

³ ผิน ชุณหะวัณ ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลผิน ชุณหะวัณ หน้า 461 - 462

กรมตำรวจอยู่ในฐานะไม่ได้เปรียบกันมากนัก แต่ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 ที่สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนนโยบายมาช่วยเหลือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มากขึ้น ทำให้กองทัพบกมีสถานภาพทางอำนาจเหนือกว่ากรมตำรวจทันที นอกจากนี้รายได้สำคัญของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ซึ่งจำเป็นต้องมีไว้เพื่อใช้สร้างอำนาจและอิทธิพล ก็เป็นรายได้ที่ไม่มีผู้ใดโจมตีได้ เพราะเป็นรายได้ถูกกฎหมายจากตำแหน่งประธานสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล

นโยบายการตุลย์อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามนอกจากจะเสริมกรมตำรวจของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ให้มีสมรรถภาพทางด้านกำลังและอาวุธในลักษณะกองทัพเพื่อตุลย์อำนาจกับกองทัพบกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังใช้วิธีการเลื่อนตำแหน่งทางราชการประจำและให้ตำแหน่งทางการเมืองเป็นการตุลย์อำนาจกันอีกด้วย จะพบความจริงว่าถ้านายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ได้เลื่อนยศทางข้าราชการประจำ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็ได้เลื่อนด้วยและได้ยศที่เท่าเทียมกัน มีครั้งสุดท้ายเท่านั้นที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เลื่อนยศเป็นจอมพล แต่นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ไม่ได้ เพราะวาระทางตำรวจไม่มีตำแหน่งจอมพล ส่วนตำแหน่งทางการเมือง บุคคลทั้งสองจะดำรงตำแหน่งเท่าเทียมกันตลอดมาในกระทรวงที่ตนสังกัดอยู่ โดยตั้งแต่ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2494 พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และใน พ.ศ. 2500 บุคคลทั้งสองจะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเหมือนกันคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตามลำดับ นโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นที่แบ่งออกเป็นสามกลุ่มคือ กลุ่มของจอมพลผิน ชุณหะวัณและนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และกลุ่มของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่ฐานะผู้ประสานผลประโยชน์ของกลุ่มทั้งสอง¹ ซึ่งมีผลให้ในระยะแรกที่สองกลุ่มยังอยู่ในระยะ

¹Donald E. Nuechterlein. Thailand and the Struggle for Southeast Asia. p. 58

สวามิภักดิ์อำนาจ ท่างจะยอมรับผู้ให้การสนับสนุนคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในอำนาจได้ แต่เป็นการอยู่ในอำนาจที่ไม่มั่นคง เพราะปราศจาก ฐานอำนาจเป็นของตนเองอย่างแท้จริง ดังนั้นใน พ.ศ. 2497 จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงพยายามเข้าไปมีอำนาจในกองทัพบกอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากจอมพลผิน ชุณหะวัณ ซึ่งดำรง ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกอยู่คิดจะลาออกและไม่ปรองดองกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ขอเป็นผู้บัญชาการทหารบกเสียเองโดยให้เหตุผลว่า ตั้งแต่ทำ รัฐประหารใน พ.ศ. 2490 มีกบฏเกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ด้วยความร่วมมือระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับจอมพลผิน ชุณหะวัณ ทำให้ปราบปรามได้สำเร็จ ดังนั้นถ้าให้ผู้อื่นเป็น ผู้บัญชาการทหารบกแล้วอาจนำความเดือดร้อนมาให้แก่จอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลผิน ชุณหะวัณ¹ แต่จอมพลผิน ชุณหะวัณกลับมอบตำแหน่งให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผิดหวังจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกครั้งนี้ ทำให้หมดโอกาสจะเข้าไปมีอำนาจและอิทธิพลในกองทัพโดยตรงอีกต่อไป นับตั้งแต่ พ.ศ. 2497 เป็นต้นไป จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือผู้ที่มีอำนาจเต็มที่ในกองทัพ และพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ ก็คือผู้มีอำนาจเต็มที่ในกรมตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทั้งสองไม่ได้ต้องการ ความสนับสนุนจากจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมากเหมือนในระยะแรกอีกแล้ว เนื่องจาก ท่างก็มีอำนาจเป็นของตนเองอย่างเต็มที่ และความแตกแยกของบุคคลทั้งสองก็เป็นผลมาจาก นโยบายสุดขั้วอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องใช้กลวิธีรักษอำนาจทางการเมืองของตนใหม่ดังนี้

1. ตั้งกองอาสารักษาดินแดนขึ้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2497 โดยอาศัยพระราชบัญญัติ กองอาสารักษาดินแดน พุทธศักราช 2497² การจัดตั้งกองอาสารักษาดินแดนขึ้นมานี้เป็น

¹ผิน ชุณหะวัณ ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลผิน ชุณหะวัณ หน้า 461 - 462

²กองจัดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/41

กลวิธีในการจัดตั้งกองกำลังที่ได้รับการฝึกและมีอาวุธจากการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา ขึ้นมาคุลย์อำนาจกับกองทัพบกและตำรวจ เพราะได้ยอมรับว่ามีจุดมุ่งหมายในการตั้งเหมือน กองเลื่อป่าสมัยราชกาลที่ 6¹ ซึ่งได้ตั้งขึ้นมาจากคุลย์อำนาจกับฝ่ายทหารในสมัยนั้น และกำหนด คุณสมบัติของสมาชิกว่าเป็นผู้มีอายุระหว่าง 17 - 60 ปี แต่ต้องไม่เป็นตำรวจหรือทหาร ประจำการตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนนี้ได้รับการฝึกจนครบ 71 จังหวัด รวม 140 กองร้อย สำหรับหน้าที่ของกองอาสานี้มีลักษณะใกล้เคียง กับหน้าที่ของทหารและตำรวจ เช่น ทำหน้าที่ตำรวจรักษาความสงบภายในท้องที่ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ รักษาสถานที่สำคัญและการคมนาคม ช่วยให้ความสะดวกแก่ฝ่ายทหารตามที่ ต้องการ ตัดทอนกำลังข้าศึกมิให้ทำการรบได้ถนัด ต่อต้านข้าศึกที่รุกราน และป้องกัน จารกรรม เป็นต้น² ที่สำคัญคือ รัฐมนตรีมหาดไทยเป็นผู้บัญชาการของกองอาสา นี้ ยกเว้น เมื่อมีการประกาศกฎอัยการศึก ให้อยู่ในบังคับของฝ่ายทหาร ซึ่งในระหว่าง พ.ศ. 2498- 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งทั้งสองนี้อยู่จึงเท่ากับว่ากองอาสา อยู่ในบังคับ บัญชาของจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยตรง เพื่อให้กองกำลังฝ่ายอื่นเห็นความสำคัญใน กำลังอำนาจและสมรรถภาพของกองอาสา นี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงจัดให้มีการ สวนสนามและรับพระราชทานธงประจำกองอาสาทั้ง 71 จังหวัด ที่กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก ในวันที่ 24 มิถุนายน 2500³ อย่างไรก็ตามกองอาสา นี้ไม่ได้แสดงบทบาทเด่นระการใด เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกชิงอำนาจใน พ.ศ. 2500 จึงเป็นการตั้งขึ้นมาเพื่อหวังผล ทางจิตใจให้กองทัพและตำรวจหวาดเกรงบ้างเท่านั้น

¹กองจตหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/41

เรื่องกองอาสารักษาดินแดน

²กองจตหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.43/227

อนุสรณ์อาสารักษาดินแดน จังหวัดสมุทรสาคร รุ่นที่ 2 ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2498

³กองจตหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.1.1/4

เรื่องบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 7/2500 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2500

2. ออกข้อบังคับควบคุมทหารและตำรวจ เป็นกลวิธีการใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งดังกล่าวอยู่ควบคุมกองทัพและตำรวจโดยออกเป็นข้อบังคับกระทรวง มหาดไทยว่าด้วยการใช้กำลังตำรวจ การเคลื่อนกำลังตำรวจและการเตรียมพร้อม พ.ศ. 2498¹ และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการใช้กำลังทหาร การเคลื่อนกำลังทหาร และการเตรียมพร้อม พ.ศ. 2498² ซึ่งข้อบังคับทั้งสองมีใจความสำคัญเหมือนกันคือ การใช้ กำลัง การเคลื่อนกำลังและการเตรียมพร้อม จะกระทำได้นั้นเมื่อได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรี เจ้าสังกัดเท่านั้น และมีข้อยกเว้นประการสำคัญที่ใช้คำสั่งได้โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากรัฐมนตรี ถ้าหน่วยกำลังนั้นถูกโจ่งหมายอันตรายหรือเมื่อมีการกบฏหรือจลาจล เหตุการณ์ดังกล่าวให้ ผู้บังคับบัญชาของกำลังของท้องถิ่นนั้น ๆ สั่งใช้กำลังได้ตามแผนการที่กำหนดไว้หรือตามความ จำเป็น³ ข้อยกเว้นนี้เป็นการป้องกันการกระทำการรัฐประหาร หรือก่อความไม่สงบใด ๆ เพราะถ้ารัฐมนตรีถูกจับ ผู้บังคับบัญชาชั้นรองก็ทำหน้าที่ปราบปรามได้ ดังนั้นการออกข้อบังคับ จึงเป็นความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่จะควบคุมกองทัพและตำรวจให้อยู่ใน อำนาจของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยอมรับในความจริง ข้อนี้⁴

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/41
ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการใช้กำลังตำรวจ การเคลื่อนกำลังตำรวจและการเตรียม
พร้อม พ.ศ. 2498 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 ประกาศ ณ วันที่ 25 สิงหาคม 2498

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/76
ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการใช้กำลังทหาร การเคลื่อนกำลังทหาร และการเตรียม
พร้อม พ.ศ. 2498 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
 ประกาศ ณ วันที่ 26 สิงหาคม 2498

³อยู่ในข้อ 7 ของข้อบังคับทั้งสอง

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15
ข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 12 กันยายน 2498

3. ให้คณะรัฐมนตรีถอนตัวออกจากองค์การค้าและองค์การธุรกิจต่าง ๆ ทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชน และยังได้เสนอแนะเพิ่มเติมให้ผู้ที่เป็นข้าราชการการเมืองอยู่แล้วควรจะลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำด้วย¹ การออกคำสั่งนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายเพราะเป็นมติของคณะรัฐมนตรี โดยมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องการใช้คำสั่งดังกล่าวเป็นเครื่องต่อรองทางการเมืองและลดอำนาจนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้เพราะบุคคลทั้งสองมีหุ้นส่วนในองค์การการค้าและองค์การธุรกิจต่าง ๆ มากมาย โดยพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์มีหุ้นส่วน 33 บริษัท² ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีหุ้นส่วน 22 บริษัท³ โดยเฉพาะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่สำคัญคือตำแหน่งประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งของรัฐบาล ซึ่งเป็นองค์การธุรกิจของรัฐที่นำเงินรายได้มาให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นจำนวนมากและบุคคลทั้งสองได้ใช้เงินรายได้เหล่านี้สำหรับสร้างสมอิทธิพลและอำนาจของตนเอง การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการนี้จึงเป็นเครื่องต่อรองทางการเมืองและลดอำนาจบุคคลทั้งสองอย่างชัดเจน แต่เป็นการกระทำที่ผิดพลาด เพราะ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ลาออกแต่เพียงผู้เดียว ส่วนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พร้อมด้วยพลโทถนอม กิตติขจร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และพลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร ไม่ลาออกจากองค์การการค้าและองค์การธุรกิจที่ตนมีหุ้นส่วนอยู่ แต่ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี⁴ นอกจากนั้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร ศค. 0202.1.1/15
เรื่องบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 25/2500 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2500

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245
รายนามข้าราชการซึ่งเป็นการรวมการบริษัทต่าง ๆ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ถัดมาจากกอง
 หุ้นส่วนบริษัท กรมทะเบียนการค้า

³ Fred W. Riggs. Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity. p. 271

⁴ "วิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นแล้ว" สารเสรี 21 สิงหาคม 2500 หน้า 1

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์และคณะทหารประจำการ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบรัฐบาลโดยการยื่นใบลาออกจากสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลา ด้วยเหตุผลว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 ไม่ควรสังกัดพรรคการเมืองใด เพราะอาจต้องเป็นฝ่ายค้านของรัฐบาล จึงควรดำเนินการเป็นอิสระด้วย¹ ดังนั้นความพยายามของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่จะลดอำนาจบุคคลทั้งสองได้ทำให้ฝ่ายทหารเกิดปฏิกิริยาแตกแยกกับจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างเด็ดขาด

4. ^๑ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นฐานกำลังอำนาจของตนเอง² ซึ่งเป็นกลวิธีที่แตกต่างจากระยะแรกที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้ทั้งนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกลวิธีดังกล่าวมีหลายประการเช่น การอนุญาตให้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เข้าพบนายกรัฐมนตรีที่บ้านพัก โดยไม่จำกัดเวลาและเข้าพบได้ถึงในห้องนอน³ หรือเมื่อนายกรัฐมนตรีเดินทางไปรอบโลกใน พ.ศ. 2498 ก็ให้มอบหมายให้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เป็นผู้รายงานข่าวประจำภายในประเทศ, การบริหารงานที่ดำเนินไปและรายงานข่าวของกรมประมวลราชการแผ่นดิน ^๒ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นอธิบดีอยู่ไปให้จอมพล ป. พิบูลสงครามทราบ ณ ที่หยุดระหว่างทางทุกแห่ง⁴ และภายหลังการประกาศ

¹เฉลิม มะลิลา รัฐประหาร 2500 ในประเทศไทย หน้า 201

²มีความโน้มเอียงจะสนับสนุนนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์อยู่ก่อนแล้ว เพราะเคยใกล้ชิดกันมานานจนสามารถว่ากล่าวตักเตือนได้มากกว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จากสังข์ พิธโนทัย ผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ ผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์การพิมพ์ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2528

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องนายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ ลงวันที่ 9 กันยายน 2498

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/604 โทรเลขที่ 54/2498 จากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ถึงกระทรวงการต่างประเทศ จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ลงวันที่ 19 กันยายน 2498

ใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดตั้งพรรคการเมือง "เสรีมนังคศิลา" โดยมีตนเองเป็นหัวหน้าพรรค ก็ได้ให้นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญรองจากหัวหน้าพรรค ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าพรรค ซึ่งสำคัญน้อยกว่าตำแหน่งเลขาธิการพรรค เป็นต้น

การใช้กลวิธีทางการเมืองเพื่อควบคุมกำลังอำนาจในลักษณะใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะการเลือกนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่เพียงฝ่ายเดียว นับเป็นการกระทำที่ผิดพลาดมาก โดยเกิดผลเสียขึ้นดังนี้

ประการแรก ก่อให้เกิดความแตกแยกอย่างชัดเจนระหว่างนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามสนับสนุนอยู่ กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะพยายามปฏิเสธข่าวนี้อยู่เสมอ¹ และชี้แจงว่าทั้งสองยังให้ความเคารพแก่ตนเอง² แต่พฤติกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้แสดงออกถึงความไม่พอใจและไม่สนับสนุนรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกต่อไป เช่น ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2500 ทั้ง ๆ ที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลาของรัฐบาล แต่ได้ประกาศนโยบายการเลือกตั้งให้ทหารในบังคับบัญชาของตนเป็นกลาง ไม่สนับสนุนพรรคการเมืองใด³ นอกจากนี้ภายหลังการเลือกตั้ง ได้มี

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/609 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2498 และเอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2498

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2499

³ สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 451

ประชาชนและนักศึกษาเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้งว่าไม่บริสุทธิ์ ทางรัฐบาลได้ประกาศ
สถานการณ์ฉุกเฉินให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหารมีอำนาจดำเนินการสั่ง
ใช้กำลังกองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ และตำรวจเพื่อป้องกันและปราบปรามการ
ก่อการร้ายโดยเด็ดขาด ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ไม่ได้ใช้อำนาจของทหารราบผู้เดินขบวน
ประท้วงแต่ประการใด ทำให้ผู้ประท้วงสามารถบุกเข้าไปในทำเนียบรัฐบาลได้¹ เป็นการผิด
วัตถุประสงค์ของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง และต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ลาออกจากการ
เป็นสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลและสนับสนุน
ให้ตั้งพรรคการเมือง "สหภูมิ" เป็นคู่แข่งกับพรรครัฐบาล พฤติการณ์ที่สำคัญครั้งสุดท้ายของ
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือทำการรัฐประหารแย่งชิงอำนาจจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ดังนั้น การแตกแยกดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุที่นำมาสู่การสิ้นอำนาจทางการเมืองของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ประการที่สอง ประชาชนโดยส่วนมากไม่ชอบนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์
ซึ่งเป็นเพราะวิธีการ ตลอดจนพฤติกรรมของตำรวจในความควบคุมของนายพลตำรวจเอก
เผ่า ศรียานนท์ โดยเฉพาะพวก "อัศวิน"² มีวิธีการและพฤติกรรมในการสอบสวนที่ทารุณ
โหดร้าย³ ตลอดจนสังหารศัตรูทางการเมืองของรัฐบาล เช่น กรณีการตายของสื่อสัต
รัฐมนตรี นักหนังสือพิมพ์ นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล เป็นต้น ภาพสะท้อนที่สำคัญ

¹อาจศึก ดวงสว่าง ผู้รวบรวม ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ "พลจ. จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507
หน้า 54 - 57

²เป็นชื่อของแหวนทองเกาะเป็นรูปอาร์มตราแผ่นดินลงยาสีแดง ซึ่งนายพลตำรวจเอก
เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจจะให้แหวนอัศวิน แก่ตำรวจที่มีความสามารถ และถือว่า
ผู้ได้แหวนเป็นเพื่อนตายของตน ตำรวจที่ได้รับแหวนนี้เรียกว่าพวก "อัศวิน" จาก
ชัยยงค์ ปฏิพินพาคม ผู้รวบรวม อธิบดีตำรวจสมัยหนึ่ง หน้า 153 - 162

³เสลา เลขาธิการ และกมล จันทรเสนา วอเทอร์ลูของจอมพลแปลก
หน้า 776 - 777

ซึ่งแสดงว่าประชาชนไม่ชอบกรมตำรวจของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์คือ ในการ
ไฮศ์ บาร์คจะปรากฏว่า กรมตำรวจและนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์โดนโจมตีมากที่สุด
ซึ่งทางกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองบันทึกไว้ว่า "...ไม่มีทางกล่าวแก้ คล้ายกับว่า
กระแสรู้สึกเข้าไปอยู่ในจิตใจของผู้ฟัง ประชาชนชอบฟังการตำ แต่ไม่ชอบฟังเหตุผล
ทางด้านดี..."¹ การที่ประชาชนไม่ชอบนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ แต่ในทาง
ตรงกันข้าม จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับสนับสนุน จึงเป็นนโยบายที่ผิดพลาดเพราะขัดแย้ง
กับประชาชน

ประการที่สาม ต่างชาติโดยเฉพาะมหาอำนาจที่กำลังมีอิทธิพลต่อการเมืองไทย
เป็นอย่างมากในขณะนั้น คือ สหรัฐอเมริกาได้มีความไม่เอื้อยงในการสนับสนุนจอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มากกว่านายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ที่เคยสนับสนุนมาก่อน ด้วย
เหตุผลจากการที่นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าฝิ่นเถื่อนและ
มวลงในประเทศไม่ให้เกิดการสนับสนุนตั้งวิเคราะห์แล้ว

ประการสุดท้าย พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งทราบดีว่าจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ต้องอาศัยกองกำลังของตนเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมือง จึงมักจะ
แสดงพฤติกรรมออกมาในบางครั้งว่าตนเองมีอำนาจเหนือจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังเช่น
ใน พ.ศ. 2499 เกิดกรณีภาพยนตร์ซึ่งกรมตำรวจสงสัยว่ามาจากประเทศสาธารณรัฐ-
ประชาชนจีน เรื่อง "เหลียงซันโป ชูยงไต" โดยบริษัทชินฮั่วถนเขาวราชนำเข้ามาจาก
นอกประเทศ ผ่านกรมศุลกากรเสียภาษีอากรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และได้เคยฉาย
อย่างเปิดเผยมาแล้วที่ประเทศประชาธิปไตย เช่น อังกฤษ, ฝรั่งเศส, อิตาลี, สวิสเซอร์แลนด์

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/619
ประมวลเหตุการณ์ประจำวัน 30 กันยายน 2498 (เฉพาะในราชการ) จาก กรมสารบรรณ
คณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง

ฮ่องกง, ญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งไม่ปรากฏว่ามีผู้คัดค้านหรือห้ามฉวยแต่ประการใด¹ ซึ่งจากการพิจารณาในระยะแรก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอนุญาตให้ฉวยได้² ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามอนุญาตให้ฉวยแล้วปรากฏว่าภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่ได้ฉวยเนื่องจากกรมตำรวจไม่ยอมออกใบอนุญาตให้³ เจ้าของบริษัทภาพยนตร์จึงร้องเรียนมายังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนแปลงคำสั่งใหม่โดยไม่อนุญาตให้ฉวย เพราะกรมตำรวจไม่ยอมให้ฉวย⁴ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการแสดงถึงอำนาจของกรมตำรวจ ซึ่งมีเหตุผลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เป็นอธิบดี มีอำนาจมากกว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่เป็นผู้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน เพราะสามารถที่จะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่ถูกต้องตามกฎหมายได้

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งตระหนักถึงความสำคัญของการมีอำนาจในการควบคุมกำลังทหาร-ตำรวจ แต่ตนเองไม่สามารถเข้าควบคุมได้โดยตรง จึงต้อง

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/219
หนังสือจากบริษัทชินฮั่ว ถนนเยาวราชพระนคร จาก นายเบ้งเซีย แซ่เตีย กราบเรียน
พญา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 10 เมษายน 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/219 บันทึก
ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ 18 มีนาคม 2499

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/219
หนังสือจากบริษัทชินฮั่วจำกัด ถนนเยาวราช พระนคร จาก นายเบ้งเซีย แซ่เตีย
กราบเรียน พญา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 10 เมษายน 2499

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/219
บันทึกลับ-เฉพาะที่ น. 56/2499 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทย ลงวันที่ 21 เมษายน 2499

พยายามใช้กลวิธีเข้าควบคุมทางอ้อมด้วยวิธีสร้างตุลย์แห่งอำนาจระหว่างกรมตำรวจกับ กองทัพบก ซึ่งเป็นผลให้ผู้คุมกำลังอำนาจทั้งสองแตกแยกกัน และระยะแรกที่ผู้คุมกำลังอำนาจ ทั้งสองยังมีสถานภาพทางอำนาจไม่เข้มแข็งต่างก็ยอมรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีอำนาจมั่นคง แต่สถานการณ์ระยะหลังเมื่อผู้คุมกำลังอำนาจทั้งสอง มีสถานภาพทางอำนาจที่เข้มแข็งขึ้น และสถานการณ์บีบบังคับให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้อง เลือกผู้คุมกำลังอำนาจมาเป็นฐานสนับสนุนตนแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยเลือกพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ผู้คุมกำลังตำรวจ จึงเป็นกลวิธีที่ผิดพลาดเพราะกลายเป็นสาเหตุประการหนึ่ง ที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นอำนาจ

5. การสร้างความนิยมจากประชาชน

นอกจากจอมพล ป. พิบูลสงครามจะใช้กลวิธีทางการเมืองจากปัจจัยภายใน ประเทศอื่น ๆ ดังวิเคราะห์ไปแล้วนั้น ยังได้ใช้กลวิธีทางการเมืองในการสร้างความนิยม จากประชาชนในประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญประการหนึ่งเพราะมีจำนวนมากที่สุดใน ประเทศ และรัฐบาลก่อนหน้านี้รวมตลอดทั้งรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยุคแรก (พ.ศ. 2481 - 2487) ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร แต่ในระยะหลังเนื่องจาก จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้คุมกำลังอำนาจด้วยตนเองจึงให้ความสำคัญต่อปัจจัยนี้มาก การใช้กลวิธีทางการเมืองเพื่อสร้างความนิยมจากประชาชน ได้ดำเนินการเป็นนโยบาย สองประการคือ นโยบายประชาธิปไตย และนโยบายต่อกรรมกร

5.1 นโยบายประชาธิปไตย การใช้นโยบายประชาธิปไตยของจอมพล ป.

พิบูลสงคราม เป็นกลวิธีใหม่ในการนำประชาชนเข้ามาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมือง โดยเริ่มใช้นโยบายนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นไป การใช้นโยบายประชาธิปไตย ถือว่า เป็นกลวิธีใหม่ที่ใช้พลังของประชาชน เพราะว่าระยะก่อนหน้านี้จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่เห็น ความสำคัญของประชาชนเท่าที่ควร และยังมีการกระทำในลักษณะกดขี่เสรีภาพของประชาชน . อีกด้วย เช่นมีการจับกุมผู้มีความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาลในข้อหาหมิ่น เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน

พ.ศ. 2495¹ สังกัณณการบรรยายในมหาวิทยาลัย ในเรื่องที่ไม่มเียงทางเหตุการณ์ การเมืองและการติเตียนรัฐบาล² และตามข้าราชการเข้าร่วมการโ้ทวาที่เพราะมักถือ โอกาสกล่าวคำนิติเตียนการบริหารงานของบุคคลในคณะรัฐบาล³ เป็นต้น แต่ระยะนี้ ด้วยเหตุผลจากการที่ไม่สามารถควบคุมกำลังอำนาจได้เต็มที่ จึงทำให้ต้องใช้กลวิธีทาง การเมืองจากนโยบายประชาธิปไตยสร้างความสับสนปนจากประชาชน โดยเริ่มใช้กลวิธีนี้ เมื่อกลับจากการเดินทางเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีรอบโลก⁴ ก็มีการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตย ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ในลักษณะที่ไม่เคยได้รับมาก่อน ที่สำคัญคือ การประกาศใช้ พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498⁵ การอนุญาตให้ประชาชนชุมนุมในที่

¹เรียกว่ากบฏสันติภาพ มูลเหตุที่ถูกจับเพราะได้คัดค้านนโยบายของรัฐบาลที่ร่วมรบ ในประเทศเกาหลี คัดค้านการสะสมกำลังรบ คัดค้านการกดขี่เสรีภาพของประชาชนและ หนังสือพิมพ์ คัดค้านนโยบายต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยงดการติดต่อค้าขายระหว่างกัน เป็นต้น จาก จารึก ชมพูพล "บันทึกจากบางขวาง" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 574

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/74 ที่ ม. 3266/2494 เรื่องการบรรยายในมหาวิทยาลัยและสถานที่ราชการโน้มเอียงไปทาง การเมือง จาก หลวงชำนาญอักษร เลขานุการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 30 มีนาคม 2494

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/255 ที่ น.ว. 104/2495 เรื่องการใช้วาที่ จากหลวงชำนาญอักษร เลขานุการคณะรัฐมนตรี เรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21 เมษายน 2495

⁴ไประหว่างวันที่ 14 เมษายน 2498 ถึงวันที่ 22 มิถุนายน 2498

⁵"พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498

สาธารณะไฮด์ ปาร์ค (Hyde Park) ของประเทศอังกฤษ¹ การให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ (Press Conference) เป็นประจำในวันศุกร์ของทุกสัปดาห์ และยังมีภาระกำกับการสนับสนุนนโยบายประชาธิปไตย ด้วยการประกาศใช้พระราชบัญญัตินิรโทษกรรม และพระราชบัญญัติล้างมลทิน เนื่องในโอกาสครบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499 ซึ่งมีผลให้ผู้ต้องหาทางการเมืองได้รับการปล่อยตัวให้เป็นอิสระ และไม่มีมลทินแต่ประการใด โดยการล้างมลทินนี้มีผลถึงผู้ต้องหาคนอื่น ๆ อีกด้วย² นอกจากนั้นนโยบายการปกครองประเทศก็ได้เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับนโยบายประชาธิปไตย โดยมีการออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 กระจายอำนาจบริหารราชการจากส่วนกลางไปให้ส่วนภูมิภาคอีกด้วย³

การใช้นโยบายประชาธิปไตยดังกล่าว ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีเป้าหมายต้องการให้ประชาชนสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตนนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนี้

¹ในกรุงเทพฯ ให้จัดแห่งเดียวที่สนามหลวง ส่วนต่างจังหวัดถ้าประชาชนในจังหวัดใดต้องการ ก็ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดจัดหาสถานที่ให้ จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/28 บันทึกคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เรื่องไฮด์ ปาร์ค ลงวันที่ 18 กันยายน 2498

²"พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมในโอกาสครบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74 ตอนที่ 1 ลงวันที่ 29 มกราคม และ "พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสครบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 74 ตอนที่ 11 ลงวันที่ 29 มกราคม 2500

³ความจริงนโยบายกระจายอำนาจบริหารราชการแผ่นดินจากส่วนกลางไปส่วนภูมิภาคนี้ ได้มีการริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2496 โดยมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาด้วย แต่ก็ยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/19 ที่ 377/2496 เรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค จาก พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการลงนามแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียบผู้ว่าราชการทุกภาคและผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2496

1. ตั้งพรรคการเมือง "เสรีมั่งคั่งศิลา" เป็นของตนเองขึ้น โดยอาศัยประโยชน์จากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองซึ่งอนุญาตให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จอมพล ป. พิบูลสงครามมีจุดมุ่งหมายในการตั้งพรรคการเมืองเป็นของตนเองอย่างเปิดเผย และคาดหวังว่าถ้าหากพรรคเสรีมั่งคั่งศิลามีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด จะทำให้ฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำทางการเมืองที่มาจากประชาชน ไม่ใช่จากคณะรัฐประหารอีกต่อไป ผลก็คือสามารถทำได้สำเร็จ โดยพรรคเสรีมั่งคั่งศิลามีสมาชิกได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย

2. ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ตำแหน่งนี้มีความสำคัญต่อการสร้างความสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างมาก เพราะมีผู้ได้บังคับบัญชา¹ ทำหน้าที่ปกครองประชาชนทั่วประเทศมากกว่าหน่วยงานอื่น จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งทราบความสำคัญของกระทรวงมหาดไทยเป็นอย่างดีจึงเข้ามาดำรงตำแหน่ง และตั้งใจจะดำรงตำแหน่งตลอดอายุของรัฐบาลนี้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด² โดยอ้างเหตุผลว่าเพื่อเข้าควบคุมให้การดำเนินการตามนโยบายประชาธิปไตยเกิดผลอย่างจริงจัง³ แต่ความจริงแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการใช้ตำแหน่งดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ในการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นโดยประกาศใช้นโยบายของกระทรวงมหาดไทยในลักษณะที่เอื้อใจประชาชนเป็นอย่างมาก เช่น คำสั่งของกระทรวงมหาดไทยที่ 942/2498 เรื่องนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน

¹ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ กำนัน และ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/40 คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 942/2498 เรื่องนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2498

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ชต/19 เรื่อง รายงานการเดินทาง จาก พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2498

ข้อ 5 ระบุว่า ความต้องการของราษฎรเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทางราชการจะต้องสนใจ ควรพิจารณา จัดให้มีการประชุมแสดงความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านตำบลนั้นว่ามีความประสงค์อย่างไร แล้วให้มอบหมายช่วยกันทำโดยเจ้าหน้าที่ปกครองคอยแนะนำและช่วยเหลือให้งานนั้นสำเร็จ ลุล่วงไป¹ คำสั่งที่ 1133/2498 ได้ห้ามข้าราชการเบียดเบียนเรียกร้องเอาเงินจากประชาชน² ให้เลิกจับกุมผู้ค้าหาบเร่³ สั่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ นำอาหาร ไปกินกับราษฎรเดือนละครั้งเป็นอย่างน้อยเพื่อให้ทราบความต้องการของประชาชนและให้ ประชาชนเลิกกลัวระบบขุนนาง⁴ และคำสั่งที่ 1268/2498 เรื่องวัฒนธรรมการปกครองใน ข้อ 4 และข้อ 5 ระบุว่าให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของจังหวัดและอำเภอจัดให้มีการประชุม รับฟังความเห็นและความทุกข์จากประชาชน และให้ประกาศให้ประชาชนซึ่งมีความคิดเห็นหรือ มีกิจธุระ มาพบผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอได้ที่ศาลากลางจังหวัดหรือที่ว่าการอำเภอ ตามเวลาที่ประกาศอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง⁵ เป็นต้น นโยบายเหล่านี้ถึงแม้จะเป็น

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/40
คำสั่งที่ 942/2498 เรื่องนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน ลงวันที่ 24 สิงหาคม
2498

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/38
คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 1133/2498 เรื่องให้ข้าราชการละเว้นการเบียดเบียน
เรียกร้องเอาเงินจากประชาชน โดย จอมพล. ปิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทย ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2498

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/37
บันทึกการประชุม ณ ห้องปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2498

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245
บันทึกการประชุมกระทรวงมหาดไทยครั้งที่ 25/2498 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2498

⁵กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/36
คำสั่งที่ 1268/2498 เรื่องวัฒนธรรมการปกครอง โดย จอมพล. ป. ปิบูลสงคราม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 พฤษภาคม 2498

การกระทำตามหน้าที่ แต่เป็นสิ่งที่ประชาชนไม่เคยได้รับมาก่อน จึงเป็นการกระทำที่หวังความสนับสนุนจากประชาชน ในการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นใน พ.ศ. 2500 และยังได้ใช้ข้าราชการกระทรวงมหาดไทยเป็นตัวอย่างแก่ข้าราชการกระทรวงอื่น ๆ และประชาชนให้เห็นความเป็นประชาธิปไตยโดยสั่งให้ข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่เป็นกรรมการอยู่ในบริษัทต่าง ๆ ให้ถอนตัวออกเสีย เพราะนำความเสื่อมเสียและทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือไว้วางใจในการบริหารราชการ¹ แต่คำสั่งนี้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเนื่องจากข้าราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่เป็นกรรมการบริษัทจำนวน 450 บริษัท เป็นของข้าราชการตำรวจถึง 303 บริษัท² และข้าราชการตำรวจนี้ไม่ยอมลาออกตามคำสั่งแต่ประการใด ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่สามารถลงโทษได้เพราะต้องการกำลังตำรวจเป็นฐานอำนาจในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตน

3. รับฟังความคิดเห็นของประชาชนจากการชุมนุมในที่สาธารณะ (Hyde Park) การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามอนุญาตให้มีการชุมนุมในที่สาธารณะ ก็เพราะต้องการใช้การชุมนุมในที่สาธารณะนี้เป็นกลวิธีที่ทำให้รัฐบาลทราบความเห็นของประชาชน ซึ่งมีต่อการบริหารงานของรัฐบาล เพื่อที่รัฐบาลจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารงานเกิดผลดีแก่ประชาชนต่อไป³ และอาจทำให้ประชาชนเชื่อว่ารัฐบาลบริหารงานเพื่อประชาชนจริง ๆ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245
คำสั่งที่ 114/2498 เรื่องข้าราชการเป็นกรรมการในบริษัท โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2498

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สท. 0201.2.1.1/245
รายนามข้าราชการซึ่งเป็นกรรมการบริษัทต่าง ๆ สังกัดกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2498

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/619 ที่
น.ว. 207/2498 เรื่องส่งประมวลเหตุการณ์ประจำวัน ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2498

4. ให้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือเผยแพร่ผลงานของรัฐบาลให้ประชาชนทราบ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับประชาชนมากที่สุดและมีอิทธิพลในการสร้างความสนับสนุนจากประชาชนได้ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงใช้การสัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือ (Press Conference) เป็นวิธีการให้หนังสือพิมพ์ได้ทราบข้อมูลที่ต้องการจากรัฐบาลโดยตรง และออกหนังสือพิมพ์เป็นของตนเองด้วยคือ หนังสือพิมพ์ธรรมมาธิปไตย¹ และหนังสือพิมพ์เสถียรภาพ² แต่เนื่องจากเป็นการให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์มาก จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงมีมาตรการควบคุมหนังสือพิมพ์จากราชบัณฑิตยการพิมพ์ที่ห้ามเสนอข่าวลวงละเมิดสิทธิผู้อื่น³ และให้กรมตรวจราชการแผ่นดินดำเนินการตรวจข่าวและบทความของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับด้วย⁴ วิธีการดังกล่าวจึงเป็นความต้องการจะใช้หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการสนับสนุนรัฐบาลเผยแพร่ไปสู่ประชาชน

5. กำหนดให้สภาจังหวัดมีสมาชิกประเภทที่ 2 จากการที่รัฐบาลได้ปรับปรุงนโยบายการบริหารประเทศโดยการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปยังส่วนภูมิภาค โดยการออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ซึ่งมีผลให้เกิดการยุบเลิกตำแหน่งผู้ว่าราชการภาค ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจเต็มที่และดำเนินการต่าง ๆ ของ

¹อินันท์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 4 หน้า 661

²สังข์ พิธโนธัย ผู้ให้สัมภาษณ์ นพคุณ มาคะสิระ ผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์การพิมพ์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2528

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.33/49 ที่ มท. 1503/2500 เรื่องร่างพระราชบัญญัติของฝ่ายค้าน ลงวันที่ 25 เมษายน 2500

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/31 ที่ ว. 2697/2500 เรื่องการแถลงชี้แจงข่าวหนังสือพิมพ์ ลงวันที่ 17 สิงหาคม 2500

ส่วนจังหวัดด้วยความเห็นชอบและอนุมัติจากสภาจังหวัด โดยรัฐบาลอ้างเหตุผลเพื่อหวัง
 ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนว่าเป็นวิธีการกระจายประชาธิปไตยในสู่ประชาชน ให้
 ประชาชนเข้ามามีอำนาจและมีส่วนเข้ามามีการบริหารท้องถิ่นของตนเอง¹ แต่ความจริงแล้วเป็น
 กลวิธีของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ห้องการควบคุมส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึงมากกว่าเดิม
 เพราะนอกจากจะมีนโยบายตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดจากข้าราชการกระทรวงใดก็ได้ที่เห็นว่า
 เหมาะสมแล้ว² ในองค์กรของสภาจังหวัด ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมการบริหารงานของจังหวัด
 จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถแต่งตั้งสมาชิกสภาจังหวัดประเภทที่ 2 ให้มีจำนวนเท่ากับ
 สมาชิกประเภทที่ 1 ซึ่งราษฎรเลือกตั้ง³ การกำหนดให้สภาจังหวัดมีสมาชิกประเภทที่ 2
 นี้เป็นการแสดงว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการเข้าควบคุมการบริหารงานในส่วนภูมิภาค
 ซึ่งมีผลต่อการสร้างความสนับสนุนจากประชาชนทั่วประเทศเป็นอย่างมาก เพราะหน่วยราชการ
 ในส่วนภูมิภาคทำหน้าที่ปกครองประชาชนทั่วประเทศโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตยดังกล่าวแล้วปรากฏว่า
 ไม่เกิดผลดีต่อการรักษาอำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงครามเท่าที่ควร เพราะนักการเมือง
 และข้าราชการของรัฐบาลได้ใช้ประชาธิปไตยอย่างไม่ถูกต้องตามกระบวนการและระเบียบ
 แบบแผนของระบอบประชาธิปไตย ดังเช่น เรื่องการเลือกตั้ง ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล
 ได้บ่อนทำลายการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 มีการทุจริตในลักษณะที่ช่วยเหลือ พรรคการเมืองของ
 ฝ่ายรัฐบาล เรื่องการชุมนุมในที่สาธารณะแบบไฮด์ ปาร์ค ซึ่งรัฐบาลมีจุดมุ่งหมายต้องการให้
 ประชาชนทุกคนแสดงความคิดเห็นใด ๆ ก็ได้โดยไม่หวั่นระมาทผู้อื่นหรือยอมให้ประชาชนทำ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องการ
สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 มีนาคม 2499

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/19
รายงานการประชุมเรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค ลงวันที่ 4 กรกฎาคม 2496

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.5/41
วิวัฒนาการของสภาจังหวัด

การกบฏ¹ และควรเป็นการพูดในทางสร้างสรรค์ แต่ปรากฏว่าการไฮด์ปาร์ก ได้กลายเป็น การพูดโจมตีรัฐบาลและในที่สุดก็ปลุกระดมมวลชนให้เดินขบวนขับไล่รัฐบาล และการให้ สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ ซึ่งรัฐบาลต้องการให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์เพื่อจะได้ทราบถึง การทำงานของฝ่ายรัฐบาล และรัฐบาลจะได้ชี้แจงข้อเท็จจริงแก่หนังสือพิมพ์เพื่อนำไปเผยแพร่ แก่มวลชน ได้กลายเป็นการชักพองรัฐบาล² และนำข้อบกพร่องผิดพลาดของรัฐบาลมาตีแผ่ ในหน้าหนังสือพิมพ์ในลักษณะที่โจมตีรัฐบาลทุกวัน ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยอมรับว่า ประชาชนเชื่อหนังสือพิมพ์มากกว่ารัฐบาล³ ส่วนมาตรการที่รัฐบาลได้ตั้งขึ้นเพื่อควบคุม หนังสือพิมพ์ก็ใช้ไม่ได้ผล เพราะผู้มีอำนาจขณะนั้นได้มีหนังสือพิมพ์เป็นของตนเองและยังใช้ : โจมตีซึ่งกันและกันอีกด้วย เช่น พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์มีหนังสือพิมพ์ 2500 รายวัน เผ่าไทย ไทเสรี และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีหนังสือพิมพ์สารเสรี และไทรายวัน เป็นต้น เมื่อมาตรการของรัฐบาลไม่สามารถจัดการกับหนังสือพิมพ์ของผู้มี อำนาจดังกล่าวได้ ทำให้ไม่สามารถจัดการกับหนังสือพิมพ์อื่น ๆ ที่โจมตีรัฐบาลได้เช่น เดียวกัน เป็นผลให้รัฐมนตรีที่ถูกหนังสือพิมพ์โจมตีเกิดความไม่พอใจในนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนำมาซึ่งความแตกแยกในระยะต่อมา ส่วนนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้สั่งให้ข้าราชการในกระทรวงมหาดไทยปฏิบัติโดยให้เอาใจใส่แก่ราษฎร มากขึ้นนั้น ปรากฏว่าข้าราชการกระทรวงมหาดไทยไม่ค่อยปฏิบัติตามคำสั่งนี้⁴

¹รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ หน้า 331

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/21
เรื่องการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2499

³กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน
หน้า 76 - 82

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.43/305
บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรื่องการสับหรับฟังทุกขรื้อนของราษฎร
ลงวันที่ 14 มีนาคม 2499

ดังนั้นนโยบายประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องการสร้างความสนับสนุนจากประชาชน อันมีผลให้ประชาชนสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตนนั้น ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรโดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่ข้าราชการ นักการเมืองและประชาชนบางส่วนขาดความเข้าใจในกระบวนการ ตลอดจนระเบียบแบบแผนของระบอบประชาธิปไตย

5.2 นโยบายต่อกรรมกร

จอมพล ป. พิบูลสงครามมีใช้กลวิธีนำกรรมกรซึ่งเป็นพลังประชาชนที่มีเป็นจำนวนมาก ในกรุงเทพฯ เข้ามาเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจของตน โดยกลวิธีที่ใช้ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางการเมือง และเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของกรรมกรเป็นอย่างมาก จากนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เริ่มต้นอย่างจริงจังตั้งแต่สงครามเกาหลี¹ เพราะเป็นหลักการที่ยอมรับกันขณะนั้นว่าคอมมิวนิสต์สามารถใช้วิธีการก่อความไม่สงบในประเทศต่างๆ ได้โดยการใช้ชนชั้นกรรมกรในประเทศนั้น ๆ เป็นเครื่องมือ² และปรากฏว่าในประเทศไทย ขณะนั้นเมืองการของกรรมกรที่ทางกรมตำรวจเชื่อว่าเป็นคอมมิวนิสต์เข้ามาปฏิบัติการแทรกซึมในหมู่กรรมกรอยู่ด้วยคือ สหภาพกรรมกรกลาง (Central Union of Labour CUL.) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทย³ ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่

¹สงครามเกาหลีเกิด พ.ศ. 2493 ซึ่งกองทัพของสาธารณรัฐประชาชนจีน เข้าช่วยฝ่ายเกาหลีเหนือต่อสู้กับสหประชาชาติ ทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นมหาอำนาจมีอิทธิพลมากที่สุดขณะนั้น ประนามว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้รุกรานและได้เริ่มใช้นโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง โดยประเทศไทยก็ดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกาด้วย

²กองจตหมายเหตุแห่งชาติ กรมสืบปรกร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่ สร. พิเศษ/2497 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จาก นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เรียนเลขาธิการคณะกรรมการฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

³ก.

พ.ศ. 2487 และรัฐบาลในระยะนั้นได้ให้การรับรอง¹ เหตุผลที่เชื่อว่าสมาคมนี้เป็น
คอมมิวนิสต์คือ มีมติกรรมการและที่ปรึกษากฎหมายของสมาคม² ไปประจำอยู่กับ
คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนในกรุงปักกิ่ง และทุกครั้งที่มีการประชุมองค์การ
คอมมิวนิสต์สากลก็จะเข้าร่วมประชุมในนามคนไทยทุกครั้ง³ นอกจากนี้พฤติกรรมของสมาคม
ยังได้ประกาศว่าเป็นสมาชิกของสหพันธ์สหภาพกรรมกรโลก (World Federation of
Trade Union) ซึ่งเป็นองค์การกรรมกรสากลนิยมฝ่ายสังคมนิยมอีกด้วย⁴ การก่อกำจัด
สมาคมนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเกิดขึ้น และเป็นการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป.
พิบูลสงคราม เพราะทำให้สหรัฐอเมริกา ซึ่งขณะนั้นกำลังดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์
เป็นอย่างมากให้ความสนับสนุนแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ดำเนินนโยบายเช่นเดียวกัน⁵
และยังเกิดผลที่สำคัญตามมาคือเป็นการกำจัดพลังกรรมกรของฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง
ตามความเชื่อของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าสมาคมนี้เป็นฝ่าย ดร. ปรีดี พนมยงค์⁶
เพราะก่อตั้งขึ้นและได้รับการรับรองจากรัฐบาล ดร.ปรีดี พนมยงค์ ทำให้กลัวว่าฝ่าย
ดร.ปรีดี พนมยงค์ จะใช้สมาคมนี้เป็นเครื่องมือประการหนึ่งในการแย่งชิงอำนาจคืน

¹ณรงค์ เพชรประเสริฐ การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย
(พ.ศ. 2488-ปัจจุบัน) หน้า 95 (อ้างอิงจาก สหภาพแรงงาน หน้า 57 ของ
เด่นพงษ์ พลละคร)

²หมายถึง ร.ต.ถ. วาต ชูเศรษฐา

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่อง
สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

⁴ณรงค์ เพชรประเสริฐ การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย
(พ.ศ. 2488-ปัจจุบัน) หน้า 96

⁵ความสำคัญและอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ดูรายละเอียดในบทที่ 3

⁶ระยะนั้นผู้ที่เคยเกี่ยวข้องกับ ดร.ปรีดี พนมยงค์ จะถูกสงสัยหมด แม้แต่ศิษย์ของ
ดร.ปรีดี พนมยงค์ จากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และอดีตเสรีไทยสมัย
สงครามโลกครั้งที่สอง

สำหรับวิธีการกำจัดสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทยนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการ
ก่อตั้งองค์การกรรมกรของตนเองขึ้นมาเรียกว่าสมาคมกรรมกรไทย (Thai National
Trades Union Congress)¹ โดยมีจุดประสงค์จะรวบรวมสมาชิกให้มากที่สุดที่จะอ้างได้ว่าเป็น
เป็นศูนย์กลางกรรมกร แล้วจะได้กำจัดสหอาชีพกรรมกรแห่งประเทศไทยอย่างสะดวกและ
ยังเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายใดโดยเฉพาะฝ่ายคอมมิวนิสต์นำมาเป็นข้ออ้างโจมตีได้ว่าเป็น
การทำลายชนชั้นกรรมกร สมาคมกรรมกรไทยสามารถรวบรวมสมาชิกได้เป็นจำนวนมาก
ประมาณ 70,000 คน ซึ่งใคร ๆ ก็สามารถเข้าเป็นสมาชิกได้ เช่นคนเก็บสามล้อ, แม่ค้า
ขายแร่, แม่ค้าขายผัก ฯลฯ ส่วนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รัฐบาลออกให้หมด² เมื่อสมาคม
กรรมกรไทยมีสมาชิกเป็นจำนวนมากแล้ว สหอาชีพกรรมกรไทยจึงถูกรัฐบาลกำจัดโดยผู้นำของ
สมาคมถูกจับในข้อหาบกฏเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2495 และเพื่อไม่ให้ผู้ใดใช้ประโยชน์จาก
สมาคมนี้ได้อีก กรมตำรวจจึงเข้าปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของสมาคมนี้ใหม่
โดยเปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย
เมื่อ พ.ศ. 2497³ พร้อมกับที่รัฐบาลได้อนุมัติเงินช่วยเหลือใน พ.ศ. 2497 จำนวน

¹โดยให้นายสังข์ หัตถโนทัย ซึ่งเป็นบุคคลที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไว้วางใจ
ที่สุดไปเป็นเลขาธิการสมาคมเพื่อควบคุมนโยบาย

²สังข์ หัตถโนทัย ผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ ผู้สัมภาษณ์ ที่โรงพิมพ์ศูนย์
การพิมพ์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2528

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1
ที่ สร./2497 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จากนายพลตำรวจเอกเผ่า
ศิริยานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30
สิงหาคม 2497

หนึ่งล้านบาท และปีต่อไปปีละสองล้านบาทจากเงินสลากกินแบ่งบำรุงอาคารสงเคราะห์ และสังคมสงเคราะห์¹

ภายหลังการตั้งสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความคิดจะล้มเลิกสมาคมกรรมกรไทยของตนเอง โดยจะมอบหน้าที่ให้สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทยดำเนินการต่อไป² แต่ด้วยเหตุผลที่สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย อยู่ในความควบคุมของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งต้องการใช้หลังกรรมกรสนับสนุน ตนเช่นกัน และมีสมาชิกน้อยกว่าสมาคมกรรมกรไทยโดยใน พ.ศ. 2497 มีเพียง 5,575 คน³ ในขณะที่สมาคมกรรมกรไทยมีสมาชิกประมาณ 70,000 คน เหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเกิดเปลี่ยนใจยังไม่ยอมล้มเลิกสมาคมกรรมกรไทย เป็นอันว่าในขณะนั้นมี สมาคมกรรมกรอยู่ในความควบคุมของบุคคลในรัฐบาลถึง 2 สมาคม คือสมาคมกรรมกรไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทยของนายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์

การที่สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทยมีสมาชิกน้อย จึงทำให้นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ พยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อจูงใจให้กรรมกรเข้าเป็นสมาชิกโดยขอ ความร่วมมือจากรัฐบาลให้ช่วยเหลือสมาชิกของสมาคม ดังนี้

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่ ก.ค. 2859/2497 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จากนายปุ่น จาติกวณิช เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 3 กันยายน 2497

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 บันทึก คำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 2 กันยายน 2497

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่ สร. พิเศษ/2497 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จากนายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

1. ให้องค์การของรัฐบาลพิจารณารับสมัครซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคม
เข้าทำงาน
2. ให้จัดอบรมอาชีพเพื่อเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสมัย
3. ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ยามเจ็บป่วยหรือจักษุแพทย์มาร่วมกับสมาคม
จำหน่ายยาราคาถูก
4. ให้การประกันต่าง ๆ ตามที่จำเป็น ในการประกันสังคมสงเคราะห์ โดย
สมาคมจะร่วมมือตามระเบียบของกรมประกันสังคม
5. จัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสวัสดิภาพเป็นครั้งคราว เพื่อแสดงว่ารัฐบาลมีความ
ห่วงใยในความเป็นอยู่ของชนชั้นกรรมมาชีพ
6. ให้การผ่อนผันแก่กรรมกรที่เป็นสมาชิกของสมาคมในการชำระค่าเช่าต่าง
โดยไปชำระตอนสิ้นปีได้และกรรมกรที่ขอผ่อนผันต้องไปขอหนังสือรับรองการเป็นสมาชิก
อย่างถูกต้องจากสมาคม¹

วิธีการดังกล่าวนี้ ทำให้มีกรรมกรสมัครเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมเป็นจำนวนมาก
จากจำนวนสมาชิก 5,575 คน ใน พ.ศ. 2497 เพิ่มขึ้นเป็น 15,222 คน ใน พ.ศ. 2499²
และให้มีการแสดงพลังในลักษณะที่เป็นประโยชน์แก่คณะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
เป็นอย่างมาก เช่น เมื่อ พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามเดินทางไปเชื้อสัมพันธ์ไมตรี
กับนานาประเทศ และเมื่อนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์เดินทางไปต่างประเทศ
บรรดากรรมกรที่เป็นสมาชิกของสมาคมได้ไปร่วมรับและส่งบุคคลทั้งสองอย่างพร้อมเพียงกัน

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก./1
เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 สับ-เฉพาะ
ความมาก ที่ 21941/2499 เรื่องเงินอุดหนุนสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จาก
ศักดิ์ ไทยวัฒน์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงนามแทนปลัดกระทรวงมหาดไทย เลขาธิการ
คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2499

นอกจากนี้ ได้ร่วมมือสนับสนุนการประชุมซีโต้ (SEATO.) ที่ประเทศไทย, การชุมนุม
กรรมการในวันกรรมกรอีกด้วย ที่สำคัญคือกรรมการสมาชิกของสมาคมไม่เคยนัดหยุดงานและ
มีพฤติกรรมที่ก่อความวุ่นวาย¹

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนนโยบาย
เป็นประชาธิปไตย โดยมีจุดมุ่งหมายต้องการใช้มวลชนซึ่งมีกรรมกรรวมอยู่ด้วย เป็นฐาน
สนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน แต่สามารถใช้พลังกรรมกรได้โดยตรงจากสมาคม
กรรมกรไทยของตนเองเท่านั้น ส่วนสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทยไม่สามารถใช้ได้
โดยตรง เพราะอยู่ในความควบคุมของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ที่ให้
พ.ต.อ.อรอนพ พุกประยูร ไปบริหารงาน² ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงใช้กลวิธี
ที่ทำให้สมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทยมีสมาชิกน้อยลง เพื่อให้ได้ไม่มีอิทธิพลในวงการ
กรรมกรและไม่เป็นคู่แข่งของสมาคมกรรมกรไทยอีกด้วย โดยการไม่ให้เงินอุดหนุนอีกต่อไป
ทั้ง ๆ ที่คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติไว้แล้ว ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามอ้างเหตุผลว่า "มีสมาคม
กรรมกรอื่น ๆ อีกหลายสมาคมที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือแต่ประการใด ฉะนั้นสมาคมนี้ก็สมควร
จะได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษเช่นเดียวกัน..."³ ผลจากวิธีการนี้ทำให้สมาคมเสรีแรงงาน
แห่งประเทศไทยต้องหยุดชะงักการบริหารงานไปเพราะขาดเงินและเพื่อที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่
ก. 123/2499 เรื่องคำใช้จ่ายในการดำเนินงานของสมาคม จากนายจันทิพย์ ฤกษ์สุด
เลขาธิการ เรียนอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ลงวันที่ 14 กันยายน 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่
สร. พิเศษ/2497 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 บันทึก
คำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรื่องเงินอุดหนุนสมาคมเสรีแรงงานแห่ง
ประเทศไทย ลงวันที่ 8 กรกฎาคม 2499

สามารถจะใช้หลังจากกรรมกรทั่ว ๆ ไปได้ จึงอนุมัติเงินช่วยเหลือกรรมกรทั่ว ๆ ไปเป็นจำนวนสามล้านบาทโดยให้กรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ดำเนินงาน¹ นอกจากนี้ยังดำเนินการให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน โดยรัฐบาลประกาศว่าการใช้พระราชบัญญัตินี้มีเจตนาที่ตระหนักถึงความสำคัญของผู้ใช้แรงงานทั้งหลาย ซึ่งในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมและมีบทบาทสำคัญในการผลิต กวรวจะมีสิทธิได้รับการคุ้มครองดูแลจากรัฐบาล² และยังให้สิทธิแก่กรรมกรในการก่อตั้งสหภาพแรงงานของตนขึ้น ซึ่งกรรมกรสามารถจะใช้สหภาพแรงงานนี้เป็นตัวแทนเจรจาเรียกร้องสิทธิในการทำงานจากนายจ้างพร้อมทั้งจะจับปัญหายุ่งยากที่จะเกิดขึ้นระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างให้หมดไป³ ส่วนสหภาพแรงงานตั้งแต่สองสหภาพขึ้นไปมีสิทธิจะตั้งสหพันธ์แรงงานได้

การประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงานที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่กรรมกรเป็นกลวิธีของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญต้องการควบคุมบรรดากรรมกรทั้งหมด⁴ ส่วนจุดมุ่งหมายรอง ต้องการให้สอดคล้องกับการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตยที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนทั่วไป ดังนั้นจึงต้องให้แก่กรรมกรด้วยและเพื่อป้องกันไม่ให้กรรมกรไปนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ สำหรับการควบคุมหลังกรรมกรนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กลวิธีส่งนายสังข์ พัดโน้ย⁵ ไปอบรมวิชาการกรรมกรสากลที่

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่ กค. 6690/2499 เรื่องเงินทุนช่วยเหลือกรรมกร จากหลวงชำนาญอักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2499

² ธีร รณนภากาศ ฤทธาคนี วิวัฒนาการแรงงาน หน้า ก - ค

³ ค. หน้า 22 - 23

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 บันทึกของพลโทประภาส จาตุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 22 เมษายน 2501

⁵ เป็นบุคคลหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไว้วางใจมากที่สุด

ที่ประเทศอังกฤษแต่เพียงผู้เดียวเป็นระยะเวลาสามเดือน ซึ่งมีผลให้นายสังข์ หัตถ์โน้ย มีความรู้เรื่องกรรมกรมากที่สุด ณ ขณะนั้น¹ ดังนั้นเมื่อบรรดากรรมกรทั้งหมดต้องการตั้ง สหภาพแรงงานและสหพันธ์แรงงาน ก็ต้องมาขอความช่วยเหลือจากนายสังข์ หัตถ์โน้ย ให้ ช่วยเหลือจัดตั้งให้ ผลสะท้อนความมาทำให้ นายสังข์ หัตถ์โน้ย สามารถเข้าควบคุมบทบาท ขององค์การกรรมกรที่ก่อตั้งใหม่ ให้อยู่ในแนวทางที่สนับสนุนอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้เพื่อสามารถควบคุมพลังกรรมกรได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงใช้กลวิธีให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์การกรรมกรที่ ก่อตั้งขึ้นใหม่ด้วย² และแต่งตั้งบุคคลที่ตนไว้วางใจเข้าดำรงตำแหน่งในสหภาพและสหพันธ์ แรงงานต่าง ๆ เช่น ให้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ภริยาของท่านเป็นผู้อุปถัมภ์ สหพันธ์กรรมกรหญิง ซึ่งมีคุณหญิงสมบูรณ์ บุรกรรมโกวิท ภริยาพันเอกหลวงบุรกรรมโกวิท คนสนิทของจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งประธานสหพันธ์กรรมกรหญิงนี้ เป็นต้น³ ส่วนสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ซึ่งขาดเงินอุดหนุนจากรัฐบาลทำให้การดำเนินงาน ของสมาคมฯ ต้องหยุดชะงักนั้น ตามบทเฉพาะกาลมาตรา 124 ของพระราชบัญญัติแรงงาน สมาคมนี้ต้องจดทะเบียนใหม่มีฐานะเป็นเพียงสหภาพแรงงานแห่งหนึ่งเท่านั้น⁴ ซึ่งภายหลัง การดำเนินงานใหม่ จอมพล ป. พิบูลสงครามให้คนสนิทคือนายสังข์ หัตถ์โน้ย ไปควบคุม การบริหารงาน โดยได้ดำรงตำแหน่งประธานสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย และ

¹สังข์ หัตถ์โน้ย ผู้ให้สัมภาษณ์ มนุษย์ มหะสิทธิ์ ผู้สัมภาษณ์ ที่โรงพิมพ์ศูนย์ การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2528

²ค.

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 เรื่อง ขอความอุปการะค่าเงินทาง จาก อมุน บุรกรรมโกวิท ประธานสหพันธ์กรรมกรหญิง ขอประธานกราบเรียน พณฯ นายกรัฐมนตรีผ่านท่านผู้อุปถัมภ์สหพันธ์กรรมกรหญิง ลงวันที่ 2 เมษายน 2500

⁴พระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 7 พฤศจิกายน 2499

รัฐบาลอนุมัติเงินช่วยเหลือ 435,000 บาทจากเงินสลากกินแบ่งบำรุงอาคารสงเคราะห์ และสังคมสงเคราะห์¹ การใช้กลวิธีนี้ทำให้พนักงานกรมอยู่ในความควบคุมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งยอมรับว่ากรมกรเป็นพลังสำคัญของตนเอง² กลวิธีทางการเมืองดังกล่าว ตามหลักการน่าจะเกิดผลคือการรักษอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าทำให้เกิดปัญหาต่อการบริหารประเทศ เพราะบรรดากรมกรเพียงแต่ทราบว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน ซึ่งให้สิทธิแก่พวกกรมกรในการหยุดงานเพื่อเรียกร้องสิทธิจากนายจ้างได้ โดยไม่ทราบละเอียดว่าการหยุดงานหรือ การเรียกร้องสิทธิจากนายจ้างจะกระทำโดยพลการไม่ได้ ต้องทำโดยสหภาพแรงงานเป็นผู้ดำเนินการเท่านั้น ดังนั้น ใน พ.ศ. 2499 ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน จึงมีการตีพิพาทแรงงานเกิดขึ้นถึง 24 ราย จำนวนคนงาน 3,432 คน³ และภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน ใน พ.ศ. 2500 ระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายนก็เกิด การตีพิพาทแรงงานอีก 37 ราย โดยมีสาเหตุมาจากนายจ้างลดค่าธรรมเนียมไม่จ่ายเงินเดือน ชดเชยให้ เป็นจำนวนมากที่สุดถึง 21 ราย⁴ การเกิดกรณีพิพาทแรงงานขึ้นเป็นจำนวนมากนี้

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 บันทึก
ข้อความจากนายปิ่น จาติกวณิช ขอบพระทานเสนอท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 18
เมษายน 2500

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 บันทึก
คำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรื่องขอความอนุเคราะห์ค่าเดินทาง
ลงวันที่ 16 เมษายน 2500

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.1.58/10
ผลงานก้าวหน้าในรอบปี 2499 ของกองแรงงาน

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/4
เรื่องข้อสังเกตเกี่ยวกับการตีพิพาทระหว่างนายจ้างกับสหภาพแรงงานกรมกร การนัดหยุดงาน
ระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน 2500

เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อสภาพเศรษฐกิจของประเทศ เพราะปรากฏว่า
ในกรณีพิพาทแรงงานซึ่งฝ่ายกรรมการมีสหภาพแรงงานเป็นผู้นำ มักจะเรียกร้องเกินกว่าเหตุ
ปราศจากความเห็นใจนายจ้าง จนนายจ้างไม่สามารถจะสนองได้ และหาทางแก้ไขโดย
ช่วยวิธีการเลิกกิจการเสียโดยอ้างว่าขาดทุน ทั้งเช่นกรณีที่เกิดขึ้นในวงการอุตสาหกรรม
เหมืองแร่ของบริษัทเพนินซูล่าหิน โนโล เอปิลิตี ที่ให้ปิดกิจการเนื่องจากเกิดกรณีพิพาท
แรงงาน โดยบริษัทอ้างว่าขาดทุนซึ่งความจริงแล้วบริษัทตั้งใจจะทำเหมืองต่อไป แต่มาประสบ
กับกรณีดังกล่าวจนบริษัทไม่สามารถสนองข้อเรียกร้องของสหภาพได้ จึงเลิกกิจการทำให้พนักงาน
150 คนต้องว่างงาน และถ้ามาตรการเด็ดขาดของนายจ้างนี้แผ่ขยายไป ความเสียหายจะ
เกิดขึ้นแก่ภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทย¹ นอกจากนี้ ในกรณีพิพาทแรงงานที่ตกลงกันได้
ก็เกิดผลเสียต่อสภาพเศรษฐกิจของประเทศเหมือนกันดังเช่นกรณีพิพาทแรงงานของบริษัท
สแตนดาร์ดแวกคัมมอยส์ จำกัด จำนวน 12 วัน ได้เกิดความเสียหายดังนี้

1. ค่าแรงพนักงานที่ต้องเสียไป 130,000 บาท
2. ชั่วโมงทำงาน (ใช้ในการผลิต) 34,000 ชั่วโมง
3. รายได้ของรัฐบาล (ภาษีขาเข้าไม่รวมภาษีเงินได้) 4,000,000 บาท
4. รายได้จากการจำหน่ายสินค้าของบริษัท (การจำหน่ายทั้งหมดรวมทั้งภาษี

ขาเข้า) 10,600,000 บาท

รวมความเสียหายทั้งสิ้น 14,730,000 บาท และชั่วโมงทำงานอีก 34,000 ชั่วโมง²

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร 0201-กก/9 ที่
สร. 1507/2500 เรื่องข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีพิพาทระหว่างนายจ้างกับสหภาพแรงงานกรรมกร
ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2500

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/8 ที่
พ. 2/2500 เรื่องผลจากการนัดหยุดงานของบริษัทสแตนดาร์ดแวกคัมมอยส์ จำกัด
จาก จอมพลอากาศพื้น รณอากาศ ฤทธาคนี เรียบ พญา นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9
มกราคม 2500

ส่วนความพยายามแก้ไขปัญหาคิพพแรงงาน ในระยะก่อนการประกาศใช้ พระราชบัญญัติแรงงานได้ใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสม และเอื้ออำนวยประโยชน์แก่นายจ้างมากกว่าฝ่ายกรรมกร โดยทางกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งรับผิดชอบเรื่องนี้ จะใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแรงงาน โดยติดต่อทางนายจ้างก่อนแล้วจึงมาติดต่อกับฝ่ายกรรมกร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จได้ช้าและเสียเวลามาก แต่อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งต้องการใช้พลังกรรมกรเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตนได้แก้ไขปัญหานี้ โดยสั่งให้กรมประชาสัมพันธ์ใช้วิธีการใหม่นี้ให้นายจ้างและกรรมกรมาพบกันและเจรจาไกล่เกลี่ยพร้อม ๆ กัน¹ และมักจะใช้วิธีการผ่อนผันแก่ฝ่ายกรรมกรเสมอ ๆ เช่นการนัดหยุดงานของกรรมกรโรงงานยาสูบ เพื่อขอเพิ่มค่าแรงเป็นสองเท่าในวันหยุดราชการเมื่อ 2 มกราคม 2500 ซึ่งทางโรงงานถือว่าผิดระเบียบจ่ายให้ไม่ได้ เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามทราบเรื่องก็สั่งให้โรงงานยาสูบจ่ายค่าแรงสองเท่าแก่กรรมกร เรื่องจึงยุติลง² หรือการนัดหยุดงานของกรรมกรบริษัทน้ำมันสแตนดาร์ด แวกซ์มอยส์ จำกัด ซึ่งหยุดงานถึง 12 วัน แต่สามารถตกลงกันได้ด้วยเหตุผลประการหนึ่งคือจอมพล ป. พิบูลสงครามขอรับรองและนำเงินสลากกินแบ่งรัฐบาลประเภทสังคมสงเคราะห์มาให้เป็นค่าแรงแก่กรรมกรในระหว่างที่หยุดงานนั้น³ เป็นต้น นอกจากนี้นโยบายของ

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/1 ที่ 3454/2499 เรื่องวิธีการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างนายจ้างกับกรรมกร จาก นายปิ่น จาคีภาวณิช เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียนอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กค. 80/130 ประมวลข่าว กรมเสนาธิการ ฉบับที่ 1/2500 เลขที่ 248 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2499 - 3 มกราคม 2500 หน้า 18

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กค. 80/130 ประมวลข่าว กรมเสนาธิการกลาโหม ฉบับที่ 1/2500 เลขที่ 248 ลงวันที่ 28 ธันวาคม - 3 มกราคม 2500 หน้า 16 - 17

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเรื่องนี้ ได้กลายเป็นปัจจัยสนับสนุนให้มีการหยุดงานเกิดขึ้นด้วย เพราะแถลงว่า "...สาเหตุที่เกิดการหยุดงานขึ้นส่วนมาก เนื่องจากกรรมกรไม่ได้รับความเป็นธรรมและเจ้าของขาดทุน ที่ปรากฏว่าระยะนี้เกิดมีการนัดหยุดงานกันบ่อยขึ้น ก็เนื่องจากแต่เดิมในเมืองไทยเราไม่มี พอมีเหตุหยุดงานเกิดขึ้น 2 - 3 ราย เห็นว่าเป็นเรื่องแปลก แต่เหตุการณ์เช่นนี้ในต่างประเทศมีแทบทุกวัน บางทีการนัดหยุดงานก็อาจทำให้กิจการต่าง ๆ เจริญได้เหมือนกัน"¹ จากนโยบายนี้จึงทำให้มีการตีพิพาทแรงงานเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2499 จำนวน 24 รายและระยะหกเดือนแรกของ พ.ศ. 2500 ถึง 37 ราย ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียต่อสภาวะเศรษฐกิจดังกล่าว

ตั้งนั้นนโยบายต่อกรรมกรของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงอยู่ในลักษณะที่พยายามใช้กลวิธีนำกรรมกรมาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน โดยระยะแรกใช้กลวิธีทำลายหลังกรรมกรฝ่ายตรงข้าม แล้วนำมาใช้ประโยชน์แก่ฝ่ายตน แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถใช้อำนาจจากกรรมกรทั่ว ๆ ไปได้ จึงต้องเปลี่ยนกลวิธีใหม่โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน ให้สิทธิและเสรีภาพแก่บรรดากรรมกรทั่วไป การใช้กลวิธีนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญต้องการควบคุมหลังกรรมกรทั้งหมด และจุดมุ่งหมายรองต้องการให้สอดคล้องกับการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตย ซึ่งให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนและสอดคล้องกับนโยบายมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเป็นการป้องกันไม่ให้กรรมกรไปนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติกลวิธีนี้ได้เกิดผลเสียต่อการรักษาอำนาจทางการเมือง เพราะมีการตีพิพาทแรงงานเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นปัญหาแก่การบริหารประเทศ และยังคงถึงความไม่สำเร็จในนโยบายต่อกรรมกรเท่าที่คาดหวังไว้

6. การอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ

เนื่องจากการก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491 มีอุปสรรคสำคัญจากท่าทีของชาติมหาอำนาจที่ไม่ยอมรับจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าว
การให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2499

ตั้งไว้วิเคราะห์ไปแล้ว ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องพยายามใช้กลวิธีที่จะทำให้ชาติมหาอำนาจยอมรับอันจะเกิดผลดีต่อการรักษาอำนาจทางการเมือง ซึ่งพบว่า สถานการณ์ระหว่างประเทศ ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถใช้กลวิธีนำความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน เข้ามาเป็นประโยชน์ในการรักษาอำนาจทางการเมืองได้ สถานการณ์ระหว่างประเทศที่เป็นปัจจัยสำคัญนี้มาจากสถานการณ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2492 - 2497 สามสถานการณ์ด้วยกัน คือ ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ที่สามารถสถาปนารัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นมาได้ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 สถานการณ์ของสงครามเกาหลีระหว่างวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2493 ถึงวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2496 และสถานการณ์ของสงครามอินโดจีน โดยเฉพาะการพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เวียดนามเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 สถานการณ์ดังกล่าวมีความสำคัญต่อผลประโยชน์ของชาติมหาอำนาจโดยตรง

ในระบอบตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ชาติมหาอำนาจผู้อยู่ในฐานะชนะสงคราม ได้แตกแยกออกเป็นสองค่ายคือ ค่ายเสรีประชาธิปไตย นำโดยสหรัฐอเมริกา และค่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ ทั้งสองฝ่ายต่างแข่งขันชิงอำนาจกันทั้งทางการเมือง การทูต ทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม และแสวงหาพันธมิตรในส่วนต่าง ๆ ของโลก การแข่งขันนี้รู้จักกันในนามของสงครามเย็น และจากสถานการณ์ทั้งสามประการที่เกิดขึ้นได้มีความหมายถึงชัยชนะและการรุกรานจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในวันที่ 1 ตุลาคม 2492 ทำให้ประเทศจีนซึ่งมีพลเมืองมากที่สุดในโลกกลายเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์และเปลี่ยนชื่อเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนสงครามเกาหลีซึ่งสาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีส่วนเข้าร่วมในสงครามโดยเป็นฝ่ายเกาหลีเหนือ ทำให้สหรัฐอเมริกาที่มีทัศนคติว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้รุกราน และสถานการณ์สงครามอินโดจีน พวกขบวนการกู้ชาติของ โยจิมีนห์ ก็ได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายคอมมิวนิสต์จนสามารถโจมตีกองทหารฝรั่งเศสพ่ายแพ้ที่เวียดนามและต้องยอมทำสัญญาสงบศึกที่กรุงเจนีวา ใน พ.ศ. 2497 สถานการณ์ทั้งสามประการที่แสดงถึงการขยายอำนาจและอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์นี้ ได้กระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาโดยตรง จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงนำ

สถานการณ์ดังกล่าวมาเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนด้วยการดำเนินนโยบายสนับสนุนฝ่ายโลกเสรี ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำอย่างเต็มที่โดยหวังผลให้สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองตอบแทน การสนับสนุนโลกเสรีอย่างเต็มที่ได้นำนโยบาย ดังนี้

ประการแรก ไม่รับรองรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน และพยายามรวมกลุ่มต่อต้านอีกด้วย ภายหลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบชัยชนะและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นมา สหรัฐอเมริกาประกาศไม่รับรองรัฐบาลของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและรับรองรัฐบาลเจียงไคเช็คที่เกาะไต้หวัน ซึ่งรัฐบาลไทยก็ประกาศนโยบายตามสหรัฐอเมริกาโดยไม่รับรองรัฐบาลของสาธารณรัฐประชาชนจีนและรับรองรัฐบาลเจียงไคเช็คที่เกาะไต้หวัน และมีการกระทำที่สนับสนุนนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยเชิญรัฐบาลประเทศใกล้เคียงมาร่วมประชุมหารือปัญหาการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อต่อต้านภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์อีกด้วย¹

ประการที่สอง ประกาศรับรองรัฐบาลเวียดนามของจักรพรรดิเบาวีว่าถูกต้องตามกฎหมาย จากสถานการณ์อินโดจีนในขณะนั้น กองทัพฝรั่งเศสซึ่งปกครองอินโดจีนอยู่ก่อนประสบกับการต่อต้านจากพวกขบวนการกู้ชาติ โดยเฉพาะที่เวียดนามพวกขบวนการกู้ชาติของโฮจิมินห์มีความเข้มแข็งมาก และภายหลังเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบชัยชนะในประเทศจีนก็ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ขบวนการกู้ชาติของโฮจิมินห์ ซึ่งทำให้ขบวนการกู้ชาติโฮจิมินห์เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ฝ่ายฝรั่งเศสเมื่อประสบการต่อต้านอย่างเข้มแข็งจากพวกขบวนการกู้ชาติจึงเปลี่ยนยุทธวิธีใหม่ โดยการสถาปนาชาวเวียดนามขึ้นเป็นจักรพรรดิ ปกครองดินแดนเวียดนามซึ่งรู้จักกันในนามจักรพรรดิเบาวีได้ การที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์คือสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ให้ความช่วยเหลือแก่ขบวนการกู้ชาติของโฮจิมินห์มากขึ้นทำให้สหรัฐอเมริกาตระหนักถึงภัยคุกคามของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าเดิม² จึงประกาศนโยบายสนับสนุนฝรั่งเศสโดยการรับรอง

¹ กองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้มสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
ที่ ต. 2895/2492 เรื่องบันทึกการสนทนาระหว่างนายกรัฐมนตรีกับผู้แทนคณะทูตและบุคคลอื่น ๆ
ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2492

² สหรัฐอเมริกาเริ่มตระหนักตั้งแต่ชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในประเทศจีน เมื่อ
1 ตุลาคม 2492 แล้ว

รัฐบาลของจักรพรรดิเบ๋ไตว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมาย และให้ความสำคัญแก่ประเทศไทย ในฐานะที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ ซึ่งสามารถสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การให้ความสำคัญแก่ประเทศไทยนี้ทางสหรัฐอเมริกาดำเนินการโดยจัดให้มีการประชุมหัวหน้าคณะทูตอเมริกาในตะวันออกไกล ณ กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 12 - 15 กุมภาพันธ์ 2493¹ ซึ่งจุดมุ่งหมายสำคัญนอกจากต้องการให้บรรดาคณะทูตสหรัฐอเมริกาในตะวันออกไกล ทราบแนวนโยบายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่ต้องการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์แล้ว ยังต้องการให้ประชาชนตลอดจนรัฐบาลไทยตระหนักถึงภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย² สหรัฐอเมริกา ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เพราะภายหลังการประชุมรัฐบาลไทยโดย จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แถลงนโยบายร่วมกับฝ่ายสหรัฐอเมริกาว่าจะสนับสนุนการต่อต้าน ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์³ พร้อมกันนั้นก็ประกาศรับรองรัฐบาล เวียดนามของจักรพรรดิเบ๋ไต เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2493⁴ และต่อมาไม่นานก็ขับไล่สำนักงานของพวกเขา เวียดนามออกจาก ประเทศไทย ซึ่งเป็นนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยตรง⁵ การดำเนินนโยบาย ดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เป็นเครื่องแสดงว่าได้ฝึกฝนต่อฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำอย่างเต็มที่ ซึ่งสหรัฐอเมริกาได้ตอบสนองนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.3.7.4/17
ที่ น. 1195/2493 เรื่องการประชุมหัวหน้าคณะทูตอเมริกันในตะวันออกไกลที่กรุงเทพฯ
จาก นายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 23 มกราคม 2493

² Ganganath Jha. Foreign Policy of Thailand. p. 37

³ Frank C. Darlina. Thailand and the United States. p. 69

⁴ Ganganath Jha. loc.cit.

⁵ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11
ที่ ว. 4276/2493 เรื่องผู้แทนโซจิมีนส์ ณ กรุงเทพฯ จาก หลวงชำนาญอักษร เลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี เรียนเลขาธิการคณะกรรมการรักษาการณกลาง ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2493

ด้วยการอนุมัติเงินช่วยเหลือทางการเงินด้านการทหารแก่ประเทศไทยเป็นจำนวนล้านดอลลาร์¹ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดผลให้ไทยต้องกลายเป็นศัตรูกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และให้เกิดความแตกแยกภายในรัฐบาลตามมา โดยนายพล สาร์สิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ไม่เห็นด้วยกับนโยบายรับรองจักรพรรดิเบาได้ เพราะมีความเชื่อว่าจักรพรรดิเบาได้คงไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเวียดนามทั้งประเทศ และมีความเห็นว่าควรช่วยฝ่ายโฮจิมินห์มากกว่า แต่ควรพูดที่พอไม่ก่ออันตราย² ซึ่งการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจรับรองรัฐบาล จักรพรรดิเบาได้ จึงทำให้นายพล สาร์สินขอลาออกจากตำแหน่ง จากความขัดแย้งดังกล่าว จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องแถลงให้ประชาชนทราบว่า เป็นการรับรองรัฐบาลที่ฝรั่งเศส มอบเอกราชให้ซึ่งสหรัฐอเมริกาและอังกฤษได้รับรองไปแล้ว และเป็นการรับรองรัฐบาลไม่ใช่ตัวบุคคล³ การดำเนินนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามจนมีผลทำให้สหรัฐอเมริกาอนุมัติเงินช่วยเหลือทางการเงินการทหารนี้ มีความหมายว่าสหรัฐอเมริกาเริ่มเข้ามาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว

ประการที่สาม ส่งกองทหารไปรบที่ประเทศเกาหลีเป็นประเทศแรกในเอเชีย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงนโยบายต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ การเกิดสงครามเกาหลี เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2493 ซึ่งเกาหลีเหนือได้รุกรานเกาหลีใต้ และที่สำคัญเป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายเกาหลีเหนือที่เป็นคอมมิวนิสต์กับเกาหลีใต้ซึ่งเป็นฝ่ายโลกเสรี การต่อสู้ระหว่าง

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/21 ปีที่ 3 เรื่องการขออาวุธยุทโธปกรณ์จากสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2493

² จันทรา บุรณฤกษ์ และปิยนาด บุนนาค การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) หน้า 110 (อ้างอิงจากการสัมภาษณ์พลโทชาญ อังสุโชติ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2521)

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 คำแถลงการณ์เรื่องการรับรองรัฐบาลเวียดนาม โดยกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 1 กันยายน 2493

ลัทธิเป็นจุดสำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้เข้าช่วยเหลือ เกาหลีใต้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งต้องการให้สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน จึงดำเนินนโยบายต่อต้านการแผ่ขยายของเกาหลีในลักษณะที่สนับสนุนสหรัฐอเมริกา โดยบรรดารัฐสภาของทหารไทยเฉพาะกำลังทหารภาคพื้นดิน จำนวน 4,000 คน ไปช่วยกองกำลังสหประชาชาติรบในเกาหลีและยังได้ส่งข้าวอีก 40,000 เมตริกตันมูลค่าประมาณ 4,368,000 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา¹ ไปช่วยเกาหลีอีกด้วย² จากสถานการณ์ของสงครามเกาหลี ในช่วงแรกกองทัพเกาหลีเหนือสามารถบุกเข้ายึดกรุงโซลและตีกองทัพเกาหลีใต้ถอยร่น ระยะต่อมากองทัพสหประชาชาติกลับเป็นฝ่ายรุกและได้บุกเข้าไปในเกาหลีเหนือจนถึงแม่น้ำ ยาลูอันเป็นพรมแดนระหว่างเกาหลีเหนือกับสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีจุดประสงค์จะรวม เกาหลีใต้เป็นประเทศเดียวกัน ได้เป็นสาเหตุทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนต้องส่งทหารเข้า ช่วยเกาหลีเหนือ เพราะถือว่าแม่น้ำยาลูมีความสำคัญต่อจีนมากโดยอาศัยพลังงานจากเขื่อน ของแม่น้ำนี้ไปใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมตอนกลางของประเทศ การที่สาธารณรัฐประชาชนจีน เข้าช่วยเหลือเกาหลีเหนือเป็นผลให้กองทัพเกาหลีเหนือสามารถบุกเข้ายึดกรุงโซล เมืองหลวง เกาหลีใต้ได้อีกครั้งหนึ่งในเดือนมกราคม 2494 การกระทำของสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกาประณามจีนอย่างรุนแรงและเสนอให้สหประชาชาติประณามจีนว่าเป็นผู้รุกราน และห้ามชาติสมาชิกค้าขายวัสดุอุปกรณ์สงครามกับสาธารณรัฐประชาชนจีน³ องค์การสหประชาชาติ ได้ปฏิบัติตามนโยบายของสหรัฐอเมริกาและแจ้งให้ชาติสมาชิกทราบทุกชาติรวมทั้งประเทศไทย ด้วย⁴ จากมติของสหประชาชาตินี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามดำเนินนโยบายเอาใจ

¹ประมาณ 87 ล้านบาท

²Frank C. Darling. Thailand and the United States. p. 78

³ถนอม อานามวัฒน์ ประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันของเอเชีย
หน้า 112 - 113

⁴กองจตพมาเยเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 70.5/3 Telegram from Secretary General of the UN. To Minister of Foreign Affairs.
Date : May 23, 2494.

สหรัฐอเมริกาอีก รัฐบาลไทยได้ปฏิบัติเกินคำสั่งขององค์การสหประชาชาติ โดยห้ามส่งสินค้าเกือบทุกชนิดไปยังประเทศทั้งสอง¹ ซึ่งในทางปฏิบัติเท่ากับว่าไม่มีการค้าขายติดต่อกัน เพราะสินค้าสำคัญเช่น ข้าว ยาง แร่ ฯลฯ ถูกห้ามหมด นโยบายต่อสถานการณ์สงครามเกาหลีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปฏิบัติไปนั้น มีจุดมุ่งหมายสำคัญต้องการให้สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอำนาจทางการเมือง ซึ่งได้เกิดผลตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ โดยสหรัฐอเมริกายกย่องประเทศไทยอย่างมากพร้อมทั้งประกาศว่าจะให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย² และยังได้มีความเชื่อมั่นในความจริงจังของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สนับสนุนนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์³ จึงเห็นได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สร้างภาพพจน์ที่ดีในสายตาของสหรัฐอเมริกา และผูกพันกับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิดที่สุด

ประการที่สี่ ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495⁴ จากสถานการณ์นอกประเทศ โดยเฉพาะชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เมื่อ 1 ตุลาคม 2493 และสถานการณ์สงครามเกาหลี ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งดำเนินนโยบายต่างประเทศสนับสนุนนโยบายสหรัฐอเมริกาโดยต่อต้านภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ได้ดำเนินนโยบายภายในประเทศต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย โดยการประกาศใช้

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 70.5/3 มติสหประชาชาติมิให้ส่งวัสดุสงครามไปยังจีนแดง

² จันทรา บุรุษุกุล และปิยนดา บุนนาค การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) หน้า 112 (อ้างอิงจากกองกลาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี คม. 1/13 โทรเลขที่ 133/2493 จากเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐ วรณไวทยาภรถึงรัฐมนตรีต่างประเทศ ลงวันที่ 27 กรกฎาคม 2493)

³ Frank C. Darling. Thailand and the United States. p. 78

⁴ "พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 68 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495

พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์พุทธศักราช 2495 การประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์พุทธศักราช 2495 นี้ เกิดประโยชน์แก่จอมพล ป. พิบูลสงครามคือทำให้สหรัฐอเมริกามีความมั่นใจในนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทยมากยิ่งขึ้น อันมีผลต่อการสนับสนุนอำนาจทางการเมืองแก่จอมพล ป. พิบูลสงครามและเป็นการทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนโดยการจับบุคคลที่มีความเห็นตรงข้ามกับรัฐบาลจำนวนมากเข้าคุมขังในข้อหาทำการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์¹

ประการที่ห้า การอพยพชาวมุสลิมในประเทศไทย นโยบายต่อชาวมุสลิมอพยพในประเทศไทยนี้² ระยะแรกของการเข้ามาเมืองทางการเมือง จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้ตระหนักถึงภัยจากชาวมุสลิมอพยพ แต่ใน พ.ศ. 2492 ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบชัยชนะ ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นกลวิธีในการนำสหรัฐอเมริกาเข้ามาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ประการหนึ่งคือ การรับรองรัฐบาลเวียดนามของจักรพรรดิเบาไต้ ได้เกิดผลกระทบ

¹กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน
หน้า 1 - 11

²ชาวมุสลิมอพยพเหล่านี้ อพยพมาจากประเทศลาว เมื่อ พ.ศ. 2489 โดยหนีข้ามแม่น้ำโขงจากวิกฤตการณ์ที่ฝรั่งเศสกลับมายึดครองอินโดจีนอีกครั้งหนึ่งภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งลักษณะการอพยพมีดังนี้ พวกที่อยู่เวียงจันทน์เข้ามาอยู่ที่จังหวัดหนองคายและอุบลราชธานี, พวกที่อยู่ท่าแขกมาอยู่จังหวัดสกลนคร, นครพนม, พวกที่อยู่แขวงสุวรรณเขตมาอยู่ อ.มุกดาหารและอำเภอดงหลวง จ.นครพนม, พวกที่อยู่แขวงปากเซมาอยู่ อำเภอมัญจาคีรี จ.อุบลราชธานี และ อ.เมือง จ.นครพนม อีกพวกจากพนมเปญและศรีโสภณของประเทศเขมร มาอยู่ที่ อ.อรัญประเทศ กับ อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี

ต่อชาวญวนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยพวกชาวญวนเหล่านี้ได้แสดงปฏิกิริยาต่อรัฐบาลไทย ด้วยการส่งจดหมายคัดค้านการรับรองรัฐบาลเบาไต่ และประกาศว่าพวกตนสนับสนุนรัฐบาล กูชาติของโฮจิมินห์¹ การคัดค้านของชาวญวนนี้ถึงแม้จะเป็นการกระทำของชนญวนเพียง ส่วนหนึ่ง แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมาทำให้รัฐบาลไทยเข้าใจว่าพวกชาวญวนอพยพได้ฝักใฝ่ต่อขบวนการ เวียดนามของโฮจิมินห์ ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลเวียดนามของจักรพรรดิเบาไต่ที่รัฐบาลไทย รับรองอยู่ และให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรอย่างไม่สุจริตใจ เช่น คนต่างด้าวอื่น ๆ อัน ทำให้หน้าวิตก ว่าอาจก่อเหตุการณ์ที่รุนแรงทำลายความสงบเรียบร้อยของไทยได้² จาก ภาพพจน์ที่มีต่อชาวญวนอพยพนี้ประกอบกับสถานการณ์ภายนอกประเทศที่มีการคาดคะเนว่า เมื่อเสร็จสงครามเกาหลีแล้วฝ่ายคอมมิวนิสต์คงรุกกรณต่อทางใต้ และโฮจิมินห์อาจได้รับการ สนับสนุนให้ทำการรบบแบบเกาหลี ซึ่งต้องกระทบกระเทือนต่อไทยอย่างแน่นอน³ เพราะ มีญวนอพยพอาศัยเป็นจำนวนมากและได้ประกาศตนเองว่าสนับสนุนฝ่ายโฮจิมินห์ ทำให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามคำนึงนโยบายต่อญวนอพยพโดยไม่อนุญาตให้มีการอพยพหลบภัยจาก อินโดจีนฝรั่งเศสเข้ามาในไทยอีกต่อไป⁴ ส่วนที่เข้ามาแล้วได้มีการควบคุมเข้มแข็งยิ่งขึ้น

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 ที่ 8461/2493 เรื่องคำแปลเอกสารภาษาญวน จาก นายพลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ เรียบเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2493

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 ที่ 16769/2493 เรื่องพฤติการณ์ของชาวญวนฝ่ายเวียดนามในประเทศไทย จาก รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศ เรียบ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 กันยายน 2493

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.15/6 ฉบับที่ 2279/2493 แผนเตรียมการและใช้กำลังรักษาความสงบภายในสำหรับเขตพื้นที่ มณฑลทหารบกที่ 2 ลงวันที่ 18 ตุลาคม 2493

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 ที่ น. 11023/2493 เรื่องการอพยพหลบภัยของพลเมืองประเทศใกล้เคียงเข้ามาใน พระราชอาณาจักร จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียบนายกรัฐมนตรีย ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2493

โดยกำหนดจังหวัดให้ญวนอพยพพักอาศัยเพียงห้าจังหวัดเท่านั้น คือ จ.หนองคาย จ.สกลนคร จ.นครพนม จ.อุบลราชธานี และ จ.ปราจีนบุรี¹ ซึ่งนโยบายต่อญวนอพยพนี้ ยังไม่สอดคล้องต่อความต้องการของฝรั่งเศสที่กำลังสู้รบกับพวกเวียตมินห์ในเขตอินโดจีนอยู่ โดยฝรั่งเศสต้องการให้อพยพพวกนี้ออกไปห่างแม่น้ำโขง 25 - 50 กิโลเมตร ด้วยเหตุผลว่าพวกญวนอพยพได้ลักลอบข้ามแม่น้ำโขงไปก่อความไม่สงบในเขตอินโดจีนอยู่เป็นประจำ² อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์ของอินโดจีนใน พ.ศ. 2496 ได้รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะในลาวมีการคาดคะเนว่า จะต้องถูกฝ่ายเวียตมินห์ยึดได้อย่างแน่นอน³ ซึ่งเกินภัยต่อความมั่นคงของประเทศไทยมาก ประกอบกับระยะนี้สหรัฐอเมริกาเข้ามาสนับสนุนฝรั่งเศสในอินโดจีนอย่างเต็มที่และฝรั่งเศสต้องการให้ไทยอพยพญวนออกจากจังหวัดชายแดน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามดำเนินนโยบายต่อชาวนญวนอพยพใหม่ ด้วยการส่งอพยพชาวนญวนจากเขตห้าจังหวัดที่กำหนดให้อยู่ไปอยู่ที่ จ.เพชรบูรณ์⁴ แต่เนื่องจากชาวนญวนกลัวกันมากเพราะกันดาร จึงได้

¹หลวงโหมรอนนารู ชีวประวัติของข้าพเจ้า พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.ศ.ท.หลวงโหมรอนนารู (สุ ปาลกขวงศ์ ณ อยุธยา) 5 กุมภาพันธ์ 2520 หน้า 112

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 ที่ น. 25627/2494 เรื่องการกำหนดเขตให้พวกญวนอพยพอาศัย จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียบน นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2494

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 3 สืบที่สุตที่ 5087/2496 เรื่องภัยอันจะพึงมีจากชนญวนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากพลเอกเดช เดชประดิษฐ เลขาธิการสภาป้องกันราชอาณาจักร เรียบนเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2496

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.14/16 หนังสือลับเฉพาะที่ 220/2496 เรื่องการเคลื่อนย้ายชาวนญวนสัญกับางส่วน ลงวันที่ 30 เมษายน 2496

เปลี่ยนไปอยู่ที่ จ. พัทลุง และสุราษฎร์ธานี¹ การใช้นโยบายใหม่อพยพชาวญวนจาก จังหวัดชายแดนใต้ที่ภาคใต้จึงเป็นการกระทำที่สนับสนุนนโยบายของฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำอย่างเต็มที่

ประการที่หก เป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ.) จากการที่สถานการณ์ระหว่างฝ่ายโลกเสรีกับคอมมิวนิสต์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่สงครามเกาหลีจนถึงสงครามอินโดจีนได้รุนแรงขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะสถานการณ์ในอินโดจีนระหว่าง พ.ศ. 2496 - 2497 กองทหารเวียดนามที่ได้รับการสนับสนุนจาก สาธารณรัฐประชาชนจีนและรัสเซีย ได้บุกกรุกเข้ามาในดินแดนของลาวเกือบถึงเวียงจันทน์ ใน พ.ศ. 2496 และตีปากเซได้ใน พ.ศ. 2497 ส่วนทางด้านเวียดนาม กองทหารฝรั่งเศส ต้องประสบความพ่ายแพ้ครั้งสำคัญต่อกองทหารเวียดนาม ที่เคียนเบียนฟู เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2497 จนต้องยอมเจรจาสงบศึกที่กรุงเจนีวา ซึ่งผลของการเจรจาแสดงให้เห็นความ ได้เปรียบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพราะฝรั่งเศสต้องให้เอกราชแก่เวียดนาม ลาว และเขมร อย่างสมบูรณ์ สำหรับเวียดนามให้แบ่งเป็น 2 เขต คือเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ โดยถือ เส้นขนานที่ 17 เป็นเส้นแบ่งเขต ให้ทั้งสองฝ่ายดำเนินการปกครองในเขตดังกล่าว จนกว่า จะถึงเวลาเลือกตั้งทั่วไปเพื่อรวบรวมเวียดนาม ใน พ.ศ. 2499 นอกจากนี้ห้ามตั้งฐานทัพ ต่างชาติในดินแดนอินโดจีน และห้ามนำกำลังทหารต่างชาติหรืออาวุธยุทโธปกรณ์ใด ๆ มาจาก นอกประเทศ² สถานการณ์ที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เปรียบนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกามีความเชื่อว่า

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.42/1 ที่ 3196/2496 คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทยเรื่องการอพยพชาวญวน ลงวันที่ 4 กันยายน 2496

² ถนอม อานามวิวัฒน์ ประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันของเอเชีย หน้า 217 (อ้างอิงมาจาก Nationalism in Asia. p. 753 ของ R.S. Chavan)

การสูญเสียอินโดจีนจะเป็นเหตุทำให้สูญเสียเอเชียอาคเนย์ทั้งหมดเหมือนกับการเล่นโดมิโน¹ (Dominoes)² สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำโลกเสรีจึงคิดหาทางสร้างปราการสกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการปฏิบัติการร่วมกัน³ การปฏิบัติการร่วมกันเพื่อต่อต้านภัยของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงได้เกิดขึ้นในรูปขององค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ.) เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2497

การที่สหรัฐอเมริการิเริ่มก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมานี้ สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่ประเทศไทยมาก เพราะเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่จะต่อต้านการขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁴ และยังเป็นประเทศที่ถูกคุกคามไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ถ้าฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ไปแล้ว

¹ เป็นความเชื่อของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นคือ นายพลไอเซนฮาวร์ จาก ถนอม อานามวัฒน์ ประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันของเอเชีย หน้า 218 (อ้างอิงจาก Richard Allen. A Short Introduction to the History and Politics of Southeast Asia. p. 182 - 187)

² หมายความว่าเล่นชนิดหนึ่ง มี 28 ตัว ในที่นี้หมายถึงถ้าคอมมิวนิสต์ได้ชัยชนะในประเทศหนึ่งก็จะรุกกรานประเทศต่อ ๆ ไปอีก จนในที่สุดเอเชียเป็นคอมมิวนิสต์หมด ความคิดเช่นนี้จึงเรียกว่าทฤษฎีโดมิโน เป็นทฤษฎีที่สหรัฐถือจริงจังมากและเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความหวาดกลัวต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ของสหรัฐอเมริกา

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กท. 70/86 ข่าวยูนีส์เรื่อง ไอเซนฮาวร์สนับสนุนคัดเลสเรื่องเอเชีย ลงวันที่ 1 เมษายน 2497

⁴ ตามทฤษฎีโดมิโนซึ่งสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญเชื่อถืออยู่ขณะนั้นเชื่อว่าถ้าอินโดจีน ตกเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์หมดแล้ว ประเทศไทยจะเป็นประเทศต่อไปที่คอมมิวนิสต์จะเข้ายึดครอง เพราะมีอาณาเขตติดต่อกับอินโดจีน

ย่อมทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีอิทธิพลเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน¹ ด้วยเหตุผลจากความสำคัญของประเทศไทยดังกล่าว สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นชาติภาคีขององค์การนี้ ซึ่งปรากฏว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้เวลาไตร่ตรองน้อยมาก² และตอบรับด้วยความยินดี โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องจากได้ตระหนักถึงฐานะทางการเมืองของประเทศ ซึ่งอยู่ใกล้กับจุดอันตรายที่สุดทางด้านอินโดจีน และต้องการจะผูกมัดกับสหรัฐอเมริกาทางด้านการทหารและเศรษฐกิจ³ และประเด็นสำคัญที่สุดคือ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งนี้ เท่ากับเป็นการสนับสนุนสหรัฐอเมริกา เพื่อสหรัฐอเมริกาจะได้สนับสนุนอำนาจทางการเมืองตอบแทน

ประการสุดท้าย ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศในอินโดจีน ตามคำขอร้องของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสถานการณ์ในอินโดจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ได้รุนแรงขึ้นมาก ทำให้สหรัฐอเมริกาที่เชื่อในทฤษฎีโดมิโน ได้ทุ่มเทความช่วยเหลือแก่ชาติในอินโดจีน ซึ่งนอกจากจะให้ความช่วยเหลือโดยตรงแล้ว ยังให้ความช่วยเหลือทางอ้อม โดยเฉพาะในกัมพูชาและลาว สหรัฐอเมริกาขอร้องให้ไทยเป็นตัวกลางให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.4/10
 ใบรับพิจารณาที่ ค. 199/2496 เรื่องสุนทรพจน์ของจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา จากสถานเอกอัครราชทูต ณ
กรุงวอชิงตัน ถึงกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 28 มกราคม 2496

² Corrine Phuangkasem. Thailand and SEATO. p. 27 - 28

³ จันทรา บุรณฤกษ์ และปิยนาด บุณนาค การพิจารณาผลกระทบทางการเมืองจาก
ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) หน้า 135 (อ้างอิงจาก
กองกลางสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 1/6.4 เรื่องกติกาสัญญาป้องกันบริเวณแปซิฟิก
และสัญญาป้องกันระหว่างไทย-อเมริกา ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2494)

เหล่านี้ โดยสหรัฐอเมริกาออกค่าใช้จ่ายให้¹ ซึ่งรัฐบาลไทยโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ปฏิบัติตามคำขอร้องของสหรัฐอเมริกา สำหรับการให้ความช่วยเหลือนั้น ระยะแรกช่วยเหลือทางด้านการค้าและการขนส่ง² ส่วนระยะต่อมา ช่วยเหลือทางด้านการฝึกทหาร, ให้ความช่วยเหลือทางอาวุธ เช่น เฮลิคอปเตอร์³ และมีการประชุมระหว่างเสนาธิการทั้งสองฝ่าย เพื่อทำแผนปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ร่วมกัน⁴ เป็นต้น เพื่อเป็นการป้องกันการโจมตีจากมวลชนภายในประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงประกาศว่าเป็นนโยบายช่วยเหลือประเทศใกล้เคียงในอันที่จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกันกับประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงให้สนิทสนมยิ่งขึ้น⁵ การใช้นโยบายนี้จึงเป็นการกระทำที่ปฏิบัติตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนา
ระหว่างเสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับเอกอัครราชทูต
สหรัฐอเมริกา เมื่อ 17 สิงหาคม 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/179
ที่ น.ว. 247/2496 เรื่องการช่วยเหลือประเทศลาวและเขมร จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2496

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กท/14 ที่
กต. 367/2498 เรื่องการพบปะรักษาระหว่างฝ่ายทหารของประเทศไทยกับลาว
จากเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวียงจันทน์ เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2498

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กท/14 บันทึก
ข้อความเรื่องสถานการณ์ในประเทศลาว จากรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เรียนเลขาธิการ-
คณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2498

⁵กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/37
คำสั่ง มท. ที่ 1169/2498 เรื่องนโยบายการช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง โดย
จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2498

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายสนับสนุนโลกเสรีอย่างเต็มที่นี้
เกิดผลให้สหรัฐอเมริกาอมรับอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วยการให้
ความช่วยเหลือทางการเงินด้านการทหารจำนวนสิบล้านดอลลาร์ต่อรัฐบาลไทยเป็นครั้งแรก¹ การให้
ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกานี้เป็นผลสะท้อนจากการที่ไทยใช้นโยบายรับรองรัฐบาล
เวียตนามของจักรพรรดิเบาไต เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 ซึ่งเป็นการปฏิบัติตาม
โลกเสรีอย่างชัดเจน เพราะก่อนหน้านี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เคยเจรจาผ่าน
ทูตทหาร และยื่นข้อเสนอมขอรับความช่วยเหลือทางทหารไปยังสหรัฐอเมริกา แต่ปรากฏว่า
การเจรจาไม่ราบรื่นนักและคำร้องขอของรัฐบาลไทยต้องรอการพิจารณาในลำดับหลัง²
และจากสถานการณ์ของเอเชียระยะต่อมาโดยเฉพาะสงครามเกาหลี ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ได้ดำเนินนโยบายสนับสนุนโลกเสรีถึงกับส่งทหารจำนวนหนึ่งกรมผสมและอาหารไปช่วย ทำให้
สหรัฐอเมริกาตกลงใจให้ความช่วยเหลือระยะยาวแก่ประเทศไทยอย่างสำคัญสองประการ คือ

ประการแรก ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค ซึ่งได้มีการลงนาม
ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เรื่องความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
และทางเทคนิค เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2493

ประการที่สอง ความช่วยเหลือทางการเงิน ซึ่งมีการลงนามระหว่างรัฐบาลทั้ง
สองฝ่าย เรื่องความตกลงว่าด้วยความช่วยเหลือทางการเงิน เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.
2493

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.22/1 สืบ
สืบเฉพาะ ที่ นว. 95/2493 เรื่องมิให้เผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับเรื่องรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้
ความช่วยเหลือทางทหารแก่ประเทศไทย ลงวันที่ 21 เมษายน 2493

² ประเสริฐ วงษ์สุวรรณ ความร่วมมือกับต่างประเทศทางทหารกับความมั่นคง
แห่งชาติ หน้า 5 - 6

นอกจากความช่วยเหลือแบบเปิดเผยสองประการนี้แล้ว สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลืออย่างไม่เปิดเผยต่อกรมตำรวจอีกด้วย โดยองค์การสืบราชการลับของสหรัฐอเมริกา หรือ ซี.ไอ.เอ. เป็นผู้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือผ่านบริษัทเอกชน ชื่อ ซี.ซี.พลาย¹ สำหรับจุดมุ่งหมายสำคัญที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแก่กรมตำรวจคือต้องการใช้กำลังตำรวจที่ได้รับการฝึกเป็นอย่างดีไปสืบราชการลับยังประเทศอินโดจีน และต่อต้านมิให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพลมากขึ้นในประเทศไทย²

จากความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้แก่รัฐบาลไทยนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาให้การยอมรับรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว ยังทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้ความช่วยเหลือดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนได้อีกด้วย ดังเช่น การใช้นโยบายตูลย์อำนาจระหว่างฝ่ายทหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับฝ่ายตำรวจของนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ก็เป็นผลมาจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้นโยบายนำความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกามาให้แก่มกรมตำรวจ ทำให้มีสมรรถภาพเข้มแข็งพอที่จะตูลย์อำนาจกับฝ่ายทหารได้ เป็นต้น แต่ในระยะยาวปรากฏว่าความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาเป็นอุปสรรคต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก เช่นทางด้านการควบคุมกำลังอำนาจในระยะ พ.ศ. 2498 - 2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถควบคุมกำลังอำนาจทางทหารและตำรวจได้อย่างมั่นคงเหมือนระยะก่อนหน้านี้ ซึ่งเป็นเพราะกำลังอำนาจทั้งสองได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกามาเข้มแข็งขึ้นมาก และทางด้านนโยบายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาก็เข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งเห็นได้จากการที่รัฐบาลไทย

¹C.I.A. ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือโดยตรงได้ เพราะรัฐสภากรองเกรสของสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายห้ามช่วยเหลือแก่องค์การตำรวจต่างประเทศ

²จันทร์หา บุญฤกษ์ และปิยนดา บุนนาค การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) หน้า 142

ต้องการความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ แก่รัฐบาลลาวตามคำขอร้องของสหรัฐอเมริกา¹ หรือทางด้านความสัมพันธ์กับชาติคอมมิวนิสต์ ไทยก็ต้องต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกา ตลอดไป ดังกรณีที่ไทยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมสหภาพรัฐสภาครั้งที่ 45 ของโลก ในระหว่างวันที่ 15 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ให้มีบันทึกถึงจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า สหรัฐอเมริกาไม่เห็นด้วยที่จะให้มีผู้แทนของสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้แม้ว่าในฐานะใด ๆ ก็ไม่ได้ และความพยายามของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่จะเข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ ไทยกับสหรัฐอเมริกาต้องร่วมมือกันขัดขวางอย่างเต็มที่² ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องปฏิบัติตาม โดยไม่เชิญผู้แทนของสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าร่วมการประชุม³ จึงเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของไทยอย่างชัดเจน

ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ เป็นเงื่อนไขในการนำสหรัฐอเมริกาเข้ามาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองจนเป็นผลสำเร็จได้ระยะหนึ่งแล้ว ใน พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงครามก็มีแนวโน้มในการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศมาเป็นมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาชนจีน แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงนโยบายเริ่มขึ้นจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตัดสินใจส่งพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยพร้อมทั้งคณะ 12 คน

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนา
ระหว่างเสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา
ประจำประเทศไทย เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2499

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ตป/84 ปีที่ 6
บันทึกของเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่
3 สิงหาคม 2499

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ตป/84 ปีที่ 6
บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499

เข้าร่วมประชุมกลุ่มชาติเอเชีย - แอฟริกา ที่นครบันตุง ประเทศอินโดนีเซีย ในระหว่างวันที่ 18 - 24 เมษายน 2498¹ การประชุมที่นครบันตุงมีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทยมาก เพราะการประชุมครั้งนี้ นายโจว เอินไหล นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าร่วมประชุมด้วย และมีโอกาสพบปะเจรจากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ทั้ง ๆ ที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ซึ่งนายโจว เอินไหล ได้ตอบปัญหาข้อข้องใจของฝ่ายไทยที่มีความเชื่อว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนกำลังดำเนินนโยบายอันทำลายประเทศไทยด้วยการให้อาวุธและฝักคนอยู่ในเขตปกครองตนเองที่สิบสองปันนา พร้อมทั้งสนับสนุนให้นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งลี้ภัยการเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีน เป็นผู้ดำเนินการ โดยชี้แจงว่า การตั้งอาณาจักรเขตปกครองตนเองของรัฐไทยอิสระที่แคว้นสิบสองปันนา เป็นนโยบายการปกครองภายในที่จะให้อิสระแก่ชนกลุ่มน้อยของชาติต่าง ๆ ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ได้เป็นนโยบายที่ต้องการเผยแพร่อำนาจมายังประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อให้เห็นเป็นประจักษ์ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนยินดีต้อนรับคณะผู้แทนจากไทย ไปเยี่ยมจีนและไปดูที่แคว้นสิบสองปันนาว่ามีการเคลื่อนไหวหรือทำอะไรที่เป็นภัยคุกคามต่อไทยบ้าง

¹ ชาติที่เข้าประชุมมี 29 ประเทศ คือ พม่า ลังกา อินเดีย อินโดนีเซีย

ปากีสถาน อาฟกานิสถาน ซาอุดีอาระเบีย กัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน โกลด์โคสต์ อียิปต์ เอลิโอบีเย อิรัก อิหร่าน ญี่ปุ่น จอร์แดน ลาว เลบานอน ไลบีเรีย ลิเบีย เมาลี ฟิลิปินส์ ไทย ชูตาน ซีเรีย ตุรกี เวียดนามเหนือ เวียดนามใต้และเยเมน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดบรรยากาศความขัดแย้งทางอุดมการระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ และพิจารณาตกลงปัญหาสำคัญคือ ประการแรกสิทธิอาณานิคมสมควรจะจัดการให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว และประการที่สองได้ประกาศไม่ยอมเข้าร่วมหรือเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในสงครามระหว่างมหาอำนาจ รายละเอียดใน อร์นี นวลสุวรรณ บทบาทของประเทศโลกที่สามในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน้า 17 - 26

ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับอนุญาตให้อยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์เมืองเท่านั้น ไม่มีการกระทำใด ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อไทยเลย¹ นอกจากนี้ยังได้แถลงนโยบายต่างประเทศของจีนว่า ได้ยึดหลักปรัชญาศีลแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติ² เป็นพื้นฐานในการสถาปนาความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศในเอเชียและแอฟริกา ประชาชนจีนไม่ต้องการสงครามกับสหรัฐอเมริกาและเต็มใจจะยุติการพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี พร้อมทั้งยืนยันที่จะเจรจาปัญหาพรมณฑลยูนนาน ความตึงเครียดในตะวันออกไกลและให้วันกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาด้วย³

ภายหลังการประชุมในครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลไทยโดยเฉพาะจอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้าใจในนโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีนและที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยดีขึ้น จึงคิดอยากมีการติดต่อเพื่อศึกษาความเป็นไปของจีน ซึ่งจะให้เป็นแนวทางเปิดสัมพันธไมตรีกันในอนาคต⁴ แต่ขณะนั้นไทยยังถูกแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง การติดต่อกันโดยตรงจึงทำไม่ได้⁵ ความคิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามในเรื่องนี้ให้สอดคล้องกับแนวความคิดของกลุ่มการเมืองอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มของจอมพลผิน พงษ์พานิช ซึ่งได้เคลื่อนไหวอยู่ก่อนแล้ว แต่ทางจีนไม่ยอมรับเพราะกลัวทางจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส "การประชุมกันตุง" ใน รัฐาภิวัตร 54 : 15 มกราคม 2516

²หลักการสำคัญของหลักปรัชญา คือ การเคารพในอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ความเท่าเทียมกันและการให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ รายละเอียดใน วนิดา ไกรฤกษ์ การเมืองและสังคม หน้า 555 - 563

³วรรณไว พัธโนทัย โจวเอินไหลผู้ถูกไมตรีไทย-จีน หน้า 1 - 2

⁴อารี ภิมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 57 - 58

⁵วรรณไว พัธโนทัย ล.ศ. หน้า 4

เข้าใจผิดว่าจีนสนับสนุนกลุ่มจอมพลผิน ชุณหะวัณ¹ จากการที่แนวความคิดทั้งสองกลุ่มตรงกัน จึงได้ร่วมมือกันทำงานนี้ โดยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2498 มีการส่งคณะทูตลับ : เดินทางไป เชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน จำนวน 4 คน คือ นายอารี ภิรมย์ กับ นายกรุดา กุศลาลัย เป็นตัวแทนฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายฉัณพร สุวรรณผล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด กับนายส้อง มารังกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นตัวแทนฝ่ายจอมพลผิน ชุณหะวัณ² ซึ่งภารกิจสำคัญของคณะทูตลับคือการนัดหมาย ให้ฝ่ายจีนมอบอำนาจแก่เอกอัครราชทูตจีนประจำพม่า เจริญจากต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักการที่จะติดต่อสัมพันธ์ไมตรีต่อกันในอนาคต กับตัวแทนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม³ ในขณะที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามเยือนประเทศพม่าระหว่างวันที่ 14 - 19 ธันวาคม พ.ศ. 2498⁴ ปรากฏว่าภารกิจของคณะทูตลับประสบความสำเร็จ โดยในระหว่างที่คณะทูตยังอยู่ใน สาธารณรัฐประชาชนจีน ทางประเทศพม่าก็มีการเจรจากันระหว่างตัวแทนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ นายสังข์ พิธโนทัย และนายเลื่อน บัวสุวรรณ กับนายเหยาจหมิง เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาชนจีนประจำพม่า ในวันที่ 15 - 17 ธันวาคม พ.ศ. 2498 และมีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมของทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้

1. ประเทศจีนกับประเทศไทย ในทางประวัติศาสตร์ได้มีมิตรภาพอย่างลึกซึ้งต่อกัน ตลอดมา เราสองประเทศยินดีที่จะขยายมิตรสัมพันธ์ระหว่างกัน ภายใต้หลักห้าประการที่เคารพ บูรณภาพแห่งดินแดนและอธิปไตยของกันและกัน ไม่รุกรานกัน ไม่แทรกแซงกิจการภายในของ กันและกัน เสมอภาคกัน ให้ประโยชน์แก่กันและอยู่ร่วมกันโดยสันติ

¹อารี ภิรมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 9 - 10

²ค. หน้า 57 - 58

³นายสังข์ พิธโนทัย เป็นตัวแทนฝ่ายจอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายเลื่อน บัวสุวรรณ เป็นตัวแทนของฝ่ายจอมพลผิน ชุณหะวัณ

⁴อารี ภิรมย์ น.ค.

2. ฝ่ายจีนมีความเห็นใจต่อสถานะที่ยากลำบากของไทยในปัจจุบัน และยืนยันที่จะพิจารณาขยายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเพื่อช่วยแก้ไขความยากลำบากของประเทศไทย โดยอาศัยหลักให้ประโยชน์แก่กันด้วยความเสมอภาค นี่มีเพียงแต่เป็นการสอดคล้องต่อผลประโยชน์ของประชาชนของเราสองประเทศเท่านั้น หากยังสอดคล้องต่อจุดมุ่งหมายอันสูงส่งในการพิทักษ์สันติภาพของเอเชียด้วย

3. สองประเทศยินดีที่จะใช้วิธีการเหมาะสมทั้งกาลเวลาและสถานที่มาส่งเสริมการไปมาหาสู่กัน ขยายขยายความสัมพันธ์ทางการค้าและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นปกติต่อกันระหว่างเราสองประเทศในที่สุด

4. เพื่อสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และร่วมปรึกษาหารือกัน ในปัญหาของสองฝ่าย จึงเห็นพ้องต้องกันว่า ควรรักษาการติดต่อสัมพันธ์กันไว้อย่างสม่ำเสมอ¹

จากแถลงการณ์ร่วมดังกล่าว จึงเป็นจุดเริ่มของความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างไม่เป็นทางการระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนทางด้านคณะทูตลับนั้น เหมาเจ๋อตุंग ประธานพรรคคอมมิวนิสต์และโจวเอินไหลนายกรัฐมนตรี ได้ให้เกียรติแก่คณะทูตโดยอนุญาตให้เข้าพบและสนทนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น ไทยและจีนสามารถค้าขายโดยไม่มีความสัมพันธ์ทางการทูตได้ เป็นต้น²

การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนนโยบายมามีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้ เหตุผลสำคัญเนื่องจาก

ประการแรก ปัญหาทางเศรษฐกิจในประเทศ³ รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจภายหลังการสงบศึกในเกาหลี เพราะสินค้าออกที่สำคัญของไทย เช่น ข้าว, ยาง และดีบุก ซึ่งแต่เดิมสหรัฐอเมริกาเป็นลูกค้ารายใหญ่ได้ซื้อไว้เป็นมูลค่าจ้อยในการทำสงคราม

¹วรรณไว พิศนาคย์ โจว เอินไหล ผู้บุกเบิกไทย-จีน หน้า 13 - 15

²อารี ภิรมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 155 - 162

³มีการวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจอย่างละเอียด ในบทที่ 3

แต่เมื่อสงครามสงบความต้องการสินค้าเหล่านี้ลดน้อยลงไปมากทำให้รายได้ของรัฐบาลลดลง ในขณะที่รายจ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้น เช่น การต่อต้านคอมมิวนิสต์, การจ่ายแก่กองทุนสมทบตามเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ซึ่งปรากฏว่า ใน พ.ศ. 2497 การเศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขันมาก คณะรัฐมนตรีถึงกับลงมติให้ต้องถอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น ให้ระงับการก่อสร้างไว้ทั้งหมด¹ จากปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการมีความสัมพันธ์กับจีน ซึ่งหัวหน้าคณะทูตลับที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามส่งไปจีนคือ นายอารี ภริมย์ ได้ยอมรับว่า จุดมุ่งหมายประการหนึ่งที่ได้รับมอบหมายคือ ให้หาโอกาสเจรจาทางด้านการค้าด้วยเพราะตอนนั้นข้าวและใบยาสูบของไทยขายไม่ออก² ดังนั้นภายหลังจากการมีความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการแล้วจึงมีการค้าขายระหว่างรัฐบาลทั้งสอง เช่น เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2499 ไทยขายใบยาสูบให้จีนในราคามิตรภาพ เดือนมกราคม พ.ศ. 2500 ไทยขายข้าวให้จีน เป็นต้น³

ประการที่สอง นโยบายการปกครองภายในประเทศไทย จากการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงในระยะแรก และสนับสนุนโลกเสรีอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการคัดค้านจากประชาชนและนักการเมืองฝ่ายค้านเป็นจำนวนมาก ซึ่งเสียงคัดค้านเหล่านี้เสนอให้รัฐบาลค้าขายและเชื่อมไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน⁴ และประกอบกับใน พ.ศ. 2498 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนนโยบายการปกครองให้ประชาธิปไตยแก่ประชาชน

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/539
บันทึกข้อความเรื่องขอให้สั่งระงับการก่อสร้าง จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2497

² อารี ภริมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 152 - 153

³ ด. หน้า 191 - 193

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ปร/29 ที่
สร. 1952/98 เรื่องใบปลิวเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล จากเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทย ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2498

พร้อมทั้งกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้จัดตั้งพรรคการเมืองเสรีมนังคศิลา และตนเองได้ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วยการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศนี้จึงเป็นการกระทำที่ต้องการลดเสียงต่อต้านจากฝ่ายค้าน¹ อันจะเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ส่งเสริมให้พรรคของตนเองมีชัยชนะในการเลือกตั้ง

ประการที่สาม สถานภาพทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นที่ยอมรับของชาติต่าง ๆ มาขึ้น โดยจะพบว่าภายหลังการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน นอกจากประเทศฝ่ายคอมมิวนิสต์จะรับรองแล้ว ประเทศนอกกลุ่มคอมมิวนิสต์ก็ให้การรับรองด้วย เช่น พม่า รับรองเมื่อ พ.ศ. 2492², อังกฤษและอินเดีย รับรองใน พ.ศ. 2493³ เป็นต้น ถู่วงทางการค้าที่จีนดำเนินการค้ากับประเทศต่าง ๆ ถึง 19 ประเทศ คือ โซเวียต เชโกสโลวะเกีย, โปแลนด์ ฮังการี เยอรมนีตะวันออก โรมาเนีย บัลแกเรีย สาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ปากีสถาน ลังกา ฟินแลนด์ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส อิตาลี อังกฤษ เดนมาร์ก พม่า และอินเดีย⁴ แม้แต่สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผู้นำของโลกเสรี ในระยะ พ.ศ. 2498 ก็มีความสนใจอยากจะทำเจรจากับจีน⁵ จาก

¹ ภายหลังจากที่คณะทูตกลับมาแล้ว คนไทยคณะแรกจากการนำของหัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน นายเทพ โชติทูล และคณะรวม 12 คน ได้เดินทางไปจีนเมื่อ 16 มกราคม 2499 ตามคำเชิญของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยประชาชนจีน

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 80/27 สยามนิกร 5 มกราคม 2493

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 80/27 สยามนิกร 8 มกราคม 2498

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ตป/45 เรื่องสัญญาการค้าที่จีนคอมมิวนิสต์ทำไว้กับประเทศต่าง ๆ จากนายทุน จาติกวณิช เสนอ นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2497

⁵ อารี ภิมมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 155 - 162

สภาพภาพของสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมีประเทศต่าง ๆ ให้การยอมรับมากขึ้น ทำให้ทัศนคติของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีต่อจีนได้เปลี่ยนไป โดยมีแนวความคิดใหม่ว่าการไม่ยอมรับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นประเทศที่มีพลเมืองมากของโลกนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง¹

ด้วยเหตุผลสำคัญสามประการดังกล่าว ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนนโยบายซึ่งเป็นการรักษาอำนาจทางการเมืองด้วยเพราะต้องการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ โดยมีการค้ากับจีนและลดรายจ่ายด้านป้องกันประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์ พร้อมกันนั้นเป็นการหาเสียงทางการเมืองจากฝ่ายค้านในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500 จากนโยบายใหม่นี้ปรากฏว่ามีคนไทยไปเยือนจีนตลอดระยะเวลา พ.ศ. 2499 - 2500 อย่างเปิดเผยและดั่งๆ จำนวนมาก เช่น เดือนมกราคม พ.ศ. 2499 นายเทพ โชติสุขิต หัวหน้าพรรคเศรษฐกิจซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านพร้อมคณะจำนวน 12 คน, เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2499 คณะชายยาสูบของนายอุทัย ตุงคะพลิน เดือนกันยายน พ.ศ. 2499 คณะสงฆ์ไทยจำนวน 4 องค์ เดือนกันยายน พ.ศ. 2499 คณะราชาวรี เดือนมกราคม พ.ศ. 2500 คณะชายชาวนำโดยพระยามโหสวรรณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2500 คณะที่มบาสเกตบอล คณะผู้แทนกรมกรไทยและคณะศิลปินไทย เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 คณะทนายความและคณะภาพยนตร์และเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 คณะผู้แทนเยาวชนไทย เป็นต้น² นอกจากนี้รัฐบาลยังอนุญาตให้คนไทยทำการค้าขายสินค้าที่ไม่ใช่ยุทธปัจจัยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้อีกด้วย³

¹สังข์ พัดโนทัย ผู้ให้สัมภาษณ์ ฃญญ มาคะสิระ ผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2528

²อ่านรายละเอียด ใน วรณไว พัดโนทัย โจวเอินไหลผู้ปลุกไมตรีไทย-จีน หน้า 1 - 63

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ศค/27 แถลงการณ์เรื่องนโยบายการค้าระหว่างประเทศ โดยสำนักคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2499

การเปลี่ยนท่าทีของไทยต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่นนี้ทำให้สหรัฐอเมริกา
แสดงความไม่เห็นด้วยพร้อมทั้งแสดงความเสียใจที่ไทยค้าขายกับจีน¹ และย้ำว่าสหรัฐ-
อเมริกายังยึดมั่นในนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างมั่นคง² อย่างไรก็ตามจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ยังดำเนินการอย่างลับ ๆ เพื่อติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังเห็นได้จาก
มีคณะคนไทยเดินทางไปติดต่อกับจีนตลอดระยะเวลา พ.ศ. 2499 - 2500 การอนุญาตให้
โจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีของสาธารณรัฐประชาชนจีน เดินทางมาไทยได้³ และนิรโทษกรรม
แก่ผู้ต้องหาที่มีความผิดในคดี มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ตามพระราชบัญญัตินิรโทษกรรม
ในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ⁴ เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้จับกุมผู้ไปเยือน
จีนในข้อหาทำการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย⁵ สำหรับเรื่องการค้ากับจีนรัฐบาลได้แถลง
ว่าเป็นการค้าตามระบบการค้าของโลกเฉพาะสินค้าที่ไม่ใช่ยุทธปัจจัยเท่านั้น และมีการตั้ง
คณะกรรมการปราบปรามการส่งเสริมสินค้าจีนแดงเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย⁶ เป็นต้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนา
ระหว่างเสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กับนายแอนซูตส์ ที่ปรึกษา
สถานเอกอัครราชทูตอเมริกัน ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2499

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ศค/48 จดหมาย
ลับเฉพาะของ Mr. Max W. Bishop ถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2500

³ ตามกำหนดการจะมาในเดือนพฤศจิกายน 2499 แต่ไม่ได้มา โปรดอ่านรายละเอียด
ใน วรรณไว พิศนาคย์ โจวเอินไหลผู้ปลุกไมตรีไทย-จีน หน้า 32

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.46/4
รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี เรื่องพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมในโอกาสครบรอบ 25
พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499 ลงวันที่ 17 เมษายน 2500

⁵ วรรณไว พิศนาคย์ โจวเอินไหลผู้ปลุกไมตรี-จีน หน้า 17

⁶ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.1.1/11
บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 21/2500 ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2500

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังกล่าว ไม่เกิดผลตามที่มุ่งหวังไว้ เพราะสหรัฐอเมริกาไม่เชื่อว่าการเลิกติดต่อกับจีนอย่างแท้จริง และเตือนให้เปลี่ยนนโยบายดังกล่าว¹ แต่การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ยอมเปลี่ยนนโยบายทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งมีอิทธิพลต่อการเมืองไทยมากไม่สนับสนุนอำนาจทางการเมืองต่อไป จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องขึ้นอำนาจด้วยสาเหตุสำคัญประการหนึ่งจากการมีนโยบายเป็นมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้กลวิธีทางการเมืองจากการอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศนำชาตินิยมมาเข้ามาเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของตนได้ ซึ่งชาตินิยมที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้เป็นประโยชน์นี้มีชาติที่สำคัญสองชาติคือ สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยระยะแรกจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นกลวิธีในการนำสหรัฐอเมริกาเข้ามาสนับสนุนอำนาจทางการเมือง แต่ในระยะหลังด้วยสาเหตุสำคัญหลายประการซึ่งมีผลต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองด้วย เช่น ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาการต่อต้านจากฝ่ายค้านในประเทศและสถานการณ์ทางการเมืองของโลก เป็นสาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนกลวิธีไปใช้นโยบายเป็นมิตรกับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ การเปลี่ยนแปลงกลวิธีของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เป็นการกระทำที่ผิดพลาดมากเพราะขัดกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ผลสะท้อนตามมาทำให้สหรัฐอเมริกาไม่สนับสนุนอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกต่อไป

สรุปแล้ว ภายหลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491 ถึงแม้ว่าจะเป็นการดำรงตำแหน่งที่มีสถานภาพทางการเมืองไม่มั่นคง เนื่องจากคณะรัฐประหารต้องการให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำเพียงชั่วคราวเท่านั้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กท/20

แต่ปรากฏว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เพื่อรักษาอำนาจของตน โดยใช้จากปัจจัยที่สำคัญคือ การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ การสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ การสร้างความนิยมจากประชาชนด้วยวิธีการประชานิยม และการอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ : จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้กลวิธีทางการเมืองจากปัจจัยดังกล่าวได้อย่างสอดคล้องกัน ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในอำนาจได้นานถึง 9 ปี 5 เดือน 9 วัน

การสืบอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500

ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถรักษาสถานะทางการเมืองให้นานถึง 9 ปี 5 เดือน 9 วัน ก็ต้องสืบอำนาจลงด้วยการทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 การสืบอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาจากสาเหตุต่าง ๆ คือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ ปัญหาการทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ปฏิกริยาจากมวลชน การทุจริตในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 การเปิดอภิปรายทั่วไป ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลที่จะมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน

1. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม สืบอำนาจ เพราะตลอดระยะเวลาการดำรงตำแหน่งไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา ซึ่งได้เป็นปัญหาของประเทศมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง โดยรัฐบาลพลเรือนในระบอบนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ จนมีผลทำให้คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 นำมาอ้างเป็นสาเหตุหนึ่งในการยึดอำนาจ ภายหลังจากที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองใน พ.ศ. 2491 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาทางเศรษฐกิจนี้ โดยได้แถลงต่อรัฐสภาว่า จะพยายามแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของประเทศ เช่น จะลดค่าครองชีพของประชาชนให้ต่ำลง เป็นต้น¹

แม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะให้ความสำคัญต่อปัญหาเศรษฐกิจ แต่ก็ไม่ได้มีการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจอย่างจริงจัง เนื่องจากมีปัญหาด้านอื่น ๆ ที่สำคัญกว่า เช่น ปัญหา

¹อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 5 หน้า 105 - 108

การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองจากผู้เสียอำนาจ และปัญหาการสร้างคามยอมรับจากชาติมหาอำนาจ เป็นต้น ดังนั้นจึงแก้ไขปัญห เศรษฐกิจในลักษณะเฉพาะเท่านั้น เช่น เรื่องค่าครองชีพของประชาชนที่อยู่ในระดับสูง จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการแก้ไขโดยการบีบบังคับให้พ่อค้าลดราคาสินค้าลง และแต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันการกักกำไรเกินควรตามจังหวัดต่าง ๆ ไว้ควบคุมบรรดาพ่อค้า พร้อมกันนั้นก็มีการตรวจเช็คราคาส่งเข้าหลวงทุกจังหวัดให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่เช่นนั้นจะพิจารณาเปลี่ยนตัวข้าหลวงประจำจังหวัด¹ ซึ่งมาตรการนี้ไร้ผลเพราะสันค้ำที่ทางราชการควบคุมมีราคาสูงขึ้น² โดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีนไม่ยอมปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและยังพบวิธีการแก้ไขการจับกุมของตำรวจ โดยใช้นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ที่มีอำนาจมาเป็นประธานบริษัทหรือกรรมการบริษัท เช่น ใช้นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นประธานบริษัทการเงินเอเชียทรัสต์และกรรมการบริษัทชลประทานซีเมนต์ เอราวัณฟิล์ม ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ อุตสาหกรรมน้ำตาลชลบุรี เป็นต้น วิธีการของพ่อค้าชาวจีนดังกล่าวเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะถึงจะต้องให้ค่าตอบแทนเป็นจำนวนมากแก่นายตำรวจที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในบริษัท แต่สามารถทำให้ตำรวจระดับรองลงไป ไม่กล้าสามารถบงกการดำเนินการของบริษัทอีกต่อไป³ วิธีการแก้ไขปัญห เศรษฐกิจในลักษณะเฉพาะหน้าของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ มิได้ทำให้สถานการณ์ทาง

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/20
เรื่องการอบรมชี้แจงพ่อค้าให้ลดราคาของ จาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
 เรียบร้อยเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2491

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.50/30
เรื่องการทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียบร้อย
 ทุกกระทรวง ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2492

³ Fred W. Riggs. Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Policy. p. 258 - 265

เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นแต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากงบประมาณรายรับและรายจ่ายของประเทศระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2492 ได้ขาดดุลย์โดยตลอด คือ พ.ศ. 2490 ขาดดุลย์ 139.3 ล้านบาท พ.ศ. 2491 ขาดดุลย์ 57.3 ล้านบาท และ พ.ศ. 2492 ขาดดุลย์ 152.8 ล้านบาท¹

อย่างไรก็ตามระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศให้กระตือรือร้นมาบ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะว่า

ประการแรก สถานการณ์สงครามเกาหลีระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2496 ทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำของประเทศโลกเสรีในการต่อต้านค่ายคอมมิวนิสต์ ได้สั่งซื้อสินค้าของไทย เช่น ข้าว ไม้สัก ยาง ครั่ง หนังกบ เกือบ และตีนกบ เพื่อนำไปเป็นยุทธปัจจัยสำหรับทำสงครามเป็นจำนวนมาก และไทยสามารถขายสินค้าได้ราคาสูงอีกด้วยจนดุลย์การค้าได้เปรียบขึ้นมา โดยจากการขาดดุลย์การค้าใน พ.ศ. 2490 จำนวน 418.2 ล้านบาท กลายเป็นได้เปรียบดุลย์การค้าใน พ.ศ. 2493 และ 2494 จำนวน 695.1 และ 759.4 ล้านบาท ตามลำดับ² นอกจากนี้การที่ไทยร่วมมือกับฝ่ายโลกเสรีสู้รบกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในสงครามเกาหลี เกิดผลให้สหรัฐอเมริการ่วมกันนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทยมากขึ้น และตกลงให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ วิชาการ และการทหาร ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาส่งผลให้เศรษฐกิจไทยดีกว่าเดิมเพราะช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐเป็นจำนวนมาก ดังนั้นสถานการณ์สงครามเกาหลีจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจไทยดีขึ้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.26/20
สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2495) โดยสำนักงาน
 เลขาธิการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ประจำเดือนธันวาคม 2496

² ค.

ประการที่สอง ไทยสามารถขายข้าวให้ต่างประเทศได้อย่างอิสระ เนื่องจาก
 ภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง องค์การสหประชาชาติได้เข้าควบคุมการขายข้าวไป
 ต่างประเทศของรัฐบาลไทย โดยได้ควบคุมทั้งปริมาณและราคา¹ ซึ่งการควบคุมขององค์การ
 สหประชาชาตินี้ ส่งผลให้เกิดอุปสรรคสำคัญขึ้น โดยทำให้ไทยไม่สามารถขายข้าวให้ต่างประเทศ
 ได้มากและราคาก็ต่ำอีกด้วย การที่ไทยต้องถูกองค์การสหประชาชาติเข้าควบคุมเรื่องการขาย
 ข้าวนี้ กระทบกระเทือนต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศมาก เพราะฐานะทางเศรษฐกิจ
 ของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศขึ้นกับการเกษตรโดยเฉพาะการปลูกข้าว แต่ใน พ.ศ. 2493
 องค์การสหประชาชาติเลิกควบคุมข้าวไทย ทำให้ราคาข้าวของไทยดีขึ้นและส่งออกมากกว่าเดิม
 ดังจะเห็นได้จากสถิติใน พ.ศ. 2491 ซึ่งอยู่ในระยะควบคุมขององค์การสหประชาชาติ
 ไทยสามารถขายข้าวได้เพียง 812,226 ตัน ให้เงิน 1,300 ล้านบาท แต่ใน พ.ศ. 2493
 องค์การสหประชาชาติเลิกการควบคุมทำให้ส่งออกได้ถึง 1,484,731 ตัน และ พ.ศ. 2494
 สามารถส่งออกได้สูงสุดในรอบ 12 ปี คือ 1.6 ล้านตัน มูลค่า 1,875.2 ล้านบาท² ดังนั้น
 การที่ไทยขายข้าวได้อย่างอิสระจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจไทยดีขึ้น

ประการที่สาม ไทยได้รับทองคำคืนจากประเทศญี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. 2493 เป็น
 น้ำหนักสุทธิ 38,282,239.81 กรัม มูลค่า 43,078,030.80 เหรียญอเมริกัน³ ซึ่งทองคำ
 จำนวนนี้เป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเป็นทรัพย์สินของธนาคารแห่งประเทศไทย

¹ เป็นผลมาจากความตกลงสมรณณ์แบบที่ไทยต้องลงนามกับอังกฤษ เมื่อสงครามโลก
 ครั้งที่สองสิ้นสุดลง โดยใจความตอนหนึ่งระบุว่า ในระยะแรกไทยต้องส่งข้าวให้อังกฤษโดย
 ไม่คิดมูลค่าเป็นจำนวน 1.5 ล้านตัน และอังกฤษจะคิดให้บ้างในระยะหลัง พร้อมกันนั้นก็ได้
 เข้าควบคุมการขายข้าวของไทย อ่านรายละเอียดใน ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลก
 ครั้งที่สอง หน้า 467 - 483

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.26/20
สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยฉบับที่ 2 (2494 - 2495) โดยสำนักงานเลขาธิการ
 สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ประจำเดือนธันวาคม 2496

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กท. 90/9 เรื่องการเจรจา
 เรียกทองคำคืนจากประเทศญี่ปุ่น

ในญี่ปุ่น ได้มาจากการที่ญี่ปุ่นกู้เงินจากรัฐบาลไทยและเปิดบัญชีจำนำให้รัฐบาลไทยเป็นเงินเยนพิเศษ พร้อมทั้งยอมให้รัฐบาลไทยใช้เงินเยนพิเศษซื้อทองคำไว้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาลไทย ผากไว้ที่ธนาคารแห่งประเทศไทยในพระนครญี่ปุ่น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เนื่องจากญี่ปุ่นแพ้สงครามจึงถูกฝ่ายสัมพันธมิตรเข้าควบคุม รัฐบาลไทยภายหลังสงครามได้เจรจาเรียกร้องทองคำคืนจากฝ่ายสัมพันธมิตรมาโดยตลอดและประสบผลสำเร็จใน พ.ศ. 2493 การให้ทองคำคืนนี้เป็นการสร้างเสถียรภาพของเงินตราและเศรษฐกิจโดยทั่วไปของชาติ เพราะได้นำไปผากไว้กับธนาคารในสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นทุนสำรองเงินตราของประเทศไทย¹

ปัจจัยสำคัญสามประการดังกล่าวนี้ ส่งเสริมให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494 ดีขึ้นกว่าเดิม แต่เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มาจากปัจจัยดังกล่าวส่งเสริม ไม่ได้เกิดมาจากการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างจริงจัง จึงส่งผลให้ ใน พ.ศ. 2495 เป็นต้นไป สถานการณ์ทางเศรษฐกิจเริ่มเสื่อมลงอีก โดยมีสาเหตุสำคัญจากสถานการณ์สงครามในเกาหลีเริ่มสงบลง ทำให้ความต้องการยุทธปัจจัยสำหรับทำสงครามได้ลดน้อยลงตามไปด้วย เช่นไทยขายข้าวได้น้อยลง จากสถิติ พ.ศ. 2494 ขายได้ 1,569,800 ตัน แต่ใน พ.ศ. 2495 เหลือเพียง 1,419,500 ตัน² ส่วนยางก็ขายน้อยลงจากสถิติ พ.ศ. 2494 ขาย 238,744 พันปอนด์ แต่ใน พ.ศ. 2495 ลดลงเหลือ 232,672 พันปอนด์³ ผลสะท้อนความมททำให้ไทยขาดดุลย์การค้ากับต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากสถิติในตารางต่อไปนี้

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 90/9. เรื่องการเจรจาเรียกร้องทองคำคืนจากประเทศญี่ปุ่น

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 70/49 บันทึกเรื่องแผนการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 28 มีนาคม 2499

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.26/20 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2495) โดยสำนักงานเลขาธิการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ประจำเดือนธันวาคม 2496

ตาราง 3 แสดงดุลย์การค้าของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497

พ.ศ.	ได้เปรียบดุลย์การค้า (ล้านบาท)	เสียเปรียบดุลย์การค้า (ล้านบาท)
2494	759.4	-
2495	136.1	-
2496	-	719.7
2497	-	1,108.4

ที่มา รวบรวมจาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.26/20
 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2495) โดยสำนักงานเลขาธิการ
 สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ประจำเดือนธันวาคม 2496 และเอกสาร สร. 0201-กง./17
เรื่องการค้านำทองคำเข้าประเทศ จากอธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดิน เรียบ
 นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 กรกฎาคม 2498

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นผลสะท้อนของสถานการณ์สงครามในเกาหลีที่เริ่ม
 สงบลง มีผลทำให้การได้เปรียบดุลย์การค้าของไทยลดลงใน พ.ศ. 2495 และกลายเป็น
 การเสียเปรียบดุลย์การค้าใน พ.ศ. 2496 - 2497 ตามลำดับ

นอกจากนี้การที่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจได้เริ่มเสื่อมลงอีก ก็มีสาเหตุมาจากการที่
 รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ทำให้ต้องทุ่มเทค่าใช้จ่ายในการ
 ป้องกันประเทศมากเกินไป¹ และจากความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ไทยก็มีผลสะท้อน

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ชด./19 เรื่อง
รายงานการเดินทางไปปฏิบัติราชการต่างประเทศ จาก นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์
 เรียบ เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 17 กันยายน 2498

ต่อเศรษฐกิจด้วย เพราะไทยมีข้อผูกพันต้องจ่ายเงินบาทเข้ากองทุนสมทบ (Counterpart Fund)¹ ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่สูงมากขึ้นทุกปี และพบว่าในระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497 รัฐบาลไทยต้องตั้งงบประมาณของประเทศ เพื่อจ่ายแก่กองทุนเงินสมทบเป็นจำนวนทั้งสิ้น 287.7 ล้านบาท² สาเหตุทั้งหมดนี้ส่งผลให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่วิกฤตการณ์ ใน พ.ศ. 2497 ดังจะเห็นได้จากการที่กระทรวงการคลังเสนอแนะให้รัฐบาลประหยัดและ ตัดทอนรายจ่ายของประเทศลงทุกวิถีทางที่จะทำได้³ และยังได้เสนอแนะให้รัฐบาลใช้มาตรการ แก้ไขโดยถือเป็นเรื่องของคณะรัฐมนตรี ดังนี้

1. ระวังการขอยืมเงินคงคลังโดยเด็ดขาด เว้นแต่กรณีจำเป็นยามฉุกเฉินเพื่อ ป้องกันประเทศชาติ
2. ระวังการขอเปลี่ยนแปลงรายการและประเภทในงบประมาณค่าใช้จ่ายและ การจร

¹เป็นเงื่อนไขประการหนึ่งของความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้แก่รัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 โดยเงื่อนไขระบุว่าประเทศที่ได้รับการช่วยเหลือต้องออกค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานตามโครงการภายในประเทศของตน เช่น จัดทำที่ทำการ ออกค่าก่อสร้าง ที่จำเป็น และจ่ายค่าพาหนะขนส่งภายในประเทศ เป็นต้น จาก กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.26/3 บันทึกช่วยจำเกี่ยวกับความช่วยเหลือทางเทคนิคแก่ประเทศที่สืบทอดของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 25 มีนาคม 2493

²จันทร์หา บุญฤกษ์ และปิยนาก บุญนาค การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) หน้า 121 (อ้างอิงมาจาก เรื่องงบประมาณเงินสมทบทั้งของสหรัฐอเมริกาและรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2494 ของ กองโครงการปฏิบัติ กรมวิเทศสหการ)

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/502 สืบค้นจาก ที่ น.ว. 62/2497 เรื่องการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ จากเลขานุการ คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียบร้อยว่ากระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 3 มีนาคม 2497

3. ระวังการโอนเงินการจรรเหลือจ่ายไปใช้จ่ายในรายการอื่น หรือตั้งรายการ
ใช้จ่ายขึ้นใหม่

4. รายการงบประมาณรายใด หากยังไม่มีควมจำเป็น ขอให้ระวังการจ่ายใช้
ทั้งสิ้น

5. ตำแหน่งอัตราเงินเดือนที่ยังไม่จำเป็นรีบด่วนต้องบรรจุ ขอให้รอไว้ก่อน¹

อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ทางเศรษฐกิจในระยะกลางปี พ.ศ. 2497 ก็อยู่ใน
ภาวะคับขันและฝืดเคืองมาก² และจากการที่ประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยมีสาเหตุ
สำคัญประการหนึ่ง มาจากการเสียเปรียบดุลการค้ากับต่างประเทศ ทำให้วิธีการแก้ไขปัญหา
เศรษฐกิจต้องเน้นทางด้านการค้ากับต่างประเทศโดยการส่งสินค้าออกไปมากขึ้น และที่สำคัญ
ซึ่งถือว่าเป็นความแปลกใหม่ของนโยบายการค้าระหว่างประเทศ ก็คือการค้าขายกับประเทศ
สาธารณรัฐประชาชนจีน การค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนี้ เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ
ของไทย ทำให้ไทยสามารถขายสินค้าที่ประเทศประชาธิปไตยอื่น ๆ ไม่รับซื้อ เช่น ยาสูบ
และข้าว ไร่ราคาดี แต่ไทยไม่สามารถทำได้เต็มที่เพราะสหรัฐอเมริกาซึ่งมีนโยบายต่อต้าน
คอมมิวนิสต์ ได้กีดกันและใช้นโยบายแย่งชิงตลาดการค้าระหว่างประเทศในประชาธิปไตย
ของไทยอีกด้วย โดยใช้วิธีขายข้าวเหลือใช้ของตนมายังประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย ลักษณะ
ช่วยเหลือแบบขาย เช่น ขายข้าวเหลือใช้ให้ญี่ปุ่นมูลค่า 300 ล้านดอลลาร์ แล้วนำเงินเยน
ไปซื้อเครื่องจักรและสินค้าอุตสาหกรรมอื่น ๆ จากญี่ปุ่น เพื่อนำไปใช้ประเทศต่าง ๆ ที่

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/502
ลับ-ด่วนมาก ที่ น.ว. 61/2497 เรื่องการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ จากเลขธิการ
คณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 3 มีนาคม
2497

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ปร/3
ที่ สร. 22982/2497 เรื่องแผนการจัดตั้งที่อยู่อาศัยให้ผู้นอนพย จากรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลัง เรียนเลขธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 25 พฤษภาคม
2497

สหรัฐอเมริกาช่วยเหลืออยู่ วิธีการนี้สหรัฐอเมริกาได้เปรียบ เพราะไม่ต้องเสียผลประโยชน์เลย นอกจากนี้ก็ใช้วิธีขายและให้เปล่าอีกด้วย เช่น ขายและให้เปล่าแก่ปากีสถาน รวม 164,500 ตัน และให้เปล่าแก่เกาหลีใน พ.ศ. 2499 เป็นมูลค่าถึง 43,800,000 ดอลลาร์ ทำให้ไทยส่งข้าวไปขายต่างประเทศได้ลดน้อยลง จึงจะเห็นได้จากสถิติในตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 แสดงปริมาณการส่งข้าวไปขายต่างประเทศของรัฐบาลไทยในระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497

พ.ศ.	ปริมาณการส่งออก (ตัน)
2494	1,569,800
2495	1,419,500
2496	1,353,100
2497	1,022,500

ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 70/49 บันทึกเรื่องแผนการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 28 มีนาคม 2499

จากตาราง 4 จึงเห็นได้ว่าปริมาณการส่งข้าวไปขายต่างประเทศของรัฐบาลไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2497 ได้ลดน้อยลงโดยตลอด สาเหตุดังกล่าวนี้ประกอบด้วยปัจจัยอื่น ๆ ส่งเสริมอีกด้วย เช่น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำเงินคงคลังไปใช้จ่ายในการเดินทางไปเชื่อมสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ¹ มีการบดมธณ์ตราใบละหนึ่งร้อยบาท

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ชต/15 ปีที่ 1 ที่ สร. 59104/98 เรื่องการไปเยี่ยมสหภาพพม่าของนายกรัฐมนตรี จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2498

ออกมาใช้อย่างแพร่หลาย¹ และผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน ทำให้เกิดการพิพาทแรงงานขึ้นเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศ ถึงกรณีการพิพาทแรงงานของบริษัทแสนคาร์ต แวกคัมมอยส์ จำกัด จำนวน 12 วัน ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจเป็นจำนวนเงินถึง 14,730,000 บาท และเสียเวลาทำงานอีก 34,000 ชั่วโมง² สาเหตุทั้งหมดทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยระหว่าง พ.ศ. 2499 - 2500 ไม่ดีขึ้น โดยเฉพาะค่าครองชีพของประชาชนอยู่ในระดับสูงมาก³ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามยอมรับว่า การลดค่าครองชีพของประชาชนต้องค่อย ๆ ทำเป็นการ เพราะภาวะการค้าและราคาสินค้าในประเทศขึ้นอยู่กับดุลยการค้าระหว่างประเทศ ไม่ว่าพรรคการเมืองใดมาเป็นรัฐบาลก็ไม่สามารถลดค่าครองชีพลงได้⁴ การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามยอมรับว่าไม่สามารถจะลดค่าครองชีพของประชาชนลงมาได้ น่าจะมีผลให้ประชาชนที่ประสบปัญหาดังกล่าวเสื่อมความนิยมในรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/28 เรื่อง
ตั้งคณะกรรมการสอบสวนการค้าธนบัตรปลอม จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลัง ลงเดือนพฤศจิกายน 2498

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก/8
ที่ พ. 2/2500 เรื่องผลจากการนัดหยุดงานของบริษัทแสนคาร์ต แวกคัมมอยส์ จำกัด
จากจอมพลอากาศพื้น รณอากาศ ทูตธานี เรียน พทท นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9
มกราคม 2500

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ศค/16 ปีที่ 2
เลขดัชนีค่าครองชีพของผู้มีรายได้ต่ำของไทย

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าว
การให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 กันยายน 2499

ใน พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นปีที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสละอำนาจลงมือ
ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาเงินฝืด รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขได้สำเร็จทำให้เป็นสาเหตุหนึ่ง
ของการสละอำนาจ ลักษณะปัญหาเงินฝืด สรุปได้ดังนี้

1. เกิดการชะงักงันในการจำหน่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ ในท้องตลาดภายใน
ประเทศ เป็นเหตุให้พ่อค้าแข่งขันกันลดราคาสินค้าลง โดยจำหน่ายสินค้าไว้ในมือที่สุทธหรือ
ยอมขาดทุน ทำให้พ่อค้าบางรายต้องประสบการขาดทุนถึงขั้นล้มละลาย

2. สินค้าขาดออกสู่ค้าขาย บางประเภท เช่น ข้าว มีราคาลดลง และตลาด
ไม่แน่นอน

3. ธนาคารและเจ้าหน้าที่พยายามเรียกเงินต้นคืน แต่ลูกหนี้และนักธุรกิจไม่อาจ
ใช้คืนได้ตามกำหนด ขณะเดียวกันบรรดาธนาคารและเจ้าหน้าที่ก็กวาดชันการให้กู้ยืมยิ่งขึ้น
พร้อมกันนั้นอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ก็สูงขึ้น

4. ภาวะเงินฝืดซึ่งมีผลให้ประชาชนมีกำลังซื้อลดลง ยิ่งทำให้ผู้ผลิตสินค้าล้มละลาย
มากขึ้น¹

ส่วนตัวเลขดัชนีค่าครองชีพของผู้มีรายได้ต่ำได้เพิ่มสูงขึ้นมาก จากฐานของดัชนี
พ.ศ. 2491 มีค่า 100 ได้สูงขึ้นใน พ.ศ. 2499 มีค่าเฉลี่ย 150 และสูงขึ้นใน พ.ศ. 2500
เฉพาะเดือนกรกฎาคมและเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นสองเดือนสุดท้ายก่อนการสละอำนาจของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดัชนีค่าครองชีพสูงถึง 161.5 และ 171.5² ตามลำดับ³

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กง/72
ที่ 521/2500 เรื่องสภาพของการเงินฝืด จากเลขานุการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ เรียบ
เลขานุการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30 กรกฎาคม 2500

² โดยทั่วไปเลขดัชนีมักเขียนอยู่ในรูปเปอร์เซ็นต์ จากเลขดัชนีใน พ.ศ. 2491
มีค่า 100 และเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 มีค่า 171.5 หมายความว่าค่าครองชีพใน
พ.ศ. 2500 สูงขึ้นจาก พ.ศ. 2491 ถึง 71.5%

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ศก/16 ปีที่ 2
เลขดัชนีค่าครองชีพของผู้มีรายได้ต่ำของไทย

ผลสะท้อนสำคัญที่ตามมาคือเกิดปัญหาการอพยพราษฎร โดยเฉพาะจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานครมีจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม โดยในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 มีการอพยพของราษฎรมาประมาณวันละ 300 คน ซึ่งถ้าคิดรวม พ.ศ. 2500 ตั้งแต่เดือน มกราคมถึงวันที่ 14 สิงหาคม จะมีจำนวนผู้อพยพรวม 7,714 คน ในขณะที่ พ.ศ. 2499 มีผู้อพยพ ทั้งหมด 11,437 คน เท่านั้น นอกจากรัฐบาลจะประสบปัญหาราษฎรอพยพแล้ว ปัญหาทาง เศรษฐกิจได้ถูกพรรคประชาธิปัตย์นำบรรจุเข้าญัตติเปิดอภิปรายทั่วไปเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ซึ่งจากข้อความในญัตติจำนวน 9 ข้อเป็นปัญหาเศรษฐกิจถึง 3 ข้อ คือ

1. การบริหารการคลังของรัฐบาลผิดพลาดทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรมจนก่อให้เกิดหนี้สินเพิ่มมากขึ้น
2. รัฐบาลไม่สามารถเพิ่มระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนตามที่แถลงไว้ ทั้งไม่มีนโยบายลดค่าครองชีพของประชาชน
3. รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการในด้านเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศและประชาชน²

ปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าวที่รัฐบาลไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขนี้ ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำมาอ้างเป็นสาเหตุประการหนึ่งในการยึดอำนาจจากรัฐบาลเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500³ ดังนั้นการสิ้นอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงมีสาเหตุสำคัญประการหนึ่งจากปัญหาทางเศรษฐกิจด้วย

¹กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.1.1/14 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 24/2500 ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2500

²ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 10/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2500

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.51/9 การประชุมอธิบดีกรมต่าง ๆ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ผู้บังคับการตำรวจภูธร ผู้ว่าราชการจังหวัด ณ หอประชุมกองทัพบก โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงวันที่ 17 กันยายน 2500

2. การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ

จากการวิเคราะห์พบว่า ในระยะแรกของการก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองใน พ.ศ. 2491 จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีรักษำนาจทางการเมืองประการหนึ่ง โดยการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อสร้างความยอมรับจากสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชน ซึ่งนับว่าเป็นการกระทำครั้งแรกของรัฐบาล ตั้งแต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามในระหว่าง พ.ศ. 2499 - 2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพเกิดขึ้นหลายครั้งในหนังสือพิมพ์ไทเสรี ในลักษณะใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ¹ โดยรัฐบาลไม่ได้จัดการกับหนังสือพิมพ์ดังกล่าวแต่ประการใด ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในขณะนั้นคือ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ ได้อ้างว่าทั้งตนเองและอธิบดีกรมตำรวจมีความเห็นว่าเป็นการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ แต่ไม่ได้รับการร้องทุกข์จากผู้ใด จึงจัดการกับหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าวไม่ได้² การอ้างเหตุผลในลักษณะนี้เกิดผลเสียต่อรัฐบาลมาก เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้าน³ ได้กล่าวหาว่าการที่รัฐบาลไม่จัดการกับหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว เนื่องจากเป็นหนังสือพิมพ์ของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์⁴ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านยังได้นำไปเปรียบเทียบกับคดีที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐถูกจับใน

¹ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 11/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2500

²ค.

³หมายถึงหลวงอรรถพรพิศาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคสหภูมิ

⁴ทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ หน้า 150

ข้อหาทุหมิ่นเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย¹ โดยเปรียบเทียบว่า เพราะเหตุใดคดี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ บราโมช หมิ่นประมาทเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาจึงถูกจับลงโทษฟ้องศาล แต่กรณีละเมิดพระบรมเดชานุภาพจึงไม่มีการจับกุมผู้กระทำความผิด ทั้ง ๆ ที่มีความผิดตามกฎหมายอาญา มาตรา 107 ซึ่งระบุว่าห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารพิมพ์หรือด้วยอุบายใด ๆ ให้เกิดการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ² นอกจากนี้ในสภาผู้แทนราษฎรก็ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคน อภิปรายในลักษณะละเมิดพระบรมเดชานุภาพเช่นกัน³

การที่รัฐบาลปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพโดยไม่ได้ปกป้องอย่างจริงจัง กลายเป็นเหตุสนับสนุนข้อความขัดแย้งระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับรัฐบาลที่กำลังแพร่หลายอยู่ในขณะนั้น⁴ ขวามขัดแย้งนี้ไม่เกิดผลดีต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะทำให้ประชาชนที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เสื่อมความนิยมในรัฐบาล ซึ่งนับได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งในการสั่นอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹โดยพิมพ์โฆษณาในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 12 มีนาคม 2500 มีข้อความทุหมิ่นเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ซึ่งผิดกฎหมายอาญามาตรา 134 ที่บัญญัติว่า ผู้ใดหมิ่นประมาท หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายผู้แทนรัฐบาลต่างประเทศซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มาสู่ราชสำนักต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกินสี่พันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับจากสว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 482

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/47 เรื่องการประชุมสภาวาระ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 12 มีนาคม 2499

³ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 11/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2500

⁴กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน หน้า 53 - 67 (อ้างอิงจาก พิมพ์ไทย 6 มิถุนายน 2500)

3. ปัญหาการทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล

ปัญหาการทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ระยะแรกของการก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว¹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐมนตรีที่ทำการทุจริตคือบุคคลสำคัญของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ซึ่งมีผลให้ จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่สามารถจะลงโทษผู้กระทำผิดได้เต็มที่² ปัญหาการทุจริตในระยะแรกนี้ ทำให้กลุ่มทหารเรื่อนำมาเป็นเงื่อนไขประการหนึ่งในการกบฏต่อรัฐบาลเมื่อ พ.ศ. 2494³ ในระยะต่อมาถึงแม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามจะเห็นความสำคัญของปัญหานี้ โดยได้ตั้งกรมตำรวจการแผ่นดินขึ้น ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการปราบปรามการทุจริตของข้าราชการ⁴ แต่ก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จ เนื่องจากผู้มีส่วนในการทุจริตก็ยังเป็นบุคคลสำคัญของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เช่นเดิม ดังเช่น ใน พ.ศ. 2500 ได้เกิดกรณีทุจริตที่สำคัญเรื่องการค้าไม้ ซึ่งมีจอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรถูกกล่าวหาว่าพัวพันกับการทุจริตนี้ด้วย⁵ การทุจริตนี้

¹ดังเช่น กรณีการทุจริตเรื่องการซื้อรถเบนซ์รีเอร์และการแลกเงินรูป จาก มนัส จารุกา "เมื่อข้าพเจ้าจำจอมพล" ใน เบื้องแรกประชาธิปไตย หน้า 480 - 481

²เนื่องจากการก้าวขึ้นสู่อำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491 เกิดจากคณะรัฐประหาร เป็นผู้มอบอำนาจให้

³หมายถึง กบฏแมนฮัตตัน ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494

⁴กองจตุพมาตเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/595 เรื่อง
ข่าวกาให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของทำนายนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 11 เมษายน 2498

⁵ปัญหาการทุจริตกรณีนี้ เป็นผลมาจากโครงการตั้งบริษัทป่าไม้แห่งประเทศไทย โดยผู้มีอำนาจในรัฐบาลบางคนเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง และบริษัทต้องการใช้สิทธิผูกขาดการทำไม้ทั่วประเทศ โดยเฉพาะจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ใน พ.ศ. 2500 ทางบริษัทต้องการเข้าทำการค้าไม้ในบริเวณที่จะต้องถูกน้ำท่วม ซึ่งมีผลประโยชน์ไม่ต่ำกว่าหนึ่งพันล้านบาท แต่ปรากฏว่าอธิบดีกรมป่าไม้ไม่ยินยอมให้มีการใช้สิทธินี้ จึงต้องถูกจอมพลผิน ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ปลดออกจากตำแหน่ง จาก ทักษิณ เจริญเศียรณ การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์
แบบเผด็จการ หน้า 146 - 148

หนังสือพิมพ์ได้นำมาวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก และพรรคฝ่ายค้านก็นำมาโจมตีรัฐบาลอีกด้วย ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมในรัฐบาลได้

4. ปฏิกริยาจากมวลชน

ปฏิกริยาจากมวลชนเป็นความรู้สึกไม่พอใจของมวลชนที่มีต่อการบริหารประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมีการแสดงออกด้วยวิธีการไฮด์ ปาร์ค และการวิพากษ์วิจารณ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ภายหลังการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2498 เป็นต้นไป¹ สำหรับเรื่องที่มวลชนไม่พอใจ และนำมาโจมตีรัฐบาลนั้น โดยส่วนมากจะเป็นเรื่องความผิดพลาดในการบริหารประเทศของรัฐบาลทั้งสิ้น เช่น ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การทุจริตของข้าราชการ และการใช้อำนาจเผด็จการปราบศัตรูทางการเมือง เป็นต้น² ความไม่พอใจของมวลชนนี้เป็นผลเสียต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองเป็นอย่างยิ่ง

5. การทุจริตในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500

จากการที่รัฐบาลประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2498 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 นั้น ปรากฏว่าในการเลือกตั้งรัฐบาลได้มีการกระทำซึ่งสื่อให้เห็นว่าน่าจะมีการทุจริต โดยมุ่งหวังให้พรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งเป็นของรัฐบาลชนะการเลือกตั้งเป็นสำคัญ ดังนั้นเมื่อผลปรากฏว่าพรรคเสรีมนังคศิลาชนะการ

¹ความรู้สึกไม่พอใจการบริหารงานของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2498 แล้ว แต่ไม่สามารถแสดงออกได้เนื่องจากอยู่ในระยะที่รัฐบาลใช้อำนาจในการจับกุมผู้มีความเห็นไม่ตรงกับรัฐบาล ซึ่งปรากฏว่ามีผู้ถูกจับกุมมาก ดังเช่น กรณีกบฏสันติภาพ เมื่อ พ.ศ. 2495 เป็นต้น

²ภิรมย์ แสนฉัสระ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์กับการปกครองในระบบรัฐสภา (พ.ศ. 2501 - 2506) หน้า 81 - 87

เลือกตั้ง กล่าวคือ ได้รับเลือก 85 คนจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 162 คน จึงทำให้นักศึกษา ประชาชน หนังสือพิมพ์และพรรคการเมืองฝ่ายค้านซึ่งทราบพฤติการณ์ของ รัฐบาล ได้เกิดความไม่พอใจ และมีการชุมนุมประท้วงการเลือกตั้งในครั้งนี้¹ จนรัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉินในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 โดยให้เหตุผลว่า

"เนื่องจากมีคณะบุคคลและหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ดำเนินการยุยงส่งเสริมและปลุกปั่น ประชาชนให้ก่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง มุ่งหวังที่จะทำลายล้างรัฐบาล โดยกระทำการชักชวนให้ประชาชนเข้าใจผิดและเกลียดชังเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติการตามหน้าที่ และหนังสือพิมพ์ยังชักชวนประชาชน โดยหวังเป็นกำลังบังคับ เพื่อล้มล้างรัฐบาล ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของตนและพรรคพวก... โดยที่รัฐบาลมีหน้าที่ รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จะปล่อยให้เหตุร้ายเกิดขึ้นในบ้านเมืองเป็น การก่อความสงบสุขของประชาชนหาได้ไม่..."²

จากประกาศภาวะฉุกเฉินนี้จึงเห็นได้ว่ารัฐบาลไม่ได้ชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงเหตุการณ์ ในการเลือกตั้งที่ทุจริต จนเป็นสาเหตุของความไม่สงบครั้งนี้ และยังแต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร สามารถใช้กำลังทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และ ตำรวจให้เด็ดขาด สำหรับการปราบปรามความไม่สงบในครั้งนี้อีกด้วย³ ดังนั้น วิกฤตการณ์นี้จึงขยายตัวมากขึ้นกว่าเดิม โดยมีนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี หน้า 860

²กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.2.18/1

ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500

³กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.2.18/1

ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรี เรื่องแต่งตั้งผู้บัญชาการฝ่ายทหาร โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และประชาชน ให้เกินขบวนไปที่กระทรวงมหาดไทยและทำเนียบรัฐบาลเพื่อคัดค้านการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ว่าไม่บริสุทธิ์และยื่นข้อเสนอเรียกร้องต่อรัฐบาล 5 ข้อคือ

1. ให้รัฐบาลประกาศเลิกภาวะฉุกเฉินโดยพลัน และให้แจ้งตัวว่าที่ต่างชาติเข้าแทรกแซงการเดินขบวนนี้คือชาติใด
2. ขอให้รัฐบาลประกาศการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นโมฆะและขอให้มีการเลือกตั้งใหม่
3. ขอให้นิสิตและนักศึกษาเป็นกรรมการและให้มีบทบาทคะแนนในการเลือกตั้ง
4. ขอให้รับสอบสวนผู้ทุจริตและลงโทษผู้กระทำความผิดในการเลือกตั้งครั้งนี้
5. ขอให้ตอบคำเรียกร้องทั้งหมดภายใน 24 ชั่วโมง¹

อย่างไรก็ตามสถานการณ์กลับลงได้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อนิสิต นักศึกษา และประชาชนได้ฟังคำชี้แจงจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ให้คำมั่นสัญญาแก่ประชาชนว่า จะยื่นหยัดเคียงข้างกับประชาชนและกระทำทุกอย่างให้เป็นไปตามมติมหาชนพร้อมทั้งรับข้อเรียกร้องทั้ง 5 ข้อ เพื่อไปตกลงกับคณะรัฐบาล² การกระทำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทั้งหมดนั้น ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามผิดหวังมาก เนื่องจากมีจุดประสงค์ต้องการให้จอมพลสฤษดิ์ ไขว่คว้าอำนาจปราบปรามหรือยับยั้งไม่ให้เกิดการเดินขบวนขึ้น แต่กลับกลายเป็นว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ไปแสดงความเห็นใจประชาชนพร้อมทั้งยอมรับว่าการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกและที่สำคัญคือได้สั่งให้เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจระมัดระวังการใช้อาวุธ อย่าให้เกิดอันตราย

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คท. 0202.2.18/1

สรุปข่าวเหตุการณ์ในวันที่ 2 มีนาคม 2500 ตั้งแต่เวลา 6.00 น. จนถึง 21.00 น. โดยกองบัญชาการกองทัพบกส่วนที่ 2

² กองประวัติศาสตร์ทหาร กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองบัญชาการฝ่ายทหารที่ 4/906 เรื่องให้ขุบเลิกกองบัญชาการฝ่ายทหาร โดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ลงวันที่ 12 มีนาคม 2500

หรือแสดงการเป็นปรปักษ์ต่อประชาชนเป็นอันขาด¹ สถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งเสริมให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นขวัญใจของประชาชน ในขณะที่ความศรัทธาของประชาชนซึ่งมีต่อจอมพล ป. พิบูลสงครามลดน้อยลง กล่าวได้ว่า การเลือกตั้งที่ทุจริตในครั้งนี้ เป็นวิกฤตการณ์ที่นำไปสู่การรัฐประหาร เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

6. การเปิดอภิปรายทั่วไป

ภายหลังจากที่เหตุการณ์ไม่สงบเนื่องจากการเลือกตั้งทุจริตใน พ.ศ. 2500 ได้ยุติลงชั่วคราวหนึ่งแล้ว ปรากฏว่าในวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2500 รัฐบาลชุดใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ประสบกับวิกฤตการณ์จากสภาผู้แทนราษฎร โดยพรรคสหภูมิซึ่งตั้งขึ้นใหม่ภายใต้การสนับสนุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อย่างลับ ๆ ได้ร่วมมือกับพรรคประชาธิปัตย์และพรรคฝ่ายค้านอื่น ๆ เสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นในปัญหาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญมาตรา 75² ซึ่งใจความของญัตติได้กล่าวโจมตีความบกพร่องของรัฐบาลดังต่อไปนี้

1. ไม่สามารถรักษากฎหมายของบ้านเมือง เป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย และมีการหลอกลวงพระบรมเดชานุภาพขึ้นในประเทศ
2. การบริหารการคลังของรัฐบาลผิดพลาด ทำให้ฐานะการคลังของประเทศเสื่อมโทรมก่อให้เกิดหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.2.18/1
คำแถลงของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร (หอประชุมกองทัพบก) ลงวันที่ 3 มีนาคม 2500

² แผนการเดิมของพรรคฝ่ายค้านต้องการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล แต่พรรคฝ่ายค้านไม่สามารถหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนับสนุนถึงหนึ่งในสามได้ รายละเอียดจากทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองระบบพ้องอนุรักษนิยมแบบเผด็จการ หน้า 149

3. ไม่สามารถบริหารกิจการด้านต่างประเทศตามที่แถลงไว้และไม่สามารถดำเนินการด้านต่างประเทศโดยอิสระทั้งไม่รับฟังความคิดเห็นของประชาชน
4. ไม่สามารถจัดการศึกษาให้ได้ผลดีแก่ประชาชน
5. ไม่สามารถเพิ่มระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนตามที่แถลงไว้ทั้งไม่มีนโยบายที่จะลดค่าครองชีพของประชาชน
6. ไม่สามารถดำเนินการในด้านเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและสังคม
7. ไม่สามารถป้องกันและปราบปรามการคอร์รัปชัน ทั้งยังส่งเสริมให้มีการคอร์รัปชันมากขึ้น
8. รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลไม่รักษาสัจวาจาที่กล่าวไว้ จนเป็นเหตุให้เสื่อมความนิยมเชื่อถือจากประชาชน
9. ในการบริหารประเทศของรัฐบาล ได้แสดงให้เห็นว่าไม่รับผิดชอบต่อประชาชนและไม่คำนึงถึงเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตย¹

จากใจความของญัตติสะท้อนถึงความผิดพลาดในการบริหารประเทศของรัฐบาล ทำให้ประชาชนที่ไม่พอใจรัฐบาลอยู่แล้ว เสื่อมความนิยมรัฐบาลมากขึ้น นอกจากนี้การที่พรรคฝ่ายค้านสามารถรวมพลังเปิดอภิปรายรัฐบาลได้ ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของพรรคฝ่ายค้านซึ่งเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของรัฐบาลที่ไม่มั่นคงอยู่แล้วมากยิ่งขึ้น

7. ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผลสะท้อนมาจากการใช้กลวิธีทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการคุ้ยฝานอำนาจระหว่างผู้นำทางฝ่ายทหารคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และฝ่ายตำรวจคือ พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ เพื่อนำทั้งสองฝ่ายมาเป็นฐานอำนาจของตน ซึ่งเกิดผลดีในระยะแรกเท่านั้น

1 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.1.1/14 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 24/2500 ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2500

แต่ในระยะ พ.ศ. 2497 เป็นต้นไป ปรากฏว่าผู้นำทางทหารและตำรวจแตกแยกกันมากขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีการแก้ไขวิธีหนึ่ง โดยการเลือกพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ผู้นำฝ่ายตำรวจเป็นฐานอำนาจของตนฝ่ายเดียว การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้วิธีการดังกล่าว ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามแตกแยกกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกแยกดังกล่าวมีหลายประการ เช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีฐานะเป็นรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา ได้ประกาศให้ทหารในบังคับบัญชาของตนเป็นกลาง ไม่การสนับสนุนพรรคการเมืองใด ๆ ในการเลือกตั้ง พ.ศ. 2500¹ และภายหลัง การเลือกตั้งที่มีเหตุการณ์ไม่สงบเกิดขึ้นโดยมีการชุมนุมประท้วงการเลือกตั้ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้นำขบวนการฝ่ายทหาร มีอำนาจปราบปรามความไม่สงบ ปรากฏว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ใช้อำนาจปราบปรามแต่ประการใด แต่ยังสามารถ ได้รับความเห็นใจประชาชนอีกด้วย นอกจากนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยังเป็นผู้สนับสนุนให้ตั้ง พรรคการเมืองชื่อ "สหภูมิ" ขึ้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2500² ซึ่งส่งผล สะท้อนให้พรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มแตกแยก เนื่องจากมี สมาชิกพรรคหลายคนขอลาออกเพื่อไปสังกัดพรรคสหภูมิ³ เป็นต้น จากความแตกแยกดังกล่าว ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามใช้กลวิธีในการลดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งกลวิธีหนึ่งคือ การออกคำสั่งให้คณะรัฐมนตรีทุกคนถอนตัวออกจากตำแหน่งประธานกรรมการ รวมทั้งหน้าที่อื่น ๆ ในธนาคาร องค์การของรัฐ บริษัททั้งของรัฐและเอกชน ภายในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2500⁴ การออกคำสั่งนี้กระทำโดยรวดเร็วมาก เพราะออกคำสั่งใน

¹ รัชชัย บุรุษพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน หน้า 276 - 279

² อนันต์ พิบูลสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 5 หน้า 412 - 417

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/36 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์แก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์ของนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2500

⁴ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร คค. 0202.1.1/13 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 23/2500 ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2500

ในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ. 2500 และมีผลกระทบที่สำคัญถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ทำรายได้ประจำให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จำนวนมาก¹ ภายหลังการออกคำสั่งนี้ ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการนำคณะทหารลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี² และนำคณะทหารที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่สอง จำนวน 46 คน ลาออกจากสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลา³ นอกจากนี้ คณะทหารก็ได้ยื่นคำขาดให้รัฐบาลออกพร้อมทั้งให้นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ พ้นจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง และเดินทางออกนอกประเทศ⁴ ปรากฏว่าในการแก้ไขปัญหานี้ ได้กลายเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการรัฐประหารในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก้ไขปัญหานี้โดยการนำข้อเสนอของคณะทหารเข้าสู่ที่ประชุมพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งที่ประชุมของพรรคเสรีมนังคศิลาได้ลงมติให้รัฐบาลใช้อำนาจตามกฎหมายอาญามาตรา 113 จับกุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพรรคพวก ด้วยสาเหตุนี้เอง

¹ทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ หน้า 152

²คณะทหารที่ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีความจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ พลโท ถนอม กิตติขจร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม พลตรีประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยและพลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร

³สว่าง ลานเหลือ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ หน้า 507 - 512

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.51/9 การประชุมอธิบดีกรมต่าง ๆ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ผู้บังคับการตำรวจภูธร ผู้ว่าราชการจังหวัด ณ หอประชุมกองทัพบก โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงวันที่ 17 กันยายน 2500

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตัดสินใจกระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹

ดังนั้น ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นอำนาจ

8. การเปลี่ยนหน้าที่ของรัฐบาลที่จะมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน

จากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กลวิธีต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นเงื่อนไขในการนำสหรัฐอเมริกาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของตน และจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถทำได้สำเร็จดังวิเคราะห์แล้ว แต่ในระยะยาวการใช้กลวิธีดังกล่าวมีผลเสียเกิดขึ้น เพราะทำให้รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่มีความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะนโยบายที่มีต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เนื่องจากสหรัฐอเมริกาคัดค้านอย่างเต็มที่

¹การที่สมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลาลงมติให้จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้อำนาจตามกฎหมายจับกุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนเป็นสาเหตุทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต้องทำรัฐประหารเป็นการป้องกันตนเองไว้ก่อนนั้น หลักฐานต่าง ๆ ระบุไว้ตรงกันคือ ควง อกภัยวงศ์ ชีประวัติ พ.ศ.ควง อกภัยวงศ์ หน้า 96 - 98 อาจศักดิ์ ควงสว่าง ผู้รวบรวม ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หน้า 60 พัน รณนภากาศ ฤทธาคนี ที่ระลึกในการทำบุญอายุครบหกรอบจอมพลอากาศพัน รณนภากาศ ฤทธาคนี หน้า 21 กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.51/19 การประชุมอธิบดีกรมต่าง ๆ สังกัดกระทรวงมหาดไทย ผู้บังคับการตำรวจภูธร ผู้ว่าราชการจังหวัด ณ หอประชุมกองทัพบก โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงวันที่ 17 กันยายน 2500 และคำให้สัมภาษณ์ของนายสมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคเสรีมนังคศิลา เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2528 ซึ่งยอมรับว่าเป็นมติของพรรคเสรีมนังคศิลาจริง ๆ

ในระหว่าง พ.ศ. 2492 - 2497 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ดำเนินนโยบายต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกา แต่ใน พ.ศ. 2498 เป็นต้นไป จอมพล ป. พิบูลสงครามมีแนวโน้มในการเปลี่ยนท่าทีไปมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์มากขึ้น โดยมีสาเหตุสำคัญหลายประการ เช่น ต้องการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศโดยมีการค้ากับจีนและมาจากปัญหาการปกครองภายในประเทศกับสถานการณ์ทางการเมืองของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น¹ การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีแนวโน้มในการเปลี่ยนท่าทีนี้ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสิ้นอำนาจลง เพราะเป็นการกระทำที่ขัดกับนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่กำลังต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกาได้คัดค้านท่าทีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยใช้วิธีการคัดค้านหลายประการ เช่น นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ได้แถลงการณ์ว่าสหรัฐอเมริกาไม่นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ไม่เปลี่ยนแปลง² ให้ที่ปรึกษาสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย แล้วแสดงความเสียใจที่รัฐบาลไทยค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีน³ และการคัดค้านที่สำคัญคือให้เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เข้าพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2500 แล้วยื่นบันทึกการสนทนาระหว่างเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา กับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งใจความของบันทึกแสดงให้เห็นถึงการที่

¹ ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงท่าทีไปมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ไว้ละเอียดในหน้า 2 เรื่องการอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ

² กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/24 "Dulles Explains U.S.A. Attitude To Red China" Bangkok Tribune. February 21, 1957.

³ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนา ระหว่างเสด็จในกรมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทกับนายแอนดรูว์สที่ปรึกษาสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2499

สหรัฐอเมริกาแทรกแซงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยอย่างชัดเจน โดยต้องการให้ไทยต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อไป นอกจากนี้การสนทนาระหว่างเอกอัครราชทูตสหรัฐประจำประเทศไทยกับจอมพล ป. พิบูลสงครามก็อยู่ในลักษณะที่สหรัฐอเมริกาต้องการให้รัฐบาลไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกาอย่างไม่เปลี่ยนแปลง¹ แต่ปรากฏว่าการคัดค้านของสหรัฐอเมริกาไม่สำเร็จเนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ยอมปฏิบัติตาม โดยเปลี่ยนไปใช้กลวิธีใหม่ด้วยการดำเนินนโยบายในลักษณะที่แนวทางหนึ่งต่อต้านคอมมิวนิสต์และอีกแนวทางหนึ่งสนับสนุนการมีความสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์อย่างลับ ๆ² การใช้กลวิธีใหม่ได้กลายเป็นผลเสียต่อการรักษอำนาจอธิปไตยของเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมากยิ่งขึ้น ดังนี้

ประการแรก ทำให้ประชาชนเสื่อมความนิยมรัฐบาล เนื่องจากประชาชนโดยทั่วไปตลอดจนพรรคการเมืองฝ่ายค้านและหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนการมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่ทราบความจริง เมื่อเห็นว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามยังมึนนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์เหมือนเดิม ก็ร่วมกันโจมตีนโยบายดังกล่าว และเรียกร้องให้มีการปรับปรุงนโยบายต่างประเทศโดยไม่ผูกพันกับฝ่ายใด นอกจากนี้ยังเรียกร้องให้ลาออกจากการเป็นสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสัญญาทางการทหารกับสหรัฐอเมริกา รวมทั้งหวั่นระหวั่นว่าจะส่งเสริมให้ต่างชาติมีอิทธิพลในวงราชการ พร้อมกันนั้นก็เรียกร้องให้เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับทุกประเทศโดยไม่แบ่งแยกลัทธิ

¹ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กท/20 บันทึกการสนทนาระหว่างนายกรัฐมนตรีกับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ณ ทำเนียบรัฐบาล ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2500

² อานรายละเอียดในบทที่ 2 เรื่องการใช้กลวิธีทางการเมืองจากสถานการณ์ระหว่างประเทศ

และให้นับถือหลักการอยู่ร่วมโดยสันติ¹ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้เปลี่ยนแปลงนโยบาย
ต่างประเทศตามความต้องการดังกล่าวแต่ประการใด ผลก็คือประชาชนส่วนหนึ่งเสื่อมความ
นิยมรัฐบาล

ประการที่สอง สหรัฐอเมริกาไม่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงครามอีกต่อไป
เนื่องจากสหรัฐอเมริกาทราบว่าจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ยอมรับความต้องการของ
สหรัฐอเมริกาในทุกเรื่อง ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะใช้วิธีการเตือนในลักษณะต่าง ๆ
จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่ยอมเปลี่ยนความคิด มีผลให้สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนท่าทีหันไป
สนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไป

ดังนั้นนโยบายดังกล่าว จึงเกิดผลเสียต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองอย่าง
สำคัญ และกลายเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นอำนาจ ผู้เขียนมีความคิดเห็น
ว่าสหรัฐอเมริกา น่าจะมีส่วนสนับสนุนให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยึดอำนาจจากจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

1. ในระยะ พ.ศ. 2498 - 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ดำเนินนโยบาย
ต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา ทั้งได้วิเคราะห์แล้ว ซึ่งเป็นความ
ผิดพลาดในการใช้กลวิธีทางการเมืองอย่างสำคัญประการหนึ่ง เพราะขณะนั้นสหรัฐอเมริกา
ให้ความสำคัญแก่ประเทศไทยมาก ในฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่จะสกัดกั้นการขยายตัวของ
ลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเอกสารลับเพนตากอน² เปิดเผยว่า

¹ ภูทาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน
หน้า 76 - 82

² เป็นเอกสารลับเฉพาะของศูนย์การทหารสหรัฐ ซึ่งมีรายละเอียดของนโยบายการ
เข้าแทรกแซงเหตุการณ์ในอินโดจีน ระหว่าง พ.ศ. 2488 - 2512 หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทมส์
และวอชิงตันโพสต์ เป็นผู้ได้เอกสารส่วนหนึ่งไว้และนำมาเผยแพร่ต่อสาธารณชนเมื่อวันที่ 13
มิถุนายน พ.ศ. 2514 หลังจากเผยแพร่เพียงสามตอน กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐฯ
ก็ดำเนินคดีทางศาลให้ระงับการพิมพ์โฆษณาโดยอ้างความมั่นคงของชาติ แต่ในที่สุดศาลฎีกา
พิพากษาให้หนังสือพิมพ์ชนะคดี

สหรัฐอเมริกาตระหนักในความสำคัญของประเทศไทย ถ้าปล่อยให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้าครอบครองจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา¹ นอกจากนี้ ใน พ.ศ. 2499 นายแมกซ์ บีชอป เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยได้แถลงต่อสภาองเกรสของสหรัฐอเมริกาถึงความสำคัญแก่ประเทศไทย โดยเปรียบเทียบว่า "...ประเทศไทยเปรียบเสมือนผาฉกขั้วหมึก ถ้าตั้งจุดนี้ออกเมื่อใด หมึกแดงจะไหลลงไปถึงออสเตรเลียทันที..."² จึงเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญแก่ไทยมาก

ดังนั้นการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามสหรัฐอเมริกาในระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 นี้ จึงทำให้สหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องการให้ประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ต่อไป ต้องแสวงหาผู้นำทางการเมืองคนใหม่ที่มีคุณสมบัติสำคัญคือ ไม่นิยมฝ่ายคอมมิวนิสต์³ มีกำลังอำนาจเป็นของตนเอง ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และสามารถจะตอบสนองต่อผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาได้มากที่สุด บุคคลสำคัญที่สหรัฐอเมริกาเลือก ได้แก่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาให้ขึ้นมาใช้อำนาจแทนจอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹ศิปปชัย กฤษณามระ ผู้เรียบเรียง เอกสารลับเพนตากอน หน้า 6 - 8

²แถมสุข นุ่มนนท์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 11 (อ้างอิงมาจาก New York Times. June 19, 1956. p.11)

³เหตุการณ์ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 สะท้อนให้เห็นเหตุผลนี้ โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนายพจน์ สารสิน ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ได้ร่วมกันแถลงว่ารัฐบาลใหม่จะมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ต่อไป จาก Donald E. Muechterlein. Thailand and The Struggle for Southeast Asia. p. 133

2. รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามปล่อยให้สหรัฐอเมริกาอนุญาตประชาชน พรรคฝ่ายค้านและหนังสือพิมพ์โจมตีอย่างรุนแรง ซึ่งเป็นผลมาจากความผิดพลาดในการใช้กลวิธีทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะจากการประกาศใช้นโยบายประชาธิปไตย ทำให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 มีผลทำให้สหรัฐอเมริกาอนุญาตประชาชน พรรคฝ่ายค้านและหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยโจมตีอย่างรุนแรง ในเรื่องสหรัฐอเมริกา เข้าแทรกแซงการดำเนินนโยบายต่างประเทศและกิจการภายในของรัฐบาลไทย¹ ปรากฏว่าการโจมตีสหรัฐอเมริกาในหน้าหนังสือพิมพ์ ในช่วง พ.ศ. 2500 ทำให้นายเบอนาร์ด คาสป์ ผู้แทนของหนังสือพิมพ์วอร์กไทมส์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า "แทบจะไม่มีวันไหนเลยที่อเมริกาจะไม่ถูกวิพากษ์หรือโจมตีจากหน้าของหนังสือพิมพ์ไทย"² การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปล่อยให้มีการโจมตีสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นมากนี้ ไม่เป็นผลดีต่อสหรัฐอเมริกาที่ต้องการใช้ประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นการกำจัดรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามเร็วมากเท่าใดก็เป็นผลดีต่อสหรัฐอเมริกามากเท่านั้น

¹กุหลาบ สายประดิษฐ์ ข้อเขียนทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน
หน้า 189 - 190

²ค. (อ้างอิงมาจาก สยามนิกร 5 กรกฎาคม 2500)

3. สหรัฐแสดงท่าทีสนับสนุนการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 นี้ โดยภายหลังการรัฐประหารเพียง 4 วัน เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำไทยได้เข้าพบจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และแถลงว่าสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์¹ พร้อมทั้งให้การรับรองรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารครั้งนี้ด้วย² ท่าทีของสหรัฐอเมริกาครั้งนี้เป็นการแสดงความสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์อย่างชัดเจน เพราะถ้าไม่สนับสนุนแล้วสหรัฐอเมริกาคงต้องคัดค้านหรือรับรองรัฐบาลชั่วคราวนี้ เหมือนกับที่สหรัฐอเมริกาเคยกระทำเมื่อครั้งการรัฐประหาร ใน พ.ศ. 2490

4. การตั้งรัฐบาลภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2500³ ได้สะท้อนให้เห็นสาเหตุการล้มอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่ามีสาเหตุหนึ่งมาจากนโยบายเป็นมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ เพราะตำแหน่งของนายพจน์ สารสินก่อนจะมามีตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา และเลขาธิการองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยตรง นอกจากนี้ นายกรรณ กุศลสัย ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ของคณะทูตที่จอมพล ป. พิบูลสงครามส่งไปติดต่อกับอย่างลับ ๆ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อ พ.ศ. 2498 ก็มีความเชื่อมั่นในสาเหตุประเด็นนี้ โดยได้ระบุว่า เหตุผลสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องล้มอำนาจใน พ.ศ. 2500 นายกรรณ กุศลสัยเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากท่าทีของจอมพล ป. พิบูลสงครามหันไปเป็นมิตร หรืออย่างน้อยก็ไม่ยากเป็นศัตรูกับสาธารณรัฐประชาชนจีน⁴

¹ ทัษณ์ เจริญเกียรติ การเมืองระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ หน้า 172 - 173 (อ้างอิงมาจาก สยามรัฐ 22 กันยายน 2500)

² แกมสุข นุ่มนนท์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หน้า 12

³ ภายหลังการรัฐประหาร 16 กันยายน พ.ศ. 2500 คณะรัฐประหารให้นายพจน์ สารสินเป็นนายกรัฐมนตรี

⁴ อารีย์ ภิรมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน หน้า 176 - 177

ดังนั้นเมื่อสาเหตุประการหนึ่งในการสืบทอดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาจากนโยบายเป็นมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ จึงมีความโน้มเอียงมากที่จะสรุปว่าสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุนให้มีการรัฐประหารในครั้งนี้ เพราะขณะนั้นสหรัฐอเมริกากลัวคอมมิวนิสต์มากและต้องการใช้ประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สกัดกั้นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ สภาพเหตุการณ์ก่อนการรัฐประหาร สหรัฐอเมริกาได้เตือนจอมพล ป. พิบูลสงครามในลักษณะต่าง ๆ หลายครั้ง ให้เลิกนโยบายเป็นมิตรกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ได้ปฏิบัติตาม ด้วยเหตุผลดังกล่าวสหรัฐอเมริกาจึงน่าจะเป็นผู้สนับสนุนให้มีการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500

สรุปแล้ว การสืบทอดอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในพ.ศ. 2500 มาจากสาเหตุสำคัญ 8 ประการคือ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ ปัญหาการทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ปฏิกริยาจากมวลชน การทุจริตในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 การเปิดอภิปรายทั่วไป ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลที่จะมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวพันกัน การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสืบทอดอำนาจจากการทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

บทสรุป

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนานกว่าผู้อื่น โดยคิดเป็นระยะเวลา รวมกันทั้งสิ้น 14 ปี 11 เดือน 18 วัน การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ แบ่งเป็นระยะเวลาการดำรงตำแหน่งได้ 2 ระยะ คือระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2487 และระยะที่สองระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500 ในระยะแรกนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองได้ เนื่องจากมีอำนาจและอิทธิพล ทางทหารอย่างสมบูรณ์ แต่ต้องสูญเสียอำนาจในระยะแรกด้วยสาเหตุสำคัญประการหนึ่งจาก สถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีผลให้ฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงครามตกต่ำมาก โดยเป็นเพียงนายทหารกองหนุน ไม่มีเบี้ยหวัด (รับบำนาญ) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง กลาโหม

ใน พ.ศ. 2490 จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถกลับเข้ามาใช้อำนาจอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุผลสำคัญสามประการคือ ภูมิหลังอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงครามในระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลัง สงครามโลกครั้งที่สองระหว่าง พ.ศ. 2487 - 2490 และการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เหตุผลสามประการนี้มีความเกี่ยวพันกันมากโดยความล้มเหลวของ รัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และการรัฐประหารนี้จะไม่ประสบความสำเร็จได้ง่าย ถ้าไม่นำจอมพล ป. พิบูลสงครามมาเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร การที่การรัฐประหารประสบความสำเร็จได้ง่าย ก็ด้วยเหตุผลสำคัญที่วงการทหารขณะนั้น ยอมรับความสามารถและอำนาจ ทางทหารในอดีตของจอมพล ป. พิบูลสงครามมากกว่าคณะทหารที่เป็นผู้ริเริ่มทำการ รัฐประหาร

การกลับเข้ามาเมืองอำนาจอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2490 นี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองทหาร คือตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย และเมื่อมีการยกเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ก็เข้าดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ส่วนตำแหน่งทางการเมืองนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่สามารถเข้าดำรงตำแหน่งได้ เนื่องจากมีอุปสรรคสำคัญจากการรับรองของชาติมหาอำนาจ ทำให้คณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ต้องเชิญ นายควง อภัยวงศ์ มาจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศชั่วคราว และมีจุดประสงค์ที่แท้จริงก็คือต้องการให้นายควง อภัยวงศ์ บริหารประเทศภายใต้การควบคุมของคณะรัฐประหาร แต่ปรากฏว่านายควง อภัยวงศ์ ได้บริหารประเทศในลักษณะที่พยายามเป็นอิสระจากอำนาจของคณะรัฐประหารมากที่สุด ดังนั้นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ กับ คณะรัฐประหารจึงเกิดขึ้นตลอดเวลา ความขัดแย้งดังกล่าวเกิดผลให้คณะรัฐประหารต้องการกำจัดรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์เร็วขึ้น แต่ที่ยังรีรออยู่เพราะปัญหาสำคัญของคณะรัฐประหารในขณะนั้นคือ การรับรองจากชาติมหาอำนาจ ดังเช่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้แถลงว่าจะรับรองรัฐบาลไทย ก็ต่อเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตย คือมีรัฐธรรมนูญ และจัดให้มีการเลือกตั้ง

ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2491 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้น ซึ่งผลปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ของ นายควง อภัยวงศ์ ได้รับการเลือกตั้งมีเสียงข้างมากในสภาฯ ทำให้นายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นอีกและชาติมหาอำนาจก็ให้การรับรองรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ การรับรองของชาติมหาอำนาจทำให้อุปสรรคสำคัญของคณะรัฐประหารหมดไป คณะรัฐประหารจึงบังคับให้คณะรัฐบาลของ นายควง อภัยวงศ์ลาออก การลาออกของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองอย่างเปิดเผยในฐานะนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491

การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2491 และสามารถรักษอำนาจทางการเมืองของตนได้นานมาก เป็นระยะเวลาถึง 9 ปี 5 เดือน 9 วัน เพราะเหตุว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้พยายามใช้กลวิธีทางการเมืองในลักษณะต่าง ๆ เช่น การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ การสร้าง

ฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ การสร้างฐานอำนาจจากมวลชน และการอิงสถาบันการณัระหว่างประเทศ เป็นต้น

การใช้กลวิธีเพื่อรักษาอำนาจทางการเมืองนี้ บรากฏว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถใช้กลวิธีทางการเมืองได้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยสามารถเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มีสถานภาพที่สูงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดจนประชาชนที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ยอมรับจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย

สำหรับการอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็มีการใช้รัฐธรรมนูญสองฉบับคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับสุดท้ายมีประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามมาก เนื่องจากมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่รัฐบาล เช่น มาตรา 123 ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีนำตำแหน่งทางการเมืองมาเป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับการที่ข้าราชการประจำให้ความสนับสนุนรัฐบาล เป็นต้น

ส่วนการสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กลวิธีลักษณะต่าง ๆ นำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาเป็นฐานสนับสนุนอำนาจทางการเมือง โดยแบ่งได้สามระยะคือ ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 ใช้กลวิธีรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่าง ๆ และไม่สังกัดพรรคใดเข้ามาเป็นสหพรรคสนับสนุนรัฐบาลโดยรัฐบาลให้ผลประโยชน์ตอบแทน ในระยะที่สองระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2498 มีการใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 ซึ่งกำหนดให้มีสภาผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียว แต่มีสมาชิกสองประเภทและให้อำนาจรัฐบาลตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ได้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แต่งตั้งบุคคลที่สนับสนุนรัฐบาลเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ยังใช้วิธีการเดิม โดยรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 เข้ามาสนับสนุนรัฐบาลในรูปของคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล และอนุกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งต้องให้ผลประโยชน์ตอบแทนเหมือนเดิม และในระยะที่สามระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500

ได้ตั้งพรรคการเมือง "เสรีมนังคศิลา" เป็นของตนเอง โดยดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคด้วยการตั้งพรรคการเมืองนี้เป็นกลวิธีใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการเปลี่ยนสถานภาพทางอำนาจของตนเองจากการมอบอำนาจให้ของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 มาเป็นการมีอำนาจโดยเป็นตัวแทนของประชาชน จอมพล ป. พิบูลสงครามกระทำได้สำเร็จ เพราะสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา ได้รับการเลือกตั้งมากที่สุด ส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในฐานะที่เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรตามความต้องการของตน

ในการสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญมากประการหนึ่งของการรักษาอำนาจทางการเมืองเพราะด้วยเหตุผลที่การขึ้นมาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2491 นี้ ไม่มีกำลังอำนาจเป็นของตนเองอย่างแท้จริง ทำให้ต้องใช้กลวิธีตุลย์อำนาจระหว่างพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ผู้คุมกำลังของกรมตำรวจกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้คุมกำลังของกองทัพบก กลวิธีนี้ใช้ได้ผลในระยะที่ทั้งสองฝ่ายยังมีอำนาจไม่เข้มแข็ง เมื่อทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเข้มแข็งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเปลี่ยนกลวิธีใหม่ ที่สำคัญคือ ได้เลือกพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้สนับสนุนอำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องแตกแยกกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์โดยปริยาย

สำหรับการสร้างความนิยมจากประชาชนนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามใช้นโยบายประชานิยมไทย ใน พ.ศ. 2498 ด้วยการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนและยังให้ความสำคัญแก่กรรมกรมากขึ้น โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติแรงงาน พุทธศักราช 2499 ทำให้กรรมกรสามารถก่อตั้งสหภาพแรงงานและสหภาพแรงงานก็สามารถก่อตั้งสหพันธ์แรงงานได้ตามลำดับ

ส่วนปัจจัยประการสุดท้ายคือ การอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้กลวิธีจากสถานการณ์ระหว่างประเทศที่สำคัญ คือความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา กับสาธารณรัฐประชาชนจีน เข้ามาเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจทางการเมืองได้

โดยระหว่าง พ.ศ. 2492 - 2497 ใช้กลวิธีต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะจากสาธารณรัฐ-ประชาชนจีนตามสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลให้สหรัฐอเมริกาสนับสนุนอำนาจทางการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

อย่างไรก็ตาม ระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องประสบกับปัญหาสำคัญหลายประการ เช่น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของ ประเทศได้ การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ การทุจริตของรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล ความไม่พอใจของมวลชนที่มีต่อการบริหารประเทศของรัฐบาล การทุจริตในการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 การเปิดอภิปรายทั่วไปในสภาผู้แทนราษฎรโดยสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคฝ่ายค้าน ความแตกแยกระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการที่สหรัฐอเมริกาเลิกให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีท่าทีที่จะเปลี่ยนนโยบายไปไม่ความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐ ประชาชนจีน เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ประสบความสำเร็จ ในการแก้ไข จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องสละอำนาจด้วยการ ทำรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

1. ประเภทเอกสารชั้นต้น

1.1 เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร กต. 70/49 บันทึกเรื่องแผนการ

ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 28 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 70/86 ข่าวขีตเรื่องไอเซนเฮาว์สนับสนุนคลังเลสเรื่องเอเชีย
ลงวันที่ 1 เมษายน 2497

_____ เอกสาร กต. 70.5/3 Telegram from Secretary General of the
UN. To Minister of Foreign Affairs. Date : May 23, 1951.

_____ เอกสาร กต. 70.5/3 มติสหประชาชาติมิให้ส่งวัสดุสงครามไปยังจีนแดง

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 กันยายน 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่าน
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 28 กันยายน 2499

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร กต. 73.5/40 เรื่องข่าวการให้
สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 73.5.1 เรื่องจอมพล ป. พิบูลสงครามเยือนต่างประเทศ
(พ.ศ. 2498)

_____ เอกสาร กต. 73.7.1/154 เรื่องการมาเยี่ยมประเทศไทยเป็นทางราชการ
ของ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา
ระหว่างวันที่ 13 - 14 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 75.1/189 เรื่องคำปราศรัยทางวิทยุโทรทัศน์เกี่ยวกับสนธิสัญญา
การป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศ ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2500

_____ เอกสาร กต. 80/19 เรื่องถ้อยแถลงของ มจ.วิวัจนไชย ไชยันต์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 12 กันยายน 2492

_____ เอกสาร กต. 80/130 ประมวลข่าวกรมเสนารธิการกลาโหม ฉบับที่ 1/2500
เลขที่ 248 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2499 - 3 มกราคม 2500

_____ เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนาระหว่างเสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ กับนายแอนดรูส์ ที่ปรึกษาสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา
ประจำประเทศไทย ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2499

_____ เอกสาร กต. 87/46 บันทึกการสนทนาระหว่างเสด็จในกรมฯ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ กับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ลงวันที่
17 สิงหาคม 2499

_____ เอกสาร กต. 90/9 เรื่องการเจรจาเรียกร้องทองคำคืนจากประเทศญี่ปุ่น

_____ เอกสาร กต. 90.2.1 เรื่องกฎเกณฑ์ขึ้น

_____ เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ฉบับที่ 2 โดยคณะทหาร ลงวันที่

9 พฤศจิกายน 2490

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ฉบับที่ 3
โดยคณะทหาร ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ฉบับที่ 4 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
 ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร กต. 94.1/100 แถลงการณ์ฉบับที่ 9 โดยพลโทผิน ชุณหะวัณ
รองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร คค. 0202.1.1/4 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 7/2500
 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.1.1/11 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 21/2500
 ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.1.1/13 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 23/2500
 ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.1.1/14 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 24/2500
 ลงวันที่ 21 สิงหาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.1.1/15 บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 25/2500
 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.2.18/1 ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.2.18/1 ประกาศสำนักคณะรัฐมนตรีเรื่องแต่งตั้งบัญชาการ
ฝ่ายทหาร โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 2 มีนาคม 2500

_____ เอกสาร คค. 0202.2.18/1 สรุปข่าวเหตุการณ์ในวันที่ 2 มีนาคม 2500
ตั้งแต่เวลา 6.00 น. จนถึง 21.00 น. โดยกองบัญชาการกองทัพบกส่วนที่สอง

_____ เอกสาร คค. 0202.2.18/1 คำแถลงของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แก่ผู้แทน
หนังสือพิมพ์ ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร (หอประชุมกองทัพบก) ลงวันที่ 3 มีนาคม 2500

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/219 บันทึกของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ 18 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/219 บันทึกของพระยารามราชภักดิ์ ปลัดกระทรวง
มหาดไทย ลงวันที่ 21 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/219 หนังสือของบริษัทชินฮั่ว ถนนเขาวราช พระนคร
จากนายเบ้งเขี้ยว แซ่เตีย กราบเรียน พลฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 10 เมษายน 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/219 บันทึกลับ-เฉพาะ ที่ น. 56/2499 ของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21 เมษายน
2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/255 เรื่องการไต่สวนที่ จากหลวงชำนาญอักษร
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21
เมษายน 2495

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/502 เรื่องการเบิกจ่ายเงินงบประมาณ จาก
เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่
3 มีนาคม 2497

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/539 บันทึกข้อความเรื่องขอให้สั่งระงับการก่อสร้าง
จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 7 ตุลาคม 2497

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/604 โทรเลขที่ 54/2498 จากสถานเอกอัครราชทูต
ณ กรุงโตเกียว ถึงกระทรวงการต่างประเทศ จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง
นายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ลงวันที่ 19 เมษายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/609 เรื่องข่าวกาให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1/619 ประมวลเหตุการณ์ประจำวัน ที่ 28 กันยายน
2498 (เฉพาะในราชการ) โดยกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่
28 กันยายน 2498

- จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1/619 ประมวลเหตุการณ์ประจำวัน 30 กันยายน 2498 (เฉพาะในราชการ) โดยกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรี
ฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30 กันยายน 2498
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1/619 เรื่องส่งประมวลเหตุการณ์ประจำวัน
ลงวันที่ 4 ตุลาคม 2498
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1/821 เรื่องการปราศรัยของพรพระชาติปัตย์
ณ สโมสรหลวง ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2500
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245 รายนามข้าราชการซึ่งเป็นกรรมการบริษัท
ต่างสังกัดกระทรวงมหาดไทย คัดมาจากกองทุนส่วนบริษัท กรมทะเบียนการค้า
พ.ศ. 2498
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245 บันทึกการประชุมกระทรวงมหาดไทยครั้งที่
25/2498 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2498
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.1/245 เรื่องข้าราชการเป็นกรรมการในบริษัท
โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20 ตุลาคม
2498
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.3/74 เรื่องการบรรยายในมหาวิทยาลัยและสถานที่
ราชการ โฉมเอียงไปทางการเมือง จากเลขธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 30 มีนาคม 2494
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.3/97 เรื่องตั้งคณะกรรมการนิติบัญญัติตามนโยบาย
ของรัฐบาล จากเลขธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 25 กรกฎาคม 2495
- _____ เอกสาร มท. 0201.2.1.3/179 เรื่องการช่วยเหลือประเทศลาวและเขมร
จากเลขธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 20
พฤศจิกายน 2496

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.3/243 เรื่อง
การปฏิบัติต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
 เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 กันยายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.3/248 เรื่องให้ยกเลิกคณะกรรมการนิติบัญญัติตาม
นโยบายของรัฐบาล จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/19 เรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค
 จากนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
 เรียนผู้ว่าราชการภาคทุกภาคและผู้ว่าราชการจังหวัด ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/23 ที่บังคับที่ 4/2496 เรื่องกำหนดตำแหน่ง
ในราชการกรมตำรวจ โดยนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการ
 กระทรวงมหาดไทย ลงนามแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 23
 พฤษภาคม 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/28 บันทึกรายงานการประชุมกระทรวงครั้งที่
19/2495 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2495

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/37 บันทึกการประชุม ณ ห้องปลัดกระทรวง
มหาดไทย ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/41 เรื่องกองอาสารักษากันแดน

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.5/41 เรื่องวิวัฒนาการของสภาจังหวัด

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/14 แถลงการณ์ฉบับที่ 17 โดยกองบัญชาการทหาร
แห่งประเทศไทย ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/20 เรื่องให้แจกใบประกาศ จากผู้ช่วยผู้บัญชาการ
 ทหารแห่งประเทศไทย ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/20 เรื่องการอบรมชี้แจงพ่อค้าให้ลดราคาของ
 จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2491

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 คำสั่ง.

กองบัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ที่ 26/90 เรื่องตั้งกรรมการสืบสวน เก็บอาวุธ

เครื่องวิทย์ที่เป็นภัยแก่ความสงบ ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 บันทึกการประชุมเรื่องรองผู้บัญชาการทหาร

แห่งประเทศไทย ให้เชิญท่านข้าหลวงภาคมหาดไทย 1,2,4,5 มาปรึกษาหารือและปรับ

ความเข้าใจในนโยบาย ณ ศาลว่าการกลาโหม ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 บันทึกคำสั่งรองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย

ไทย สั่งให้ประชุมข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทยภาคต่าง ๆ ณ กระทรวงกลาโหม

ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/22 เรื่องขอความร่วมมือในการปฏิบัติราชการ

จากพลโทผิน ชุณหะวัณ รองผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย

ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.8/76 ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการใช้

กำลังทหาร การเคลื่อนกำลังทหาร และการเตรียมพร้อม พ.ศ.2498 โดยจอมพล ป.

พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 26 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33 เรื่องขอให้ส่งอาวุธปืน และเครื่องอุปกรณ์

จาก นายวิจิตร ลุลิตานนท์ ผู้รักษาการในตำแหน่งหัวหน้ากองกลางขบวนการเสรีไทย

เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 22 ตุลาคม 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33 เรื่องให้เรียกคืนอาวุธปืน ปืนกล ลูกกระเบิด

และปืนยิงเร็วทุกชนิด ส่งกระทรวงกลาโหม จากพันเอกถาด เก่งระดมยิง ผู้ช่วยผู้บัญชา

การทหารแห่งประเทศไทย ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน 2490 ✓

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.13/33 เรื่องให้ส่งเรียกคืนอาวุธปืน ปืนกล

ลูกกระเบิด และปืนยิงเร็วทุกชนิดส่งกระทรวงกลาโหม จากพันเอกถาด เก่งระดมยิง

ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารแห่งประเทศไทย ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2490

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.14 เรื่องสถานการณ์
อินโดจีน

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.14/18 หนังสือลับเฉพาะที่ 220/2496 เรื่อง
การเคลื่อนย้ายชาวญวนลี้ภัยบางส่วน ลงวันที่ 30 เมษายน 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.14/23 เรื่องลับเฉพาะบันทึกการประชุมพิเศษ
ณ วังปารุสกวัน ลงวันที่ 29 เมษายน 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.15 เรื่องสงครามเกาหลี (พ.ศ. 2492 - 2498)

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.15/6 ลับที่สุดที่ 2279/2493 แผนเตรียมการและ
ใช้กำลังรักษาความสงบภายในสำหรับเขตพื้นที่มณฑลทหารบกที่ 2 ลงวันที่ 18 ตุลาคม
2493

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.22/1 ลับเฉพาะที่ นว. 95/2493 เรื่องมิให้
เผยแพร่ข่าวเกี่ยวกับเรื่องรัฐบาลสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ประเทศไทย
ลงวันที่ 21 เมษายน 2493

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/36 คำสั่งที่ 1268/2498 เรื่องวัฒนธรรมการ
ปกครอง โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่
26 พฤศจิกายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/37 คำสั่งที่ 1169/2498 เรื่องนโยบายการ
ช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/38 คำสั่งที่ 1133/2498 เรื่องให้ข้าราชการ
ละเว้นการเบียดเบียนเรียกร้องเอาเงินจากประชาชน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 14 ตุลาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/40 คำสั่งที่ 942/2498 เรื่องนโยบายการบริหาร
ราชการแผ่นดิน โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2498

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.23/41 ข้อบังคับ

กระทรวงมหาดไทยว่า ด้วยการใช้กำลังตำรวจ การเคลื่อนกำลังตำรวจและการเตรียมพร้อม

พ.ศ. 2498 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ลงวันที่ 25 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/47 แถลงการณ์สำนักคณะรัฐมนตรีเรื่องการ

ปราบปรามผู้ละเมิดกฎหมายกลางเมือง โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

ลงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/47 เรื่องการประชุมสาธารณะ โดยจอมพล ป.

พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 12 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.23/50 ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการ

จดทะเบียนสหภาพแรงงานและสหพันธ์ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 1 มีนาคม 2500

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.26/3 บันทึกช่วยจำเกี่ยวกับความช่วยเหลือทาง

เทคนิคแก่ประเทศที่สืบทอดของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 25 มีนาคม 2493

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.26/20 เรื่องสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทย

ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2494 - 2495) โดยสำนักงานเลขาธิการสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ

ประจำเดือนธันวาคม 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.30/2 แถลงการณ์เรื่องการพระเมรุถวายพระเพลิง

พระบรมศพโดยสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2489

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.30/3 ข่าวราชการ โดยสำนักพระราชวัง ลงวันที่

9 มิถุนายน 2489

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.33 เรื่องกฎ 29 มิถุนายน 2494

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.33/59 เรื่องร่างพระราชบัญญัติของฝ่ายค้าน

ลงวันที่ 25 เมษายน 2500

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.37.1/9 เรื่อง
ให้ข้าราชการออกจากราชการ จาก พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ รัฐมนตรี
 ว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.37.1/11 เรื่องให้ข้าราชการออกจากราชการ
 จาก พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึง
 เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 7 มกราคม 2491

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.42.1 คำชี้แจงของกระทรวงมหาดไทยเรื่อง
การอพยพชาวญวน ลงวันที่ 4 กันยายน 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.43/227 เรื่องอนุสรณ์อาสารักษาดินแดนจังหวัด
สมุทรสาคร รุ่นที่สอง ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.43/305 บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี เรื่องการสับตลับรับฟังทุกข้อนของราษฎร ลงวันที่ 14 มีนาคม 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.46/4 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีเรื่อง
พระราชบัญญัตินิรโทษกรรม ในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499
 ลงวันที่ 17 เมษายน 2500

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.50/30 เรื่องการทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ จาก
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียนรัฐมนตรีทุกกระทรวง ลงวันที่ 5 ตุลาคม 2492

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.51/5 ข่าวราชการเรื่องรัฐมนตรีว่าการและ
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยประชุมแถลงข้อราชการและนโยบายการมหาดไทย
 ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2494

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.51/7 บันทึกรายงานการประชุมกระทรวงครั้งที่ 1/
2496 ณ ห้องประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 มกราคม 2496

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.51/9 การประชุมอธิบดีกรมต่าง ๆ สังกัดกระทรวง
มหาดไทย ผู้บังคับการตำรวจภูธร ผู้ว่าราชการจังหวัด ณ หอประชุมกองทัพบก โดยจอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลงวันที่ 17 กันยายน 2500

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.56/3 เรื่องพลโท
ชิต มั่นศิลป์ สืบาคโยธวัชรักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์

ณ หอประชุมกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 18 พฤศจิกายน 2490

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 11 เมษายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 2 กันยายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 9 กันยายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/15 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 12 กันยายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/21 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2499

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/28 บันทึกคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
เรื่องไฮด์ปาร์ก ลงวันที่ 18 กันยายน 2498

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/31 เรื่องการแถลงชี้แจงข่าวหนังสือพิมพ์
ลงวันที่ 17 สิงหาคม 2500

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.56/36 เรื่องข่าวการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ของ
ท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2500

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.57/1 เรื่องการสอดส่องข้าราชการที่นิยมคอมมิวนิสต์
จากผู้อำนวยการทหารบกถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ 21 กันยายน 2491

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.57/2 คำคัดค้านข้าราชการให้ช่วยระงับ
คอมมิวนิสต์ จากนายกรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21
กุมภาพันธ์ 2493

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร มท. 0201.2.1.58/10 ผลงาน

ก้าวหน้าในรอบ พ.ศ. 2499 ของกองแรงงาน

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.59 เรื่องการจลาจล 26 กุมภาพันธ์ 2492

_____ เอกสาร สร. 0201.8/90 เรื่องพลโททาจ กางสงคราม ให้สัมภาษณ์

หนังสือพิมพ์ ร้องว่าตนถูกเนรเทศออกจากราชอาณาจักรอย่างผิดกฎหมาย จาก

นายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี

ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 เรื่องเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระ

พระนางเจ้ารำไพพรรณี จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ขอ ประทาน

กราบทูลประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงวันที่ 27 เมษายน 2491

_____ เอกสาร สร. 0201.8.1/33 ปีที่ 1 เรื่องเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระ

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเข้ามาประดิษฐานในพระบรมมหาราชวังและเชิญเสด็จสมเด็จพระ

พระนางเจ้ารำไพพรรณี จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เรียนประธาน

สภาผู้แทนและวุฒิสภา ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2491

_____ เอกสาร สร. 0201.8.1/53 เรื่องพลโทสวัสดิ์ ส. สวัสดิ์เกียรติ บ่วย

จากพันเอก ม.ล.ชาม ภูษร เลขานุการนายกรัฐมนตรี เสนอจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 เมษายน 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.25/1292 เรื่องนายห่านก รัตนคิดถ กุเกิด กับ

นายจันทร์ สมบูรณ์กุล ร้องทุกข์ว่าถูกออกจากราชการโดยไม่เป็นธรรม ลงวันที่ 22

ตุลาคม 2492

_____ เอกสาร สร. 0201.37.4/10 ใบระณียาอากาศที่ ต. 199/2496 เรื่อง

สุนทรพจน์ของ นายจอห์น พอสเตอร์ คัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

สหรัฐอเมริกา จากสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ถึงกระทรวงการต่างประเทศ

ลงวันที่ 28 มกราคม 2496

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.4/10 เรื่องทูลเกล้า
นโยบายของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาและสุนทรพจน์ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ต่างประเทศสหรัฐอเมริกา จากนายเชมชาติ บุณยรัตพันธุ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.4/17 เรื่องการประชุมหัวหน้าคณะทูตอเมริกาใน
ตะวันออกไกล ที่กรุงเทพฯ จากนายพจน์ สารสิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง
ประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 มกราคม 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 เรื่องผู้แทนโซจิมีนส์ ณ กรุงเทพฯ จาก
หลวงชำนาญอักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนเลขาธิการคณะกรรมการรักษาการปก
ครองเมืองหลวง ลงวันที่ 3 มิถุนายน 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 เรื่องการอพยพหลบภัยของพลเมือง
ประเทศไกลีเกียเข้ามาในพระราชอาณาจักร จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 เรื่องคำแปลเอกสารภาษามลายู
จากนายพลตำรวจโทเผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดีกรมตำรวจ เรียนเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 คำแถลงการณ์เรื่องการรับรองรัฐบาล
เวียดนาม โดยกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 1 กันยายน 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 1 เรื่องพฤติกรรมของชาวญวนฝ่าย
เวียดนามในประเทศไทย จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 กันยายน 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 เรื่องกำหนดเขตให้พวกญวนอพยพ
อาศัย จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่
22 ธันวาคม 2494

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 เรื่อง
ญวนอพยพ จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 ลงวันที่ 25 มกราคม 2495

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 โครงการอพยพชาวญวน พ.ศ. 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 เรื่องขอให้อพยพชายฉกรรจ์ญวนออกจาก
หนองคายด่วนที่สุด จาก มจ.ดิลกฤทธิ์ กฤดากร อธิบดีกรมการเมืองสงนามแทน
 ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 6 พฤษภาคม
 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 2 เรื่องสถานการณ์ในประเทศลาว
 จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรียนอธิบดีกรมตำรวจ ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 3 เรื่องการสนทนากับอุปทูตฝรั่งเศส
 จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 8
 กรกฎาคม 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/11 ปีที่ 3 ลับที่สุดเรื่องภัยอันจะพึงมีจากขบวนการ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากพลเอกเดช เฑียรประดิษฐ์ เลขาธิการสภาป้องกัน
 ราชอาณาจักร เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2496

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/21 ปีที่ 3 เรื่องการขออาวุธยุทธภัณฑ์จาก
สหรัฐอเมริกา จากนายวรการบัญชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2493

_____ เอกสาร สร. 0201.37.6/23 ปีที่ 1 เรื่องสถานการณ์ในอินโดจีน
 จากนายวรการบัญชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรียนนายกรัฐมนตรี
 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2494

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย
 จากนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรี
 ฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2497

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก./1 บันทึกคำสั่งของ
จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 2 กันยายน 2497

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย
จากนายป๋น จาคีทวีข เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียนรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลัง ลงวันที่ 30 กันยายน 2497

เอกสาร สร. 0201-กก./1 บันทึกคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี เรื่องเงินอุดหนุนสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย ลงวันที่ 8
กรกฎาคม 2499

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องเงินช่วยเหลือกรรมกร จากหลวงชำนาญ
อักษร เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2499

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องวิธีการไต่ถามกิจการพิพาทระหว่างนายจ้าง
กับกรรมกร จากนายป๋น จาคีทวีข เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียน
อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ลงวันที่ 14 สิงหาคม 2499

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสมาคม
เสรีแรงงานแห่งประเทศไทย จากนายจันโททัย ฤกษ์สุต เลขาธิการ เรียนอธิบดี
กรมประชาสัมพันธ์ ลงวันที่ 14 กันยายน 2499

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องเงินอุดหนุนสมาคมเสรีแรงงานแห่งประเทศไทย
จากนายศักดิ์ ไทยวัฒน์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย ลงนามแทนปลัดกระทรวงมหาดไทย
เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2499

เอกสาร สร. 0201-กก./1 เรื่องขอความอุปการะค่าเดินทาง จาก
คุณหญิงลพูน บุรกรรมโกวิท ประธานสหพันธ์กรรมกรหญิง กราบเรียน พลว นายกรัฐมนตรี
ผ่านทางผู้อุปถัมภ์สหพันธ์กรรมกรหญิง ลงวันที่ 2 เมษายน 2500

เอกสาร สร. 0201-กก./1 บันทึกคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี เรื่องขอความอุปการะค่าเดินทาง ลงวันที่ 16 เมษายน 2500

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กก./1 บันทึกข้อความจาก
นายทุน จาติภณิข ขอบระทานเสนอท่านนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 เมษายน 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./1 บันทึกของพลโทประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 2 เมษายน 2501

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./8 เรื่องผลการนัดหยุดงานของบริษัทสแตนคาร์ด
แวกซ์มอยส์จำกัด จากจอมพลอากาศพื้น รณอากาศ ฤทธาคนี เรียนนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 9 มกราคม 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./9 เรื่องข้อสังเกตเกี่ยวกับการตีพาทระหว่าง
นายจ้างกับสหภาพแรงงานกรรมกร (การนัดหยุดงานระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน
2500)

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./9 เรื่องข้อสังเกตเกี่ยวกับการตีพาทระหว่าง
นายจ้างกับสหภาพแรงงานกรรมกร ลงวันที่ 26 มิถุนายน 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./17 เรื่องการทำนាំทองคำเข้าประเทศ จาก
อธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดิน เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 20 กรกฎาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./28 เรื่องตั้งคณะกรรมการสอบสวนการค้าขายฝิ่นปลอม
จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการบริหาร เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
ลงเดือนพฤศจิกายน 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./71 การประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 49/2496
เรื่องระเบียบระบอบการนิเทศปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ลงวันที่ 3 กรกฎาคม
2496

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./71 คำตอบนายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ถามที่ ส.
16/2500 เรื่องการจ่ายเงินให้คณะกรรมการนิติบัญญัติ ของนายพีร บุนนาค สมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร

_____ เอกสาร สร. 0201-กก./72 เรื่องสภาพของการเงินฝืด จากเลขาธิการ
สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 30
กรกฎาคม 2500

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กท./1 เรื่องการให้บริการ
แก่เจ้าหน้าที่หน่วย"จัสแม็ก" ของอเมริกา ลงวันที่ 4 เมษายน 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./1 บันทึกข้อความเรื่องค่าใช้จ่ายตามความตกลงว่าด้วย
การช่วยเหลือทางทหารระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 6 กรกฎาคม 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./14 บันทึกข้อความเรื่องสถานการณ์ในประเทศลาว
จากรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เรียบเรียงเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./14 เรื่องการพบปะปรึกษาหารือระหว่างฝ่ายทหารของ
ประเทศไทยกับลาว จากเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวียงจันทน์ เรียบเรียงรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./20 จดหมายส่วนตัวลับเฉพาะจาก นาย Max W.
Bishop เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เรียบเรียงนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 19 เมษายน 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./20 บันทึกการสนทนาระหว่างนายกรัฐมนตรีกับ
เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ณ ทำเนียบรัฐบาล ลงวันที่ 23
พฤษภาคม 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./20 จดหมายส่วนตัวลับเฉพาะจาก นาย Max W.
Bishop เอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย เรียบเรียงนายกรัฐมนตรี
ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กม./9 คำแถลงการณ์ของรัฐบาลเรื่องบทเฉพาะกาลของ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงวันที่ 29 มกราคม
2499

_____ เอกสาร สร. 0201-กม./9 บันทึกข้อความจากนายหยุด แสงอุทัย เสนอ
นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 29 มกราคม 2499

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-กม./12 เรื่องแก้ไข
กฎหมายเกี่ยวกับสมาชิกสภาจังหวัดและสมาชิกสภาเทศบาลประเภทที่ 2 จากนายขุน
 จาติกวณิช เลขานุการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง เรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 ลงวันที่ 2 เมษายน 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-กม./13 บันทึกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง ดร.หยุด
แสงอุทัย เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกา ลงวันที่ 5 มกราคม 2500

_____ เอกสาร สร. 0201-กม./13 บันทึกของ ดร.หยุด แสงอุทัย เลขานุการคณะ
กรรมการกฤษฎีกา เสนอนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 14 มิถุนายน 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-ชต./15 ปีที่ 1 เรื่องการไปเยี่ยมสหภาพพม่าของ
นายกรัฐมนตรี จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เรียนเลขานุการคณะรัฐมนตรีฝ่าย
 การเมือง ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-ชต./19 เรื่องรายงานการเดินทาง จากนายพลตำรวจเอก
 เผ่า ศรียานนท์ ลงวันที่ 5 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-ชต./19 บันทึกการสนทนาระหว่างนายพลตำรวจเอกเผ่า
ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กับพลเอกเทย์เลอร์ เสนาธิการ
ทหารบกสหรัฐอเมริกา ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-ชต./19 เรื่องรายงานการเดินทางไปปฏิบัติราชการ
ต่างประเทศ จากนายพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
 มหาดไทย เรียนเลขานุการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ลงวันที่ 17 กันยายน 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-ทป./45 เรื่องสัญญาการค้าที่จีนคอมมิวนิสต์ทำไว้กับ
ประเทศต่าง ๆ จากนายขุน จาติกวณิช เสนอนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 สิงหาคม
 2497

_____ เอกสาร สร. 0201-ทป./84 ปีที่ 6 บันทึกของเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา
ประจำประเทศไทย เรียนนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร สร. 0201-ทป./84 ปีที่ 6 บันทึก
ของจอมพล ป. หิบลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 สิงหาคม 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-ตส./3 คำสั่งลงชื่อแจ้งข่าวหนังสือพิมพ์ของกรมประชาสัมพันธ์
 ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-ปร./3 เรื่องแผนการจัดตั้งที่อยู่อาศัยให้ผู้นอพยพ
จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เรียนเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2497

_____ เอกสาร สร. 0201-ปร./29 เรื่องใบปลิวเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล จากเลขานุการ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-ศค./1 บันทึกเรื่องการควบคุมการขนส่งวัสดุสงคราม
ออกนอกประเทศ จากนายไพบูลย์ จาคีทวีสิน เสนอนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 18 ตุลาคม
 2497

_____ เอกสาร สร. 0201-ศค./16 ปีที่ 2 เลขดัชนีคำครองชีพของผู้มีรายได้ต่ำของ
ประเทศไทย

_____ เอกสาร สร. 0201-ศค./27 แถลงการณ์เรื่องนโยบายการค้าระหว่างประเทศ
โดยสำนักคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-ศค./48 จดหมายลับเฉพาะของ นาย Max W. Bishop
ถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 3 พฤษภาคม 2500

บรรณสาร, กอง กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้มสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ

เรื่องเบ็ดเตล็ดสำหรับอธิบดีกรมการเมืองตะวันออก (มจ.วงศานุวัตร เทวกุล)

พ.ศ. 2491

_____ แฟ้มสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ เรื่องบันทึกการสนทนาระหว่าง
นายกรัฐมนตรีกับผู้แทนคณะทูตและบุคคลอื่น ๆ ลงวันที่ 10 ตุลาคม 2492

_____ แฟ้มสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ผูกที่ 28 เรื่องสอบสวนความผิด
ต่อทางพระราชไมตรีกับต่างประเทศ พ.ศ. 2493 จาก กรมการเมืองตะวันออก
 ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2493

บรรณสาร; กอง กระทรวงการต่างประเทศ สำนักสงครามโลกครั้งที่สอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ

ผูกที่ ๖4 ๖5 เรื่องทองคำทุนสำรองเงินตราที่ตกค้างอยู่ในประเทศไทย

_____ เพิ่ม พพ. 2/2 : 7 ไปรษณีย์อากาศลับเฉพาะที่ 7440/2491 เรื่องทองคำ
ในประเทศไทย จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงเอกอัครราชทูต
ณ กรุงวอชิงตัน ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2491

_____ เพิ่ม พพ. 2/3 : 7 บันทึกเรื่องเหตุการณ์พิพาทไทย-จีน โดยนายเสวต
ตันตราภรณ์ กรมการเมืองตะวันออก ลงวันที่ 29 ตุลาคม 2489

_____ เพิ่ม พพ. 2/4 : 3 บันทึกเรื่องความสัมพันธ์กับเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา
ของกรมการเมืองตะวันตก ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2491

ประวัติศาสตร์ทหาร, กอง กรมยุทธการทหารบก คำสั่งกองทัพบกที่ 116/12007 เรื่อง
สั่งการบังคับบัญชา โดยพลเอกอดุล อดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 10
พฤศจิกายน 2490

_____ คำสั่งกองทัพบกที่ 120/12654 เรื่องมอบอำนาจการบังคับบัญชา โดยพลโทหลวง
เสนาวรรงค์ รองผู้บัญชาการทหารบก ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2490

_____ คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ 311/26120 เรื่องห้ามเข้าร่วมในการชุมนุมสาธารณะ
และการเดินขบวนเรียกร้องสิทธิ โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
กลาโหม ลงวันที่ 19 ธันวาคม 2498

_____ คำสั่งกองบัญชาการฝ่ายทหารที่ 4/906 เรื่องให้ยกเลิกกองบัญชาการฝ่ายทหาร
โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ลงวันที่ 12 มีนาคม 2500

_____ คำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อผู้แทนหนังสือพิมพ์ ณ หอประชุม
กองทัพบก ลงวันที่ 13 มีนาคม 2500

ห้องสมุดพิบูลสมุศล โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เอกสารเรื่องรัฐประหาร พ.ศ.
2490 โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

1.2 เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

- "พระราชกฤษฎีกาให้ปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 50 ลงวันที่ 1 เมษายน 2476
- "ประกาศเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 61 ตอนที่ 52
ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2487
- "ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 61 ตอนที่ 52 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2487
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2490" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 64 ตอนที่ 53 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2490
- "พระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว)
พุทธศักราช 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 56 ฉบับพิเศษ ลงวันที่
22 พฤศจิกายน 2490
- "ประกาศกระแสพระบรมราชโองการยกเลิกพระราชกำหนดคุ้มครองความสงบสุข"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 63 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2490
- "นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ พ.ศ. 2491"
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 65 ตอนที่ 14 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2491
- "พระราชบัญญัติสงวนอาชีพให้แก่คนไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66
ตอนที่ 10 ลงวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2492
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66
ตอนที่ 17 ลงวันที่ 23 มีนาคม 2492
- "คำแถลงการณ์ฉบับที่ 1" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 68 ตอนที่ 71 ลงวันที่ 30
พฤศจิกายน 2494
- "ประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 68 ตอนที่ 73 ลงวันที่ 6 ธันวาคม 2494

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช 2495"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2495

"พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พุทธศักราช 2495" ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 69 ตอนที่ 68 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2495

"พระราชบัญญัติพรกการเมือง พุทธศักราช 2498" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72

ตอนที่ 77 ลงวันที่ 28 กันยายน 2498

"พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 73 ตอนที่ 21 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2499

"พระราชบัญญัติแรงงาน พุทธศักราช 2499" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 73 ตอนที่ 92

ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2499

"พระราชบัญญัตินิรโทษกรรมในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 11 ลงวันที่ 29 มกราคม 2500

"พระราชบัญญัติล้างมลทินในโอกาสครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ พุทธศักราช 2499"

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 74 ตอนที่ 11 ลงวันที่ 29 มกราคม 2500

ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 20/2489

(สามัญ) ชุดที่ 4 ลงวันที่ 8 เมษายน 2489

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 11/2490 (สามัญ) ชุดที่ 1

ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2490

รายงานการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 7 ลงวันที่ 21 เมษายน 2491

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 16/2491 (สามัญ) ชุดที่ 1

ลงวันที่ 8 กรกฎาคม 2491

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 28/2491 (สามัญ) ชุดที่ 1

ลงวันที่ 23 กันยายน 2491

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 10/2500 (สามัญ) ชุดที่ 2

ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2500

ห้องสมุดสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 11/2500

(สามัญ) ชุดที่ 2 ลงวันที่ 30 สิงหาคม 2500

"การจ่ายเงินให้แก่ ส.ส.ฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล" รัฐสภาสาร 10 ธันวาคม 2498

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร บันทึกผลงานของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2499 คีวพร 2500, 276 (48) หน้า

_____ เอกสาร กต. 80/27 สยามนิกร 5 มกราคม 2493

_____ เอกสาร กต. 80/27 สยามนิกร 8 มกราคม 2493

_____ เอกสาร มท. 0201.2.1.3/85 "พูดง่ายแต่ฟังยาก" ศรีกรุง 4 ตุลาคม 2498

_____ เอกสาร สร. 0201-กท./9 "ว่าทำผิดจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร ถ้าจะดี จอมพลบ้างรับรองว่าไม่ผิดแน่" ข่าวด่วน 2 กุมภาพันธ์ 2499

_____ เอกสาร สร. 0201-กม./18 สารเสรี 2 ธันวาคม 2499

"หลวงอดุลย์ภูโสธ" ไทยราษฎร์ 11 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

"รัฐมนตรีของนายควง" ไทยราษฎร์ 12 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

"ควงเผยตนเป็นผู้อนัมนั" ไทยราษฎร์ 18 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1, 4

"ว่าปรีดี อารัง ยังไม่ผิด ถ้าหากมีหลักฐานเป็นความผิดแล้วต้องจับทั้งนั้น" ไทยราษฎร์ 3 มกราคม 2491 หน้า 1

"ยืนยันว่าจอมพลไม่รับเป็นนายกแน่ ว่าการกระทำนั้นเป็นของฝ่ายตรงข้าม" ไทยราษฎร์ 9 มกราคม 2491 หน้า 1, 4

"ฝ่ายค้านเรียงตัวโจมตีจอมพล" ไทยราษฎร์ 22 เมษายน 2491 หน้า 1, 4

"ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าพรรค" ประชาธิปไตย 10 สิงหาคม 2499 หน้า 1

"บันทึกของนายสอ เสถบุตร" ศรีกรุง 12 พฤศจิกายน 2490 หน้า 1

"จับใหญ่" ศรีกรุง 21 ธันวาคม 2490 หน้า 1

"สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ยอมคืนธนบัตร" สยามนิกร 23 เมษายน 2490 หน้า 1

"วิกฤตการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นแล้ว" สารเสรี 21 สิงหาคม 2500 หน้า 1

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง กรมศิลปากร เอกสาร กต. 87/24 "US. Denounces Peking Regime," Bangkok Tribune. February 7, 1957.

_____ เอกสาร กต. 87/24 "Dulles Explains USA. Attitude To Red China," Bangkok Tribune. February 21, 1957.

1.3 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

กรุณา กุศลสัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 599

ถนนพรานนก กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2528

ประกาศกร กาจสงคราม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กอง

จดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2528

สมศักดิ์ สมบูรณ์ทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่โรงเรียนสมศักดิ์วิทยา

อ.โพธาราม จ.ราชบุรี เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

สังข์ พัดโน้ย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มนูญ มาคະສິระ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่โรงพิมพ์ศูนย์การพิมพ์

กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2528

2. ประเภทเอกสารชั้นรอง

2.1 หนังสือทั่วไป

กมล สุขวานิช และวุฒิชัย มูลศิลป์ บรรณาธิการ ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์
เปรียบเทียบสมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย 2523, 432 หน้า

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ การปกครองและการเมืองไทย บรรณาธิการ โดย
จรรยา -สุภาพ ไทยวัฒนาพานิช 2521, 348 หน้า

กระมล ทองธรรมชาติ วิวัฒนาการของระบบรัฐธรรมนูญไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 บรรณาธิการ
2524, 134 หน้า

กมล กาจสงคราม อนุสรณ์งานรับพระราชทานเพลิงศพพลโทกมล กาจสงคราม
(เทียน เก่งระดมยิง) 20 เมษายน 2510 โรงพิมพ์กรมทหารสื่อสาร 2510,
84 หน้า

โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ ความเป็นมาของการปกครองในระบอบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 แพร่พิทยา 2518, 202 หน้า

กุลลดา เกษบุญชู "แบบแผนการทูตไทย" ใน รวมบทความความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน้า 92 - 148 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515

กุลลาบ สายประคิษฐ์ ข้อเสนอแนะทางการเมืองยุค 2500 : อดีตที่เป็นบทเรียน พิมพ์ครั้งที่ 2 กลุ่มแสงเทียน 2522, 336 หน้า

ขจัญญ์ บุรุษพัฒน์ การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน โอเดียนสโตร์ 2511, 434 หน้า

_____ ญวนอพยพ ดวงกมล 2521, 235 หน้า

ทอง อภัยวงศ์ ชีวประวัติพันตรีทอง อภัยวงศ์ โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์ 2511, 160 หน้า

จรรยา ภูวนนท์ ชีวิตการต่อสู้ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อักษรเจริญทัศน์ 2496, 588 หน้า

จรรยา สุภาพ ทฤษฎีการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 86 หน้า

_____ หลักรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514, 446 หน้า

จุลจักรพงศ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า เจ้าชีวิต พิมพ์ครั้งที่ 4 คลังวิทยา 2517, 753 หน้า

ฉวย พิชัยศรีทัต เมื่อจอมพล ป. ลี้ภัย โดยวิเทศกรณีย์ (นามแฝง) พิมพ์การพิมพ์ 2505, 832 หน้า

_____ ไทยกับสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง โดยวิเทศกรณีย์ (นามแฝง)

ศิลปาบรรณาการ 2511, 768 หน้า

เดียม (ชัยสงค์) อัมพนันท์ มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า รวมสาส์นการพิมพ์ 2501, 569 หน้า

ชด หัสบำเรอ และปรีชา สามัคคีธรรม 35 ปีแห่งยุคประชาธิปไตย มิตรเจริญการพิมพ์ 2511, 455 (36) หน้า

ชาคริต พิณบุรักษ์ สงครามนอกแบบจีน-เวียดนาม ความเป็นมาและชนวนสงครามอินโดจีน พินาศการ ม.ป.ป., 144 หน้า

ชาติชาย พณยานนท์ "การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475" ใน การปฏิวัติครั้ง

สำคัญของโลก หน้า 261 - 305 สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2526

ชิต มั่นศิลป์ สีนาคโยธารักษ์ สืบทอดาพิงเรื่องระบบการปกครองบ้านเมืองของเรา

บทวิจารณ์พิมพ์ 2526, 80 หน้า

ชิต วิชาสวัช เผ่าสารภาพ แพรวพิทยา 2503, 702 หน้า

ชัยยงค์ ปฏิพิมพาคม ผู้รวบรวม อดีตตำรวจสมัยหนึ่ง แพรวพิทยา ม.ป.ป., 186 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช 14 ตุลาคม : คณะกรรมการกับกบฏประเทศ ชุมชนวิชาการอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 133 หน้า

ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย พิมพ์ครั้งที่ 2

โรงพิมพ์พิมพ์เนต 2520, 346 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต รวบรวม เอกสารการเมืองการปกครองไทย

พ.ศ. 2417 - 2477 โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2518, 406 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และพีรศักดิ์ จันทวรินทร์ ข้อมูลพื้นฐานถึงศตวรรษการเปลี่ยนแปลง

การเมืองไทย พิมพ์ครั้งที่ 2 เจ้าพระยาการพิมพ์ 2525, 92 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และสุวดี เจริญพงศ์ บรรณาธิการ การเมือง-การปกครองสมัยใหม่ :

รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

2522, 661 หน้า

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ สัตว์การเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2514, 317 หน้า

เชาวนิษฐ์ สุตลาภา พรรคการเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 ชมรมหนังสือยุ้งรำแพน 2517,

361 หน้า

ณรงค์ พ่วงพิศ ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2522, 326 (8) หน้า

ณรงค์ พ่วงพิศ และพลศักดิ์ จิรไกรศิริ สังคมไทยใน 200 ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร 2526, 454 หน้า

ณรงค์ เพชรประเสริฐ "การขยายตัวของทุนนิยมในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2488 -

ปัจจุบัน" ใน การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย (พ.ศ. 2488 - ปัจจุบัน)

หน้า 67 - 124 สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2524

ณรงค์ สินสวัสดิ์ การเมืองระหว่างประเทศ พิมพ์ครั้งที่ 4 แพร่พิทยา 2518, 261 หน้า

ผู้นำการเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2523, 132 หน้า

ณรงค์ สินสวัสดิ์ และรอส ปรินเซีย อุปสรรคของประชาธิปไตย ดวงกมล 2517,

136 หน้า

ดิเรก ชัยนาม ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ไทยวัฒนาพานิช 2509, 136 หน้า

ถนอม อาณามวัฒน์ ประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เหตุการณ์ปัจจุบันของเอเชีย

พิมพ์ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523, 402 หน้า

เกษมสุข นุ่มนนท์ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

สมาคมสังคมนาสตร์แห่งประเทศไทย 2525, 48 หน้า

ที่ระลึกพิธีเปิดอนุสาวรีย์จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2525 ศูนย์การทหาร

ปืนใหญ่ ค่ายพลโยธิน 2525, 60 หน้า

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ แปลโดย พรรณี

ฉัตรพลรักษ์ และ ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2526, 477 หน้า

เทียน ประทีปเสนา จอมพล ป. ขุนศึกผู้ไร้แผ่นดิน โรงพิมพ์พัฒนาการพิมพ์ 2507,

535 (64) หน้า

นรกิจ บริหาร, หลวง บันทึกเรื่องจริงในรัชสมัยที่นำรู้ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพหลวงนรกิจบริหาร (แดง กนิษฐาค) 18 พฤษภาคม 2520 โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น

2520, 102 (33) หน้า

นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ เมืองไทยในระบบรัฐสภา แพร่พิทยา

2517, 326 หน้า

- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น พระนิพนธ์พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ
 กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ 28 ตุลาคม 2519 โรงพิมพ์อักษรสมัย 2519,
 123 หน้า
- เนตร เขมะโยธิน งานไผ่ดินของพันเอกโยธี ธนาคารพิมพ์ 2500, 897 หน้า
ชีวิตนายพล เกษมบรรณกิจ 2510, 352 หน้า
- นักข่าวแห่งประเทศไทย, สมาคม ผู้รวบรวม เบื้องแรกประชาธิปไตย มิตรนราการพิมพ์
 2516, 580 หน้า
- บรรเจิด อินทุจันทร์ยง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (วิวัฒนาการของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ต้น - ปัจจุบัน) แพรพิทยา 2519, 473 หน้า
- ประจวบ ทองอุไร พรรคการเมืองไทย โดย ปลาทอง (นามแฝง) ก้าวหน้าการพิมพ์
 2508, 405 หน้า
- สิ้นยุคมิด โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์ 2500, 724 หน้า
- ประยูร ภมรมนตรี ชีวิตห้าแผ่นดินของข้าพเจ้า บรรณกิจ 2518, 552 หน้า
- ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ รัฐสภาไทยในรอบ 42 ปี (2475 - 2517) มูลนิธิธนาการ
 กรุงเทพ 2526, 1156 หน้า
- ผิน ชุณหะวัณ ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลผิน ชุณหะวัณ โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ 2513,
 235 หน้า
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตาภัย ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย สมาคมสังคมศาสตร์
 แห่งประเทศไทย 2512, 63 หน้า
- เพ็ญศรี ศึก การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4
ถึงสิ้นสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม) เจ้าพระยาการพิมพ์ 2527, 306 หน้า
- พิน ผาคอ และวิรัช ทศานนท์ ซี.ไอ.เอ.ในเอเชียอาคเนย์และสาวไส้ ซี.ไอ.เอ.
โรงพิมพ์สยามสปอร์ตพับลิชชิง 2517, 224 หน้า

ไพโรจน์ ชัยนาม รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของประเทศไทย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2519 - 2520, 2 เล่ม

พูน บุรณสมภพ 13 ปีกับบุรุษเหล็กแห่งเอเชีย ประพันธ์สารสิน 2524, 239 หน้า

พิน รณนภากาศ เทธาคณี วิวัฒนาการแรงงาน กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย

2523, 283 (30) หน้า

ที่ระลึกในการทำบุญอายุครบ 6 ร่องจอมพลอากาศพิน รณนภากาศ เทธาคณี

21 กุมภาพันธ์ 2516 ม.ป.ท. 2515, 289 หน้า

บุญ บริสุทธิ์ เรื่องคณะรัฐมนตรี โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2515,

214 หน้า

มนัส จารุกา เมื่อข้าพเจ้าจี้จอมพล แพรวพิทยา 2502, 843 หน้า

เมอร์เรน, เดวิดและคอนเนอร์, ริชาร์ด ประวัติทางการเมืองของ ดร.ปรีดี พนมยงค์

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานครบหนึ่งร้อยวันของการรอสัญกรรมของท่านผู้ประศาสน์การ ปรีดี

พนมยงค์ สำนักพิมพ์ดอกหญ้า 2526, 38 หน้า

เมอร์สัน, ชาลส์ อี. และชัวร์เก, แอสตรี ยุทธศาสตร์การคงอยู่ แปลโดย ชาดิชาย

พณานานนท์ สำนักพิมพ์ดอกเห็ด 2523, 108 หน้า

รอง ศยามานนท์ ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ไทยวัฒนาพานิช 2520,

439 หน้า

รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์ นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ. 2475 - 2519 คณะรัฐศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519, 206 หน้า

วิศา ไกรฤกษ์ "ขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด" ใน การเมืองและสังคม หน้า 555 - 563

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519

วรรณไว พัดไธภัย โจวเอินไหล ผู้ปลุกไมตรีไทย-จีน ศูนย์การพิมพ์ 2519, 199 หน้า

วิชาญ จำปีศรี และสุหวิช สุพรรณ งานอพยพกับความมั่นคงภายใน โอเดียนสโตร์

2519, 119 หน้า

กิลชัย กฤษณามระ ผู้เรียบเรียง เอกสารลับเพนตากอน พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์สัญญา
2517, 249 หน้า

สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ณะพรพันธ์ บรรณาธิการ รักเมืองไทย สมาคม
สังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2519, 1 เล่ม (หน้าไม่ติดต่อกัน)

สมบุรณ์ ไพรินทร์ บันทึกเหตุการณ์ทางการเมือง (24 มิถุนายน 2475 - 25 ธันวาคม
2515) อักษรเจริญทัศน์ 2518, 134 หน้า

สมบุรณ์ วรพงษ์ ยึดรัฐบาล : รัฐบาลทหาร 16 กันยายน สัมรัฐบาลพันธุ โรงพิมพ์
เจริญธรรม 2500, 464 หน้า

สรวิจ แสงวิเชียร และวิมลพรรณ ปิตะวัชชัย กรณีสวรรคต 1 มิถุนายน 2489
พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร 2517, 248 หน้า

สว่าง ลานเหลื่อ 37 ปีแห่งการปฏิวัติ โพธิ์สามต้นการพิมพ์ 2512, 784 หน้า

เสลา เลขะจุ ฉลาด 2492 โดย ไทยน้อย (นามแฝง) ม.ป.ท. 2492,
233 หน้า

เสลา เลขะจุ และกมล จันทรส วอเตอรืของจอมพลแปลก โอเคียนส์โตร 2500,
380 หน้า

เสถียร วิชัยลักษณ์ พระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช 2499 โรงพิมพ์นิติเวช 2499,
46 หน้า

เสนีย์ ปราโมช ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง ม.ป.ท. 2512, 328 หน้า

สุพจน์ คำนะระกุล ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ประจักษ์การพิมพ์ 2514,
369 หน้า

ผู้รวบรวม นายพลตำรวจเอกอดุล อดุลเดชจรัส พุดถึงข้อเท็จจริงทาง
ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์และจอมพลป. พิบูลสงคราม กิจการพิมพ์
2522, 240 หน้า

สุชิน ตันติกุล รัฐบาลทหาร พ.ศ. 2490 สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย 2515,
196 หน้า

สังวรณ ฤทธิกิจ บันทึกหลวงสังวรณ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรี
หลวงสังวรณฤทธิกิจ (สังวร สุวรรณชีพ) 27 ธันวาคม 2516 โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
2516, 224 หน้า

ไสว ไสวแสนยากร ผลงานในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพพลเอกไสว ไสวแสนยากร 22 มีนาคม 2524 ห้างเจ็ดการพิมพ์ 2524,
218 หน้า

โหมรอนราญ, หลวง ชีวประวัติของข้าพเจ้า พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พ.ต.ท. หลวงโหมรอนราญ (ที่ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา) 5 กุมภาพันธ์ 2520
บุญส่งการพิมพ์ 2520, 137 หน้า

อดุล อดุลเดชจรัส อนุสรณ์หลวงอดุลฯ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายตำรวจเอกอดุล อดุลเดชจรัส (บัตร พังพระคุณ) 18 เมษายน 2513
โรงพิมพ์ตำรวจ 2513, ไม่มีเลขหน้า

อนันต์ พิบลสงคราม จอมพล ป. พิบลสงคราม เล่ม 4 ศูนย์การพิมพ์ 2519, 786 หน้า
จอมพล ป. พิบลสงคราม เล่ม 5 ศูนย์การพิมพ์ 2519, 782 หน้า

อรณี นวลสุวรรณ บทบาทของประเทศไทยในโลกที่สามในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525, 273 หน้า

อาจึกิ ดวงสว่าง ผู้รวบรวม "ประวัติชีวิต ทพฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" ใน
ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หน้า 1 - 107 พิมพ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ ทพฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 17 มีนาคม 2507 โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี 2507

อารี ภิรมย์ เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ไทย-จีน มิตรบรรการพิมพ์
2524, 300 หน้า

Coast, John. Some Aspects of Siamese Politics. New York,
Institute of Pacific Relations, 1953. 58 p.

Corrine Phuangkasem. Thailand and SEATO. Thai Watanapanich,
1973. 106 p.

Crosby, Josiah. Sir. Siam : The Crossroads. London, Hollis and Carter, 1945. 174 p.

Dahl, Robert A. Modern Political Analysis. Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice - Hall, 1963. 118 p.

Darling, Frank C. Thailand and the United States. Washington D.C., Public Affairs Press, 1965. 243 p.

Hinton, Harold C. Communist China in World Politics. Boston : Houghton Mifflin Company, 1966. 527 p.

Hsu, Immanuel C.Y. The Rise of Modern China. second edition. Hong Kong, Oxford University Press, 1975. 1002 p.

Jha, Ganganath. Foreign Policy of Thailand. New Delhi. Radiant Publishers, 1979. 195 p.

Morell, David and Chai - anan Samudavanija. Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution. Cambridge, Mass Oelgeschlager, Gunn and Hain, 1981. 362 p.

Nuechterlein, Donald E. Thailand and the Struggle for Southeast Asia. New York, Cornell University Press, 1965. 279 p.

Riggs, Fred W. Thailand : The Modernization of a Bureaucratic Polity. Honolulu, East - West Center Press, 1966. 470 p.

Sheehan, Neil. The Pentagon Papers. as published by The New York Times. New York, Bantam Books, 1971. 677 p.

Skinner, George William. Chinese Society in Thailand : An Analytical History. Ithaca, New York, Cornell University Press, 1957. 459 p.

Stanton, Edwin F. Brief Authority : Excursions of A Common Man in An Uncommon World. New York, Harper, 1956. 290 p.

Thak Chaloemtiarana. Thai Politics : Extracts and Documents 1932 - 1957. The Social Science Association of Thailand, 1978. 884 p.

_____. Thailand : The Politics of Despotism Paternalism. The Social Science Association of Thailand, Thai Khadi Institute, Thammasat University Press, 1979. 358 p.

Wilson, David A. Politics in Thailand. Ithaca, New York, Cornell University Press, 1962. 307 p.

2.2 ปริณยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กริช สืบสนธิ์ บทบาทและพฤติกรรมของวุฒิสภาไทยสมัยต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ ร.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515, 203 หน้า

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองประเทศไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 189 หน้า

เจษฎา อรุณพัฒพงศ์ ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่มีต่อกระบวนการเมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2475 - 2495 วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 138 หน้า

จุลดา จอนรก, ม.ล. กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513, 198 หน้า

จันทรา บุรณฤกษ์ และปิยนาก บุนนาค รายงานผลการวิจัยเรื่องการศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2463 - 2506) รายงานผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 320 หน้า

เฉลิม มลิตา รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2518, 365 หน้า

ชวน ทองมี ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487 - 2490) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 156 หน้า

ชาติรี ฤทธารมย์ นโยบายต่างประเทศของไทย (พ.ศ. 2488 - 2497) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2511, 356 หน้า

ศรณี บุญนิบาล บทบาทของไทยในสงครามโลกครั้งที่ 2 ปริณยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 520 หน้า

เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2475 - 2487) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2520, 478 หน้า

ธงชัย พึ่งกันไทย ลัทธิคอมมิวนิสต์และนโยบายต่อต้านของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2468 -

2500 วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 512 หน้า

ธานี สุภะเกษม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน : วิเคราะห์แนว

นโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492 - 2515 วิทยานิพนธ์ ร.ม.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2525, 369 หน้า

นิคม จารุมณี กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476 วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2519, 403 หน้า

ประชัน รักพงษ์ การศึกษาบทบาททางการเมืองในระบบรัฐสภาของรัฐบาลทหารและรัฐบาล

พลเรือนในประเทศไทย (พ.ศ. 2481 - 2500) วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย 2520, 410 หน้า

ประเสริฐ วงษ์สุวรรณ ความร่วมมือกับต่างประเทศทางทหารกับความมั่นคงแห่งชาติไทย

เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาทหาร วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2514,

88 หน้า

ไพฑูรย์ เจ๊ะแอ นโยบายชาตินิยมของไทยระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2488 วิทยานิพนธ์

กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 321 หน้า

ภิรมย์ แสนอิสระ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภา (พ.ศ. 2501 -

2506) วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2523,

490 (4) หน้า

วีณา มโนพิโมกษ์ ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2520, 267 หน้า

สมบอง คงชัย วิกฤตการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่างพ.ศ. 2475 - 2481 วิทยานิพนธ์

กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521, 209 (54) หน้า

สุชิน ตันติกุล ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐบาลทหาร พ.ศ. 2490 วิทยานิพนธ์ ร.ม.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 211 หน้า

สุดา กาเตอร์ กบฏแมนฮัตตัน วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2516,

221 หน้า

สุนีย์ อธิมุติภาพ การร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2518, 138 หน้า

สุเพ็ญ ศิริคุณ กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492) วิทยานิพนธ์ ร.ม. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2518, 105 หน้า

สุรพันธ์ บุญมานพ การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม :
ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างบริษัททางการเมืองใน พ.ศ. 2481 วิทยานิพนธ์
ร.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 266 หน้า

สิริรัตน์ เรืองวงศ์วาท บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 - 2491 วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2521, 391 หน้า

Jin Vibhatakarasa. The Military in Politics : A Study of Military
Leadership in Thailand. Ph.D. Thesis, University of Oregon,
1966. 318 p.

Kramol Tongdhummachart. American Policy in Southeast Asia 1945 -
1960 : with Reference to Thailand Burma and Indochina. Ph.D.
Thesis, University of Virginia, 1961. 449 p.

2.3 วารสารต่าง ๆ

กระมล ทองธรรมชาติ "วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 1 : 72 - 75 มกราคม 2517

_____ "วิเคราะห์และประเมินผลรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ของไทย" สังคมศาสตร์ปริทัศน์
2 : 47 - 54 กุมภาพันธ์ 2517

กุลธนะ ธนาพงศ์ธร "ผู้นำกับการกำหนดนโยบาย" รัฐศาสตร์สาร 2 : 25 - 39
พฤศจิกายน 2521

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์ 3 : 1 - 5
เมษายน 2515

_____ "ความนิยมจีนแดง" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 6 : 9 - 11 ตุลาคม 2499

จุลชีพ ชินวรรณ "นโยบายต่างประเทศของไทย : ภูมิหลังและแนวโน้มในอนาคต"

เอเชียปริทัศน์ 3 : 21 - 41 มกราคม 2523

ธานี สุขเกษม "นโยบายของไทยที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน (พ.ศ. 2492 - 2515)"

วารสารประวัติศาสตร์ 1 : 43 - 64 มกราคม - เมษายน 2524

พจน์ สารสิน "องค์การ ส.ป.อ." สารณรมย์ ฉบับที่ระลึก : 263 - 268 กุมภาพันธ์
2501

ลิขิต อีร์เวคิน "ทหารไทยในรอบ 25 ปี" รัฐศาสตร์สาร 3 : 1 - 15 มีนาคม -
เมษายน 2516

Darling, Frank C. "Modern Politics in Thailand," The Review of
Politics. 10 : 84 - 92, April 1962.

Wilson, David A. "Thailand : A New Leader," Asian Survey.
5 : 711 - 715, February 1964.

การรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500

บทคัดย่อ
ของ
มณูญ มาคะสิระ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2529

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการใช้กลวิธีรักษาอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2500 ซึ่งเป็นช่วงแห่งการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระยะที่สอง นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมาใช้อำนาจในช่วงระยะเวลาดังกล่าว และสาเหตุที่ทำให้สิ้นอำนาจใน พ.ศ. 2500

จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองได้อีกครั้งใน พ.ศ. 2491 เพราะสาเหตุสำคัญสามประการคือ ภูมิหลังแห่งอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2487 ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองระหว่าง พ.ศ. 2487 - 2490 และการรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ในช่วงของการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2491 เป็นต้นไป จอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถใช้กลวิธีทางการเมืองลักษณะต่าง ๆ อย่างเฉลียวฉลาด จากปัจจัยหกประการคือ การเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ การอิงกฎหมายรัฐธรรมนูญ การสร้างฐานอำนาจจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การสร้างฐานอำนาจจากกำลังทหารและกำลังตำรวจ การสร้างความนิยมจากประชาชนด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์และการอิงสถานการณ์ระหว่างประเทศ การใช้กลวิธีทางการเมืองดังกล่าวส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม รักษาอำนาจทางการเมืองของตนได้นานมากเป็นระยะเวลาถึง 9 ปี 5 เดือน 9 วัน

อย่างไรก็ตาม ระหว่าง พ.ศ. 2498 - 2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประสบกับปัญหาในการบริหารประเทศที่สำคัญหลายประการ เช่น ไม่สามารถแก้ไขปัญห เศรษฐกิจตกต่ำของประเทศได้ การปล่อยให้มีการละเมิดพระบรมเดชานุภาพ การที่สหรัฐอเมริกาเลิกให้การสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงครามมีท่าทีจะเปลี่ยนนโยบายไปมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ กลายเป็นสาเหตุที่ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามสิ้นอำนาจลง

THE PRESERVATION OF POLITICAL POWER OF FIELD - MARSHAL

P. PIBULSONGGRAM, B.E. 2491 - 2500

AN ABSTRACT

BY

MANOON MAKASIRA

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1986

This research is meant to study the rise and fall of Field-Marshal P. Pibulsonggram and to examine his strategy in maintaining his political power during the second round of his premiership (1948 - 1957).

It was found that three factors enabled him to resume his power in 1948. Those were his political and military background, the inefficiency of the civil governments after World War II, and the 1947 coup d' état. During his premiership, he wisely adopted various tactics in order to remain firmly in the position. He supported the crown, manipulated the constitution law, exploited international situations, used the military and the police as his political supporters, and tried to attract the people by means of democratic measures. Thanks to those tactics, Field - Marshal P. Pibulsonggram was able to be in office for more than nine years.

Nevertheless, from 1955 onwards he had been in difficult circumstances. The country's economy had been in deterioration; the king's prestige was damaged; the United States stopped its support to Pibulsonggram's government as the latter was likely to have relations with China. As a result, Field - Marshal P. Pibulsonggram's political life was finally ended.